

Kommentarutgave, unntatt offentlighet

Barnehusevalueringen 2012, delrapport 1: polisiær evaluering

ELISIV BAKKETEIG, METTE BERG OG TROND MYKLEBUST

Politihøgskolen, 2012

Forord

Politihøgskolen har i samarbeid med Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) gjennomført en evaluering av hvilke implikasjoner innføring av Statens barnehus har hatt for politiets arbeid med saker om vold og seksuelle overgrep mot barn. Evalueringen er gjort på oppdrag fra Politidirektoratet; det finansielle ansvaret for evalueringen har vært delt mellom Politidirektoratet og Politihøgskolen.

Det første barnehuset ble opprettet i Bergen i 2007 og ordningen er senere blitt utvidet til å omfatte syv barnehus i Norge. En diskusjon rundt barnehusene har vært i hvilken grad disse gjør informasjonsinnhenting fra barn mer valid. Den grunnleggende hypotesen er at trygge og ivarettede barn har bedre forutsetninger for å fortelle sin historie. Et grunnleggende spørsmål er om det utgjør en forskjell om barna blir avhørt i politiet og/eller domstolens lokaler eller i barnehusene. Spørsmålet blir; I hvilken grad påvirker dette kvaliteten på informasjonsinnhenting, det polisiære arbeidet, de rettsikkerhetsmessige prisnippene og det tverretatlige samarbeidet i ivaretagelsen av barnet? Denne utfordringen ble ytterligere manifestert i Myklebust sitt doktorgradsarbeid (2009).

Direktoratet har sett behovet for en evaluering av politidistriktenes bruk av barnehusene, herunder en kartlegging av i hvilken utstrekning barnehusene brukes og hvordan politidistriktene vurderer bruken av barnehus i saker om vold og overgrep mot barn. Den foreliggende rapporten er et svar på de utfordringene som her er skissert.

Parallelt med denne evalueringen gjennomfører NOVA en evaluering av andre sider av barnehusenes virksomhet, hvor hovedfokus er ivaretagelse av barneperspektivet og samarbeid internt og med eksterne samarbeidspartnere (politi, domstoler og hjelpeapparat). Vi har gjennom prosjektperioden vært i nær dialog med de prosjektansvarlige, Kari Stefansen og Tonje Gundersen., Vi mener dette har bidratt til å styrke analysene i våre respektive prosjekter underveis.

Det foreliggende prosjektet er gjennomført av Elisiv Bakketeig, Trond Myklebust, og Mette Berg. Prosjektledelsen har vært delt mellom Bakketeig og Myklebust. Berg har hatt hovedansvar for datainnsamlingen, Bakketeig har hatt hovedansvaret for dokumentanalysen, og Myklebust har hatt hovedansvaret for spørreskjemaundersøkelsen og innhenting av tallmateriale fra politidistriktene. Ansvaret for intervjuene med barnehuslederne, ansatte i politiet, advokater, dommere, medisinere og internasjonale forskere har vært delt mellom alle tre. Bakketeig har hatt hovedansvaret for kapittel 1-6, Myklebust for kapittel 7 og Berg for kapittel 8 og 9. Kapittel 10 er skrevet av Myklebust og Berg i samarbeid.

Mange har bidratt til denne rapporten. Vi takker først og fremst informantene: barnehuslederne som tok seg tid til å snakke med oss og vise oss rundt på barnehusene, ansatte i politidistriktene som har besvart spørreskjemaene og travle advokater, dommere, politietterforskere/avhørere som tok seg tid til å diskutere og dele sine erfaringer med oss i intervjuene. Vi vil også takke masterstudentene Cathrine Bratland, Vivian Boodhun, Martine Hannevik og Kristin Sætre som har bistått oss med transkribering av intervjuene, Gunhild Hagberg-Karlsen som har bistått med språkvask og korrektur, og Eileen Schreiner Berglie som i sluttfasen har ferdigstilt rapporten for trykking. Sist, men ikke minst, takker vi Kari Stefansen (NOVA) som har bistått oss i kvalitetssikringen av deler av rapporten.

Vi vil også takke Politidirektoratet og Justis- og beredskapsdepartementet som har initiert dette spennende prosjektet, og Politihøgskolen som har gått inn med ekstra finansiering slik at prosjektet har latt seg gjennomføre.

Oslo, 20. juni 2012.

Elisiv Bakketeig, Mette Berg og Trond Myklebust

Innhold

Forord.....	3
Innhold	5
Sammendrag	9
Kapittel 1 Introduksjon.....	10
Statens barnehus – et tverrfaglig kompetansehus	10
Studiens hovedproblemstilling.....	10
Å kartlegge, evaluere og eksplorere.....	11
En ordning med kort og ulik virketid	12
Formålet med barnehusene	12
Dommeravhøret i sentrum.....	13
Å sammenlikne praksis i og utenfor barnehus	14
Målgruppene barn, unge og voksne funksjonshemmede	14
Analytisk tilnærming	15
Rettsikkerhetsbegrepet	15
Burde det vært gjennomført én samlet evaluering av barnehusene?	16
Den videre fremstilling	17
Kapittel 2 Utviklingen av barnehus	18
Innledning.....	18
Behov for forbedringer på feltet dommeravhør og observasjon	18
Redd Barna foreslår etablering av barnehus.....	20
Forslag om etablering av barnehus fremmes for Stortinget	21
Barnehusordningen tar form.....	23
Utforming av et pilotprosjekt med barnehus	24
Høringsrunden	26
Et potensielt motsetningsforhold mellom barnehusenes ulike formål?	27
Mot en landsdekkende barnehusordning	28
De første barnehusene starter opp.....	29
Å skissere barnehus i praksis	29
«Bergensmodellen».....	30
«Hamarmodellen».....	31
Bergen og Hamar ble en «mal» for de andre barnehusene	32
Forskjeller mellom barnehusene i etableringsfasen	32
Rask etablering uten overordnede retningslinjer – en svakhet i etableringsfasen	35
Sammenfatning	35
Kapittel 3 Hva viser forskningen om barnehus?	37
Innledning.....	37
Child Advocacy Center-modellen	37
Den islandske barnehusordningen	38
Nordiske rapporter og evalueringer av barnehus	40
Den svenske barnehusordningen	40
Bidrar barnehusene til bedre etterforskning?	41
Blir barn og pårørende bedre ivaretatt i barnehusene?.....	43
Bidrar barnehusene til bedre samarbeid?.....	43
Evalueringen av Barnehuset i Hamar	44
Sammenfatning	44
Kapittel 4 Problemstilling og metode.....	45
Innledning.....	45
Forskningsspørsmålene.....	45
Overordnet tilnærming til hovedproblemstillingen	45
Brukes barnehusene?	46
Saksmengde, kapasitet og utfall.....	46
Hvordan gjennomføres avhørene ved barnehusene?	47
Betydningen av samlokalisering og barnehusenes samordningsfunksjon	47

Implikasjoner for ressursbruken.....	48
En multimetodisk tilnærming.....	48
En flerinformant-tilnærming	49
Barnehusene befinner seg på ulike stadier i utviklingen	49
De ulike metodiske tilnærmingene	49
Dokumentanalysen.....	49
Individuelle intervjuer	50
Fokusgruppeintervjuene	51
Spørreskjemadata.....	52
Analysearbeidet	53
Etske betraktninger	53
Kapittel 5 Om bruk av barnehus i etterforskningen.....	55
Innledning.....	55
I hvilke sammenhenger bruker politidistriktene barnehusene?	55
Er det regler eller føringer for bruk av barnehusene ved dommeravhør?.....	55
Hvem beslutter om barnehusene skal brukes i den enkelte sak?	56
I hvor stor utstrekning brukes barnehusene?	56
Hvor mange dommeravhør gjennomføres hvert år på barnehusene og i politidistriktene?	57
Antall avhør i barnehusene sammenliknet med antall avhør i politidistriktene	60
I hvilken utstrekning gjennomføres observasjon?.....	60
Tilfeller der barnehuset blir brukt alltid eller noen ganger	61
Betydningen av barnas alder	62
Tilfeller der barnehuset sjelden eller aldri blir brukt	63
Betydningen av lang reisevei	63
Løsninger på utfordringen med lang reisevei.....	65
Er dommere og politi negative til bruk av barnehus?	66
Hvorfor stiger antall avhør i barnehusene?	67
Blir flere saker anmeldt til politiet?	67
Hvordan har utviklingen i anmeldte saker vært på landsbasis?	67
Hvorfor øker antall anmeldte saker?.....	68
Hvordan bidrar barnehusene selv til økt bruk?	70
Hvilke implikasjoner kan økning i antall avhør ha for barnehusene?	71
Er manglende kapasitet ved barnehusene et problem?	72
Fører manglende kapasitet i barnehusene til lengre saksbehandlingstid?	72
Sammenfatning	73
Kapittel 6a Forberedelse til dommeravhør	74
Innledning.....	74
Må saken være anmeldt for å bli behandlet på barnehusene?	74
Behandling av en ordinær sak hos politiet	75
Behandling av en ordinær sak ved barnehusene	75
Gjennomføring av samrådsmøter	77
Gjennomføring av formøter	79
Har etablering av barnehus hatt implikasjoner for formøtene?	79
Dommerens opplevelse av egen rolle i barnehuset	80
Sammenfatning	81
Kapittel 6b Tilstedeværelse og roller i bisitterrommet under dommeravhør	82
Innledning.....	82
Tilstedeværelse i bisitterrommet	82
Hvorfor er ikke flere profesjonsgrupper fra barnehusene til stede i bisitterrommet?	83
Utfordringer som følge av et stort antall tilstedeværende i bisitterrommet	84
Utfordringer som følge av aktører med ulike roller i bisitterrommet	85
Barnehusenes tilstedeværelse i bisitterrommet	86
Barnevernets tilstedeværelse i bisitterrommet	87
Fysisk tilrettelegging for synliggjøring av aktørenes rolle i bisitterrommet	90
Barnevennlige omgivelser	91
Om barnehus- og barnevernsansattes status i bisitterrommet	92

Om siktede bør være til stede i bisitterrommet.....	94
Sammenfatning	95
Kapittel 7 Dommeravhøret – gjennomføring, etterarbeid og kvalitet	97
Innledning.....	97
Dommeravhør før og nå.....	97
Kvalitativ analyse.....	103
Teknologisk utvikling – bruk av videokonferanse	105
Er videokonferanse et godt alternativ?	108
Sikring av avhøret som bevis og etterarbeidet etter avhøret	108
Hvem skal gjennomføre dommeravhørene?.....	110
Politidistriktenes betraktninger	111
De som åpnet for at andre faggrupper enn politiet skal kunne gjennomføre dommeravhørene	113
Barnehusenes betraktninger	113
Samlet vurdering av hvem som bør foreta dommeravhørene	115
Effektivitet i behandlingen av straffesaker	115
Hvordan har utviklingen vært i andelen saker som ender med tiltale?	115
Bør flere tiltaler og domfellelser være en suksessfaktor?	119
Dommeravhør og barnehus sett i et akademisk perspektiv.....	120
Sammenfatning	121
Kapittel 8 Rettsmedisinsk undersøkelse	122
Innledning.....	122
Prosedyrer og vurderinger rundt medisinske undersøkelser på barnehuset	122
Hvorfor bør undersøkelsene gjøres på barnehuset?	124
Omfanget av medisinske undersøkelser totalt og på barnehusene	124
Akutte undersøkelser	126
Tidsbruk fra undersøkelse til ferdig rapport	126
Rettsmedisinske funn som bevis i retten	127
Endringer for undersøkelsene før og etter innføringen av barnehusene	128
Har terskelen for å få hjelp blitt høyere?	129
Styrken ved å foreta medisinske undersøkelser på barnehuset	129
Fokus på barns rettigheter	129
Tid til undersøkelsene	130
Tverrfaglig samarbeid og kompetansebygging	130
«Et godt sted å være for barna»	132
Svakhetene ved å foreta medisinske undersøkelser på barnehuset.....	132
Tidsbruk og logistikk	132
Barnehusenes begrensninger	133
Kvaliteten på undersøkelsene	134
Rekruttering av helsepersonell til rettsmedisinsk arbeid	135
Muligheter for å forberede kvaliteten ved den rettsmedisinske sporsikringen på barnehusene.....	135
Barnet i et helhetsperspektiv	135
Lære av erfaringer	136
Tempo på utredningsarbeidet	137
Kompetansebygging	137
Ressursutnyttelse	138
En alternativ «barnehusmodell»	139
Sammenfatning	140
Kapittel 9 Organisering av barnehusenes virksomhet	142
Innledning.....	142
Organisering	142
Et tverrdepartementalt prosjekt i regi av politiet	143
Betydningen av forankring innenfor politiet og justissektoren	144
Behov for overordnet styring	145
Ressursbruk	146
Bevilgninger til barnehusene	146
Barnehusenes betydning for ressursbruken i politidistriktet	147

Barnehusenes betydning for ressursbruken hos andre aktører	148
Oppleves barnehusene som en utfordring mot etablerte systemer?	149
Samarbeid	149
Samarbeid mellom barnehuslederne	150
Samarbeid mellom barnehus og politi	151
Politiets vurdering av samarbeidet med barnevernet.....	155
Taushetspliktsregler	156
Motstand først, men bedre samarbeid etter hvert	156
Rolleavklaring	158
Barnehusledernes vurdering av rolleavklaringen mellom politi og barnehus.....	158
Politiets vurdering av rolleavklaringen mellom politi og barnehus.....	158
Dommerens rolle i barnehusene	159
Advokatenes rolle i barnehusene	160
Kompetanseutvikling.....	161
Kompetanseutvikling gjennom samrådsmøter	163
Barnehuskompetanse.....	164
Bør barnehusene besitte politifaglig kompetanse?.....	164
Forholdet mellom de ulike perspektivene.....	165
Sammenfatning	166
Kapittel 10 Oppsummering og avslutning	168
Innledning.....	168
Utfordringer og anbefalinger	168
Et overordnet styringsorgan.....	168
Felles regelverk/retningslinjer	169
Rolleavklaring	170
Samarbeid.....	170
Medisinerne.....	170
Samrådsmodellen	171
Enhetlig statistikk	171
Kapasitet.....	171
Register over sakkyndige spesialister	172
Konklusjon	172
Litteraturliste	173

Sammendrag

Kommer i den trykte utgaven.

Kapittel 1 Introduksjon

Statens barnehus – et tverrfaglig kompetansehus

Statens barnehus, eller «barnehusene», er et tverrfaglig, samlokalisert tiltak rettet mot barn og unge mistenkt utsatt for seksuelle overgrep eller vold, eller som har vært vitne til vold. Tiltaket gjelder også voksne med psykisk utviklingshemming eller tilsvarende funksjonssvikt som har begrensede muligheter til å uttrykke seg verbalt. Tanken med barnehusene er at barn og unge, samt voksne funksjonshemmede, skal henvende seg ett sted, og slippe å gå fra instans til instans å måtte fortelle sin historie mange ganger. I stedet skal de profesjonelle aktørene komme til barnehuset og utføre sine tjenester for barnet, ungdommen eller den voksne med psykisk utviklingshemming der. På barnehusene gjennomføres dommeravhør, medisinsk undersøkelse, rådgivning, samt psykologisk oppfølging/behandling¹ (inntil 15 timer).

Opprettelsen av barnehus bunner i en mangeårig bekymring blant profesjonelle og andre for at barn som utsettes for vold og overgrep har møtt et fragmentert og uoversiktlig tjenesteapparat, og at det i dette har ligget en risiko for at barna og familiene deres påføres ekstra belastninger i en i utgangspunktet vanskelig situasjon. Ikke minst har manglende samordning utgjort en risiko for uheldig behandling fra hjelpeapparatets side med negative konsekvenser for den strafferettslige behandlingen av saken.

Studiens hovedproblemstilling

Denne rapporten retter hovedfokus mot den delen av barnehusenes virksomhet som retter fokus mot etterforskningen av sakene der dommeravhøret og den rettsmedisinske undersøkelsen står i sentrum. Hovedproblemstillingen som studien tar sikte på å belyse er *hvilken betydning innføring av barnehus i Norge har for den politifaglige og rettslige behandlingen av saker om vold og seksuelle overgrep mot barn*. I denne sammenheng vil vi kartlegge i hvilken utstrekning politidistriktene bruker barnehus i forbindelse med gjennomføring av dommeravhør og eventuelle hindringer mot dette. Hvordan påvirkes etterforskningen av sakene av at dommeravhørene gjennomføres i barnehus – har det for eksempel implikasjoner for måten dommeravhørene gjennomføres på? Opplever aktørene at kvaliteten på avhørene blir bedre? Hvordan påvirker ordningen med barnehus samarbeidet mellom aktørene i forhold til etterforskningen og den strafferettslige behandlingen for øvrig? Disse

¹ Det pågår en debatt ved barnehusene om skillet mellom «oppfølging» og «behandling». Dette handler om krav til tiltakenes innhold for å kunne bruke behandlingsbegreper. Vi nevner dette for å gjøre oppmerksom på forskjellen mellom oppfølging og behandling, men det faller utenfor vårt mandat å gå videre inn på dette.

problemstillingene vil belyses ut fra barnehusenes, politiets, dommernes og advokatenes perspektiv. Er det for eksempel forskjeller i politiets, dommers og advokaters vurderinger av barnehusene, og hvordan kan vi i så fall forstå disse forskjellene? Og hvordan vurderer barnehusene sin egen rolle i forhold til politiet og de øvrige rettslige aktørene i sakene? På denne måten vil undersøkelsen bidra til å få frem ulike perspektiver på barnehusenes rolle og betydning i forhold til den strafferettslige behandlingen av saken.²

Å kartlegge, evaluere og eksplorere

Studien omfatter en *kartlegging* ved at vi har innhentet opplysninger fra politidistriktene om deres erfaringer med bruk av barnehus. I tillegg er studien en *evaluering* i det at vi ut fra et begrenset empirisk materiale analyserer ulike profesjonelle aktørers vurderinger om hvorvidt barnehusene når de målsettingene ordningen har i forhold til den etterforskningsmessige siden av saken. Men studien har også et *eksplorativt* formål i det at vi ønsker å identifisere problemstillinger som barnehusordningen reiser uten at vi nødvendigvis får behandlet alle i sin fulle dybde.

Som fremstillingen vil vise, utfordrer barnehusordningen tradisjonelle oppfatninger om hvordan strafferettsapparatet fungerer i disse sakene. For eksempel gjelder dette hvilken rolle dommeren skal ha ved gjennomføring av dommeravhør. En annen problemstilling som kommer opp i diskusjonen rundt barnehusene, er om man fortsatt bør ha en ordning hvor alle barn under 16 år skal avhøres i dommeravhør eller om man i stedet skal gjennomføre et første avhør av barn og unge som et politiavhør. I så fall vil man ut fra politiavhøret vurdere behovet for et senere dommeravhør. Dette er problemstillinger som berører mer generelle og grunnleggende straffeprosessuelle problemstillinger i saker om vold og seksuelle overgrep mot barn. Empiriske resultater i denne undersøkelsen vil gi innspill til disse problemstillingene, men å belyse disse i full utstrekning vil kreve en langt grundigere behandling enn det som er mulig innenfor denne studiens rammer. Siktemålet med den eksplorative tilnærmingen er at de problemstillingene som identifiseres gjennom denne studien, senere skal inngå i en større empirisk studie som tar sikte på å gi et bredere forskningsbasert grunnlag for hvordan saker om vold og seksuelle overgrep mot barn behandles i det norske strafferettsapparatet. Slik forskningsbasert kunnskap mangler på nasjonalt nivå i dag.³

² Se kapittel 4 for en videre redegjørelse for problemstillingen.

³ Jf. kapittel 2.

En ordning med kort og ulik virketid

Ordningen med barnehus er forholdsvis ny. Det første barnehuset ble etablert i Bergen⁴ i november 2007. Senere er det etablert barnehus i 6 andre deler av Norge (Hamar desember 2007, Kristiansand november 2008, Trondheim februar 2009, Tromsø mars 2009, Oslo september 2009). Barnehuset i Stavanger ble opprettet i november 2010, og på grunn av kort virketid ved evalueringens oppstart 1. mars 2011, inngår ikke data fra dette barnehuset i vår studie. Et åttende barnehus er planlagt lagt til Ålesund, men nærmere planer om tidspunkt for etablering er per i dag ikke besluttet. Dette innebærer at evalueringen vil belyse barnehusene i en tidlig fase og i en periode preget av sterk utvikling. I tillegg vil noen barnehus være relativt nyetablerte, mens andre har noen års virketid bak seg. Disse forskjellene har noen metodiske implikasjoner som vi redegjør nærmere for i kapittel 4.

Formålet med barnehusene

Formålet med barnehusordningen er at barn, unge og voksne funksjonshemmede⁵ og deres pårørende sikres et mer helhetlig tilbud gjennom en samordnet tilnærming hvor dommeravhør, medisinsk undersøkelse, rådgivning og oppfølging/behandling inngår. I utgangspunktet legger man opp til at barnet eller ungdommen skal forklare seg én gang i dommeravhør. Tanken er at opplysningene som barnet forteller i dommeravhøret også skal legges til grunn når barnet for eksempel følges opp videre med psykologisk behandling. Dommeravhøret gjennomføres i tilrettelagte, barnevennlige omgivelser. Det vil si at selve avhørsrommet ser ut som et vanlig avhørsrom, men omgivelsene hvor barnet er før og etter avhøret er spesielt innredet med for eksempel leker eller dataspill. Foruten å gjøre avhøret mindre belastende for barnet, handler dette også om å legge bedre til rette for at barnet får forklart seg i saken, noe som igjen kan bidra til at saken blir bedre opplyst. Slik tar ordningen med barnehus også sikte på å bedre barnas og den mistenkte utøverens rettssikkerhet i saken. Dette har gitt grunnlag for følgende overordnede mål for barnehusenes virksomhet:

- Å tilby barnet og dets familie et mest mulig helhetlig tilbud til enhver tid.
- Å sikre et best mulig samordnet tilbud, som innebærer å unngå dobbeltarbeid og hindre at de ulike instansenes arbeid kommer i konflikt med hverandre. Samordningen av tilbudet skal også styrke samarbeidet mellom de ulike instansene.
- Å styrke rettssikkerheten til barn og unge i disse sakene, samtidig som behandlingen av saken også skal ivareta rettssikkerheten til den mistenkte overgriperen i saken.

⁴ Bakgrunnen for at det først ble etablert i Bergen var en henvendelse fra Bergen kommune hvor de viste interesse for å delta i pilotprosjektet (jf. brev fra Bergen kommune til JD av 13. desember 2005).

⁵ I fremstillingen videre omtales i stor grad barn og unge og ikke voksne funksjonshemmede. Dels gjøres dette av fremstillingstekniske grunner, men begrepsbruken skyldes også at det i liten grad gjennomføres avhør av voksne med psykisk utviklingshemming eller tilsvarende funksjonssvikt ved barnehusene. Når barnehusene selv omtaler sin virksomhet, retter de oppmerksomheten først og fremst mot barn og unge.

Alle disse målsettingene er relevante når en tar utgangspunkt i politiets og rettsapparatets behandling av saken, men målsettingen som gjelder rettsikkerhet fremstår som særlig sentral. I denne sammenheng vil vi blant annet undersøke om det primært er barnets rettsikkerhet som tilgodeses i barnehusene eller om også den mistenktes rettsikkerhet er ivaretatt (jf. nærmere om rettsikkerhetsbegrepet nedenfor).

Når det gjelder de øvrige målsettingene, vil det være nærliggende å se nærmere på hvilke implikasjoner den samordnede ordningen har for politiets etterforskning og for dommernes og de øvrige rettslige aktørenes rolle i saken. Har det noen betydning at etterforskningen gjennomføres innenfor en ordning med flere ulike funksjoner? Dette innebærer at betydningen av samordning vil belyses i den utstrekning det har betydning for politiets og de rettslige aktørenes arbeid i saken. I hvor stor grad barnehusordningen bidrar til økt samordning i bredere forstand vil bli belyst i en egen evaluering gjennomført ved NOVA.

Dommeravhøret i sentrum

Dommeravhøret vil ha en sentral plassering i vår analyse. Avhøret vil imidlertid analyseres i en bredere kontekst ved at det sees i sammenheng med etterforskningen og virksomheten ved barnehusene for øvrig. Et dommeravhør innebærer at dommeren tar i mot barnets forklaring utenfor rettsmøte når barnet er under 16 år (jf. straffeprosesslovens § 239 og Forskriften av 1998⁶). Hensikten er at barna skal slippe å møte i retten, og at avhøret i stedet avspilles under en eventuell senere hovedforhandling. I praksis delegerer dommeren selve utspørringen av barnet til en såkalt «særlig skikket person», som i dagens ordning er en politietterforsker med spesialopplæring i avhør av barn, mens dommeren monitorerer avhøret sammen med de andre representantene.⁷

Det er flere grunner til at vi har valgt å rette hovedfokus mot gjennomføringen av avhøret. Fornærmedes forklaring er sentral i saker om vold og seksuelle overgrep. Særlig i saker om seksuelle overgrep mot barn er det få andre bevis enn partenes forklaringer (jf. Hennem, 1999). Dommeravhøret inngår også som en sentral del av barnehusenes virksomhet fordi dommeravhøret danner utgangspunkt for den rettslige behandlingen av saken. Selv om enkelte barnehusledere fremstiller dommeravhøret og politietterforskningen som en egen del av virksomheten litt atskilt fra det andre, vil fremstillingen vår vise at hensynet til straffesaken på mange måter blir styrende for mye av det som skjer i saken inntil dommeravhøret er gjennomført. Dette handler selvsagt om å ikke påvirke bevissituasjonen i saken i negativ retning, noe vi kommer tilbake til senere. I tillegg ligger det som en forutsetning i barnehusordningen at når barnet har fortalt om vold eller overgrep i dommeravhøret, så skal barnet slippe å gjenta disse opplysningene senere i forbindelse med medisinsk undersøkelse eller psykologisk

⁶ Kortform for «Forskrift om dommeravhør og observasjon av 2. oktober 1998».

⁷ Se kapittel 7 for en mer detaljert beskrivelse av hvordan dommeravhør gjennomføres i praksis.

behandling. Dermed får dommeravhøret også betydning i forhold til disse delene av barnehusenes virksomhet. Alle disse forholdene tilsier at avhøret vies stor plass i vår studie av de polisiære sidene knyttet til barnehusenes virksomhet.

Å sammenlikne praksis i og utenfor barnehus

Opprinnelig ønsket vi å sammenlikne måten etterforskningen av disse sakene gjennomføres på i og utenfor barnehus. Som vår undersøkelse vil vise, benytter alle politidistriktene vi har fått opplysninger fra nå barnehusene ved gjennomføring av dommeravhør, enten alltid eller noen ganger. Dermed foreligger det ikke lenger grunnlag for å gjøre en slik sammenlikning med utgangspunkt i politidistriktenes praksis. I stedet har vi spurt politiet i distriktene om hvilke erfaringer de hadde *før* barnehusenes opprettelse og hvilke erfaringer de har hatt *etter* at barnehusene ble etablert. I tillegg vil vi trekke inn forskningskunnskap om etterforskning av saker om seksuelle overgrep i den grad denne foreligger.⁸ Vi har også bedt politidistriktene gi vurderinger av hvilke fordeler og ulemper det har både for politiet, for barnet og den mistenkte overgriperen at dommeravhøret gjennomføres i henholdsvis barnehus eller ved domstolen / annet avhørssted. Her vil studien gi noe innblikk i implikasjoner ved at barnehusene er involvert i sakene sammenliknet med hvordan praksis var tidligere.

Målgruppene barn, unge og voksne funksjonshemmede

Som nevnt er barnehusene et tilbud rettet mot alle gruppene nevnt ovenfor. Det varierer om barnehusene gir tilbud til barn inntil 16 eller 18 år.⁹ Når det gjelder gjennomføring av dommeravhør av voksne med psykisk utviklingshemming, vil dette gjelde dem som har en form for psykisk utviklingshemming eller tilsvarende funksjonssvikt som innebærer at han/hun har problemer med å uttrykke seg verbalt (jf. Forskriften av 1998). Gjennomgangen av årsrapportene fra barnehusene viser imidlertid at det gjennomføres svært få avhør av voksne funksjonshemmede. Barnehuset i Oslo, som er det barnehuset som har det største antallet avhør i året, hadde ingen slike avhør i 2010 (*Årsrapport 2010 : Barnehuset Oslo*), mens det i 2011 ble gjennomført 9 dommeravhør av voksne med psykisk utviklingshemming (*Årsrapport 2011 : Statens Barnehus Oslo*). Barnehusene er bekymret for at ikke flere blir avhørt, fordi denne gruppen har en stor risiko for å bli utsatt for blant annet seksuelle overgrep (Kvam, 2003). Barnehuset i Bergen hadde i 2011 ett avhør av en voksen funksjonshemmet (*Årsmelding 2011 : Statens Barnehus Bergen*). For vår studie får dette konsekvenser fordi vi dermed ikke har et empirisk grunnlag for å belyse måten disse sakene behandles på. Våre data vil derfor først og fremst kunne belyse implikasjoner av barnehusenes virksomhet i etterforskningssammenheng i saker hvor barn og unge er involvert. Men vi løfter selvsagt frem den informasjonen våre data har gitt

⁸ Jf. kapittel 2.

⁹ Dette går vi nærmere inn på i kapittel 5.

om denne gruppen. Samtidig er det et viktig empirisk resultat i seg selv at avhør med voksne funksjonshemmede gjennomføres i liten grad, noe vi vil drøfte nærmere i rapportens kapittel 10.

Selv om det i svært liten grad gjennomføres avhør med voksne med psykisk utviklingshemming i barnehusene, kan dette tilbudet likevel spille en viktig rolle når det gjelder ivaretagelse, behandling og oppfølging. Vi har ikke undersøkt nærmere i hvilken utstrekning dette skjer da denne delen av virksomheten faller utenfor mandatet for vår evaluering. Disse perspektivene belyses imidlertid i NOVAs evaluering (*Barnehusevalueringen 2012 : delrapport 2*) og vi viser derfor til denne.

Analytisk tilnærming

Den tverrfaglige samlokaliseringen og samordningen som barnehusordningen representerer, innebærer at det politisære og strafferettslige perspektivet møter det barnefaglige og behandlingsorienterte under samme tak og i samme sak. I vår analyse vil vi undersøke empirisk i hvilken utstrekning disse perspektivene og profesjonelle tilnærmingene utfordrer hverandre med særlig fokus på det politisære.

Balanseringen av disse interessene vil imidlertid også inngå som et analytisk perspektiv i våre analyser. Med dette mener vi at balanseringen av disse perspektivene også vil være en fortolkningsfaktor, for eksempel dersom vi finner forskjeller i vurderinger hos politiet og lederne av barnehusene. Et annet perspektiv som selvfølgelig også vil være sentralt er rettssikkerhetsperspektivet. Dette berører problemstillingen om i hvilken grad partenes rettssikkerhetmessige stilling blir berørt av at saken behandles innenfor en slik samordnet ordning. Som nevnt er det å styrke partenes rettssikkerhet en av målsettingene med barnehusordningen (jf. nærmere definisjon av rettssikkerhetsbegrepet nedenfor).

Rettsikkerhetsbegrepet

Fordi rettssikkerhetsbegrepet inngår i en av målsettingene ved barnehusenes virksomhet, er det nødvendig å definere dette begrepet nærmere. Dette er også nødvendig fordi begrepet ikke defineres nærmere i rapporter eller dokumenter for øvrig hvor barnehusordningen foreslås. Samtidig fremgikk det tydelig da forslaget om innføring av barnehus ble fremsatt for Stortinget at siktemålet med ordningen skal være å bedre både barnets og den mistenkte utøverens rettssikkerhet.¹⁰

Begrepet 'rettssikkerhet' har ikke et entydig innhold og brukes ofte som et honnørord i mange sammenhenger. I NOU 2009:15 (s. 60) gis begrepet følgende innhold:

¹⁰ Jf. kapittel 2.

«Kjernen i begrepet 'rettssikkerhet' er knyttet til krav om at enkeltindividet skal være beskyttet mot overgrep og vilkårlighet fra myndighetenes side, samtidig som vedkommende skal ha mulighet til å forutberegne sin rettsstilling og forsvare sine rettslige interesser.»

I rettslig sammenheng skiller man gjerne mellom 'materiell rettssikkerhet' og 'prosessuell rettssikkerhet' der den materielle berører beslutningens innhold, mens den prosessuelle handler om korrekt saksbehandling. Vår studie vil i stor grad berøre spørsmål knyttet til prosessuell rettssikkerhet. Begge former for rettssikkerhet gjør seg gjeldende i forbindelse med implikasjoner av barnehusordningen i forbindelse med etterforskning av saker om vold og seksuelle overgrep mot barn og unge. Mens materiell rettssikkerhet for eksempel handler om hjemmel for inngrep, forutberegnelighet og forholdsmessighet der mistenktes mulighet for kontradiksjon er et eksempel på prosessuell rettssikkerhet.

Disse eksemplene er mest relevant i forhold til den mistenkte overgriperens rettssikkerhet. Ved barnehusene vil det gjerne være barnas rettssikkerhet som står i sentrum. Dette fordrer en videre bruk av begrepet. NOU 2009:15 (s. 61-62) omtaler en slik videre bruk:

«Begrepet 'rettssikkerhet' kan også brukes i en videre forståelse, som omfatter samfunnets rettssikkerhet og/eller kriminalitetsofrenes (fornærmedes og etterlattes) rettssikkerhet. Om disse interessene skal omfattes av rettssikkerhetsbegrepet eller ses på som mothensyn til ivaretagelsen av rettssikkerhet for mistenkte, kan diskuteres. Den allmenne oppfatning synes å være at rettssikkerhetsbegrepet i straffeprosessen bør reserveres for mistenktes vern mot uriktige avgjørelser. Samfunnets og/eller fornærmede og etterlattes legitime interesser kan langt på vei ivaretas uten at det innebærer en svekkelse av mistenktes rettssikkerhet.»¹¹

For vårt formål vil det være hensiktsmessig å bruke begrepet 'rettssikkerhet' slik i en videre forståelse av begrepet, slik at både den mistenkte utøveren og barnas interesser omfattes.

Burde det vært gjennomført én samlet evaluering av barnehusene?

Det helhetlige perspektivet som barnehusene skal ivareta reiser spørsmålet om evalueringen av tilbudet burde vært gjort som en samlet evaluering hvor alle sidene ved virksomheten ble sett i sammenheng. Både substansielle og praktiske forhold taler for at dette hadde vært hensiktsmessig. Gjennom å gjennomføre to separate evalueringer risikerer man å bidra til en fragmentert forståelse av tiltaket. To evalueringer kan forsterke en oppfatning av det strafferettslige, det barnefaglige og behandlingsperspektivet som separate tilbud og perspektiver som ikke har noe med hverandre å gjøre. Som fremstillingen senere vil vise, målbærer både lederne av barnehusene, politiet og de rettslige

¹¹ Se Ot. prp nr. 11 (2007-2008).

aktørene på sett og vis to syn samtidig på dette punkt: på den ene siden at barnehuset er et helhetlig tilbud i tråd med ordningens formål, og på den andre siden at det straffeprosessuelle og det ivaretagende og behandlingmessige er to ulike ting. Ved en felles evaluering hadde man også unngått unødig dobbelbehandling. Vi har forsøkt å dempe de negative konsekvensene av dette ved å følge hverandres evalueringer underveis.

Den videre fremstilling

I neste kapittel skal vi se nærmere på bakgrunnen for og utviklingen av barnehusene. I kapittel 3 vil vi redegjøre for hva nasjonal forskning har vist om hvordan saker om vold og overgrep behandles i politiet og av rettsapparatets for øvrig. I tillegg vil vi gjennomgå internasjonale evalueringer som er gjort med tverrfaglige intervensjonsmodeller og implikasjoner for etterforskningen. I kapittel 4 presenterer vi forskningsspørsmålene i undersøkelsen, samt valg av forskningsdesign, de ulike metodiske tilnærmingene og styrker og svakheter ved de ulike datasettene våre. I kapittel 5 belyses spørsmålet om i hvilken utstrekning barnehusene brukes ved gjennomføring av dommeravhør og de ulike aktørenes vurderinger av bruken. Her drøftes også spørsmål rundt utviklingen i antall saker fordi kapasiteten ved barnehusene har vært nevnt som en problemstilling i forbindelse med bruk av barnehus. Kapittel 6a har et særlig fokus på forberedelse av dommeravhør, herunder forberedelse og gjennomføring av formøter. I kapittel 6b ser vi nærmere på hvem som er tilstede i bisitterrommet, og deres roller. I kapittel 7 belyses gjennomføringen av dommeravhøret. Problemstillinger vi ser nærmere på er hva som skiller dommeravhør gjennomført i barnehusene fra de som gjennomføres utenfor barnehusene? Bringer avhør gjennomført i barnehusene noe nytt? Eller er det kun de ytre omgivelsene som er annerledes mens avhørene for øvrig gjennomføres som før? Kapittel 8 belyser i hvilken utstrekning det gjennomføres medisinske undersøkelser i barnehusene og hvilke betraktninger de ulike aktørene anfører rundt dette. Kapittel 9 skal vi se nærmere på måten virksomheten i barnehusene er organisert på. Spørsmål rundt ressursbruk, samarbeid, rolleavklaring og kompetanseutvikling inngår i dette. Problemstillinger som løftes frem er bl.a. hvordan opprettelsen av barnehus har påvirket koordinering og samarbeid mellom de ulike aktørene, de ulike aktørenes ressursituasjon, og kompetanseutvikling i regi av barnehusene. I kapittel 10 samler vi trådene og trekker frem hovedkonklusjonene i hva undersøkelsen har vist. På bakgrunn av våre funn vil vi gi noen råd i forhold til videre drift, samt prøve å identifisere noen fremtidige utfordringer for barnehusene. Vi vil også presentere noen betraktninger rundt sammenhenger og motsetninger mellom vår og NOVA's evaluering.

Kapittel 2 Utviklingen av barnehus

Innledning

Bakgrunnen for opprettelsen av barnehusene¹² var et politisk ønske om å bedre ivaretagelsen av barn og unge utsatt for vold og overgrep. Flere fagpolitiske prosesser har hatt betydning for opprettelsen av barnehusene. I det følgende skal vi se nærmere på noen av dem, dels for å få et innblikk i vurderingene bak ordningen, og dels for å få innsikt i utviklingen av målsettingene ved den. Ikke minst er denne utviklingen viktig fordi noen av disse prosessene i dag utgjør de viktigste føringene for barnehusenes virksomhet fordi det ikke er utarbeidet nasjonale retningslinjer for dem. Barnehusene henviste til flere av dokumentene vi gjennomgår i dette kapitlet da vi spurte dem om hvilke føringer som ble gitt ved opprettelsen av barnehusene.

I gjennomgangen vil vi også løfte frem problemstillinger som gjør seg gjeldende i diskusjoner rundt barnehusene og som våre empiriske resultater også vil belyse. For eksempel gjelder dette balanseringen mellom å ivareta etterforskningshensyn og ivaretagelse/behandling av barnet. Andre tema gjelder spørsmål om hvor lang tid som går fra anmeldelse til dommeravhør blir gjennomført, hvem som skal kunne overvære dommeravhøret og dommerens rolle ved dommeravhør. Dette er problemstillinger vi både møter på i våre analyser av det empiriske materialet og i evalueringer av barnehus i Sverige. På denne måten tar fremstillingen i dette kapitlet sikte på å være en referanseramme for analysene av det empiriske materialet som vi presenterer senere i rapporten.

Behov for forbedringer på feltet dommeravhør og observasjon

På sett og vis startet prosessen mot innføring av barnehus allerede i 2004. Da gjennomførte en arbeidsgruppe nedsatt av Justisdepartementet, i samarbeid med Domstolsadministrasjonen, en evaluering av ordningen med dommeravhør og observasjon.¹³ Arbeidsgruppens hovedoppgave var å vurdere hvordan ordningen fungerte og evalueringen viste at observasjon i liten grad ble gjennomført. Dessuten endte svært få saker med tiltale der observasjon var gjennomført. Arbeidsgruppen foreslo derfor at man burde vurdere å oppheve ordningen med observasjon.

¹² Til å begynne med ble konseptet omtalt som «Barnas hus», som på Island. Imidlertid viste det seg at dette navnet allerede var tatt i bruk på en butikkjede. Ordningens norske navn er nå formelt «Statens barnehus» eller mer uformelt «barnehusene».

¹³ Det følger av strprl § 239 tredje ledd at: «Når vitnets alder eller særlige omstendigheter tilsier det, kan dommeren bestemme at det i stedet eller forut for avhør etter første ledd skal foretas observasjon av vitnet.» Ordningen med dommeravhør og observasjon er forøvrig nedfelt i Forskriften av 1998 nr. 925 (rundskriv G-70/98).

Arbeidsgruppen reiste også spørsmål rundt om det er nødvendig at dommeren medvirker ved gjennomføring av dommeravhør fordi den mener at: «(...) *rettsikkerheten ved sikring av beviset kan anses tilfredsstillende uten dommerens medvirkning.*» (Dommeravhør og observasjon av barn, 2004, s. 1). Dette er en problemstilling vi også møter igjen i forbindelse med dommernes rolle ved gjennomføring av dommeravhør i barnehusene. For å belyse dette spørsmålet gjennomførte arbeidsgruppen blant annet en spørreskjemaundersøkelse rettet mot ulike rettslige aktører, herunder dommerne. Av 66 tingrettsdommere svarte 62 % at dommernes medvirkning var hensiktsmessig ved forberedelse av avhøret, mens 76 % mente at dommernes medvirkning var hensiktsmessig ved gjennomføringen av selve avhøret. Dommerne selv rapporterte altså at de opplevde sin tilstedeværelse som nødvendig. De respondentene som ikke mente at dommernes medvirkning var hensiktsmessig ved forberedelsen av avhøret anførte «(...) *at dommeren var uforberedt, passiv og sjelden tok hånd om regien.*» Ved gjennomføringen av avhøret ble det også anført at «(...) *dommeren har en passiv, uengasjert rolle.*» (Dommeravhør og observasjon av barn, 2004, s. 6). Enkelte mente også at for eksempel korrigeringer av avhørere der det ble stilt ledende spørsmål, ikke hadde fungert tilfredsstillende. Flere påpekte at dommerne manglet relevant kompetanse i disse sakene. I vårt intervju med dommerne kommer problemstillingen med dommerne opp i forbindelse med hvordan de opplever muligheten til å lede og administrere forberedelsen og gjennomføringen av dommeravhøret.¹⁴ I arbeidsgruppens rapport ble det vist til barnehusordningen på Island¹⁵, og det ble spesielt pekt på det at ressursene er samlet og at dommeren følger avhøret via videooverføring. Barnehusordningen blir altså nevnt i sammenheng med spørsmålet om hvordan løse spørsmålet om dommernes tilstedeværelse på en mer effektiv måte, samtidig som man ivaretar rettssikkerhetsmessige hensyn.

I arbeidsgruppens rapport ble det også påpekte at to ukers fristen for gjennomføring av dommeravhør ofte ble oversittet og at dette skyldtes: manglende kapasitet for gjennomføring av dommeravhør, at det ikke var «en særlig skikket person» tilgjengelig til å gjennomføre avhøret og at det ut fra etterforskningsmessige hensyn kunne være hensiktsmessig å la det gå lengre tid før dommeravhøret ble gjennomført. De samme problemstillingene reises i dag i vurderingene av gjennomføring av dommeravhør i barnehus. Det som er nytt er at spørsmålet om kapasitet rundt avvikling av dommeravhør i dag rettes mot barnehusene.

Oppfølgingen av rapporten *Dommeravhør og observasjon av barn* (2004) ble senere innlemmet i Justisdepartementets utredning (St.prp nr. 1 (2005-2006)) og planlegging av et pilotprosjekt med ny avhørsmodell av barn som har vært utsatt eller er mistenkt utsatt for seksuelle overgrep eller vold, eller

¹⁴ Dette belyses nærmere i kapittel 6, 7 og 9.

¹⁵ Island var det første landet i Norden som innførte barnehusordningen. Denne har dannet utgangspunkt for etablering av barnehus blant annet i Sverige og i Norge, nærmere om dette i kapittel 3.

som har vært vitne til vold, startet. Dette er en annen betegnelse på det vi i dag betegner som barnehusordningen (jf. nærmere om utredningen nedenfor).

Redd Barna foreslår etablering av barnehus

I samme periode presenterte Redd barna en rapport¹⁶ om etablering av barnehus for barn som har vært utsatt for seksuelt misbruk (Skybak, 2004). Også her ble det vist til den islandske ordningen der alle faginstanser kommer til barnet på Barnas Hus slik at barnet slipper å forholde seg til en rekke forskjellige kontorer. Lokalene skulle være barnevennlige og politiet skulle kunne foreta dommeravhøret på barnehuset i lokaler som var trygge for barnet. Det skulle være opptaksutstyr (lyd og bilde) tilgjengelig som ga god overføring til et annet rom der andre fagfolk kunne følge avhøret. Gode opptak bidro til at barnet ville slippe å fortelle sin historie på nytt til andre voksne. Dette ville gi kvalitetsmessige bedre avhør og dermed bedre bevis og større rettsikkerhet. At kvaliteten på avhøret ble koblet til kvaliteten på opptakene må sees i sammenheng med at opptakskvaliteten på avhørene tidligere var svært dårlig. Dette viser også tidligere undersøkelser (Hennum, 1999; Bakketeig, 2000).

Det er verdt å merke seg at Redd Barna utelukkende knyttet ordningen til seksuelt misbrukte barn og ikke for eksempel til barn utsatt for andre typer vold eller vitne til vold. Dette er interessant fordi Redd Barnas rapport kom i en periode hvor det var økt oppmerksomheten mot barn som vitne til vold (Bakketeig & Jonsdottir, 2008; NOU 2003:31).

I Redd Barnas rapporten ble det vist til at mange forhold er til hinder for at overgrep blir oppdaget eller anmeldt, samt at kun et fåtall saker ender med tiltale og dom til tross for en økning i antall anmeldelser. I tillegg var hjelpeapparatet og rettsapparatet i vid forstand dårlig koordinert. Dette var uheldig i saker som krevde høy grad av samarbeid og koordinering. Manglende koordinering av politi, barnevern og øvrige hjelpeinstanser innebar også en risiko for ytterligere traumatisering og eventuelt retraumatisering av barnet. Det ble også redegjort for hvordan barnehusordningen var organisert på Island og hvordan en slik ordning kunne innføres i Norge.

For barna ville en slik ordning blant annet innebære å bli møtt av personer med spesialkompetanse, bli møtt på egne premisser i et trygt og barnevennlig miljø, slippe å måtte fortelle sin historie flere ganger og få mindre negative opplevelser i forbindelse med utredning av mistanken. Pårørende ville kunne få rådgivning fra personer med spesialkompetanse på ett sted, og oppleve å bli tatt på alvor. For fagpersonene ville ordningen innebære optimal tilrettelegging for tverrfaglig samarbeid, rådgivning, veiledning, metodeutvikling og utveksling av kunnskap og erfaringer. I tillegg ville tilbudet innebære en støtte for fagfolk som arbeider med et arbeidsområde som er krevende å arbeide med over tid. Som fremstillingen senere vil vise, er dette sider ved barnehusenes virksomhet som også våre informanter

¹⁶ Rapporten ble lagt frem 24. november 2004.

har erfaringer med. Redd Barna var samtidig oppmerksom på utfordringer ved å innføre en slik ordning, for eksempel risikoen for at profesjonelle motsetninger vil være et hinder for å få ordningen til å fungere, samt at det kunne være motstand i fagmiljøene mot at ordningen ble brukt.

I rapporten (Skybak, 2004) fremgår det at Redd Barna «testet ut» ulike profesjonelle aktørers forventinger til en slik ordning i et lite utvalg. Rapporten viste at politietterforskerne (3 stk.) og advokatene (2 stk.) var skeptiske til om barnehusene var nødvendige i politiets arbeid og mente at ordningen ville være viktigere for hjelpeapparatet, samt i distriktene. Politietterforskerne opplevde håndteringen av sakene som god nok i de større byene. Advokatene var betenkt over ivaretagelsen av rettssikkerheten til mistenkte overgripere hvis målsettingen med ordningen skulle være å oppnå flere tiltaler. Dommerne (2 stk.) og representantene fra hjelpeapparatet (en psykolog, en sykepleier, en spesialpedagog), var på sin side udelt positive. Slik vi ser det, reflekterer svarene profesjonenes ulike målsettinger. Selv om det kun er snakk om eksempler på oppfatninger i et lite utvalg profesjonelle, er det interessant å se at dommerne er positive til barnehusene. Særlig fordi man på Island i 1999 valgte å overføre ansvaret for avhøret av barna fra politiet og påtalemyndigheten til dommerne. På Island førte denne endringen til redusert bruk av Barnas hus på Island fordi domstolen etablerte egne lokaler for å ta imot barnets forklaring (Gudbransson, 2000). Dette skulle tilsi at dommerne var mer forbeholdne – hvilket de ikke var – men samtidig er kun to dommere spurt.

Hovedtilnærmingen i Redd Barnas rapport (Skybak, 2004) er at barneperspektivet er overordnet under henvisning til Norges konvensjonsrettslige forpliktelser. Ivaretagelsen av barnets rettsikkerhet inngår som en del av barneperspektivet. Samtidig er mye av argumentasjonen i rapporten forankret i behovet for en bedre politimessig og rettslig behandling av sakene. Barnehusene skal ha en ressursfunksjon gjennom å bistå med kompetanse i saker hvor fagpersoner har behov for bistand, samt at barnehusene skal bidra til å akkumulere og utvikle kompetanse. Slik vil ordningen bidra til at tverrfaglige miljøer vil kunne få støtte og oppnå større faglig sikkerhet. Det er grunn til å merke seg at det legges opp til en ordning der fagfolkene reiser til barna i de tilfeller der barna har lang reisevei fra bostedet til barnehuset. Etter dagens modell er det gitt føringer fra sentrale myndigheter mot en slik løsning.

Forslag om etablering av barnehus fremmes for Stortinget

Den neste milepælen i prosessen mot etablering av barnehus kom da det ble fremmet forslag for Stortinget om å innføre barnehus. Dette ble gjort i et dokument 8-forslag den 16. juni 2004 der Stortingsrepresentantene May Hansen og Inga Marte Thorkildsen fremmet forslag om å innføre en ny avhørsmodell av barn som har vært utsatt for eller vært vitne til en traumatisk krisesituasjon (Dokument nr. 8:86 (2003-2004)). Konkret innebar lovforslaget et ønske om at det skulle utarbeides en plan for nye standarder ved avhør av barn i rettslig sammenheng. Forslaget bygget på en modifisert

versjon av Childrens Advocacy Center (CAC) og den islandske modellen med Barnas Hus ble trukket frem som et eksempel¹⁷. Det ble også vist til at observasjon av de yngste barna var en ordning som ikke hadde fungert etter hensikten, og at utfordringer knyttet til organiseringen av dommeravhør og observasjon bidro til at fristen om at avhør skal gjennomføres innen 14 dager etter anmeldelse ikke ble overholdt.

I forslaget ble det argumentert for å sette barnet i sentrum i en organisatorisk modell som også skulle sikre høyere effektivitet, kompetansevekst og mer presis måloppnåelse. Bedre effektivitet skulle oppnås gjennom behandling av flere saker og ved at flere saker skulle ende med tiltale og dom. Kompetansevekst skulle oppnås blant annet ved at det ble utviklet langsiktig spesialkompetanse på barneavhør, utviklingspsykologi og sårbarhetsfaktorer knyttet til barn med traumatiske kriseerfaringer. Hovedmålsettingen med barnehusene var å styrke barnas rettssikkerhet, at uskyldige ble frifunnet og at barnas utsagn skulle kunne bidra til å oppklare saken. De fleste hensynene som begrunnet forslaget refererte altså til den politimessige og rettslige behandlingen av saken. I lovforslaget ble det også vist til evalueringer fra USA som viste til en rekke positive resultater i de regionene som hadde utviklet slike sentre.¹⁸ I forslaget fra stortingsrepresentantene inngikk også et forslag om at ordningen skulle evalueres innen tre år etter oppstart.

Dokument 8-forslaget ble behandlet av Stortinget den 4. mars 2005. Resultatet ble at Justiskomiteen ba justisministeren koordinere arbeidet med å etablere et pilotprosjekt i Norge (nr. 123 (2004-2005)). Justisdepartementet ble samtidig bedt om å vurdere andre alternative tiltak som kunne styrke rettsstillingen til barn utsatt for seksuelle overgrep eller som hadde vært vitne til overgrep begått mot andre. I tillegg ble departementet bedt om å vurdere tiltak som kunne tilrettelegge for at barn/unge som har blitt utsatt for eller vært vitne til vold/overgrep skal få behandling.

Under stortingsbehandlingen argumenterte Justiskomiteen for at formålet med barnehusene ikke burde være av strafferettslig karakter; det burde først og fremst være å gi barna nødvendig beskyttelse. Det ble i denne forbindelse fremhevet at: «*Dette innebærer at Barnas Hus må fokusere særlig på oppfølging av barn som forteller at de har vært utsatt for seksuelle overgrep og/eller har vært utsatt for vold.*» (Innst. S. nr. 123 (2004-2005), s. 2). Samtidig ble det argumentert for viktigheten av at barnets rettssikkerhet ble ivarettatt gjennom opprettelsen av et slikt tilbud. Argumentasjonen er interessant fordi den forteller noe om hvilken vekt som ble lagt på henholdsvis barneperspektivet og det strafferettslige perspektivet og der barneperspektivet ser ut til å tillegges størst vekt.

Et spørsmål som ble diskutert i forbindelse med Stortingets behandling, var hvordan en slik ordning kunne tilpasses norske forhold – det ble pekt på de geografiske avstandene i Norge. Dette er verdt å

¹⁷ CAC og islandske Barnas Hus beskrives nærmere i kapittel 3.

¹⁸ Se nærmere om dette i kapittel 3.

merke seg i og med at betydningen av lang reisevei senere er blitt anført som et argument mot å bruke barnehusene. Et annet forhold det er grunn til å merke seg er formuleringer «en ny avhørsmodell» i dokument 8-forslagets tittel. Dette skaper forventninger om at det er snakk om en ny modell for gjennomføring av dommeravhør. Vi vil undersøke om ordningen for gjennomføringen av selve avhøret faktisk er ny eller om barnehusene kun representerer endrede rammer for gjennomføringen av selve avhøret.

Under behandlingen ble følgende forslag vedtatt (Innst. S. nr. 123 (2004-2005), s. 3):

Stortinget ber Regjeringen om snarest å nedsette en arbeidsgruppe med representanter fra politi, domstoler, advokater, barnevern, helsepersonell, frivillige innen feltet vold og overgrep mot barn, samt fra de berørte departementer, for å vurdere hvilken organisering som vil være mest hensiktsmessig for Barnas hus i Norge.

Dette resulterte i at Justisdepartementet startet utredning og planlegging av et pilotprosjekt.

Evalueringen av reglene om dommeravhør og observasjon av barn vi refererte til innledningsvis, skulle følges opp parallelt slik at disse prosessene ble behandlet i sammenheng (St.prp. nr. 1 (2005-2006)).

Barnehusordningen tar form

I mai 2006 kom rapporten (Barnas Hus, 2006) som belyser etablering av pilotprosjektet og berører en rekke sentrale problemstillinger knyttet til barnehusene. Rapporten ble utarbeidet av en tverrdepartemental arbeidsgruppe nedsatt våren 2005 i tråd med Stortingets vedtak om å etablere et pilotprosjekt som omfattet et tilbud til barn utsatt for seksuelle overgrep eller vold eller som har vært vitne til slike hendelser. Målgruppen var altså videre enn forslaget til Redd Barna som kun omfattet barn utsatt for seksuelle overgrep. Vedtaket var imidlertid i tråd med mandatet arbeidsgruppen hadde fått fra Stortinget. Rapporten er viktig fordi lederne av barnehusene viste til denne da de fikk spørsmål om de hadde spesielle føringer da barnehusene ble opprettet.

I rapporten redegjorde arbeidsgruppen for erfaringer fra rettskretser på Island som brukte Barnas hus ved avhør og som opplyste at dette ga bevismessig gode avhør og viste til at samarbeidet mellom de involverte instansene var gode. Arbeidsgruppen viste samtidig til en annen rettskrets som ikke brukte Barnas hus. Begrunnelsen for dette var at dommerne foretrakk å bruke egne fasiliteter som var tilrettelagt for dommeravhør ved domstolen fordi dette ble ansett som mer effektivt; raskere avhør ble ansett som viktig for barnet og i tillegg opplevde dommeren å ha større autoritet når avhørene fant sted ved domstolen enn når de fant sted på Barnas hus. Denne rettskretsen behandlet halvparten av alle overgrepssakene på Island.

Arbeidsgruppen innhentet også erfaringer med barnehus fra Sverige. Den svenske regjeringen iverksatte i 2005 forsøksvirksomhet med samarbeid under felles tak blant annet i seksuelle overgrepssaker i seks byer i Sverige. Linköping var kommet lengst og var det tilbudet som ble presentert mest inngående i rapporten. Det fremgår at den svenske ordningen primært var opprettet for å sikre samarbeid mellom ulike instanser i disse sakene. Det grunnleggende var at samarbeidet skulle skje under felles tak i følge regjeringens mandat for arbeidet. For øvrig sto aktørene nokså fritt i hvordan forsøksvirksomheten ble utformet (Barnas hus, 2006).

Arbeidsgruppen viste også til forskjeller mellom svensk og norsk rett. I Sverige er det påtalemyndigheten og ikke domstolen som er ansvarlig for avhøret av barnet. Gjennomføringen av selve avhøret er i mindre grad regulert i det svenske lovverket sammenliknet med det norske. Det er ingen frister for å iverksette avhør av barnet, men det er lovfestet en frist om at tiltale skal tas ut innen fire måneder i slike saker; sosialtjenesten har frist for utredning på fire måneder. I Sverige har man, i motsetning til i Norge, heller ikke nedfelt i regelverket at gjentatte avhør som hovedregel ikke må finne sted. Tvert imot hadde arbeidsgruppen fått opplyst at gjentatte avhør ikke nødvendigvis var problematisk, så fremt avhørene fant sted innenfor et kort tidsrom og ble gjennomført av samme person (Barnas hus, 2006). Betydningen av gjentatte avhør og hvor skadelig dette eventuelt er for barnet, er også en problemstilling som drøftes blant fagfolk som jobber med avhør av barn her i landet, og i forbindelse med den pågående revisjonen av dommeravhørsforskriften.

Utforming av et pilotprosjekt med barnehus

Arbeidsgruppen fremhevet to hensyn som sentrale ved utforming av et pilotprosjekt om opprettelse av ny avhørs- og samarbeidsordning. Ordningen skulle ivareta hva som var best for barnet, og rettsikkerheten både for barnet og den eventuelt mistenkte. Arbeidsgruppen la i rapporten frem forslag til tre mulige modeller for en barnehusordning i Norge som omfattet ulik grad av formalisering og samlokalisering. Den første modellen innebar ingen fysisk samlokalisering, men samarbeid skulle sikres gjennom tydeligere styringsdokumenter. Den andre modellen innebar at dommeravhør og medisinsk undersøkelse skulle gjennomføres på ett sted og at lokalene skulle fungere som møteplass for de andre instansene. Den tredje modellen var en integrert modell hvor barnehuset representerte en egen enhet. Etterforskningsmyndighetene, domstolen og legen skulle gjennomføre dommeravhør og medisinsk undersøkelse ved barnehuset, mens et konsultasjons- og oppfølgingsteam ivaretok kortidsoppfølgingen av barnet. Sistnevnte team skulle ha kompetanse innen barnevern, pedagogikk og psykologi. Koordineringsansvaret skulle ligge hos barnehusene. Dette er den modellen som ligner mest på den islandske ordningen. Uavhengig av hvilken modell som ble valgt mente arbeidsgruppen at barnehusene måtte ivareta noen overordnede hensyn; disse var rettssikkerheten og rettsvernet til den mistenkte overgriper og barnet, styrking av kvaliteten på avhørsmetodikken og gjennomføringen av den medisinske undersøkelsen. I tillegg måtte ordningen være tydelig på avgrensning av sakstyper.

Arbeidsgruppen gikk inn for den integrerte modellen (den tredje modellen) fordi den ville innebære at barnet kunne henvende seg ett sted, barnet trengte ikke å fortelle sin historie flere ganger og barnet ble ivaretatt av trygge og kompetente personer gjennom hele prosessen. Dessuten ga en ordning utformet etter den tredje modellen grunnlag for kompetanseheving og kunnskapsutvikling/forskning. Noen ulemper ordningen ville føre med seg var at barn/familie, samt politiet og domstolene i noen tilfeller kunne få lengre reisevei. Dessuten ville også helsepersonell måtte hentes inn til barnehusene etter nærmere avtale. Arbeidsgruppen vurderte imidlertid disse ulempene som underordnet i forhold til de gevinster de mente innføringen av en slik modell ville gi.

Et sentralt spørsmål som arbeidsgruppen drøftet var hvilken profil eller hvilket formål barnehusene skulle ha – altså om det barnefaglige, det medisinske eller det polisiære- og strafferettslige skulle være i sentrum. Vi ser dette som et viktig spørsmål for hvordan barnehusene fungerer opp mot det polisiære/strafferettslige. Arbeidsgruppen pekte på at dette ville avhenge blant annet av fagbakgrunnen hos de ansatte og hvilke saker som skulle behandles, hvilken rolle politiet skulle ha og hvem som kunne henvende seg til barnehusene. Så langt vi kan se, ble det ikke tatt eksplisitt stilling til dette spørsmålet, men arbeidsgruppen var opptatt av at opprettelsen av barnehus ikke skulle svekke tilliten til at også den siktedes rettssikkerhet ble tilstrekkelig ivaretatt. Blant annet drøftet arbeidsgruppen spørsmålet om hvorvidt gjennomføring av dommeravhør i et miljø som var spesielt tilrettelagt for barna kunne innebære en risiko for at tilliten til dommeravhøret som bevis ble svekket.

Arbeidsgruppen reiste også spørsmål om oppgavene til ulike instanser skulle overtas av barnehusene. Dette gikk ikke arbeidsgruppen inn for, men mente i stedet at samarbeidet skulle forankres i en samarbeidsavtale. Et tverrfaglig team skulle ha konsultasjons- og oppfølgingsansvar, og medisinsk undersøkelse skulle gjennomføres av medisinsk personell med spesialkompetanse. Lokalene skulle være tilrettelagte for dommeravhør, men politi og påtalemyndighet skulle ikke tilknyttes barnehusene – de skulle kun disponere lokalene i forbindelse med avhørene. Videre gikk arbeidsgruppen inn for at de aktuelle aktørene skal kunne få kopi av opptakene av dommeravhøret og at de skulle kunne være til stede i tilstøtende rom. Som fremstillingen vil vise, er spørsmålet om tilstedeværelse en problemstilling som har medført utfordringer og som de profesjonelle aktørene har ulike oppfatninger om.

Arbeidsgruppen var usikker på om adgang til å være til stede under avhør ville kreve endringer i regelverket. Som vi senere skal vise, etterlyser både barnehuslederne og ansatte i politiet nærmere regulering av hvem som skal ha adgang til å være tilstede i det såkalte dommerrommet¹⁹, eller

¹⁹. Det brukes flere ulike betegnelser på rommet hvor tilhørerne følger dommeravhøret uten å være tilstede i selve avhørsrommet, ”bisitterrommet”, ”dommerrommet”, ”siderommet”. Av disse betegnelsene har vi valgt å bruke betegnelsen ”bisitterrommet” fordi betegnelsen åpner for at flere ulike grupper er tilstede og for at rommet

bisitterrommet som det også kalles. Arbeidsgruppen mente videre at aktørene ikke skulle ha rett til å stille spørsmål under avhøret – noe det heller ikke er lovhjemmel for etter gjeldende rett. Den gikk også inn for at terapi til barnet kun skulle tilbys etter at dommeravhøret var gjennomført for ikke å risikere å svekke troverdigheten av barnets forklaring. Arbeidsgruppen var tydelig på at avhørene ikke skulle gjennomføres av ansatte ved barnehusene, men fortsatt gjennomføres av en erfaren polititjenestemann/-kvinne og hvor dommeren har det overordnede ansvaret i tråd med tidligere (og nåværende) praksis. Hvem som bør gjennomføre avhørene er en problemstilling som fortsatt diskuteres (jf. f.eks. Kaldal, Diesen, Beije & Diesen, 2010; Rejmer & Hansen, 2008) og som også vi vil drøfte nærmere i analysen av det empiriske materialet.

Arbeidsgruppen drøftet i tillegg lokalisering og administrativ forankring. Når det gjaldt lokalisering la arbeidsgruppen vekt på at omgivelsene burde være tilgjengelig for publikum og fagpersonale. Spørsmålet om tilgjengelighet berører både terskelen for å oppsøke barnehuset og hensynet til barnets sikkerhet for eksempel i saker som gjelder vold. I forhold til det organisatoriske drøftet arbeidsgruppen om forankringen burde være i daværende Justis- og politidepartementet (JD), i Helse- og omsorgsdepartementet (HOD) eller i daværende Barne- og likestillingsdepartementet (BLD).²⁰ Arbeidsgruppen tok ikke endelig stilling til forankringsspørsmålet, men det fremgår at det på dette punkt var dissens i gruppen. Flertallet argumenterte for at det overordnede ansvaret burde ligge enten i daværende BLD eller HOD. Argumentet mot å legge ansvaret i JD var at ingen av representantene fra dette feltet ville ha en fast tilknytning til selve barnehuset. De sentrale oppgavene i den daglige driften ville være koordinering av oppgaver, konsultasjon med barnevernet, behandlingstilbud til barn og pårørende, samt rådgivning til disse gruppene. Man var også opptatt av å velge en organisering som ikke kunne bidra til å stille spørsmålsteget ved objektiviteten hos politiet og de øvrige rettslige aktørene. Mindretallet argumenterte for at forankringen burde være i JD under henvisning til Stortingets behandling av saken hvor i dommeravhøret ble holdt frem som kjernen i barnehusenes virksomhet. Forankringsspørsmålet kan være viktig blant annet for spørsmålet om hvilket perspektiv som blir mest fremtredende i barnehusenes virksomhet; vi vet fra andre sammenhenger at den overordnede organisatoriske tilknytningen kan ha betydning i denne sammenheng (Bakketeig, 2011).²¹

Høringsrunden

Rapporten ble sendt på høring august 2006. JD ba da om innspill både til arbeidsgruppens forslag, og til rapporten for øvrig, men ba samtidig spesielt om høringsinstansens syn på hvor et pilotprosjekt

ikke nødvendigvis er i umiddelbar tilknytning til avhørsrommet. Avhøret overføres til bisitterrommet pr. videolink.

²⁰ Daværende Barne- og likestillingsdepartementet har nå endret navn til Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Daværende Justis- og politidepartementet har nå endret navn til Justis- og beredskapsdepartementet.

²¹ Spørsmålet om betydning av overordnet administrativ forankring er noe vi vil belyse nærmere kapittel 9.

burde starte opp, på organisatorisk forankring og på dimensjoneringen av pilotprosjektet. Høringsfristen ble satt til 18. september 2006 (Høringsbrev av 4. august 2006). Mange av høringsinstansenes uttrykte seg positivt i forhold til opprettelsen av barnehus og det ble gitt støtte til en integrert modell i tråd med den som ble foreslått av arbeidsgruppen (den tredje modellen). Samtidig var det ulike syn på geografisk plassering, dels etter hvor høringsinstansene selv hadde sin virksomhet. Flere pekte også på utfordringer knyttet til ordningen, blant annet lange geografiske avstander, hvilke taushetspliktsregler som skulle gjelde, spørsmål om tilsyn, samt oppbevaring og håndtering av personopplysninger. Det var også ulike syn på den organisatoriske forankringen, og noen foreslo delt forankring mellom BLD og JD. Det er interessant å merke seg at mens Politidirektoratet (POD) i sin høringsuttalelse foreslo forankring i BLD, så foreslo BLD forankring i JD. Dette illustrerer utfordringene med tiltak som hører inn under flere departementers ansvarsområder.

Flere høringsinstanser fremhevet videre at det burde etableres en plikt for instansene til å benytte barnehusene. Forslaget om en plikt kan reflektere at man forventet motstand mot å bruke barnehusene i praksis. Spørsmålet om plikt eller frivillig bruk av barnehus er blant problemstillingene som nå utredes av Sæverud-utvalget som har som oppgave å se nærmere på reglene rundt dommeravhør (revidering av Forskriften av 1998). Deres utredning vil ferdigstilles innen sommeren 2012.

Et potensielt motsetningsforhold mellom barnehusenes ulike formål?

Det er interessant å merke seg at arbeidsgruppen i rapporten som ble sendt på høring ikke tok eksplisitt stilling til spørsmålet om hvilken vekt man skal tillegge barnehusenes ulike formål. Samtidig er dette et spørsmål av stor betydning for flere av problemstillingene som departementet har bedt høringsinstansene vurdere, for eksempel organisatorisk forankring. Dette underbygges av at enkelte høringsinstanser etterlyser en klarere definisjon av tiltakets mål og målgrupper (jf. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratets høringsuttalelse av 25. september 2006), og kan tolkes som at det ligger et potensielt motsetningsforhold mellom hensynene som barnehusene skal ivareta. De fleste høringsinstansene peker imidlertid ikke på dette motsetningsforholdet eksplisitt.

Det er imidlertid noen unntak. Riksadvokaten makte i sin høringsuttalelse til forsiktighet med å koble dommeravhøret for tett opp til den øvrige virksomheten på barnehusene. I denne sammenheng var Riksadvokaten opptatt av den selvstendige og uavhengige rollen som må kjennetegne den strafferettslige håndteringen av saken. Samtidig fremholdt Riksadvokaten at «(...) *det er liten eller ingen fare for at bevisverdien av avhøret vert svekka dersom det gjennomføres på 'Barnas hus'. Her – som elles – er det innholdet og kvaliteten på avhøret som er avgjerdande*²².» (Riksadvokaten, 2006). Andre høringsinstanser er skeptiske til barnehusordningen av andre grunner, for eksempel stiller Sosial- og helsedirektoratet (SHdir) spørsmål om den foreslåtte ordningen i tilstrekkelig grad ivaretar

²² Høringsuttalelse av 26. september 2006.

helsemessige hensyn. Blant annet reises det spørsmål om forholdet mellom behandler- og sakkyndigrollene er tilstrekkelig vurdert i relasjon til den medisinske/rechtsmedisinske undersøkelsen (jf. SHdir sin høringsuttalelse 27. september 2006).

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) pekte på et potensielt motsetningsforhold mellom politi- og straffeprosessuelle hensyn og behandlings- og omsorgshensyn (jf. Bufdir sin høringsuttalelse 25. september 2006). Også SHdir berørte dette da det argumenterte for at terapi krever «fredede rammer» der:

(...) barnevernsfaglige hensyn og etterforskningshensyn verken direkte eller indirekte intervensjoner i det faglige innhold i tilbudet gjennom samlokalisering og daglig kontakt mellom ansatte med ulike ståsted²³. (Sosial- og helsedirektoratet, 2006.)

Også høringsuttalelsen fra Redd Barna kan leses som uttrykk for at det foreligger et spenningsforhold mellom disse hensynene. I forbindelse med at forankringen foreslås lagt til Justisdepartementet ble det anført:

Vi ser imidlertid at det er en viss fare for at de juridiske sidene ved Barnas hus kan få en forstørret betydning. Det er derfor viktig at det utvikles rammer rundt Barnas hus som vektlegger likeverdigheten og gjensidigheten i det tverrfaglige samarbeidet²⁴. (Redd Barna, 2006.)

Disse uttalelsene kan dels tolkes som uttrykk for ulike profesjonsinteresser. Som vårt empiriske materiale senere vil vise, er enkelte politiansatte også skeptiske til at ansvaret for avhøret og behandlingsrettede tiltak er samlet under samme tak nettopp under henvisning til risikoen for manglende objektivitet.

Mot en landsdekkende barnehusordning

Da beslutningen om opprettelse av barnehus var tatt og utredningsfasen gjennomført, gikk prosessen med etablering av barnehusene raskt. I februar 2007 fikk Politidirektoratet i oppdrag fra JD å iverksette et pilotprosjekt i region Vest (Barnehuset region vest, 2007). Politimesteren i Hordaland fikk i oppdrag å opprette og lede en regional planleggingsgruppe med sikte på å etablere et slikt pilotprosjekt og det ble ansatt en prosjektleder med politifaglig bakgrunn. I budsjettproposisjonen for 2007-2008 ble det vist til at opprettelsen av barnehusene i Bergen og på Hamar vil finne sted i løpet av 2007 (St.prp nr. 1 (2007-2008)). Det fremgikk videre at det i løpet av 2008 ville bli opprettet tre nye barnehus slik at ordningen ville bli landsdekkende med ett barnehus i hver helseregion.

²³ Høringsuttalelse av 27. september 2006.

²⁴ Høringsuttalelse av 18. september 2006.

Det følger av budsjettproposisjonen at JD som følge av den endrede avhørsordningen ville gjøre endringer i dagens regelverk for dommeravhør og observasjon av barn og at disse endringene skulle komme i 2008. Dette arbeidet pågår fortsatt i regi av Sæverud-utvalget og utvalget vil blant annet se hen til resultatene av vår evaluering.

I proposisjonen understreket departementet betydningen av at bedre ivaretagelse av barn og pårørende samt informasjon og veiledning gjennom saksgangen skulle tillegges stor vekt. I proposisjonen heter det at «(...) Regjeringen vil styrke og videreutvikle samarbeidet mellom politiets spesialister og barnehusene som er under etablering (...)» (St.prp. nr. 1 (2007-2008), s. 89). Dette skulle skje gjennom pilotprosjektet i Bergen og på Hamar. Politiet fikk også økt sin bevilgning som følge av etableringen av barnehusene. I tillegg ble det vist til andre prosesser av relevans for utviklingen av barnehusene, blant annet en styrking av innsatsen mot vold i nære relasjoner og av funksjonen til familievoldskoordinatorer. Dette viser at arbeidet med å etablere barnehusene inngår i et bredere arbeid med å få til en bedre samordning av tilbudet til voldsutsatte. Man er også opptatt av å styrke samarbeidet mellom avhørere i politiet og barnehusene:

Barnehusene skal utvikles til å bli et sentralt knutepunkt mellom offentlige instanser som har oppgaver og ansvar ved behandling av vold og overgrep mot barn. Det er særlig viktig å etablere et formalisert og tett samarbeid mellom barnehusene og politiets spesialister på behandling av volds- og overgrepssaker. (St.prp. nr. 1 (2007-2008), s. 99.)

Dette reflekterer at man legger opp til at barnehusene skal ha en sentral posisjon i hjelpetilbudet til barn og unge utsatt for vold og overgrep.

De første barnehusene starter opp

I det følgende skal vi se nærmere på barnehusene i oppstartfasen med sikte på å beskrive hovedtilnærmingen som barnehusene har valgt, og for å få frem noen forskjeller mellom barnehusene uten at fremstillingen i denne sammenheng pretenderer å være uttømmende.²⁵

Å skissere barnehus i praksis

Opprettelsen av barnehusene startet i region Vest. Oppdraget ble gitt fra JD til POD den 2. februar 2007. Hordaland politidistrikt fikk i oppgave å lede en regional planleggingsgruppe med sikte på å etablere pilotprosjektet. En politiførstebetjent ble satt til å lede oppdraget. De aktuelle departementene (BLD, HOD og JD) og direktoratene (Bufdir, SHdir og POD) samt Domstolsadministrasjonen deltok i oppstartsmøtet i tillegg til Hordaland politidistrikt. Det ble øremerket en halv stilling fra det Regionale ressurscenteret om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) til arbeidet med

²⁵ Barnehusenes virksomhet pr. 2011 er nærmere presentert i kapittel 5.

prosjektet. I prosjektrapporten fra Region vest fremgår det at prosjektgruppen savnet en styringsgruppe²⁶ for arbeidet.²⁷

På Hamar startet en tilsvarende prosess opp i april 2007 og i Tromsø, Trondheim og Kristiansand i 2008. Oslo fulgte senere fordi barnehuset der først ble opprettet i 2009. Politimestrene hadde det overordnede ansvaret, men det ble tilsatt ledere for de regionale prosjektgruppene. Mandatet for alle gruppene var å utarbeide forslag til:

- En konkret gjennomføring av prosjektet.
- Hvilke oppgaver som skulle utføres på barnehusene og hvem som skulle utføre dem.
- Hvilken bemanning som var nødvendig.
- Hvordan eksisterende tjenester i regionen kunne bidra til prosjektet.
- Budsjettforslag.
- Skisse for evaluering av pilotprosjektet (kun Bergen).

Prosjektgruppen i Kristiansand skriver i sin rapport at de ikke fikk et eksplisitt mandat, men hadde selv valgt å definere oppgaven til å omfatte de to første punktene (gjennomføring, oppgaver og bemanning) og det siste (budsjettforslag). Det er tydelig at prosjektgruppene baserer seg på erfaringer fra de andre barnehusene i forbindelse med utforming av sin virksomhet. Av prosjektrapporten fra Kristiansand fremgår det at den i stor grad bygger på de andre rapportene og erfaringene fra Bergen og Hamar. Av prosjektrapporten fra Hamar fremgår det at de har vært kjent med innholdet i prosjektrapporten fra Bergen. Samtidig skriver de:

Det er lagt vekt på at Barnehuset på Hamar skal bygge på selvstendige vurderinger av fagpersonene i prosjektgruppen, tilpasset lokale forhold i den regionen som dette Barnehuset skal betjenes. Denne rapporten vil på flere punkter avvike fra forslagene og konklusjonene som ble presentert i Bergensrapporten. (Barnehuset i Hamar, 2007, s. 3.)

Dette tilsier at prosjektgruppene har fått frihet i utformingen av tilbudet.

«Bergensmodellen»

Barnehuset i Region vest la opp til at når det skulle avgjøres om en sak skulle anmeldes, eller politiet hadde mottatt en anmeldelse, så skulle barnehuset kontaktes for å iverksette en koordinert innsats. Koordinering og avklaringsfasen skulle foregå på barnehuset. Barnehuset skulle ha ansvar og legge til rette for et samrådsmøte der relevante instanser deltok. I dette møtet skulle man planlegge og samordne behandlingen og fremdriften i saken. Barnehuset skulle i samarbeid med politiet ivareta

²⁶ En tverretattlig styringsgruppe ble først opprettet i mai 2007, jf. brev fra POD til politimestrene i Hordaland og Hedmark 31. mai 2007.

²⁷ Dette kommer vi tilbake til i redegjørelsen for organisering og samarbeid i kapittel 9.

ansvaret for at barnet fikk en bistandsadvokat/setteverge hvis det var hjemmel for dette. Derneft skulle de ulike instansene ivareta sine oppgaver. Dommeren skulle ivareta dommeravhøret, medisinsk personell skulle ha ansvaret for medisinsk undersøkelse på barnehuset, mens barnevernstjenesten skulle fatte vedtak om eventuelle sikkerhetstiltak. Helsepersonell med ansvar for psykisk helsearbeid skulle ta hånd om psykiske krisereaksjoner hos barnet, og eventuelt hos ikke-krenkende foreldre. Deretter skulle det holdes et nytt samrådsmøte for å gjøre de ulike instansene kjent med hverandres arbeid. Det ble også foreslått å holde et samrådsmøte ved avslutningen av saken i barnehuset med sikte på deling av informasjon, vurdering og konklusjon for videre arbeid i og utenfor barnehuset. Barnehuset kunne gi råd til overgriper/voldsutøver i forhold til behandlingstilbud og/eller oppfølging. Samrådsmodellen som man valgte å legge opp til i Bergen praktiseres også i Tromsø og i Kristiansand, men ikke ved de øvrige barnehusene²⁸.

«Hamarmodellen»

Hovedtrekkene i Hamarmodellen er langt på vei de samme som Bergensmodellen, men den avviker på noen punkter. Den viktigste forskjellen er kanskje at Hamar ikke valgte å legge opp til en løsning med samrådsmøter.

Hamar la også i sin rapport stor vekt på at barnehuset skulle være et *lavterskeltilbud*. I rapporten fremgår det at:

Barnehuset i Hamar skal gi et helhetlig tilbud til barnet og til pårørende som er bekymret eller har spørsmål. Et slikt tilbud omfatter langt mer enn det å ivareta barn i saker der det er anmeldte forhold. Barnehuset skal være et sted for informasjon, rådgivning og veiledning i saker om vold og seksuelle overgrep mot barn. (Barnehuset i Hamar, 2007, s. 4.)

Barnehuset skulle dermed organiseres med det man betegnet som en «inntaksgruppe» eller «veiledningsgruppe», som enten kanaliserte sakene til videre behandling ved barnehuset eller ut mot det lokale hjelpeapparatet.

Man la også opp til en løsning der den medisinske undersøkelsen skulle gjennomføres av en sykepleier med særskilt kompetanse. Man la også opp til overføring av undersøkelsen ved bruk av telematikk til spesialistmiljøer i andre deler av landet, i dette tilfellet Ullevål Universitetssykehus. I Bergen er en lege med spesialistkompetanse ved barnehuset en dag i uken. Hamars valg av løsning på dette punkt skyldes imidlertid primært lokale behov.

²⁸ Nærmere om samrådsmodellen bl.a. i kapittel 9.

Bergen og Hamar ble en «mal» for de andre barnehusene

Som vi skal se senere i fremstillingen, viser intervjuer med lederne av barnehusene at særlig disse to barnehusene har inspirert utviklingen av de øvrige barnehusene, der noen har lagt seg nærmere Bergensmodellen, mens andre likner mer på Hamarmodellen. Samtidig kombineres også elementer fra begge modellene. For eksempel har Barnehuset i Kristiansand valgt å legge seg ganske tett opp mot Bergensmodellen, med stor vekt på samarbeid, koordinering og oppfølging. Samtidig har de også sett hen til Hamar hvor spesielt det personalmessige fremholdes som en styrke (rutiner for personalbehandling osv.). Barnehuslederen i Kristiansand understreker i intervjuet at barnehuslederne begge steder har vært raus med å dele erfaringene sine. Enkelte barnehusledere vi intervjuet opplyser også at de har vært på hospiteringsopphold på barnehusene i Bergen og på Hamar. I Trondheim valgte man å invitere representanter fra Barnehuset i Hamar opp for en orientering. Men som lederen der uttrykte, var det aldri snakk om å bruke dem som en «blåkopi». Det ble tatt lokale hensyn og gjort et grundig forarbeide blant annet med innhenting av informasjon om lokale samarbeidspartnere og antall avhør i regionen mv.

Forskjeller mellom barnehusene i etableringsfasen

Ulike terskler for hvilke saker barnehusene skal forholde seg til

Prosjektrapportene viser noen forskjeller mellom barnehusene. En forskjell knytter seg til terskelen for tilbudet. I Bergen kan det se ut som at de sakene som skulle inn under barnehusets ansvarsområde primært var anmeldte saker. I rapporten fremholdes det at:

Det anbefales at det gis mulighet for at saker som ikke er anmeldt kan behandles ved Barnehuset, men at det i hovedsak begrenses til 'modne saker' definert som at det synes ganske klart at det har blitt begått straffbare handlinger. (Barnehuset region vest, 2007, s. 25.)

Vi tolker dette som et vilkår for å unngå et for stort sakstilfang. Her er forskjellen stor i forhold til Hamar, hvor man som nevnt legger opp til et lavterskeltilbud der alle kan henvende seg med en overgrepsmistanke og hvor noen saker behandles ved barnehuset, mens andre henvises videre til andre hjelpeinstanser.

Ulike målgrupper

Gjennomgangen av rapportene viser også forskjeller med hensyn til hvilke typer saker barnehusene skulle håndtere. Det kan se ut som om målgruppene utvides i takt med opprettelsen av nye barnehus. Barnehuset i Bergen forholder seg til saker om barn som har vært utsatt for seksuelle overgrep, vold eller har vært vitne til vold. Målgruppen på Hamar omfatter i tillegg barn som har vært utsatt for kjønnslemlestelse. I Tromsø og Kristiansand inkluderes barn utsatt for tvangsekteskap i tillegg til de

nevnte gruppene, og i Kristiansand nevnes også avhør av voksne med psykisk utviklingshemming eksplisitt. Dette følger av Forskriften av 1998.

Også når det gjelder alderen til barna er det forskjeller mellom barnehusene. I Bergen la man opp til at man i alle fall i oppstartsfasen skulle konsentrere tilbudet til barn under 14 år i tillegg til voksne med psykisk utviklingshemming. I neste fase la man opp til å utvide gruppen til unge mellom 14 og 17,5 år. Hamar ønsket å inkludere barn og unge opp til 18 år umiddelbart. I Tromsø ville man rette tilbudet til barn opp til 16 år, mens alder ikke ble spesifisert i rapporten fra Kristiansand. Det er vanskelig å si sikkert hva som begrunner disse forskjellene, om det er barnekonvensjonen som definerer barn opp til 18 år, eller om det er aldersgrensen i Forskriften av 1998 § 1 som begrunner 16 års-grensen i Tromsø. I Bergen er det ingen tvil om at det er ressursmessige hensyn som begrunner en trinnvis prosess mot en utvidelse av målgruppen.

Om barnet skulle få en kontaktperson

Både på Hamar og i Tromsø la man opp til at barnet skulle få oppnevnt en kontaktperson som følger barnet, mens dette ikke nevnes av barnehusene i Kristiansand og Bergen. I utgangspunktet er dette et tiltak som primært knytter seg til ivaretagelse av barnet og barnets pårørende. Kontinuitet i oppfølgingen av barnet er viktig med hensyn til ivaretagelse. I vår sammenheng er det imidlertid det polisiære som er hovedfokus. I lys av dette er det interessant at ivaretagelse av barnet også fremheves i forhold til å bedre den strafferettslige behandlingen av saken; for eksempel fremholdes det i rapporten fra Hamar at det terapeutiske arbeidet blant annet skal «(...) skape en atmosfære som er så god og trygg at de juridiske aspektene kan bli avklart så godt og effektivt som mulig.» (Barnehuset i Hamar, 2007, s. 16).²⁹

Hvem som skal gjennomføre avhørene

Det er også ulike syn mellom barnehusene i forhold til hvem som skal gjennomføre avhørene. Det er dommeren som bestemmer hvem som skal gjennomføre avhøret i tråd med Forskriften av 1998. Som hovedregel vil dette være en politietterforsker med spesialutdanning fra Politihøgskolen. Barnehuset på Hamar viste til at ansatte fra barnehuset kunne gjennomføre dommeravhør under henvisning til at Forskriften av 1998 gir mulighet for at dommeren kan tilkalle en annen særskilt skikket person til å gjennomføre avhøret. Prosjektgruppen frarådet likevel dette som en normalordning av habilitetshensyn. Både Tromsø og Kristiansand tok eksplisitt avstand fra at andre yrkesgrupper enn politiet kan gjennomføre avhørene og mente at disse kun burde gjennomføres av spesialtrente polititjenestepersoner. I rapporten fra Tromsø følger det at:

²⁹ Hvilken betydning omgivelsene ved barnehusene har for kvaliteten på avhøret, er en problemstilling kommer tilbake til i kapittel 6.

En særlig skikket person vil etter gjeldende praksis være en person som har utdanning i avhørsmetodikken for barn noe som i dag kun polititjenesteutdannede har. Det påpekes også at dommeravhøret er et etterforskningsskritt, og at det er av vesentlig betydning at en person med kjennskap til strafferett og straffeprosess utfører avhøret. Prosjektgruppen mener derfor at denne praksisen må fortsette. (Barnehuset Tromsø, 2008, s. 18-19.)

Utfordringer knyttet til om barnehusene vil bli brukt

Prosjektgruppene for alle barnehusene peker på mulige utfordringer knyttet til om barnehusene kommer til å bli brukt. Dels var de opptatt av at barnehusene måtte ha faglig legitimitet gjennom solid kompetanse knyttet til overgrepfeltet, dessuten pekte flere også på behovet for forståelsen av den strafferettslige siden av saken. Hovedutfordringen som ble fremhevet var imidlertid de geografiske avstandene. Av rapportene fremgår det at både politiet og domstolene har vært skeptiske til hensiktsmessigheten ved at alle dommeravhør skulle gjennomføres ved barnehusene.

Prosjektgruppene drøftet imidlertid ulike måter å løse utfordringen med lang reisevei på. Et løsningsforslag var at den nærmeste tingretten skulle stå ansvarlig for avhørene som i utgangspunktet tilhørte andre rettskretser, forutsatt at disse ble tilført ressurser for å håndtere dette. Et annet løsningsforslag var at barnet, pårørende og avhørspersonen skulle dra til barnehuset hvor dommeravhøret ble gjennomført med direkteoverføring til tingretten hvor de andre aktørene i saken befant seg. Tromsø foreslo i tillegg at barnehusene kunne reise ut til tingrettene og ivareta barnet der. Denne løsningen skulle imidlertid kun velges unntaksvis, ettersom hovedregelen burde være at barnet skulle komme til barnehuset fordi prosjektgruppen mente dette ville gi den beste ivaretagelsen av barnet.

Prosjektgruppene gikk inn for ulike løsninger. I Tromsø gikk man inn for direkteoverføring som den beste løsningen, men åpnet også for at barnehuset kunne dra ut til tingretten eller at en tingrett ivaretok dommeravhøret på vegne av de andre. Også Hamar gikk inn for direkteoverføring som den beste løsningen, mens man i Kristiansand gikk inn for at den nærmeste tingretten kunne ivareta dommeravhørene på vegne av de andre. I Bergen tok ikke prosjektgruppen konkret stilling til hvilken av modellene som var å foretrekke, men drøftet fordeler og ulemper ved de ulike løsningsforslagene. Her innhentet også prosjektgruppen synspunkter fra lokale dommere som stilte seg positive til direkteoverføring dersom nødvendig teknisk utstyr ble installert ved tingrettene, noe prosjektgruppen oppfordret til at burde bli gjort (jf. Barnehuset region vest, 2007).

Rask etablering uten overordnede retningslinjer – en svakhet i etableringsfasen

Selv om barnehusene har hatt noen føringer for virksomheten viser fremstillingen at de i stor grad har vært overlatt til seg selv i forhold til å meisle ut sin egen virksomhet. Særlig gjelder dette de første barnehusene, i Bergen og på Hamar. En ser også at barnehusene har lært av hverandre og at samarbeidet mellom barnehusene har vært svært viktig i denne første fasen. Samtidig påpeker både barnehusledere, representanter fra politiet og dommere at det er et problem at barnehusordningen ble innført uten at det ble laget noen overordnede retningslinjer for barnehusenes virksomhet. Flere av barnehuslederne uttrykte frustrasjon over dette i intervjuene vi hadde med dem. En sier for eksempel: *«Svakheter er helt klart rammeverket vårt, det at vi beveger oss i et ingenmannsland i forhold til lov og retningslinjer (...)»*. Manglende retningslinjer i forbindelse med innføring av barnehus er også noe som trekkes frem av aktører i både politiet og domstolene som er noe mer kritiske til barnehusene. En av dommerne vi intervjuet mente for eksempel at dette hadde ført til at barnehusene «levde sitt eget liv». Samtidig påpeker denne dommeren at det er viktig at man også ved reguleringen tar lokale hensyn slik at tilbudet ved barnehusene utvikles på en måte som passer inn i forhold til det allerede eksisterende hjelpetilbudet.

Enkelte informanter i vår undersøkelse mener at etableringen av barnehusene gikk for fort. Mens en ansatt i politiet betegner ordningen som «et for tidlig født barn», forteller en av dommerne at det var uheldig at barnehuslokalet som hans domstol sokner til, ble lokalisert på den andre siden av byen i forhold til hvor tingretten og politiet holder til. At plasseringen ble som den ble, skyldtes i følge denne dommeren at prosessen skulle gå fort – noe som resulterte i en upraktisk plassering i forhold til domstolen og politiet. Dette mente dommeren gikk ut over saksbehandlingen ved at saker hopet seg opp. Ved denne tingretten valgte de derfor i en periode å ta dommeravhørene i egne lokaler for å komme à jour med saksmengden, før de gikk tilbake til å bruke barnehusets lokaler – en løsning som ble møtt med negative reaksjoner fra overordnet myndighet.

Sammenfatning

Fremstillingen har vist at etableringen av barnehusene på landsbasis har foregått over et kort tidsrom, og våre data gir eksempler på at den raske iverksettelsen kan ha hatt negative implikasjoner enkelte steder. Samtidig har fremstillingen vist at selve forberedelsesfasen av ordningen har pågått over lengre tid og at det bak innføringen av barnehusene ligger en rekke mer generelle utfordringer knyttet til ordningen med dommeravhør og observasjon. Prosessene som er beskrevet berører mange av de problemstillingene som vårt materiale gir grunnlag for å belyse. Derfor er redegjørelsen for utviklingen en viktig referanseramme for våre fortolkninger av de empiriske resultatene.

Fremstillingen har også vist at man på et politisk overordnet nivå har hatt og fortsatt har svært ambisiøse målsettinger med barnehusordningen.

Barnehusene i Bergen og på Hamar har på mange måter fungert som «mal» for utviklingen av de øvrige barnehusene, samtidig som barnehusene har gjort lokale tilpasninger. Særlig de første barnehusene har hatt en utfordrende jobb med å «meisle ut» sin egen virksomhet. Mye taler for at det har vært en svakhet ved etableringen at det ikke ble etablert klare retningslinjer for barnehusenes virksomhet ved innføringen av dem. Rapportene som ble utarbeidet av de regionale arbeidsgruppene ved hvert barnehus viser samtidig at det allerede fra starten av har vært rettet oppmerksomhet mot problemstillinger knyttet til hvorvidt tiltaket ville bli brukt, til målgruppen for tiltaket og ulike måter å løse utfordringer knyttet til lange reiseavstander på mv. I tillegg avdekker rapportene forskjeller i syn mellom barnehusene i forhold til disse spørsmålene.

Kapittel 3 Hva viser forskningen om barnehus?

Innledning

I dette kapitlet skal vi se nærmere på hva forskningen om barnehus viser. Er det slik at mer barnevennlige omgivelser bidrar til at barna blir tryggere og dermed gir bedre forklaringer? Og er det slik at etterforskningen blir mer effektiv når den inngår i slike tverrfaglige ordninger? I tillegg til evalueringer av nordiske barnehusordninger vil vi også vise til noen forskningsresultater knyttet til de såkalte Child Advocacy Centres (CAC) fordi disse har inspirert etableringen av barnehus i Norden. Primært vil det være svenske og amerikanske evalueringer det refereres til. Selv om det i Norge foreligger en del forskning på rettsapparatets behandling, særlig av saker om seksuelle overgrep mot barn (Hennum, 1999; Bakketeig, 2000; Gamst & Langballe, 2004; Melinder & Magnussen, 2004; Myklebust 2009), er det ikke tidligere gjennomført landsdekkende evalueringer av barnehusene. Det er imidlertid gjennomført en intern evaluering av Barnehuset på Hamar i 2010 (Barnehuset Hamar, 2010).

Child Advocacy Center-modellen

I det følgende skal vi se nærmere på forskningsmessige erfaringer med modellen som inspirerte den islandske ordningen med barnehus. Det første senteret basert på den amerikanske CAC-modellen ble etablert allerede i 1985 i Alabama. I dette senteret inngår straffeforfølgning, barnevern samt medisinsk og psykologisk helsetilbud i et samordnet tilbud til barn og unge. I følge Connell (2009) eksisterer det i dag mer enn 700 sentre etablert etter denne modellen i USA. Hvert senter etableres etter initiativ «nedenfra» med muligheter for finansiering gjennom The National Children's Alliance. Hvorvidt sentrene som opprettes vektlegger den etterforskingsmessige eller den behandlingsmessige siden av saken, avhenger i stor grad av bakgrunnen til den som tar initiativ til opprettelsen av senteret. For å bli godkjent som et CAC-senter må senteret godkjennes av The National Children's Alliance. Dette forutsetter at 10 kriterier må være oppfylt. Det stilles krav til barnevennlige omgivelser, et tverrfaglig team, organisering, flerkulturell kompetanse, kompetanse til å gjennomføre avhør (forensic interviews), gjennomføring av medisinsk undersøkelse og til at det gis et spesialisert tilbud om psykologisk behandling. Dessuten stilles det krav om at senteret skal kunne tilby bistand til barnet før og under en eventuell rettssak, samt krav til rutinemessig oppfølging av sakene og evaluering («case tracking»).

I følge Connell (2009) innebærer CAC-modellen noen fordeler ved at ordningen bidrar til å heve kompetansen gjennom at den bidrar til en spredning av «good practice». Connell viser også til evalueringer av modellen som viser lovende resultater knyttet til ordningen, selv om resultatene ikke

er helt entydige. Undersøkelser som har sammenliknet saker behandlet i og utenfor CAC-sentre, viser positive resultater i favør av CAC-sentrene når det gjelder gjennomføringen av avhør ved at det er større sjanse for at saken får en mer koordinert tverrfaglig behandling, at koordineringen er bedre mellom politi og barnevern, og at det gis en mer systematisk behandling av saken. Det er også større sannsynlighet for at avhøret blir tatt opp med lyd og bilde enn når saken er behandlet andre steder.

Jones, Cross, Walsh og Simone (2007) har undersøkt betydningen av barnevennlige omgivelser og fant ikke forskjeller i tilfredshet hos barn som hadde blitt fulgt opp av CAC-sentre eller andre steder, men barnets pårørende var mer tilfredse med etterforskningen når de var blitt fulgt opp ved CAC-sentre enn når de var blitt fulgt opp andre steder. En undersøkelse av Wolfeich og Loggins (2007) sammenliknet behandlingen av 184 saker ved henholdsvis et CAC-senter, en annen tverrfaglig modell og en tradisjonell barnevernsundersøkelse. Begge de tverrfaglige modellene hadde bedre resultater enn den tradisjonelle, både i forhold til å avklare mistanke om overgrep og effektiv behandling av saken. Forfatterne mener derfor at bedre resultater antakelig handler mer om en tverrfaglig tilnærming enn at CAC-modellen i seg selv gir gode resultater. Connell (2009) argumenterer imidlertid for at det er behov for å undersøke virkningen av de ulike elementene i modellen nærmere, i tillegg til betydningen av modellens overordnede tilnærming.

Connell (2009) reiser en del sentrale problemstillinger knyttet til CAC-modellen. For det første har flere tiltaler og domfellelser vært fremstilt som et suksesskriterium for hvorvidt modellen fungerer godt. Dette finner hun problematisk fordi det ikke nødvendigvis gagnar barnet at mistenkte blir domfelt. Dessuten reiser hun spørsmål om de faglige målsettingene til de ulike profesjonene er kompatible eller om de står i motsetning til hverandre. I denne sammenheng er hun opptatt av risikoen for at de andre fagprofesjonene, for eksempel behandlingspersonell, kan bli for påvirket av den strafferettslige siden av saken. Dette er interessant i lys av evalueringen av den svenske prøveordningen med barnehus som vi skal belyse nærmere nedenfor. Problemstillingen om perspektivenes «kompatibilitet» er helt grunnleggende i en diskusjon av barnehusene.³⁰

Den islandske barnehusordningen

Island etablerte barnehus allerede i 1998 for å forbedre behandlingen av saker om seksuelle overgrep mot barn slik at praksis ble mer i overensstemmelse med barnekonvensjonens bestemmelser (artikkel 3.1³¹) – inspirert av CAC-modellen. Den islandske ordningen skiller seg på mange punkter fra den norske ved at den er organisert under barnevernet (Government Agency for Child Protection).

³⁰ Vi berører problemstillingen i kapittel 9 der vi ser på samarbeidet mellom politi og barnevern.

³¹ I barnekonvensjonens artikkel 3.1 heter det at: «*Ved alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.*»

Dessuten retter den seg utelukkende mot barn mistenkt utsatt for seksuelle overgrep. Kjernen i tilbudet er imidlertid den samme som i den norske ordningen ved at det gjennomføres avhør av barnet av en spesialtrenet avhører, og at avhøret blir monitorert av en dommer. Avhøret følges også av politi og påtalemyndighet, forsvarsadvokaten, barnets bistandsadvokat og en ansatt i barnevernet. Barnet avhøres i barnevennlige omgivelser i et avhørsrom, mens aktørene nevnt ovenfor følger avhøret via videolink. Avhøret blir tatt opp på video med sikte på å oppfylle flere formål, blant annet til bruk ved medisinsk undersøkelse og psykologisk behandling som også tilbys ved barnehuset. Som i Norge er grunntanken at tilbudet skal være samlet under ett tak. General Director of Government Agency for Child Protection, Bragi Gudbrandsson³² (n.d., s. 8), skriver at denne tilnærmingen skal sikre: «(...) *professional criminal investigation and 'due' process for the suspect without compromising the principle of the best interest of the child.*» En lovendring på Island i 1999 fikk følger for bruken av barnehusene da ansvaret for avhør av barna ble overført fra politiet og påtalemyndigheten til dommerne. Denne endringen førte til redusert bruk av Barnas hus på Island fordi domstolen i Reykjavik etablerte egne lokaler for å ta imot barnets forklaring (jf. Gudbrandsson, 2000).

I følge Gudbrandsson er det kun gjort én evaluering (ferdigstilt 2012) av den islandske ordningen³³. I evalueringen har man sammenliknet saker der avhøret er gjennomført i barnehus med saker der avhøret er gjennomført i domstolens lokaler i Reykjavik. Undersøkelsen er gjennomført av Centre for Children and Family Research ved universitetet på Island. Målsettingen med studien var å belyse barnas og pårørendes erfaringer med å avgi forklaring i saker om seksuelle overgrep mot barn. Undersøkelsen pågikk i perioden 2007–2009 og omfattet intervjuer og spørreskjema i et utvalg bestående av ungdom (226) og foreldre³⁴. Svarprosenten på spørreskjemaundersøkelsen var 59 %.

Resultatene viste gjennomgående bedre og mer pålitelige forklaringer fra barna når forklaring var avgitt i barnehusene enn når de var avgitt hos den lokale domstolen i Reykjavik. En høyere andel av de som var blitt avhørt i barnehus hadde en positiv opplevelse av den som avhørte dem (73%/66%). Sammenliknet med de som hadde blitt avhørt utenfor barnehus, var de som var blitt avhørt i barnehus dessuten i større grad tilfredse med informasjonen de hadde fått før avhøret (75%/60%), en lavere andel av dem hadde opplevd det som mer belastende å avgi forklaring enn det de forventet (48%/60%) og en noe høyere andel følte seg bedre etter å av avgitt forklaring enn de som avga forklaring utenfor barnehus (40%/33). De som var mindre fornøyd med barnehuset var i følge Gudbrandsson foreldre til de minste barna (3–5 år) i saker som ble henlagt på grunn av mangel på bevis, herunder at barna ikke hadde fortalt om overgrep under avhør.

³² Gudbrandsson regnes som ordningens «far» på Island.

³³ Opplysningene om evalueringen er mottatt på mail fra Bragi Gudbrandsson 20. mars 2012. Evalueringen foreligger i dag kun på islandsk.

³⁴ Opplysning om antall foreldre i utvalget fremgår ikke av det materialet vi har fått tilsendt.

Nordiske rapporter og evalueringer av barnehus

Det er etablert barnehus i flere nordiske land. I Danmark er det besluttet å opprette fem «børnehus» etter modell fra Sverige, og på Grønland ble det første «børnehuset» åpnet i Nuuk august 2011. I Sverige ble en prøveordning med barnehus iverksatt i februar 2005, og pr. 2010 var det 22 barnehus i Sverige. Det er først og fremst i Sverige det er gjort mye forskning på barnehus. Blant annet er forsøksvirksomheten ved barnehusene evaluert og publisert i seks delrapporter. I det følgende skal vi redegjøre for noen resultater fra disse evalueringene, med hovedfokus på de som er relevante for den strafferettslige behandlingen av saken. Den svenske ordningen skiller seg imidlertid noe fra den norske, noe som dels kan tilskrives forskjeller ved innføringen av ordningen i Sverige og dels systemforskjeller mellom landene.

Den svenske barnehusordningen

Beslutningen om å sette i verk en prøveordning med barnehus i Sverige ble formulert slik at det skulle etableres flere forsøksvirksomheter med samarbeid under felles tak ved utredninger der barn var utsatt for alvorlige lovbrudd. Vold og seksuelle overgrep ble nevnt som eksempler. Med andre ord betegnes den svenske ordningen eksplisitt som en *samarbeidsmodell* og «alvorlige lovbrudd» gir en ganske vid definisjon av målgruppen for tiltaket. Forsøksvirksomheten skulle pågå i perioden 2005–2007. Det ble gitt vide rammer for utformingen av virksomheten. Ved etableringen fantes det mange innarbeidede tverrfaglige samarbeidsmodeller i Sverige, og barnehusene ble noen steder utviklet med utgangspunkt i disse. Det er grunn til å tro at dette har bidratt til store forskjeller mellom barnehusene i Sverige. Det er imidlertid gitt noen kriterier for barnehus utviklet av de såkalte Samverkansmyndigheterna: Det skal være samarbeidsavtaler mellom samarbeidspartnerne, barnehusene skal ha relevant kompetanse – målsettingen er at det i tillegg til representanter fra rettsvesenet og sosialtjenesten (tilsvarer barnevernet i norsk kontekst) skal finnes representanter fra barnemedisin, gynekologi, rettsmedisin og barne- og ungdomspsykiatri. Videre skal lokalene være tilpasset barn og unge, og det skal være personell med kompetanse i å gi kriseoppfølging for barn og pårørende på barnehuset. Dessuten skal virksomheten ved barnehusene dokumenteres systematisk. Undersøkelsen til Kaldal m.fl. (2010) av de 22 barnehusene viste at det var store forskjeller mellom barnehusene, blant annet når det gjaldt hvor mange saker de behandlet og målgruppene for barnehusene. Dessuten oppfylte ingen av de 22 barnehusene kriteriene fullt ut.

Bidrar barnehusene til bedre etterforskning?

Rejmer og Hansens evaluering (2008) berører den strafferettslige behandlingen av sakene, nærmere bestemt «förundersökningene» – etterforskningsfasen frem til avgjørelse av påtalespørsmålet utgjør den norske parallellen. Deres analyse baserer seg på en gjennomgang av 429 såkalte «förundersökningar» og er altså en dokumentstudie. Men det er også innhentet spørreskjemadata fra dommere (56 % svar) samt politi og påtalemyndighet (100 % svar). Målsettingen med studien var å belyse om barnets rettigheter var blitt styrket under denne fasen av saken og om kvaliteten var blitt bedre. Studien viser en rekke interessante resultater.

Rejmer og Hansen (2008) fant at ivaretagelsen av barneperspektivet var blitt sterkere etter etableringen av barnehus. Ved å sammenlikne saker behandlet i og utenfor barnehus, fant de også at andelen saker det ikke ble besluttet å iverksette etterforskning av var lavere i enn utenfor barnehusene. Forfatterne mente dette hadde sammenheng med at barnehusene hadde bidratt til å styrke oppmerksomheten rundt barns utsatthet for vold og seksuelle overgrep. Videre fant de at andelen henleggelse var lavere i saker behandlet i barnehus enn utenfor. En større andel barn avga forklaring i sakene som ble behandlet i barnehus, og en høyere andel var blitt medisinsk undersøkt enn i saker hvor barnehusene ikke hadde vært involvert. På begge områder var også andelen stigende i barnehus når de sammenlignet saker fra 2006 og 2007.

Samtidig viste undersøkelsen at de aller minste barna (barn under 4 år) i langt mindre utstrekning ble avhørt enn eldre barn, noe som også gjaldt i barnehus. En høyere andel av disse sakene ble heller ikke etterforsket. Mange saker som gjaldt de eldste barna (de som var 15 år og eldre) ble ikke utredet i barnehus, til tross for at målgruppen var definert opp til 18 år. Dette mente forfatterne hadde sammenheng med at målgruppen ved barnehusene var begrenset til saker om vold og overgrep i nære relasjoner. For de eldste ville den mistenkte overgriperen oftere være en person som falt utenfor denne kretsen.

Fordi barnehusene hadde hatt kort virketid da evalueringen ble gjennomført, var det ikke mulig for forskerne å finne svar på om saker behandlet ved barnehus oftere førte til domfellelse enn saker behandlet utenfor barnehus, blant annet fordi den rettslige behandlingen ikke var ferdigstilt. Dommerne uttalte på generelt grunnlag at dersom barnehusene nådde sine målsettinger, ville dette kunne styrke rettsstillingen til barn og unge mistenkt utsatt for overgrep. Hovedkonklusjonen i denne undersøkelsen var dermed at barnehusene hadde bidratt til å styrke barnets rett til beskyttelse i henhold til barnekonvensjonens artikkel 19, samtidig som det fortsatt var rom for forbedringer (Rejmer & Hansen, 2008).

En nyere undersøkelse basert på data fra 2009 viser lang mindre oppløftende resultater (Kaldal et al., 2010). Forskerne har gjennomgått saksdokumenter knyttet til saker med ca. 1000 barn på 12 steder i Sverige løpet av 2009; på 8 av disse stedene var det etablert barnehus. Sakene har omfattet 1400

«förundersökningar» og 440 barnevernsutredninger. I tillegg er det innhentet spørreskjemadata fra 22 barnehus i starten og mot slutten av undersøkelsen. I mandatet til undersøkelsen inngikk en sammenlikning mellom saker behandlet i og utenfor barnehus. Her gjengis primært resultatene knyttet til etterforskningen av sakene.

Studien viste svakheter i etterforskningen i de fleste sakene uavhengig av hvor de var blitt etterforsket. Studien viste dessuten at det var forskjeller mellom politidistriktene. Disse forskjellene synes ikke å være knyttet til om sakene hadde vært behandlet i barnehus eller ikke. Hypotesen til forfatterne var at det skulle være langt bedre forutsetninger for å sikre god etterforskning når barnehusene var involvert enn når barnehus ikke var involvert. Resultatene viste imidlertid ikke en slik sammenheng. Forfatterne konkluderer med at i sakene der barnehusene hadde vært involvert «(...) *uppvisar polis- och åklagarverksamheten i barnhusen fortfarande (...) stort sett samma brister som verksamheten i ordinarie polisverksamhet.*» (Kaldal et al., 2010, s. 91). Med andre ord var etterforskningen ikke bedre når barnehusene var involvert.

Det var heller ikke slik at saker som ble behandlet i barnehus i større grad resulterte i oppklaring enn saker som ikke hadde vært i barnehus (Kaldal et al., 2010, s. 95). Faktisk var tiltaleprosenten lavere på steder med barnehus (Kaldal et al., 2010, s. 149). Den viktigste faktoren for etterforskningskvaliteten og for om det ble tatt ut tiltale, var om påtalemyndigheten var til stede og fulgte opp saken «på golvet» som forfatterne sier: «*Närheten till barnen och utredarna ger större innsikter i problematiken, större kunskap om det enskilda fallet och mer engagemang och leder i sin tur till att man inte lägger ned fall som kan drivas vidare.*» (Kaldal et al., 2010, s. 97).

Forfatterne var i undersøkelsen opptatt av at svak oppfølging av den etterforskningsmessige og særlig den påtalemessige behandling av saken, kunne gi «en slagside» mot den mer behandlingsorienterte siden av saken. Med dette menes at en mindre tett oppfølging av den strafferettslige siden av saken resulterte i at man heller valgte å prioritere ivaretagelse og behandling. Problemstillingen er i seg selv interessant da for eksempel Connell (2009) var opptatt av risikoen for at det strafferettslige ville prege saken på bekostning av det behandlingsmessige. Undersøkelsen til Kaldal m.fl. (2010) underbygget imidlertid ikke en tendens i retning av nedprioritering av det strafferettslige perspektivet, med unntak av i noen saker hvor det var snakk om mindre alvorlige overgrep. Undersøkelsen viste også at særlig medisinene var lite til stede ved barnehusene og at flere medisinske undersøkelser ble gjennomført på sykehus der medisinene hadde sin hovedarbeids plass. For øvrig viste studien at samråd i barnehusene bidrar til å effektivisere etterforskningen gjennom flere og raskere avhør (Kaldal et al., s. 150).

Hovedkonklusjonen i studien er dermed at barnehusene er et godt tiltak, til tross for at studien ikke viste signifikante forskjeller når det gjaldt kvaliteten på etterforskning i saker behandlet i og utenfor barnehus.

Blir barn og pårørende bedre ivaretatt i barnehusene?

Rasmusson (2008) undersøkte barns/unges og deres foreldres opplevelse med barnehus. Evalueringen viser at både barna og ungdommene opplevde møtet med barnehuset som positivt. Enkelte av ungdommene opplevde imidlertid omgivelsene som for barnslige. Hun fant også eksempler på barn som ikke hadde forstått hva saken gjaldt etter politiavhøret, men de fleste hadde forstått hva avhøret dreide seg om. De fleste hadde opplevd politiavhøret som positivt, men enkelte opplevde det ubehagelig at avhøret ble tatt opp på video. Barna satte pris på at den som foretok avhøret ikke bar uniform. Rasmussons undersøkelser gir også eksempler på at det fysiske tilrettelagte miljøet hadde bidratt til at barnet valgte å avgi forklaring, i motsetning til tidligere hvor barnet var forsøkt avhørt ved en ordinær politistasjon. Rasmusson understreker betydningen av at barna og ungdommene får god informasjon om avhøret, den rettslige prosessen og eventuelt en begrunnelse for at saken er blitt henlagt. Også barnas pårørende var svært tilfredse med barnehuset.

Bidrar barnehusene til bedre samarbeid?

Johansson (2008) har undersøkt barnehusenes samarbeid, organisering, innhold og prosess. Datagrunnlaget er basert på spørreskjema og intervjuer. Undersøkelsen viser variasjoner mellom barnehusene på en rekke områder, blant annet når det gjelder i hvor stor grad hjelpen som tilbys faktisk er lokalisert under samme tak, hvilke tiltak som tilbys, hvordan regelverket om taushetsplikt fortolkes, og hvem som får anledning til å være til stede når barnet avhøres. De fleste har rapportert at de opplever rollefordelingen mellom profesjonene som tydelig.

Undersøkelsen viser samtidig at barnehusordningen har bidratt til økt forståelse av de andre profesjonenes arbeid. De som opplever minst endringer i måten å arbeide på er politiet og medisinerne, mens de som har opplevd størst endringer er sosialtjenesten. Flere rapporterer også at det er uklart hva som skal være hovedfokus i barnehusenes virksomhet, og et flertall av informantene har oppgitt at et rettsfokus har tatt overhånd slik Connell (2009) fryktet. Dette er noe av bakgrunnen for at Johansson (2008) stiller spørsmål om det har funnet sted en juridifisering ved enkelte barnehus. Et annet poeng som fremkommer hos Johansson er utviklingsaspektet. I begynnelsen var profesjonene mest oppmerksomme på læringseffekten knyttet til hverandres arbeid, mens det etter hvert har utviklet seg et mer integrert barneperspektiv knyttet til håndteringen av sakene. Dette illustrerer et annet poeng hos Johansson – nemlig at utvikling av samhandling tar tid og vil være en kontinuerlig prosess. Totalt sett rapporterte informantene i Johanssons undersøkelse (2008) at etableringen av barnehus har bidratt til at saksbehandlingen går raskere enn tidligere.

Flere av problemstillingene knyttet til den svenske barnehusordningen er også relevante i vår evaluering. Samarbeid, barnehusenes bidrag til etterforskningen og ivaretagelse av barna er relevant

fordi vi vil belyse betydningen av barnehusenes virksomhet i en tidlig fase av barnehusordningens eksistens i Norge.

Evalueringen av Barnehuset i Hamar

Avslutningsvis skal vi referere til resultatene av en intern evaluering som ble gjennomført ved Barnehuset i Hamar i 2009 (Barnehuset Hamar, 2010). Undersøkelsen omfattet 119 respondenter, hvorav 22 var brukere³⁵ og 97 var samarbeidspartnere³⁶. Det fremgår ikke av undersøkelsen hvilken metode som er brukt. Undersøkelsen viser jevnt over gode tilbakemeldinger fra både brukerne og samarbeidspartnerne.

Samtlige brukere mente at informasjonen var god nok da de kom til barnehuset, og at barnehuset var fysisk godt tilrettelagt for å ivareta barna og familiene. 95 % opplevde oppfølgingen som svært god, meget god eller god.

Av samarbeidspartnerne rapporterte 93 % at barnehuset var godt nok tilrettelagt for dem som skal utføre en oppgave ved institusjonen, mens 80 % opplevde at grensene mellom aktørene ble ivaretatt på en god måte. Videre mente 82 % av samarbeidspartnerne at barnehuset bidro til en kvalitetsheving av dommeravhør av barn og unge. 58 % mente at rettsikkerhetsmessige hensyn ved avhørene ble ivaretatt. Det fremgår imidlertid ikke av undersøkelsen hvilke yrkesgrupper samarbeidspartnerne består av. Fordi evalueringen også er gjort av barnehuset selv, bør man utvise forsiktighet i fortolkningen av resultatene.

Sammenfatning

Fremstillingen har vist at resultatene knyttet til barnehusenes virksomhet i stor grad er positive på tvers av forskjeller mellom barnehusordningene og systemene i de nordiske landene. Dette gjelder særlig resultater knyttet til at barna og de pårørende blir bedre ivaretatt i barnehusene og at samarbeidet mellom aktørene blir bedre. Forskningsresultatene er imidlertid langt mindre entydige når det gjelder hvilke implikasjoner barnehusordningene har for etterforskningen av sakene. Mens enkelte undersøkelser indikerer at færre saker blir henlagt uten etterforskning utenfor barnehus og at sakene gis en mer systematisk behandling i barnehus, finner andre motsatt effekt av barnehusenes virksomhet. Resultatene kan for øvrig indikere at risikoen er større for at de som ivaretar barneperspektivet og behandlingperspektivet blir påvirket av det strafferettslige på bekostning av sine egne perspektiver enn omvendt.

³⁵ Dvs. barn og familie/verge.

³⁶ Dvs. dommere, bistandsadvokater, forsvarere, politi og barnevern.

Kapittel 4 Problemstilling og metode

Innledning

I dette kapitlet skal vi redegjøre nærmere for de forskningsspørsmålene vi har stilt for å belyse hvilke implikasjoner etableringen av barnehus har hatt for etterforskningen av saker om vold og seksuelle overgrep mot barn. Deretter redegjør vi for valg av forskningsdesign, herunder metodevalg, utvalg, fremgangsmåter og analyser, og ikke minst styrker og svakheter ved de ulike datasettene.

Avslutningsvis redegjør vi for etiske betraktninger rundt prosjektet.

Forskningsspørsmålene

Overordnet tilnærming til hovedproblemstillingen

Studien tar utgangspunkt i den overordnede problemstillingen: *Hvilken betydning har innføring av barnehusene i Norge hatt for den politifaglige og rettslige behandlingen av saker om overgrep mot barn?* Å besvare denne problemstillingen fullt ut forutsetter at det foreligger systematisk kunnskap om hvordan disse sakene ble behandlet i rettsapparatet på landsbasis før barnehusene ble opprettet. Det finnes i dag viktige forskningsbidrag på ulike sider ved politiets og rettsapparatets etterforskning – for eksempel på dommeravhør (Gamst & Langballe, 2004; Myklebust, 2009), barn som vitner (Melinder & Magnussen, 2003), bevis (Hennum, 1999), og på hvordan aktørene behandles i saker om seksuelle overgrep mot barn i rettsystemet i saker anmeldt i Oslo (Bakketeig, 2000). Det foreligger imidlertid ikke samlet kunnskap om etterforskningen av disse sakene på nasjonal basis, noe som innebærer at vi mangler et sammenlikningsgrunnlag (en baseline) for hvordan disse sakene ble etterforsket før barnehusene ble innført. For å få noe innblikk i situasjonen før barnehusene ble innført, har vi inkludert spørsmål om dette i våre spørreskjemadata og intervjumateriale. Selv om dette ikke utgjør et systematisk sammenlikningsgrunnlag, gir det noe innblikk i situasjonen før barnehusene ble innført. I tillegg viser vi til studiene nevnt ovenfor der dette er relevant.

En annen tilnærming hadde vært å sammenlikne måten sakene blir behandlet på der barnehusene benyttes og der barnehusene ikke benyttes. Som nevnt i kapittel 1 viser vår kartlegging at de fleste politidistrikter i dag bruker barnehusene. Bruken varierer imidlertid mellom distriktene. Fordi det er variasjoner i bruken, gir vårt materiale grunnlag for å få frem variasjoner i erfaringer i politidistrikt med ulik praksis ved bruk av barnehus. I tillegg har vi hatt som siktemål å kartlegge ulike synspunkter og erfaringer med bruk av barnehus sett fra ulike profesjonelle aktørers ståsted og erfaringsgrunnlag. Til sammen gir dette verdifull innsikt i vurderinger av og erfaringer med bruk av en tverrfaglig tilnærming til etterforskning av vold og seksuelle overgrep mot barn og voksne med psykisk

funksjonshemming. I det følgende skal vi se nærmere på forskningsspørsmålene som vi har innhentet opplysninger om.

Brukes barnehusene?

Et spørsmål som har vært reist i forbindelse med barnehusene har vært om det bør innføres en plikt til å bruke dem. Bakgrunnen har vært en frykt for at ordningen ikke ville bli brukt, og noen domstoler har da også vært tilbakeholdne med å bruke barnehusene ved gjennomføring av dommeravhør. Vi ønsket derfor å finne ut av hvordan situasjonen er i dag, og ikke minst hvilke faktorer som avgjør om barnehusene brukes. Innsikt i praksis rundt bruken av barnehusene gir også kunnskap om hvilke implikasjoner innføringen av ordningen har hatt både for politiet og rettsapparatet for øvrig. Dette ga grunnlag for å stille følgende spørsmål:

- Hvilke politidistrikter bruker / bruker ikke barnehusene og hva er årsakene til dette?
- Hva har betydning for at politidistriktene bruker barnehusene?
- Har barnets alder betydning for om barnehusene brukes?
- Hvilke implikasjoner har opprettelsen av barnehusene hatt for håndteringen av ulike sakstyper i politidistriktene, hos påtalemyndighetene og ved domstolene?
- Hvordan vurderer politi, påtalemyndighet og domstol betydningen av barnehusene?
- Hvordan vurderer bistandsadvokater og forsvarsadvokater betydningen av barnehusene?

Saksmengde, kapasitet og utfall

I forbindelse med utviklingen av barnehusordningen har dimensjoneringen og dermed også kapasiteten til barnehusene vært et tema. Som en hypotese kan en tenke seg at opprettelsen av et nytt hjelpetilbud vil generere flere saker. Man kan også tenke seg at bedre behandling av disse sakene fører til at flere anmelder overgrepssaker. I forslaget om å opprette barnehus var det også en målsetting at behandling av sakene i barnehus skulle føre til bedre avhør, bedre og mer effektiv etterforskning og at flere saker ville ende med tiltale og dom. Vi vil se om det er indikasjoner på om dette er tilfelle. Dette ga grunnlag for å stille følgende spørsmål:

- Hvor mange avhør gjennomføres hvert år på henholdsvis polititjenestestedene og barnehusene?
- Hvordan er aldersfordelingen hos barna?
- Hvordan har utviklingen vært i antall anmeldelser i saker om overgrep mot barn og unge i distrikter som bruker / ikke bruker barnehusene?
- Hvordan er fordelingen i antall henleggelse/tiltaler i distrikter som henholdsvis bruker / ikke bruker barnehusene?

Hvordan gjennomføres avhørene ved barnehusene?

For å kunne si noe om hva det betyr for etterforskningen at avhør gjennomføres i barnehus, er det viktig med kunnskap om hvordan sakene faktisk behandles og om praksis er forskjellig mellom barnehusene. Et spørsmål som har vært diskutert i forbindelse med etableringen av barnehusordningen er hvem som skal få være til stede i dommerrommet under avhøret. I kapittel 2 så vi at behov for regelendringer på dette punkt har vært et spørsmål som har vært diskutert og som fortsatt vurderes i forbindelse med utviklingen av ordningen. Dette ga grunnlag for å stille følgende spørsmål:

- Hvordan gjennomføres avhørene ved barnehusene?
- Er det forskjeller mellom barnehusene i prosedyrene av de gjennomførte avhørene?
- Er det forskjeller i antall avhør pr. sak når avhør er gjennomført på henholdsvis barnehusene og polititjenestestedene?
- Hvor lang tid går fra anmeldelse til avhør når avhør gjennomføres på henholdsvis barnehusene og polititjenestestedene?
- Hvem er til stede ved avhørene når avhør gjennomføres på henholdsvis barnehusene og polititjenestestedene?

Betydningen av samlokalisering og barnehusenes samordningsfunksjon

En sentral målsetting med etableringen av barnehusene var at det i saker hvor det var mistanke om vold og seksuelle overgrep mot barn der flere instanser var involvert, skulle opprettes et tverrfaglig samlokalisert tilbud for å oppnå bedre koordinering av sakene. Det er derfor interessant å se om behandlingen av sakene nå har blitt bedre koordinert. Et annet moment, som man også har vært opptatt av i de svenske evalueringene, er om det er tydelig rolleavklaring mellom aktørene i barnehusordningen (Johansson, 2008). Vi vil derfor undersøke nærmere om aktørenes roller oppleves som tydelige. Vi vil også se om aktørene opplever det som problematisk at den strafferettslige behandlingen står i sentrum av barnehusenes virksomhet, noe som har vært problematisert i internasjonal forskning. I tillegg vil vi undersøke om politiet opplever å ha utbytte av den kompetansen som finnes ved barnehusene og hvordan den i så fall brukes. På denne bakgrunn stilte vi følgende spørsmål:

- Hvilken betydning har barnehusenes koordinerende funksjon for politiets arbeid slik politiet opplever det?
- Foreligger det en tydelig rolleavklaring?
- Er det problem at de ulike funksjonene ved barnehusene har ulike målsettinger for sitt arbeid i den forstand at disse kommer i konflikt med hverandre?
- Hvilket utbytte har politiet av barnehusenes kompetanse og omvendt?

- På hvilken måte influerer eventuelt de andre profesjonene den politifaglige vurderingen av sakene?

Implikasjoner for ressursbruken

Et siste spørsmål vi ser nærmere på er om etableringen av barnehusene har hatt betydning for ressursbruken i politiet ut fra hva de selv rapporterer. Dette henger sammen med det forrige punktet om samordning. En kan tenke seg at bedre samordning av tilbudet innebærer økonomiske effektiviseringsgevinster. Samtidig har det vært reist som en innvending at lang reisevei til noen av barnehusene gir økte kostnader blant annet for politiet. Vi ønsker å belyse ressursbruken generelt (ikke pr. sak), og har derfor stilt spørsmålet:

- Hvilke implikasjoner har innføring av barnehusene hatt for ressursbruken i de ulike politidistriktene og domstolene. Har utgiftene økt eller innebærer ordningen besparelser/effektivitetsgevinster?

En multimetodisk tilnærming

For å besvare forskningsspørsmålene ovenfor er det nødvendig å anvende ulike metodiske tilnærminger. Vi har derfor valgt en multimetodisk design som innebærer: «(...) at man studerer et fenomen ved hjelp av ulike metodiske innfallsvinkler som gir ulike datagrunnlag.» (Bakketeig, 2012, s. 263). Studien omfatter dokumentanalyse, intervjuer (både individuelle og fokusgruppeintervjuer) og en landsdekkende spørreskjemaundersøkelse rettet mot landets 27 politidistrikter. I dag er det ganske vanlig å kombinere flere metoder i en og samme undersøkelse – gjerne både kvalitative og kvantitative. Fordelen ved en slik tilnærming er at det gir mulighet for å innhente både bredde og dybdekunnskap. Mens spørreskjemadataene for eksempel kan gi innsikt i praksis rundt bruk av barnehusene, vil intervjuene med ansatte i politiet kunne gi mer utfyllende vurderinger av fordeler og ulemper ved bruk av barnehus. Gjennom intervjuene har vi for eksempel fått innsikt i hva politiet opplever som verdifulle bidrag fra barnehusene i forhold til egne arbeidsoppgaver, og politiets vurdering av hvordan barnehuset ivaretar barn og pårørende. Intervjuene har også bidratt til å tydeliggjøre likheter og forskjeller mellom de ulike profesjonelle aktørenes opplevelse av og erfaringer med barnehusene, og de har bidratt til å avdekke likheter og ulikheter mellom barnehusene. Å kombinere ulike metoder har også gitt oss mulighet til å undersøke om resultatene fremkommet ved de ulike metodene stemmer overens (konsistens). Dessuten har de kvalitative dataene innhentet gjennom intervjuene hjulpet oss med å utvikle spørsmålene i spørreskjemaet vårt. Ikke minst gir den multimetodiske tilnærmingen grunnlag for nye måter å forstå det fenomenet vi studerer på.

En flerinformant-tilnærming

Vi har også valgt å anvende en flerinformant-tilnærming der vi har innhentet opplysninger fra barnehuslederne, fra ansatte i politiet (avhørere, etterforskningsledere, politiadvokater), og fra dommere og advokater. I tillegg har vi intervjuet et lite utvalg av profesjonelle som utfører de medisinske undersøkelsene. En flerinformanttilnærming gir oss mulighet til å belyse praksis og bruk av barnehus ut fra ulike perspektiver. I tillegg har det gitt oss førstehåndsdata knyttet til de fleste sidene ved ordningen. Ikke minst gir denne tilnærmingen oss mulighet til å se om vurderingene er forskjellige ut fra ulike profesjonelle ståsteder, for eksempel mellom barnehusene og politiet.

Barnehusene befinner seg på ulike stadier i utviklingen

Vår metodiske tilnærming innebærer at vi får opplysninger om praksis og vurderinger slik de var på tidspunktet da opplysningene ble innhentet. Samtidig undersøker vi en ordning som totalt sett har eksistert i noen få år og de 6 barnehusene som inngår i vår studie har hatt ulik virketid. Noen har vært i virksomhet i noen år, mens andre er relativt nyetablerte, noe som innebærer at det vil være forskjeller i hvor godt innarbeidet barnehusene er som tiltak, både internt i det enkelte barnehus og eksternt mot samarbeidspartnere som for eksempel politiet. Det kan for eksempel tenkes at tilfredsheten vil være større ved barnehus som er ferdig med den første etableringsfasen slik at tilbudet er godt kjent hos barnehusets samarbeidspartnere. Det kan også være at rolleavklaringen i samarbeidet er tydeligere i barnehus som har vært etablert i noen år sammenliknet med de som har hatt kortere virketid. Som Johansson (2008) understreket i den svenske evalueringen, er samhandling en prosess som utvikler seg over tid. Dette er noe det må tas høyde for i fortolkningen av resultatene. I det følgende redegjør vi nærmere for de ulike metodiske tilnærmingene.

De ulike metodiske tilnærmingene

Dokumentanalysen

Vi startet undersøkelsen med å gjennomføre en dokumentanalyse. Vi innhentet dokumenter gjennom søk på internett og fikk tilsendt årsrapporter fra barnehusene. I tillegg fikk vi tilsendt relevante dokumenter fra Politidirektoratet etter begjæring om innsyn. Vi har gjennomgått et ganske omfattende materiale som foruten årsrapportene fra barnehusene for de årene de har eksistert, omfatter rapporter fra frivillige organisasjoner, rapporter fra arbeidsgrupper i departementet, stortingsvedtak og offentlige brev. I tillegg har vi gjennomgått rutiner og regelverk. Dokumentene er gjennomgått kronologisk med sikte på å identifisere sentrale trekk, føringer og endringer i utviklingen av barnehusene over tid. Ved denne gjennomgangen har vårt fokus primært vært rettet mot utviklingen rundt de politifaglige og de rettslige målsettingene rundt barnehusenes virksomhet og de problemstillinger studien tar sikte på å belyse.

Dokumentanalyse er en vanlig tilnærming innenfor samfunnsforskningen og innebærer både fordeler og ulemper. Fordelene er at dataene er permanente slik at de kan analyseres flere ganger, noe som gjør det mulig både med reliabilitetssjekker og replikasjonsstudier. Dokumentstudier gjør det også mulig å følge utviklingen av det fenomenet man studerer over tid. Den største ulempen er at dokumentene er skrevet for et annet formål enn det som er målsettingen med analysene som gjennomføres. I vår analyse har dokumentanalysen gitt viktig informasjon om vurderinger rundt etableringsfasen, om forståelsen av ordningen, herunder hvilke formål ordningen skal tilgodese – noe som er en svært sentral referanseramme for analysen av praksis sett fra de profesjonelle aktørenes ståsted.

Individuelle intervjuer

Intervjuene i denne undersøkelsen omfatter både individuelle intervjuer ansikt-til-ansikt og over telefon. De individuelle intervjuene omfattet de 6 lederne av barnehusene³⁷ som inngår i studien. Dessuten inngår intervjuer med 12 ansatte i politiet, samt intervjuer med 4 rettsmedisinere.

Utvelgelsen av informanter fra politiet foregikk ved at vi sendte brev til politimestrene i de politidistriktene som har barnehus som en del av sin virksomhet. Vi ba om erfarne etterforskere, eventuelt etterforskningsleder som kunne ha «generelle betraktninger og spesifikke erfaringer med bruken av barnehuset». Hvem som ble valgt ut som informanter i politidistriktet ble altså bestemt av politidistriktet selv. I hovedsak fikk vi informanter som hadde ansvaret for disse sakene som en del av sitt arbeidsområde, enten som avhørere, etterforskningsledere eller politiadvokater. Rettsmedisinere ble rekruttert gjennom direkte forespørsel basert på vår kunnskap om hvem som har bred erfaring med rettsmedisinske undersøkelser av barn både i og utenfor barnehusene, og både før og etter at barnehusene ble etablert.

Intervjuene med barnehuslederne og de ansatte i politiet ble alle gjennomført ansikt-til-ansikt. Det var flere grunner til at vi valgte denne tilnæringsmåten. For det første var det helt sentralt for oss å reise rundt til de aktuelle barnehusene med sikte på å få sett hvordan barnehusene er tilrettelagt for gjennomføring av selve dommeravhørene og for å få et inntrykk av hvordan barnehusene er fysisk tilrettelagt for å skape en barnevennlig atmosfære. Barnehuslederne viste oss rundt i lokalene i forkant av intervjuet, noe som ga oss godt innblikk i dette. Ansikt-til-ansikt-intervjuer gir dessuten mer utfyllende informasjon fordi man også får med den non-verbale kommunikasjonen. Intervjuene av rettsmedisinere utenfor Oslo ble av praktiske årsaker gjennomført over telefon. Dette hadde også sammenheng med at disse intervjuene lå utenfor det opprinnelige designet og dermed rammen for undersøkelsen, men tilnærmingen har gitt oss tilleggsinformasjon som vi ellers ikke ville fått.

³⁷ Barnehuslederen i Stavanger ble ikke intervjuet fordi barnehuset ikke inngår i studien, jf. kapittel 1.

Til de ulike informantgruppene brukte vi intervjuguiden som fokuserte på de samme temaene, men hvor spørsmålene ble tilpasset hver informantgruppe. Rettsmedisinerne som ble intervjuet over telefon fikk intervjuguiden tilsendt før intervjuet fant sted, men dette ble ikke gjort for de andre informantgruppene. Intervjuene var forholdsvis lange og varierte fra cirka en time til i overkant av halvannen time. Alle intervjuer ble tatt opp elektronisk og senere transkribert.

Styrken med intervjudata er at de gir et godt grunnlag for å få innblikk i informantenes vurderinger og refleksjoner rundt barnehusordningen generelt og egen praksis og erfaringer spesielt. Svakheten ved intervjudata er at informasjonen som gis ikke anses representativ for det fenomenet man studerer. Siden antallet informanter er lite risikerer vi også å få et skjevt bilde av hvordan ordningen fungerer. Dette kompenseres noe ved at vi kombinerer analyser fra ulike datasett. Mot slutten av intervjurunden som helhet opplevde vi såkalt meningsmetning, altså at vi etterhvert fikk lite ny informasjon. Dette tolker vi som et tegn på at vi har fanget opp de viktigste problemstillingene informantene er opptatt av. Et annet kjennetegn ved intervjudata er at de er godt egnet til å identifisere og løfte frem perspektiver og problemstillinger som i neste omgang kan gjøres til gjenstand for senere empiriske undersøkelser – noe vi synes vår datainnsamling er et godt eksempel på.

Fokusgruppeintervjuene

Vi valgte også å gjennomføre to fokusgruppeintervjuer, ett med et utvalg dommere og ett med et utvalg advokater. Vi valgte separate intervjuer fordi det ville gi et «renere» bilde av synspunkter sett ut fra aktørenes ulike posisjoner i rettssystemet. For å finne frem til aktuelle dommere kontaktet vi Domstolsadministrasjonen og ba om forslag til dommere som kunne la seg intervju. Deretter rettet vi en henvendelse til det utvalget som ble foreslått og fikk avtalt intervju med 6 dommere/sorenskrivere fra ulike steder i landet. Alle hadde lang og bred erfaring, dels som dommere og dels fra andre posisjoner i rettssystemet, som for eksempel politiet og påtalemyndigheten. Flere av dommerne hadde erfaringer med at dommeravhørene var blitt gjennomført på ulike måter i ulike perioder³⁸. Erfaring fra ulike posisjoner i rettssystemet innebar at de hadde gode forutsetninger for å vurdere barnehusordningen ut fra flere posisjoner i rettssystemet. Samtidig må det understrekes at de fleste primært formidlet erfaringer fra et dommerperspektiv. 5 av de 6 dommerne hadde selv erfaring fra å ha ledet dommeravhør på barnehusene, mens den siste baserte sine vurderinger på erfaringer fra andre dommere ved domstolen han tilhørte.

Med sikte på å rekruttere advokater til fokusgruppeintervjuet, rettet vi en henvendelse til Advokatforeningen hvor vi ba om forslag til aktuelle advokater med erfaring både som forsvarere og bistandsadvokater i saker om vold og seksuelle overgrep mot barn. Deretter sendte vi ut invitasjon til disse og fikk positivt svar fra 8 – med en overvekt av advokater fra Oslo-regionen. De fleste hadde

³⁸ Dette kommer vi nærmere tilbake til i kapittel 7.

lang yrkeserfaring fra ulike deler av strafferettsapparatet, for eksempel fra politiet eller som dommerfullmektiger. Tyngdepunktet i erfaringsgrunnlaget var imidlertid i advokatrollen, med erfaring både som forsvarsadvokater og bistandsadvokater. Det varierte i hvilken utstrekning advokatene selv hadde direkte erfaring med barnehus. Enkelte kjente primært barnehusene gjennom kollegaers erfaringer.

Begge fokusgruppeintervjuene foregikk over cirka 3 timer og ble gjennomført ved Politihøgskolen. Samtalene ble strukturert rundt noen hovedtemaer: aktørenes bakgrunn, herunder erfaringer med dommeravhør før og nå, vurderinger rundt gjennomføring av dommeravhør på barnehusene, medisinsk undersøkelse og samarbeid og organisering av barnehusene. Innenfor denne strukturen fløt samtalen nokså fritt mellom aktørene.

Fordelen med å gjennomføre fokusgruppeintervjuer er at det ga oss mulighet til å fange opp informasjon fra et større antall informanter enn vi ellers ville hatt mulighet til. Slike intervjuer er dessuten svært godt egnet til å løfte frem temaer og problemstillinger knyttet til barnehusene og deres implikasjoner for den strafferettslige behandlingen av saken. Ved at samtalen pågår i en gruppe er den egnet til å få frem flere nyanser i vurderingene, og til å løfte frem eksempler på hva som fungerer bra og hva som er til hinder for at barnehusene kan fungere godt. Det er imidlertid svært viktig å understreke at det ikke knytter seg noen generaliserbarhet til dataene, men at de utgjør eksempler som kan drøftes i forhold til annen empiri og relevant forskningsteori på feltet. Fokusgruppeintervjuene har gitt oss rik informasjon om en rekke problemstillinger rundt barnehusene.

Spørreskjemadata

I juni 2011 sendte vi ut spørreskjemaer som vedlegg til e-post til alle landets 27 politidistrikter. I følgebrevet skrev vi: *«Formålet med denne evalueringen er å undersøke hvilken betydning Barnehusene har hatt for politiets etterforskning i saker som faller inn under denne ordningen.»* Deltakelsen i kartleggingen var frivillig, men vi formidlet at vi håpet at politidistriktene ville bistå oss i dette arbeidet. Innsamlingen av data gikk tregt, noe som dels må sees i sammenheng med ferieavvikling i politidistriktene og senere i sammenheng med hendelsene i Regjeringskvartalet og på Utøya 22. juli 2011. Vi sendte ut en purring via Politidirektoratet høsten 2011 med oppfordring til politidistriktene om å besvare spørreskjemaet. Etter purringen var svarprosenten 67 %.³⁹ Med unntak av ett politidistrikt har alle svart på de fleste spørsmålene i spørreskjema.

³⁹ Svar fra 18 av 27 politidistrikter.

Spørreskjemaet omfattet både åpne og lukkede spørsmål om følgende hovedområder:

- Bruk av barnehuset, begrunnelser for bruk / ikke bruk, samt hvem som tar avgjørelsen om bruk.
- Utviklingen i antall anmeldelser og mulige forklaringer på eventuelle endringer.
- Om, og eventuelt på hvilken måte, innføring av barnehus har hatt implikasjoner for etterforskningen og sikringen av bevis.
- Vurdering av barnehusets rolle, og betydningen av dets samordnende funksjon.
- Hvorvidt innføringen av barnehus har ført til endringer i ressursbruk, og om tid fra anmeldelse til avhør er endret.

Styrken ved bruk av spørreskjema er at vi i utgangspunktet har hatt mulighet til å innhente informasjon om vurderinger og praksis for bruk av barnehusene i alle de 27 politidistriktene. Ved at alle får de samme spørsmålene er svarene også sammenliknbare. På den annen side har vi kun fått svar fra to tredjedeler av landets politidistrikter, noe som er en akseptabel svarprosent i spørreskjemaundersøkelser hvor offentlige instanser er involvert. For eksempel hadde en spørreskjemaundersøkelse av ettervernsarbeidet ved landets barnetjenester en svarprosent på 68 % (Oterholm, 2008). Vi anser derfor svarprosenten som tilstrekkelig for å kunne gi verdifull informasjon om praksis rundt bruk av barnehus i politidistriktene. Imidlertid er det grunn til å merke seg at erfaringsgrunlaget for bruk av barnehus varierer i de ulike distriktene, og vi kan heller ikke utelukke at de som har svart på vår undersøkelse representerer politidistrikter som har mer positive erfaringer med bruk av barnehus enn de som ikke har svart. Samtidig ser vi at enkelte av de distriktene som tidligere ikke har brukt barnehusene ved gjennomføring av dommeravhør nå inngår blant respondentene.

Analysearbeidet

I analysearbeidet har vi først analysert hvert datasett separat. Deretter er de ulike analysene vurdert i sammenheng og bearbeidet til en samlet fremstilling. Denne tilnæringsmåten gir god oversikt over hvorvidt og hvordan de ulike datasettene utdyper, samsvarer eller eventuelt motstrider hverandre. I fremstillingen har vi lagt vekt på å synliggjøre hvilket datagrunnlag analysene baserer seg på.

Etiske betraktninger

Etiske betraktninger er viktige i alle studier uansett hvilken metode man anvender. Vår studie berører et sensitivt felt fordi vi analyserer et tilbud rettet mot barn mistenkt utsatt for vold og seksuelle overgrep. Samtidig er vårt hovedfokus de profesjonelle aktørene med barnehuslederne, politiet og de

øvrige rettslige aktørene i sentrum. Fokus er ikke rettet mot det enkelte barn eller pårørende og det er ikke samlet inn opplysninger om disse.

Gjennom innsynsbegjæringen til Politidirektoratet fikk vi blant annet tilgang til dokumenter som er unntatt offentlighet. Det er imidlertid ikke referert til noe informasjon fra disse dokumentene i denne undersøkelsen.

Både ved de individuelle intervjuene, fokusgruppeintervjuene og ved spørreskjemaundersøkelsen informerte vi om at deltakelsen i undersøkelsen var frivillig, og at vi ved rapporteringen av resultatene ikke ville fremstille opplysningene på en måte som ville gjøre at informantene enkelt kunne identifiseres. Ved spørreskjemaundersøkelsen innhentet vi også tillatelse via politimestrene.

En utfordring i studien er hvordan man skal bevare informantenes anonymitet når analysene baserer seg på små utvalg – en problemstilling man ofte møter i evalueringer av offentlige tiltak. Vi har valgt å håndtere dette ved ikke å bruke stillingsangivelser, og å utelate kjønn eller geografiske detaljer som kan bidra til å identifisere informantene. Tilsvarende gjelder for spørreskjemadataene. I noen tilfeller har vi gjort noen unntak, for eksempel når vi redegjør for rene faktaopplysninger vi anser uproblematiske å gjengi som særskilte tiltak det enkelte barnehus har satt i verk. Vurderinger fra barnehusledernes side har vi derimot bestrebet oss på å anonymisere. Dette forhindrer selvfølgelig ikke at enkelte vurderinger kan være gjenkjennelige internt blant barnehuslederne og kanskje også hos de nærmeste samarbeidspartnerne, men ikke blant lesere mer generelt.

En annen problemstilling gjelder Politihøgskolens uavhengighet i forhold til tematikken som evalueringen omhandler. Politihøgskolen fikk i oppdrag å gjennomføre denne evalueringen fra Politidirektoratet. Politihøgskolen som er et særorgan i politiet, er altså satt til å evaluere et tiltak som ligger under samme departement som barnehusene (Justis- og beredskapsdepartementet). Dette er imidlertid en problemstilling som vil gjelde mye av forskningen ved Politihøgskolen fordi forskningstemaene i stor grad dreier seg om politiets virksomhet. Politihøgskolens forskningsavdeling har en fri stilling der det er aksept for, og ønskelig at, avdelingen skal gjennomføre forskning som retter kritiske blikk mot politiet og politiets virksomhet i vid forstand. Ved å inkludere NOVA som samarbeidspartner i prosjektet reduseres også risiko for en for nær posisjon i forhold til oppdragets tema. Derfor anser vi ikke dette som problematisk. Et annet forhold er at det er Politihøgskolen som er ansvarlig for opplæringen av de som foretar dommeravhør. Dette er en posisjon som kan påvirke vurderinger knyttet til hvem som skal gjennomføre avhørene. Dette er en problemstilling som belyses i evalueringen og vi har prøvd å være bevisst på vår posisjon i analysearbeidet.

Kapittel 5 Om bruk av barnehus i etterforskningen

Innledning

I dette kapittelet skal vi se nærmere på i hvilken utstrekning barnehusene brukes i forbindelse med etterforskning av saker om vold og seksuelle overgrep mot barn. Her vil vi også belyse hvordan politiet, barnehusene og de rettslige aktørene vurderer hensiktsmessigheten av å bruke barnehusene ved etterforskningen av sakene.

I hvilke sammenhenger bruker politidistriktene barnehusene?

På spørsmål i utsendt spørreskjema om i hvilke sammenhenger politidistriktene bruker barnehusene, svarer alle politidistriktene at det først og fremst gjelder ved gjennomføring av dommeravhør. Enkelte politidistrikt har også opplyst at barnehusene blir brukt til å gjennomføre politiavhør i tilfeller der ungdommen er over 16 år og hvor dommeravhør dermed ikke er aktuelt⁴⁰. I tillegg nevner flere gjennomføring av medisinske undersøkelser som grunn til at barnehusene brukes. Ett distrikt har også nevnt råd og veiledning, samt innhenting av statistikk som andre sammenhenger der distriktet brukte barnehuset. Ser en alle svarene under ett, fremstår likevel dommeravhøret som den viktigste årsaken til at barnehuset brukes sett fra politiets ståsted. Derfor vil analysene knyttet til bruk av barnehusene i stor grad dreie seg gjennomføring av dommeravhør. Samtidig er det viktig for oss å understreke at barnehusenes virksomhet dreier seg om langt mer enn dommeravhør – noe også barnehusene selv er opptatt av å formidle for eksempel i sine årsrapporter⁴¹.

Er det regler eller føringer for bruk av barnehusene ved dommeravhør?

I Forskriften av 1998 heter det i § 2: «Avhøret skal foretas på et sted med tilfredsstillende teknisk opptaksutstyr og hvor forholdene ligger til rette for at avhøret kan følges fra et siderom, hvis ikke hensynet til vitnet eller formålet med forklaringen taler for et annet sted.» Avhørsrommene i barnehusene oppfyller disse kriteriene, men det gjør også avhørsrom ved tingretter og politistasjoner. Bestemmelsen gir dermed ingen anvisning om at avhørene skal gjennomføres i barnehus. Det er heller ikke utarbeidet nasjonale retningslinjer for når barnehusene skal brukes. Barnehuset i Oslo viser imidlertid i sin årsrapport (2010) til en beslutning tatt av alle politimestrene i Norge om å bruke barnehusene ved gjennomføring av avhør.

⁴⁰ Dommeravhør gjøres inntil fylte 16 år.

⁴¹ Redegjørelse for gjennomføring av medisinsk undersøkelse samt politidistriktenes nytte og bruk av barnehusenes koordinerende- og kompetansegivende funksjon følger i kapittel 8 og 9.

Det ligger også føringer i ulike offentlige dokumenter på at barnehusene skal brukes. For eksempel fremgår det i brev fra Domstolsadministrasjonen til Justisdepartementet⁴² «(...) flere ganger har gått ut til domstolene med oppfordring om å benytte barnehusene til avhør.» Føringer for bruk av barnehus ligger også i mandatet til Sæverud-utvalget (u.å.). Her heter det at utvalget skal: «(...) drøfte løsninger for å sikre utnyttelse av den kompetanse og det tilbud som finnes på barnehusene.» I mandatet skrives det også at: «Ordnningen med barnehus er ikke til hinder for at domstolene beslutter dommeravhør et annet sted. Men dersom barnehusenes hjelpe- og behandlingstilbud skal opprettholdes og utvikles, forutsetter dette at dommeravhørene som hovedregel blir gjennomført der.» (s. [3-4]). Med andre ord legges det nokså klare føringer for at barnehusene skal brukes. Samtidig reflekterer mandatet en åpenhet i forhold til hvordan barnehusene skal brukes, for eksempel ved at det foreslås som en mulig løsning at avhøret kan gjøres et annet sted dersom domstolene beslutter det. Dette viser at spørsmålet om i hvilken grad domstolene og politidistriktene velger å bruke barnehusene er en viktig problemstilling.

Hvem beslutter om barnehusene skal brukes i den enkelte sak?

Det fremgår ikke eksplisitt av Forskriften av 1998 at det er dommeren som har beslutningskompetanse om hvor avhøret skal gjennomføres. Dommeren har derimot beslutningskompetansen i forhold til en rekke andre spørsmål knyttet til dommeravhøret (jf. for eksempel § 1 og § 5), noe som kan tale for at også bestemmelsen om hvor avhøret skal foretas hører inn under dommerens beslutningskompetanse. Halvparten av politidistriktene (9 av 18) oppgir i tråd med gjeldende regelverk at det er domstolene, som regel tingretten eller sorenskriver, som har beslutningskompetansen i forhold til dette spørsmålet. I de fleste tilfellene treffes da beslutningen i samråd med eller etter anbefaling av påtaleansvarlig eller etterforskeren i saken. Dette viser at også politiet og særlig påtaleansvarlig ser ut til å påvirke vurderingen om hvorvidt avhøret skal foretas i barnehus eller ikke. Samtidig er det grunn til å merke seg at to av de 18 politidistriktene vi har opplysninger fra uttrykker at de ønsker å bruke barnehuset i større grad enn det som er praksis i de aktuelle distriktene. Disse har imidlertid møtt motstand hos lokale domstoler mot å endre praksis.

I hvor stor utstrekning brukes barnehusene?

Både intervjuene med ansatte i politiet og våre spørreskjemadata viser at et flertall av politidistriktene ikke har noen skriftlig instruks for bruk av barnehus ved dommeravhør. Av de 18 politidistriktene vi har mottatt svar fra, hadde 10 av 18 distrikter ingen slike skriftlige rutiner. Bare 5 politidistrikter oppgir å ha slike rutiner, mens de tre siste enten ikke visste om det fantes slike rutiner eller det manglet opplysninger om dette. I ett av distriktene som har svart nei, fremgikk det imidlertid at slike

⁴² Brev av 18. juni 2009.

regler var utredet, men ikke implementert da de besvarte spørreskjemaet. Selv om det finnes føringer i retning av at barnehusene bør brukes i offentlige dokumenter fra JD (jf. mandatet ovenfor), har disse føringene i liten grad ført til skriftlige retningslinjer. Allikevel ser vi at barnehusene brukes i større grad nå enn tidligere – noe som kan indikere at føringene allikevel har bidratt til økt bruk av barnehusene i de noen politidistrikt.

Som nevnt viser spørreskjemaundersøkelsen at samtlige politidistrikter vi har fått opplysninger fra bruker barnehusene, men at bruken varierer. 13 av de 18 politidistriktene vi har opplysninger om, svarte ubetinget ja på at de bruker barnehusene, mens 5 svarte at de bruker barnehuset noen ganger. Vi ble overrasket over at såpass mange svarte at de brukte barnehusene. Dialogen med barnehusene, uttalelser i media, samt uttalelser fra ansatte i JD og POD hadde gitt oss en forventning om at flere distrikter ikke brukte barnehusene.

En forklaring kan selvfølgelig være at de distriktene som ikke bruker barnehusene heller ikke har svart på vår spørreskjemaundersøkelse. Myklebust (u.å.) gjennomførte imidlertid en kartlegging av dommeravhør i saker om vold og seksuelle overgrep mot barn i 2011 som var rettet mot alle politidistriktene og hvor bruk av barnehus var blant spørsmålene. Samtlige av landets 27 politidistrikt besvarte undersøkelsen og av disse var det bare 2 (Salten og Sunnmøre) som opplyste at de ikke brukte barnehusene ved gjennomføring av dommeravhør. Vi tolker dette som at flere av politidistriktene som tidligere ikke brukte barnehus, nå har begynt å bruke dem – en positiv endring sett fra vårt perspektiv.

Hvor mange dommeravhør gjennomføres hvert år på barnehusene og i politidistriktene?

Nedenfor følger en oversikt over antall dommeravhør de fire siste årene ved de ulike barnehusene. Tallene er basert på opplysninger i årsmeldingene fra barnehusene. Vi har kun tatt med tall som baserer seg på drift i barnehuset hele året.

Tabell 1. Antall dommeravhør gjennomført i barnehusene 2008–2011.

	2008	2009	2010	2011
Tromsø		92	139	252
Kristiansand		16	89	134
Bergen	152	221	223	216
Trondheim		109 ⁴³	174	260
Hamar	73	168	193	259
Oslo			421	588

⁴³ Antall avhør etter at barnehuset åpnet 24/2-2009.

Oversikten viser at det er store variasjoner i antall avhør pr. barnehus i perioden 2008–2011.

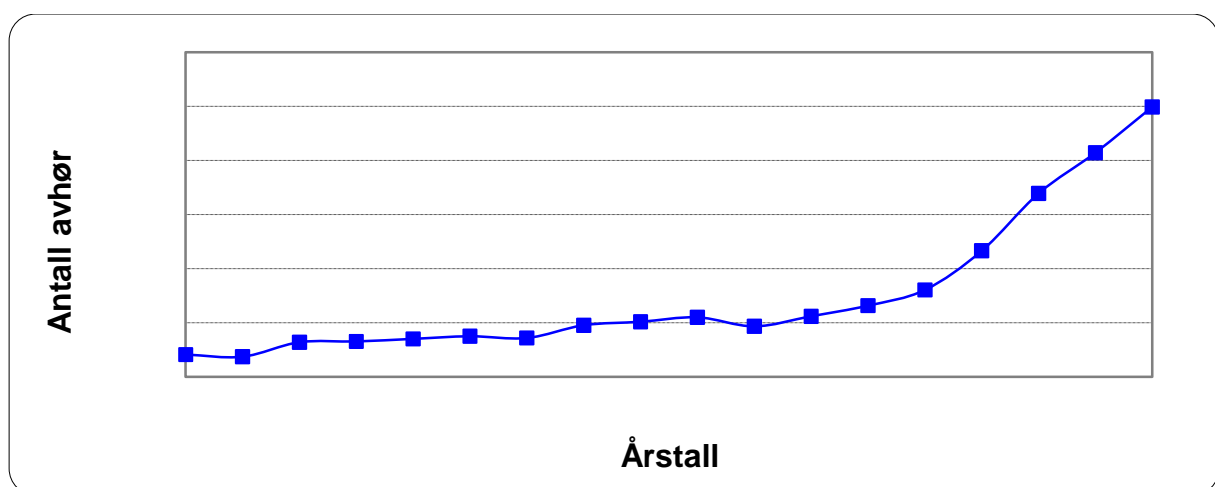
Barnehuset i Oslo har for eksempel dobbelt så mange avhør som Bergen, mens Trondheim relativt sett har få avhør. I Trondheim ser vi imidlertid en strek vekst i 2011, mens vi i Bergen ser en svak nedgang. At Oslo har flest avhør er ikke så overraskende tatt i betraktning at vi nettopp her har landets største befolkningstetthet. At Trondheim har få er kanskje mer overraskende, men kan dels reflektere at barnehuset ble åpnet i februar 2009 og dermed har hatt relativt kort virketid.

Oversikten viser at antallet dommeravhør stiger flere steder, til dels ganske drastisk. I Tromsø har det for eksempel nesten skjedd en fordobling av antall avhør fra 2010 til 2011. At antall dommeravhør stiger underbygges også av intervjuene med ansatte i politiet. En av informantene vi intervjuet uttalte følgende:

Antall saker har eksplodert. Vi har tall som viser at det er tregangeren doblet antall avhør på tre år. Fra å ligge på rundt 30 så nærmer vi oss rundt 150 dommeravhør i året i [navn på sted], og jeg tror fortsatt at vi bare har startet (...) Vi ligger veldig høyt i forhold til alle, sammenligning av politidistrikt, vi ligger på topp 3-4 i landet. Og det er ikke så mange i [navn på politidistrikt], så i forhold til prosentantall i forhold til innbyggertall så leder vi, hvis det er det som er målet (...). Så vi har hatt en utvikling. Men vi har hatt noen spesielle saker også som krever mange dommeravhør i enkeltsaker (...). Jeg tror det vil bli mer. På sikt.

Det finnes per i dag ingen offisiell statistikk over antall dommeravhør per år i Norge. Som en del av sitt doktorgradsarbeid utarbeidet imidlertid Trond Myklebust en nasjonal selvrporteringsundersøkelse for politidistriktene (2010 &). Undersøkelsen gir en oversikt over antall dommeravhør i hvert politidistrikt, fra starten på ordningen i 1994 frem til i dag.

Figur 1. Antall dommeravhør pr. år i perioden 1994–2011.

Figuren viser en stor økning i antall avhør, fra 207 i 1994 til 2469 i 2011. Noe av denne økningen kan forklares med endrede rutiner rundt avhør av barn. Fra tidligere kun å foreta dommeravhør av barn som fornærmet i saker om mistanke om seksuelle overgrep (SO-saker), avhøres barn i dag også som vitne i SO-saker og i voldssaker (spesielt ved vold i nære relasjoner). Den viktigste forklaringen på økningen i antall avhør mener vi skyldes at politiet tar barn på alvor, og at barn nå i mye større grad enn tidligere høres i straffesaker.

Fordelingen av dommeravhør på hvert politidistrikt varierer mellom distriktene.

Tabell 2. Antall avhør pr. år i perioden 2002–2011 fordelt på politidistrikt (og Sysselmannen på Svalbard).

2002 -- 2011	Antall avhør									
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Oslo	42	40	38	50	48	39	76	94	169	202
Østfold	16	14	33	40	12	34	54	73	85	98
Follo	48	49	26	26	28	30	41	45	83	75
Romerike	18	29	20	29	38	36	42	60	92	92
Hedmark	20	15	17	18	28	32	48	101	125	153
Gudbrandsdal	4	3	4	1	7	8	7	13	18	42
Vestoppland	23	11	1	23	11	12	23	39	32	56
Nordre Buskerud	10	5	8	3	11	6	11	14	24	30
Søndre Buskerud	13	36	27	11	29	32	60	42	95	101
Asker og Bærum	3	8	7	11	28	18	26	32	45	42
Vestfold	15	14	14	13	6	35	38	88	80	124
Telemark	16	28	18	20	17	22	35	70	63	70
Agder	30	24	23	25	26	30	51	74	84	97
Rogaland	31	28	23	33	57	89	99	122	160	146
Haugaland og Sunnhordland	16	12	5	8	10	25	28	27	41	54
Hordaland	54	51	40	76	76	82	136	221	223	213
Sogn og Fjordane	8	6	6	5	17	8	21	21	28	23
Sunnmøre	15	11	18	20	42	46	29	68	57	114
Nordmøre og Romsdal	27	27	15	22	21	22	53	40	49	47
Sør-Trøndelag	19	22	30	26	30	41	63	100	129	174
Nord-Trøndelag	16	11	16	13	9	11	28	38	58	72
Helgeland	8	25	17	35	27	22	31	29	70	105
Salten	9	14	6	8	13	9	24	49	50	32
Midtre Hålogaland	20	9	16	10	10	25	45	47	41	72
Troms	13	35	21	29	44	64	54	125	108	159
Vest-Finnmark	13	14	7	1	6	8	12	30	32	34
Øst-Finnmark	3	10	12	5	8	16	31	34	32	69
Sysselmannen på Svalbard	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0
SUM	510	551	468	561	659	804	1166	1696	2073	2496

Tabellen viser en betydelig variasjon i antall avhør av barn mellom politidistriktene. Variasjonen kan ikke forklares ut fra geografisk størrelse, antall innbyggere, antall polititjenestemenn eller antall straffesaker – noe som kan tyde på at det er forskjeller mellom de ulike politidistriktene i prioritering, organisering og gjennomføring av etterforskningen på dette saksfeltet. Fra kriteriene i rapporteringen er det viktig å merke seg at tallene viser antall avhør og ikke antall saker; et anmeldelsesnummer kan inneholde flere utenomrettslige dommeravhør. Med avhør menes avhør av barn i alle typer saker hvor avhøret er tatt opp på videobarnet er avhørt på video og oppfyller kravene i henhold til Forskriften av 1998. Er det gjennomført oppfølgingsavhør av barnet, regnes hvert avhør som eget avhør i innrapporteringen. Korrigerer man for størrelsen på politidistriktet i forhold til antall innbyggere og straffesaker, vil ikke de største politidistriktene skille seg vesentlig ut fra de mindre.

Det gjennomføres også noen politiavhør ved noen av barnehusene. Dette er først og fremst avhør av ungdom over 16 år hvor dommeravhør ikke er pålagt. Her foreligger det ikke opplysninger i årsmeldingene fra alle barnehusene, men ut fra opplysninger fra tre av barnehusene er antallet slike avhør lavt sammenliknet med antall dommeravhør. Det ble i 2010 gjennomført 14 politiavhør ved barnehuset i Tromsø, 15 i Oslo og 2 i Trondheim.

Antall avhør i barnehusene sammenliknet med antall avhør i politidistriktene

Et spørsmål er om det fortsatt er slik at mange avhør gjennomføres i politidistriktene uten at barnehusene involveres. Bare Barnehuset i Tromsø og Oslo har oppgitt i årsmeldingene sine hvor stor andel av dommeravhørene som gjennomføres i barnehuset sammenliknet med i politidistriktene. I årsmeldingen fra Barnehuset i Tromsø for 2011 fremgår det at 67 % av avhørene ble gjennomført i barnehuset, mens andelen var 34 % i 2009. Samtidig rapporterer Barnehuset i Tromsø at det fortsatt er noen tingretter som ikke bruker barnehuset ved gjennomføring av dommeravhør. I årsmeldingen fra Barnehuset i Oslo fremgår det at 8 av 10 avhør nå gjennomføres ved barnehuset. Ved gjennomgang av den tidligere nevnte selvrapporteringsundersøkelsen (Myklebust, u.å.), opplyser alle politidistrikt, med unntak av to, at de i 2011 benytter seg av barnehusene. Dette tyder på at gjennomføring av dommeravhør i barnehusene er i ferd med å bli etablert som praksis.

I hvilken utstrekning gjennomføres observasjon?

I henhold til Forskriften av 1998 (kapittel 2, § 15 første ledd) følger det at: «*Når vitnets alder eller særlige omstendigheter tilsier det, kan dommeren bestemme at det i stedet eller forut for avhør etter kapittel 1 skal foretas observasjon av vitnet.*» I praksis gjelder bestemmelsen de aller minste barna og voksne med psykisk utviklingshemming eller tilsvarende. Dette en ordning som ble innført ved endring av forskriften i 1998 og som ikke har fungert tilfredsstillende (jf. kapittel 2). Med unntak av ett barnehus sier alle at de ikke gjennomfører observasjon, og det var kun gjennomført ett tilfelle av observasjon i rettslig forstand i det barnehuset som rapporterte om dette. Et av barnehusene fremhever

imidlertid at de har et leketerapirom som gir mulighet for å gjennomføre observasjon. Dommerne vi intervjuet opplyste også at observasjon ikke gjennomføres lenger. Kun en av dommerne hadde erfaring med observasjon like etter at ordningen ble innført i 1998. Samlet viser vårt materiale at observasjon nesten ikke brukes i dag, og de få som rapporterer erfaringer med det, rapporterer at det er kommet svært lite ut av observasjonene.

Tilfeller der barnehuset blir brukt alltid eller noen ganger

For å få innsikt i om barnehusene brukes eller ikke, ba vi politidistriktene utdype argumentene for bruken av barnehusene i spørreskjemaundersøkelsen. Spørsmålet lød: *Hvis barnehuset brukes (alltid eller noen ganger) hvilke argumenter legges da til grunn?* Fire av politidistriktene fremhevet at de hadde klare føringer i sine distrikt på at barnehuset skulle brukes ved gjennomføring av dommeravhør. I disse tilfellene var det altså retningslinjer i politidistriktet som bidro til at barnehuset ble brukt. Andre hensyn som ble trukket frem var barnets alder eller psykisk utviklingshemming hos fornærmede. Begge disse berører kriterier i Forskriften av 1998 om når dommeravhør skal gjennomføres⁴⁴.

De fleste politidistriktene pekte samtidig på flere sentrale sider ved barnehusenes virksomhet som begrunnelser for å bruke dem. Enkelte viste til fordelene ved at alt er samlet på ett sted og at de tekniske forholdene er svært gode i forbindelse med avhør. Andre pekte på at forholdene var godt tilrettelagt for barna gjennom egnede lokaler, og at barna og pårørende får bedre oppfølging i barnehus. Enkelte viste også til at barna fikk et helhetlig tilbud. Disse begrunnelsene for å bruke barnehusene finner en også igjen hos dommerne vi intervjuet. Samtlige dommere vi intervjuet ga uttrykk for en oppfatning om at barnehusene er et godt sted for barna å komme til. Som en sier:

Men selve barnehuset, altså for de ungene som bor i nærheten av barnehuset og blir avhørt på barnehuset, så er det (...) bedre omgivelser enn nær sagt alle de andre omgivelsene jeg har vært med på at man har avhørt barn i. Det er det ingen tvil om (...) det er trygge omgivelser og (...) [et] flott sted å avhøre barn.

En av dommerne fremhevet at det også var viktig for henne som dommer å vite at «(...) foreldrene som sitter på gangen kan bli tatt hånd om mens avhør av barnene pågår.» Hun understreket at dette var viktig fordi barnet som regel skulle tilbake til foreldrene sine og bli fulgt opp av dem i etterkant av avhøret. Dommeren mente i tillegg at det var en klar styrke at man ved innføringen av barnehusordningen hadde satt hovedfokus på barnet, noe man i følge henne ikke hadde gjort i samme grad tidligere.

⁴⁴ Dommeravhør skal gjennomføres når barnet er under 16 år eller personen er psykisk utviklingshemmet eller har tilsvarende funksjonssvikt.

Enkelte politidistrikt viste i spørreskjemaundersøkelsen også til det at barnet skulle gjennomgå medisinsk undersøkelse som en begrunnelse for å gjennomføre dommeravhøret i barnehuset. Resonnementet i dette distriktet var at fordi barnet likevel måtte til den aktuelle byen for å bli medisinsk undersøkt, kunne man like godt gjennomføre avhør på barnehuset. Andre nevnte saker med små barn og saker med voksne med psykisk utviklingshemming som tilfeller der man valgte å bruke barnehuset. Her var det altså særskilte forhold ved saken som tilsa at barnehusene skulle brukes. Også barnehusenes kompetanse, gode samarbeidsrutiner og barnets behov for annen oppfølging er argumenter som trekkes frem.

I de distriktene hvor barnehusene ble brukt noen ganger og ikke alltid, vises det til skjønnsmessige kriterier for når barnehuset bør brukes. Et forhold som kan tilsi avhør i barnehus var dersom barnets verge og/eller bistandsadvokat ønsket dette. Samtidig ble det understreket at dommeren måtte være enig for at beslutningen skulle bli bruk av barnehus, noe som er i tråd med Forskriften av 1998. Andre hensyn politidistriktene trakk frem var at avhør i barnehus måtte ansees å være det beste for barnet, at det var snakk om et lite barn, at flere barn var involvert, kompleksiteten i saken, behov for medisinsk undersøkelse samt at det forelå behov for annen oppfølging av barnet.

Betydningen av barnas alder

At barnets alder trekkes frem som ett av argumentene for bruk av barnehus er ikke så overraskende. Våre spørreskjemadata viser også at et flertall av politidistriktene (10) svarte ja på om barnets alder har betydning for om avhøret gjennomføres i barnehus. Dette kan ha sammenheng med at barnets alder også er et av kriteriene for når avhøret skal gjennomføres som et dommeravhør. Intervjuene viser imidlertid at barnas alder tillegges betydning også innenfor aldersspennet av barn og unge som skal avhøres i dommeravhør. Hovedmønsteret i intervjuene er de samme som i spørreundersøkelsen der flere fremhevet at behovet for å bruke barnehus er størst når barnet er lite. Er barnet eldre enn tolv år, ble avgjørelsen om bruk av barnehus derimot gjort ut fra sakens alvorlighet og en vurdering av barnets samlede situasjon. De politiansatte vi intervjuet var samstemte i at barnehusene har mye å bidra med når det gjelder avhør av de yngste barna. En av informantene mente at de yngste hadde særlig mye utbytte av å bli avhørt i barnehus og uttalte i denne forbindelse at:

De yngste, i forhold til den profesjonaliteten som er, de blir møtt med, og blir ivaretatt der borte [barnehuset] så tror jeg bevisverdien er større. Man trekker den [alderen] lavere nå enn man gjorde tidligere. Det å få en fireåring til å snakke tror jeg ikke det var mange av tidligere da du satt med rettssal med et dommerpanel foran seg (...).

De politiansatte var mindre sikre på om bruk av barnehus hadde like stor betydning for eldre ungdommer.

Også en av dommerne vi intervjuet berørte spørsmålet om bruk av barnehus der det er snakk om ungdommer. Hun sa: «*Det er i alle fall ikke noen automatikk forbundet med, eller basert på alder, at avhør skal foregå i barnehusene.*» Uttalelsen kom i forbindelse med en diskusjon dommerne i mellom knyttet til om ungdommene som var involvert i Utøya-saken 22. juli 2011 burde avhøres ved barnehus. Hun understreket at det måtte gjøres en konkret vurdering om avhør i barnehus var nødvendig. Dette viser at barnets alder er et sentralt vurderingskriterium for om avhøret skal gjennomføres i barnehus eller ikke.

Tilfeller der barnehuset sjelden eller aldri blir brukt

Selv om alle politidistriktene vi har mottatt svar fra oppgir at de bruker barnehusene, viser undersøkelsen flere nyanser når vi spør dem om hvilke argumenter som ble brukt i de tilfellene hvor barnehusene allikevel ikke ble brukt. Det peker det seg ut to situasjoner hvor barnehusene ikke brukes: For det første i saker der manglende bruk skyldes særskilte omstendigheter ved barnet, saken eller barnehuset. Dette kan for eksempel være situasjoner der barnehuset ikke har anledning til å gjennomføre avhør på det aktuelle tidspunktet på grunn av ferieavvikling eller problemer med det tekniske utstyret. Dette er spesielle omstendigheter som ikke berører politidistriktets mer overordnede innstilling til bruk av barnehus. Det gir likevel viktig informasjon fordi det identifiserer potensielle områder for forbedringer ved barnehusene, som for eksempel behov for bedre personelldekning i forbindelse med ferieavvikling eller jevnlig sjekk og vedlikehold av det tekniske utstyret.

Den andre hovedkategorien forklaringer er de hvor årsaken kan knyttes opp mot mer generelle motforestillinger mot å bruke barnehuset av hensynet til barnet, eller fordi bruk av barnehus vurderes som uhensiktsmessig bruk av ressurser. Lang reisevei trekkes i denne sammenheng frem av flere. I fem av politidistriktene reflekterer svarene en viss skepsis til bruk av barnehus, enten hos politiet selv og/eller hos lokale tingretter. Fordi reisevei er noe som opptar alle våre informanter, behandles denne problemstillingen spesielt i neste del. To politidistrikt nevnte også negativ innstilling hos lokale tingretter som årsak til at barnehusene ikke ble brukt. Et annet distrikt argumenterte med at de hadde gode forhold for gjennomføring av avhør lokalt, og at all oppfølging i ettertid også skjedde lokalt.

Betydningen av lang reisevei

Fordi lang reisevei er et av de argumentene som oftest fremheves som en motforestilling mot bruk av barnehus, spesielt blant dommere og advokater, skal vi se nærmere på dette argumentet. Flere mente at lang reisevei er uheldig fordi dette er belastende for barnet – altså at det er hensynet til barnet som taler mot bruk av barnehus. En dommer viste til en sak hvor det tok et døgn for to barn å bli avhørt på barnehuset uten at det kom frem opplysninger av verdi for saken. Denne dommeren mente at hensynet til barna i saken heller talte for at man burde reise ut til barna og snakke med dem der de bor. Derfor

var han usikker på om barnehuset alltid var det beste stedet å gjennomføre avhør. En annen dommer som også hadde erfaring med lange reiseavstander til nærmeste barnehus uttalte at «(...) *det kunne umulig være til barnets beste å skulle fraktes så langt.*» Også advokatene vi intervjuet var skeptisk til lang reisevei ved bruk av barnehus. En advokat påpekte at tidligere kunne man ta barnet ut av skolen en time eller to, mens man nå må sette av tilnærmet en hel dag til avhøret. Denne advokaten fremhevet også at barnet kunne bli mer anspent som følge av at reiseveien var lang – noe som kunne påvirke barnet negativt i avhørssituasjonen. En annen hadde opplevd barn som var blitt svært slitne av å reise, noe som heller ikke slo heldig ut i forhold til dommeravhøret.

Flere av informantene antok imidlertid at lang reisevei ikke nødvendigvis var negativt for barna. Dette gjaldt både barnehuslederne og enkelte advokater. En av barnehuslederne hadde erfart at barna syntes det var stas å reise, noe som må sees i sammenheng med at flere barnehus legger til rette for barn som reiser langt med at de for eksempel bor på hotell like ved barnehuset for å unngå at de blir for trøtte i avhørssituasjonen. Når barn har lang reisevei passer man også på at avhøret ikke blir lagt før klokken tolv når barnet reiser til barnehuset samme dag som avhøret skal finne sted. Dette viser at barnehusene har tiltak som bidrar til å kompensere for mulige uheldige følger av lang reisevei.

Flere av advokatene var imidlertid opptatt av risikoen for at den lange reiseveien vil påvirke barnet og dermed troverdigheten i barnets forklaring. For disse var det altså barnet som bevismiddel som sto i fokus og ikke hensynet til barnet i seg selv. Disse advokatene var derfor opptatt av hvem som følger barnet til barnehuset. En av advokatene fremhevet at det er viktig at den som følger har en nøytral posisjon i forhold til barnet og i tillegg er i stand til å få barnet til å slappe av. En annen fremhevet at sakstypen var viktig i denne sammenheng. Risikoen for påvirkning var en annen hvis det for eksempel var snakk om en familievoldssak enn hvis det var en sak om en enkeltstående hendelse.

Andre var mer opptatt av at implikasjonene av lang reisevei for eget virke i form av økt tids- og ressursbruk. Som en av dommerne påpekte: «(...) *det er jo en utfordring selv om vi ikke har sånne avstander som i Nord-Norge (...), så går det jo stort sett med en dag da (...)*». Dessuten ble det fremhevet at mange tingretter har tilfredsstillende avhørsfasiliteter som ligger nærmere enn barnehusene. I lys av dette fremsto ikke bruk av barnehus som en hensiktsmessig løsning sett fra dommernes ståsted. Mens flere dommere primært snakket om lang reisevei som en utfordring i forhold til egen ressursbruk, var det overraskende få advokater som hadde sterke synspunkter på denne betydningen av lang reisevei. Dette har sannsynligvis sammenheng med at de fleste advokatene holdt til i eller rundt hovedstaden, eller hadde nær tilknytning til andre større byer i Norge og dermed kort vei til nærmeste barnehus.

Løsninger på utfordringen med lang reisevei

Gjennom intervjuene fikk vi også innspill til ulike måter å løse utfordringen med lang reisevei på. Det er særlig tre løsninger pekte seg ut som aktuelle: å etablere flere barnehus, at barnehusene reiser ut til politidistriktene/tingrettene og bruk av video-overføring.

Dersom man etablerer flere barnehus vil reiseavstanden til hvert enkelt barnehus bli mindre. Samtidig forutsetter etablering av flere barnehus at sakstilfanget er tilstrekkelig. Her var meningene blant informantene litt ulike. En barnehusleder mente at det muligens burde opprettes et par barnehus til – ett i Nord-Norge og ett nord i Rogaland – mens andre mente at dagens antall er tilstrekkelig sett i forhold til sakstilfanget. Også noen dommere pekte på at man alternativt kunne etablere flere barnehus, men også disse påpeker at det muligens ikke vil være arbeidsmessig grunnlag for dette i alle deler av landet. Vi minner om at det pr. i dag er etablert 7 barnehus i Norge og at et nytt forventes etablert i Ålesund november 2012.

Flere dommere argumenterte i forlengelsen av diskusjonen rundt lang reisevei for at barnehusene i større grad burde reise ut i distriktene og bruke kompetansen sin lokalt når reiseveien var lang. En av dommerne uttalte i denne sammenheng at *«(...) hvis barnehusene skal bestå, og da som et tilbud til alle barn som (...) muligens er utsatt for overgrep, så må barnehusene bli mer fleksible og mer utadvendt. (...) de må kunne reise ut, man må lage en modell som gjør at man kan nå alle.»*

Barnehuset i Kristiansand har erfaring med forsøk på ambulerende virksomhet i Telemark. Selv om barnehuset har valgt å prøve ut et slikt tilbud uttrykker de skepsis til løsningen fordi den representerer en uthuling av barnehusordningen i og med at tilbudet ikke lenger er samlet på ett sted. I tillegg vises det til at de fysiske omgivelsene er dårligere for barn og pårørende når avhøret gjennomføres ved tingrettene. Dette er etter vårt skjønn viktige motargumenter mot bruk av ambulerende virksomhet. Selv om barnehusets kompetanse kan trekkes inn i avhørssituasjonen når avhøret gjennomføres i tingretten, får ikke barn og pårørende nytte godt av barnehusets øvrige tilbud på samme måte som når avhøret blir gjennomført på barnehuset. På den annen side er Norge et langstrakt land med store geografiske avstander, noe som tilsier at behovet for fleksible løsninger ikke uten videre kan avskrives.

En tredje måte å avhjelpe utfordringen med lang reisevei for dommerne på, er å bruke video-overføring av avhøret. For eksempel kan dommeren og forsvareren sitte i tingretten og se avhøret på skjerm, mens barnet, avhører og bistandsadvokat reiser til barnehuset. Dette er en mellomløsning som gir kortere reisevei for noen av aktørene, men ikke for barnet. Samtidig ivaretar denne løsning en større del av grunntanken i barnehusordningen ved at barnet får avgitt forklaring i tilrettelagte omgivelser. Slik sett innebærer denne løsningen en mindre grad av tilpasning av barnehusordningen enn en ordning med ambulerende virksomhet gjør. Ved barnehusene er det ulike syn på video-

overføring, der for eksempel Tromsø og Kristiansand er positive til bruk av videooverføring, mens Barnehuset i Oslo er det barnehuset som er mest negative til en slik løsning⁴⁵.

Er dommere og politi negative til bruk av barnehus?

Vårt materiale viser altså at det fortsatt er tingretter og politidistrikt hvor man er tilbakeholdne med å bruke barnehusene. Vi har tidligere nevnt ett av politidistriktene som i henhold til Myklebusts kartlegging (2010, u.å.) ikke tidligere hadde brukt barnehus, men hvor barnehuset nå var brukt et lite antall ganger. Politidistriktet ønsket selv å bruke barnehuset, men hadde møtt motstand hos den lokale tingretten. Tilsvarende problemstilling nevnes også av et par andre politidistrikter i vårt materiale. Også årsmeldingene fra barnehusene og intervjuene med barnehuslederne viser eksempler på tingretter som systematisk velger ikke å bruke barnehusene (jf. f.eks. Årsrapport 2010 fra Kristiansand og Årsmelding 2011 fra Tromsø). En barnehusleder nevnte at det var gjort forsøk på å få til en samarbeidsavtale med domstolene, men dette ble ikke fulgt opp fra enkelte sorenskrivere. I følge lederen gjaldt motstanden både det å inngå en samarbeidsavtale med barnehuset, og å bruke barnehuset via videooverføring. Andre barnehusene har opplevd motstand mot bruk av barnehus i enkelte politidistrikt og hos påtaleansvarlige. For eksempel sier en av lederne:

Det [står] like mye på at politiet ikke er interessert i å sende en avhører oppover til [sted]. Og det er veldig synd for barna fordi vi får til stadighet telefoner fra [sted], fra lensmannskontorene, fra barnevernstjenesten og fra andre som jobber i systemet som så gjerne skulle hatt barna hit. For de mangler kompetanse i de små kommunene (...).

I fokusgruppeintervjuet med dommerne fortalte flere om klare føringer fra overordnede myndigheter om at barnehusene skulle brukes ved gjennomføring av dommeravhør. En av dommerne sier: «(...) fra sorenskriverens hold besluttet vi at vi skulle være lojale opp mot beslutningen om å bruke barnehus.» En annen forteller at etter at barnehuset kom prøvde de «(...) å være lojale mot ordningen og brukte barnehuset (...) Men ressursbruken og det vi så rundt det gjorde (...) at det kostet mer enn det smakte for å si det sann.» En tredje sier: «(...) embetsleder hos oss har også sagt at vi skal være lojale og bruke barnehuset.» At flere bruker begrepet 'lojalitet' gjenspeiler på den ene siden de klare føringene som er gitt fra Domstolsadministrasjonen i forhold til at barnehusene skal brukes, men begrepsbruken kan også reflektere at dette er noe dommerne gjør fordi de opplever at de må, og ikke fordi de nødvendigvis ser det som den mest hensiktsmessige løsningen. Det kan med andre ord handle om noe motvillig bruk av en ordning man er pålagt. Problemstillingen om motstand mot bruk av barnehus ser dermed ut til fortsatt å ha relevans, men den har fått mindre betydning.

⁴⁵ Erfaringer med bruk av video-overføring skal vi belyse nærmere i kapittel 7 da denne ordningen reiser en del problemstillinger rundt gjennomføringen av selve dommeravhøret og dommerens rolle.

Hvorfor stiger antall avhør i barnehusene?

I denne delen skal vi belyse mulige årsaker til at antall dommeravhør stiger i barnehusene og hvilke implikasjoner dette kan ha for barnehusenes virksomhet. Stigningen i antall avhør i barnehusene kan tolkes på flere måter. Den kan bety at antallet barn mistenkt utsatt for vold og overgrep har økt, men det kan også bety at flere slike saker anmeldes til politiet. Dessuten kan flere avhør skyldes at flere barn er involvert i hver sak, eller at barn og unge avhøres flere ganger i samme sak. De forklaringene vårt datamateriale gir grunnlag for å belyse nærmere er hvorvidt flere saker om vold og overgrep blir anmeldt til politiet, og hvordan barnehusene gjennom sitt arbeid har bidratt til økt bruk.

Blir flere saker anmeldt til politiet?

I spørreskjemaundersøkelsen spurte vi politidistriktene om hvordan utviklingen i deres politidistrikt hadde vært i antall anmeldelser i saker om overgrep mot barn og unge de siste fem årene. De aller fleste (15 av 18) svarte at antall anmeldelser hadde vært stigende. De øvrige svarte enten at utviklingen i antall hadde vært uendret (1) eller at de ikke visste hvordan utviklingen hadde vært (2). Politidistriktene har ikke spesifisert utviklingen etter type saker, altså om stigningen gjelder saker om vold eller seksuelle overgrep. Dette har nok sammenheng med at spørsmålet de fikk i spørreskjemaet var upresist, fordi spørsmålet var rettet mot hvordan utviklingen hadde vært i antall anmeldelser i saker om overgrep mot barn og unge i politidistriktene siste året. Dermed skiller ikke spørsmålet mellom overgrepstypene vold, vitne til vold og seksuelle overgrep. Det er heller ikke helt tydelig om saker om vold skal fortolkes inn under begrepet 'saker om overgrep'. Dette er en svakhet ved utformingen av spørreskjemaet fra vår side. Samtidig viser utdypningen fra politidistriktene i forbindelse med at de ble bedt om å forklare stigningen, at de fleste har fortolket vold inn i begrepet 'overgrep mot barn'.

Hvordan har utviklingen i anmeldte saker vært på landsbasis?

Generelt kan vi si at utviklingen i antall anmeldte saker om vold og seksuelle overgrep mot barn under 16 år har vært stabilt i perioden 2007–2010 – det varierer fra 748 i 2007 til 811 i 2010. Lid og Stene (2010) har omtalt utviklingen i anmeldelser om seksuelle overgrep mot barn. De fremhever at det var en betydelig økning i antall anmeldelser av seksuelle overgrep mot barn i alderen 10–15 år de første årene etter tusenårsskiftet, mens det siden 2003 årlig er blitt anmeldt om lag 600 tilfeller. Det er ikke blitt flere anmeldelser om incest og seksuelle overgrep mot de aller yngste barna fra begynnelsen av 1990-årene og frem til 2010. Årlig blir det nå anmeldt om lag 80 tilfeller av incest og 160 tilfeller av seksuell omgang med barn under 10 år. Incest inngår for øvrig ikke i tallene ovenfor da man i incest-saker ikke skiller mellom anmeldelser av barn og voksne som ofre i statistikken.

Når det gjelder utviklingen i antall anmeldte forhold som gjelder fysisk vold mot barn eller barn som vitne til vold, er det ikke mulig å si noe om presist om dette ut fra Kriminalstatistikken fordi registrerte

anmeldelser av lovbrudd om vold også omfatter voksne. Kriminalstatistikken viser imidlertid en voldsom økning i antall anmeldelser som gjelder mishandling i familieforhold i perioden 2006–2010. I 2006 ble det anmeldt 450 slike saker, mens antallet hadde steget til 2406 tilfeller i 2010. Også antallet grove tilfeller av mishandling har doblet seg i denne perioden (fra 20 tilfeller i 2006 til 41 i 2010). Fordi registreringen ikke skiller mellom voksne og barn, vet vi ikke hvor mange av disse sakene som gjelder barn. Men den kraftige stigningen kan kanskje tilsi at noe av stigningen i anmeldelser som politidistriktene rapporterer, omfatter barn utsatt for fysisk mishandling eller barn som har vært vitne til vold. At 10 av de 18 politidistriktene henviser til familievoldssaker når de begrunner antall anmeldelser, taler for at dette er en riktig tolkning. Ett av distriktene presiserer også at stigningen hos dem har vært i antall familievoldssaker, mens antallet anmeldelser om seksuelle overgrep har holdt seg ganske stabilt. I de ti politidistriktene reflekteres altså det samme mønsteret som Kriminalstatistikken viser på landsbasis.

Dette tilsier at økningen i antall dommeravhør kan begrunnes med en økning i antall anmeldelser i saker om vold i familieforhold, mens økningen i antall dommeravhør i saker om seksuelle overgrep mot barn ikke kan forklares med økning i anmeldelser av slike saker fordi anmeldelsestallene har holdt seg forholdsvis stabile. Det er videre grunn til å påpeke at flere politidistrikt har svart at antall dommeravhør øker, men at antallet straffesaker ikke øker tilsvarende. Dette tilsier at det er forhold som genererer flere avhør uten at forklaringen nødvendigvis er økning i anmeldelser. Vi skal likevel redegjøre nærmere for hvordan informantene har forklart økningen i anmeldte saker, fordi informantenes forklaringer dels refererer til en økning i anmeldelser og dels til en økning i antall avhør – til tross for at vi spurte om utviklingen i antall anmeldelser i spørreskjemaet til politidistriktene. Svarene fra undersøkelsen har derfor begrenset verdi.

Hvorfor øker antall anmeldte saker?

En av informantene i politiet presenterer flere mulige forklaringer på stigningen i antallet anmeldelser – forklaringer som støttes av flere:

Det har jo vært mange kampanjer nå om at folk skal tørre å si fra. Nå tenker jeg på særlig helse- og skolesektor, barnehagesektoren, at de, at det er bedre å melde fra en gang for mye enn en gang for lite. Og i tillegg så ser vi i [sted] at det er jo en stor andel, altså familievold, som er av utenlandsk opprinnelse. Hvor dette med oppdragelse kommer. Med metoder i oppdragelsen som ikke er lov i Norge med bruk av fysisk avstraffelser. Mange av de har jo også flere barn enn det er vanlig i norske familier, så da blir det jo gjerne 3-4 barn i samme familie og i samme sak. Så det er jo også ganske spesielt i barnehuset i [sted]. Også i tillegg ble aldersgrensen hevet fra 14 til 16 år i 2008, og det har selvfølgelig mye å si. For der vil du få andre typer saker også. Da har du også de jentene som har vært på fest og blitt utsatt for

noe. De skal bli avhørt i dommeravhør hvor man tok vanlige avhør før. Og det har jo også tatt litt tid før den ballen begynte å rulle. Det tar jo alltid litt tid med sånne endringer. Så der har du vel de tre viktigste faktorene til det. Så er det jo også småting som at også utdannelsen blir bedre (...). Andre ting som virker inn [på antall dommeravhør] er oppmerksomhet gjennom media, det at barnehusene er kommet. Alvdal-saken og fokus på barn. Det gjør jo da at, ja, ballen ruller enda litt fortere. Så der har du vel svaret uten at jeg har fasiten. Det er vel det vi tenker her.

Økt fokus på vold og overgrep mot barn, flere saker med det politiet betegner som 'familievoldssaker', flere saker med barn og unge med minoritetsbakgrunn, samt hevet aldersgrense fra 14 til 16 år for gjennomføring av dommeravhør er altså begrunnelser som trekkes frem for å forklare økningen i antallet anmeldelser. Dette er forklaringer vi også finner igjen i andre deler av datamaterialet.

Ser en på spørreskjemadataene fra politidistriktene, begrunner halvparten av de 18 distriktene som har svart stigningen i antallet anmeldelser med større fokus på familievoldssaker. Dette kommer også til uttrykk i intervjuene av ansatte i politiet. En sier: «(...) *det ligger litt i vinden fordi at det er politisk korrekt å jobbe med den type saker. Det er det som er satsningsområde her, det er familievold og barn.*» I disse sakene inngår også barn som har vært vitne til vold. Barnehuslederne viser også til den mer generelle satsningen for å bekjempe vold og overgrep på ulike arenaer fra myndighetenes side. For eksempel vises det til arbeid som gjøres på volds- og overgrepfeltet i JD og BLD (f.eks. endringen i barneloven om absolutt forbud mot vold). Flere barnehusledere nevner også teknologien som en årsak til økning i antall saker, fordi en stor del av sakene dreier seg om nettrelaterte overgrep.

Flere politidistrikt viser også til etablering av barnehusene som en årsak til økningen i antall anmeldelser – noe som underbygges i intervjuer med ansatte i politiet der flere sier at opprettelsen av barnehusene i seg selv har skapt et fokus på disse sakene. Også barnehuslederne forklarer noe av stigningen med egen virksomhet. En sier for eksempel at barnehusene mottar mange henvendelser om mistanke om vold og seksuelle overgrep der barnehusene anbefaler at sakene anmeldes. En annen er opptatt av den rådgivningen barnehusene gir ut mot hjelpeapparatet for øvrig, og vektleggingen av å være et lavterskeltilbud. En av de ansatte i politiet viser til at det tverrfaglige arbeidet i særlig grad har bidratt til flere anmeldelser fra barnevernet. Informanten sier:

Også tror jeg en av grunnene til tallene er at vi er veldig flinke til det tverrfaglige samarbeidet da. Jo mer kontakt du har med barnevernet, jo flere bekymringsmeldinger får du. Det er nesten så enkelt som at vi har ukentlige møter med barnevernet og samarbeidsetater. Og på hvert eneste møte så kommer det ut en sak som det kommer et skriftlig dokument på i forhold til bekymring. Og det hadde kommet flere hvis vi hadde vært enda mer på tilbudssiden. Men

det går litt på ressurs. Og jeg tror fokuset på Alvodal-saken og barnevernet i forhold til når de skal melde til politiet og når de ikke skal melde til politiet, gjør at terskelen fra barnevernet sin side blir lavere. Og da i forhold til å melde til politiet for å unngå at man blir tatt i ettertid hvis man ikke har gjort det.

Enkelte av politidistriktene viser i spørreskjemaundersøkelsen til endringen i Forskriften (1998) som skjedde 1. juli 2008, der aldersgrensen for gjennomføring av dommeravhør utenfor rettsmøte ble hevet fra 14 til 16 år. Dette kan tilsi at informantene har fortolket spørsmålet i retning av økning i antall dommeravhør og ikke i antall anmeldelser da aldersgrensen i seg selv ikke skulle påvirke anmeldelsestilbøyeligheten. På den annen side kan dommeravhør utenfor rettsmøte oppfattes som umiddelbart mindre skremmende for fornærmede, noe som igjen kan senke terskelen for å anmelde. Andre trekker frem familievoldskoordinatorerne som viktig for at flere saker anmeldes. Denne funksjonen ble opprettet 1. juli 2002 og er en ordning som tar sikte på «(...) å styrke og ensrette politiets innsats overfor volds- og trusselutsatte kvinner spesielt.»

Både spørreskjemadataene fra politidistriktene og intervjuene med barnehuslederne viser at økt kompetanse både i politiet og i hjelpe- og tjenesteapparatet for øvrig (skoler, barnehager, helsesektoren mv.) kan forklare hvorfor antall anmeldelser har økt. Barnehuslederne knytter økningen til eget arbeid med kompetanseheving på tvers av etatene. Både politidistriktene og barnehuslederne viser også til at disse sakene ofte involverer barn med minoritetsbakgrunn fra familier med mange barn. En av barnehuslederne anslår at ca. halvparten av voldssakene involverer barn med minoritetsbakgrunn – noe som bidrar til å øke antall anmeldelser fordi politiet i mange tilfeller da gjennomfører avhør med *alle* barna i den berørte familien. Her skal man vise forsiktighet for ikke å stigmatisere familier med minoritetsbakgrunn, men det er likevel grunn til å vise til LUVO-undersøkelsen som NOVA gjennomførte i 2007 (Mossige & Stefansen, 2007). Undersøkelsen viste at minoritetsbakgrunn var koblet til økt risiko både for direkte vold fra foreldre, vitneerfaringer og seksuelle overgrep. Dette er den første landsdekkende selvrapporteringsundersøkelsen blant barn og unge i Norge som omhandler fysisk vold mot unge, vitneerfaring med vold i og erfaringer med seksuelle overgrep. Fremstillingen ovenfor indikerer altså at det er en rekke faktorer som har betydning for økningen i antall anmeldelser.

Hvordan bidrar barnehusene selv til økt bruk?

Barnehusene har drevet et omfattende informasjonsarbeid ut mot distriktene fordi motstanden mot bruk av barnehus også handler om manglende kunnskap om deres virksomhet. En av barnehuslederne hadde for eksempel hatt møte både med politiet, bistandsadvokater og sorenskrivere ved lokale tingretter, og hadde opplevd at disse ikke stilte seg avvisende til for eksempel bruk av videooverføring. Men han hadde også møtt ansatte i påtalemyndigheten som ikke kunne «(...) fatte og

begripe hva det var som skulle være annerledes med å bruke oss enn det tilbudet de hadde (...) fra før.» Dette viser at det å informere om barnehusenes virksomhet er viktig for å få støtte i resten av systemet – noe intervjuene med lederne viser at barnehusene har lagt stor vekt på. En leder sier om dette informasjonsarbeidet:

(...) det vi måtte gjøre var jo å gjøre tilbudet ved barnehuset så godt og så forståelig at man så at det var det smarteste man kunne gjøre. Og det gjør man altså bare ved at man jobber traust på den faglige oppgaven i det daglige. Og at man jobber mye i god dialog og med stor forståelse for alle andres også travle hverdag og utfordringer.

Med andre ord har det handlet om å overbevise samarbeidspartnerne generelt og domstolene spesielt om barnehusenes nytteverdi. En annen barnehusleder fortalte at de hadde invitert sorenskriverne til barnehuset for å informere dem om virksomheten. I dette tilfellet erfarte de at det bare kom representanter fra dem som allerede brukte barnehuset, og ikke fra rettskretser som ikke allerede var brukere.

Erfaring med å bruke barnehus ser også ut til å bidra til økt bruk. Et godt eksempel på dette er dommeren som etter å ha prøvd ut barnehuset hadde opplevde tilbudet så positivt at det i etterkant ble kjøpt inn videooverføringsutstyr slik at man kunne gå over til å bruke barnehuset. Bistandsadvokatene fikk også beskjed om å møte på barnehuset når det skulle gjennomføres dommeravhør. I et annet distrikt var domstolen i mot, men der la politiet stor vekt på at barnehuset skulle brukes slik at det også der ble skaffet til veie videooverføringsutstyr. Dette viser at positiv erfaringer med bruk av barnehusene bidrar til at tilbudet i større grad tas i bruk.

Samtidig uttrykker enkelte barnehusledere forståelse for at domstolene vurderer om det å bruke barnehusene er hensiktsmessig. En av lederne sier: «(...) vi er slettes ikke fanatisk på at alle nødvendigvis skal til oss. Det er vi ikke. Men samtidig er det et veldig ømtålig og vanskelig emne, for man vil sjeldent vite hva barnet skal fortelle, ikke sant.» Lederen ønsket at barnehuset skulle få bidra med sin kunnskap og kompetanse i vurderingen av om bruk av barnehuset var nødvendig eller ikke i den enkelte sak.

Hvilke implikasjoner kan økning i antall avhør ha for barnehusene?

At antallet dommeravhør øker både i og utenfor barnehusene reiser spørsmål om hvilke implikasjoner dette kan ha for barnehusenes virksomhet. Først og fremst berører dette barnehusenes kapasitet, både når det gjelder avhørsrom og personell. For liten kapasitet kan innebære at barnehusene blir «en flaskehals» i systemet. Dette kan i neste omgang føre til lengre saksbehandlingstid, altså at barna må vente lenger fra anmeldelse til de får avgitt forklaring i dommeravhør. Spørsmålet er om det er slik.

Er manglende kapasitet ved barnehusene et problem?

Vårt materiale gir indikasjoner på at kapasiteten er en utfordring ved enkelte barnehus. En av advokatene vi intervjuet påpekte for eksempel at barnehuset hun sognet til hadde for liten kapasitet fordi dette barnehuset bare hadde ett avhørsrom. For øvrig varierte erfaringene hos advokatene på dette punkt – fra at noen avhør hadde blitt liggende lenge på grunn av manglende kapasitet i barnehuset til at avviklingen av avhørene i barnehusene gikk greit. I årsmeldingen fra Barnehuset i Hamar (2010) omtales utfordringer knyttet til mangel på kapasitet, og her fremgår det at barnehuset har hatt problemer med å dekke behovet i distriktene og at det av den grunn har vært nødvendig å gjennomføre en del avhør i distriktene. Samtidig gir ikke vårt datamateriale grunnlag for å si at kapasiteten i barnehusene er et utstrakt problem.

Fører manglende kapasitet i barnehusene til lengre saksbehandlingstid?

Flere av barnehuslederne var opptatt av at det går for langt tid fra anmeldelse til dommeravhør gjennomføres – noe barnehusene dokumenterer i sine årsmeldinger. Så langt vi kan se knyttes imidlertid ikke lang saksbehandlingstid til manglende kapasitet ved barnehusene. En av barnehuslederne viser for eksempel til statistikk knyttet til eget barnehus hvor det gikk i gjennomsnitt 95 dager i voldssakene og 67 dager i sedelighetssakene fra saken ble anmeldt til dommeravhøret ble gjennomført. I enkelte tilfeller gikk det opp mot halvannet år. Lederen understreket imidlertid at det ikke var manglende kapasitet ved barnehuset som bidro til lang saksbehandlingstid.

I stedet knyttes dette til begrunnelser fra politidistriktene eller tingrettene hvor ressursituasjonen trekkes frem som begrunnelser. Barnehuslederen sier: «(...) jeg skjønner jo at det ikke er motvilje som gjør det, men at de har mye å gjøre. Men spørsmålet er jo hva er det man skal prioritere.» En annen barnehusleder viste også til en annen vanlig begrunnelse for at politiet venter med å gjennomføre avhør av barnet, nemlig at de ønsker å innhente flere opplysninger i saken før barnet avhøres. Hans erfaring var imidlertid at tiden sjelden ble brukt til å innhente flere opplysninger i saken. Vi har allikevel ikke grunnlag for å si i hvilken utstrekning dette skjer, utover å vise til problemstillingen.

I sin kartlegging for 2011 fikk Myklebust (u.å.) tilbakemelding fra 22 politidistrikt på gjennomsnittlig antall dager fra mottatt anmeldelse til gjennomført dommeravhør. Rapporteringen viser en variasjon fra 10 til 102 dager, noe som gir et gjennomsnitt på 42 dager fra anmeldelse til avholdt dommeravhør. Vårt materiale gir ingen utdypende forklaring på årsakene til oversittelse av 14 dagers fristen for gjennomføring av dommeravhør. Materiale gir heller ikke grunnlag for å si at manglende kapasitet i barnehusene er en av årsakene til oversittelsen.

Sammenfatning

Fremstillingen har vist at barnehusene brukes i større utstrekning enn tidligere selv om det fortsatt eksisterer motforestillinger. Vi ser også at selv om de fleste politidistriktene nå bruker barnehusene, er bruken varierende. Her mener vi det viktig å skille mellom generell motstand mot bruk av barnehus og motforestillinger som knytter seg til den enkelte sak. Argumentene og erfaringene som politidistriktene anfører *for* bruk av barnehusene, svekker etter vårt skjønne grunnlaget for å si at det er en generell motstand.

Argumentene politidistriktene trekker frem for å begrunne bruken av barnehus, viser at mange av barnehusenes sentrale funksjoner tillegges vekt i avgjørelsen om barnehuset skal brukes eller ikke – at de gir et helhetlig tilbud, at barn og pårørende er godt ivaretatt, og at omgivelsene er godt tilrettelagt for barn og unge. Samtidig viser fremstillingen at det fortsatt hersker en del motforestillinger i politidistriktene, kanskje spesielt i lokale tingretter som har lang reisevei til nærmeste barnehus. Argumentene som trekkes frem *mot* bruk av barnehus er hensynet til barnet, til barnets troverdighet og tids- og ressursbruk for de profesjonelle aktørene. Det skisseres tre mulige løsninger på utfordringen ved lang reisevei, og av disse gir ikke vår evaluering grunnlag for å anbefale etablering av flere barnehus. Slik vi ser det, vil store geografiske avstander i et langstrakt land som Norge heller medføre behov for fleksibilitet i måten barnehusene brukes på.

Fremstillingen har også vist at utviklingen i antall avhør øker både i barnehus og generelt. Mens anmeldelsestallene har holdt seg nokså stabile i saker om seksuelle overgrep mot barn, har særlig antallet saker om familievold økt. Når det nå gjennomføres flere avhør kan det bety at flere barn blir hørt – noe som kan indikere at barnas rettssikkerhet blir bedre ivaretatt. Våre resultater tyder ikke på at manglende kapasitet ved barnehusene er et utstrakt problem, selv om det tidvis kan være det på enkelte barnehus. Men dersom stigningen i antall avhør fortsetter vil presset på barnehusene øke. Slik vi ser det, er det viktig at man fra myndighetenes side tilpasser kapasiteten i barnehusene i forhold til utviklingen, slik at flest mulig barn sikres et mest mulig helhetlig tilbud.

Kapittel 6a Forberedelse til dommeravhør

Innledning

I dette kapittelet skal vi se nærmere på implikasjonene innføring av barnehus har hatt for forberedelsen av dommeravhøret, altså for behandlingen av saken fra den starter i barnehuset og frem til dommeravhøret skal gjennomføres. I dette inngår en presentasjon av det vi har valgt å kalle «samrådsmodellen» – en modell som ansees som meget sentral for de barnehusene som benytter den, men som andre bevisst ikke ønsker å bruke. I kapittelet lar vi kronologien i saken strukturere fremstillingen og starter med terskelen for at saken skal behandles i barnehus.

Må saken være anmeldt for å bli behandlet på barnehusene?

De fleste barnehusene ser ut til å stille krav om at saken må være anmeldt for at den skal bli behandlet på barnehusene. Dette gjelder ikke ubetinget, men må sees i sammenheng med i hvilken utstrekning barnehusene gjennomfører såkalte «avdekkingsamtaler», altså samtaler som finner sted for å avklare om mistanke om vold/overgrep er berettiget eller ikke. Praksis varierer når det gjelder i hvilken utstrekning barnehusene gjennomfører slike samtaler. Mens enkelte barnehusledere fortalte at barnehusene ikke gjennomførte avdekkingsamtaler, fortalte andre barnehusledere at slike samtaler *unntaksvis* ble gjennomført når saken ikke var anmeldt. Samtidig understreket de at det som hovedregel ble stilt krav om anmeldelse. I de tilfellene det ble gjennomført avdekkingsamtale med barnet uten at det forelå en anmeldelse, ble samtalen gjennomført etter samråd med både politiet og barnevernet. Å unngå å blande roller var hovedgrunnen til at barnehuset ønsket en klar praksis på dette. Enkelte fortalte imidlertid at dommeravhøret var kriteriet for at saken skulle gå gjennom et ordinært «løp» i barnehuset, og at et dommeravhør i praksis vil innebære at saken er anmeldt.

Ett av barnehusene hadde en tydeligere praksis enn de andre på å være et lavterskeltilbud ut mot hjelpeapparatet. Lederen fortalte at opplysninger om barn og unge som kunne være utsatt for overgrep og som andre deler av hjelpeapparatet søkte råd om, ble journalført på barnehuset. Opplysningene ble imidlertid ikke registrert som en enkeltsak tilsvarende saker som var anmeldt og der det var snakk om å gjennomføre dommeravhør. Dette barnehuset ga også rådgivning til foreldre som henvendte seg til barnehuset – primært via telefon.

Barnehusenes ulike praksis på dette punkt illustrerer at en sak kan ha ulike forløp. Et hovedforløp er at det skal gjennomføres dommeravhør etter at politiet og domstolen har vurdert at mistanke om vold/overgrep er av en slik karakter at det skal gjennomføres et dommeravhør. Enkelte barnehus tar imidlertid imot henvendelser fra hjelpeapparatet i saker der mistanken er mer uavklart («konsultasjonssakene»). Disse sakene henvises da eventuelt videre til andre deler av hjelpeapparatet

uten videre behandling i barnehuset, eller det gjennomføres en avdekkingsamtale for å avklare om barnet er blitt utsatt for et overgrep. En slik samtale kan enten resultere i at saken sluses inn i et ordinært løp med dommeravhør, eller videre ut av barnehuset igjen. I tillegg har en den oppfølgingen som finner sted etter at dommeravhøret er gjennomført – altså «behandlings- og oppfølgingsløpet» i barnehusene etter avsluttet dommeravhør. Hovedfokus i vår fremstilling er forløpet i de sakene som bringes videre til dommeravhør – det vi kaller en «ordinær sak». For å få nærmere innblikk i hvordan en ordinær sak behandles, skal vi se nærmere på saksbehandlingsforløpet i en slik sak.

Behandling av en ordinær sak hos politiet

Saksbehandlingsforløpet i de ordinære sakene er i hovedsak likt i alle politidistriktene. Politiet mottar en anmeldelse eller en bekymringsmelding, som går til leder for etterforskningsseksjonen som vurderer saken i samråd med påtaleansvarlig. Hvem som mottar meldingen varierer ut i fra størrelsen på politidistriktet og driftsenheten, men prinsippet er det samme. Det er etterforskningsleder eller den konkrete etterforsker som går igjennom saken og bestemmer seg for om han/hun ønsker å gjennomføre ett eller flere dommeravhør. Deretter blir det møte med påtaleansvarlig i saken som tar den formelle beslutningen før oppgavene fordeles i forhold til det berammede avhøret. Hvorledes barnehuset varsles varierer, men de fleste politidistriktene har en praksis der hovedetterforsker gir påtalejuristen i saken navnet på den etterforskeren som skal gjennomføre avhøret av barnet. Juristen sender så en begjæring til retten med kopi til barnehuset. Retten tar deretter kontakt med barnehuset for å finne en passende dato for avhøret og varsler/oppnevner bistandsadvokat.

Behandling av en ordinær sak ved barnehusene

Intervjuene med barnehuslederne har vist at saksforløpene er nokså like mellom barnehusene, men den såkalte «samrådsmodellen» representerer en forskjell⁴⁶. Den følgende beskrivelsen illustrerer et typisk forløp, men vi understreker at det vil være variasjoner mellom barnehusene på enkelte punkter:

1. Barnehuset får en telefon fra tingretten om å beramme dommeravhør. Tingretten oppgir gjerne et par-tre alternative datoer med sikte på at det skal passe for mange aktører. Papirer oversendes fra retten til barnehuset. Praksis er noe ulik mellom barnehusene når det gjelder i hvilken utstrekning barnehusene får tilgang til politiets påtegning. Saken registreres i barnehusets registreringssystem og fordeles internt på barnehuset hvor en ansatt blir saksansvarlig.
2. Barnehuset kontakter etterforsker, avhører eller påtalejurist og eventuelt barnevernet (etter avklaring med politiet).

⁴⁶ Nærmere om denne nedenfor.

3. Det gjennomføres eventuelt samrådsmøte. I så fall er det barnehuset som innkaller aktørene. På samrådsmøtet deltar avhører, politietterforsker, jurist, barnehuset og bistandsadvokat – i tillegg er eventuelt barnevernet til stede. Dommer og forsvarer er ikke til stede. Møtet finner sted fra en uke før til dagen før dommeravhøret.
4. Domstolen innkaller partene som skal være til stede ved dommeravhøret (forsvarer, bistandsadvokater osv.).
5. Formøte⁴⁷ og dommeravhør gjennomføres. Når barnet kommer til barnehuset blir det enten tatt i mot av den som skal gjennomføre avhøret eller av en barnehusansatt. Hvis det er sistnevnte, loses barnet straks videre til avhører. Barnehusene er opptatt av at barnet etablerer en relasjon til den som skal gjennomføre avhøret. Den saksansvarlige fra barnehuset følger avhøret fra bisitterrommet.⁴⁸
6. Barnehuset snakker med barnet og pårørende for å høre hvordan barnet har opplevd avhøret og avklarer behov for videre oppfølging. Det informeres også om vanlige reaksjoner barn og unge har etter å ha vært i dommeravhør. Enten skjer denne samtalen samme dag, eller en eller to dager senere hvis barnets tilstand tilsier det. Også bistandsadvokaten informerer om sin rolle og den videre oppfølgingen av saken i forhold til en eventuell senere straffesak. Enkelte barnehus har som rutine å kontakte familiene uavhengig av om det er besluttet videre oppfølging av barnet ved barnehuset eller ikke – dette skjer gjerne 2-3 uker etter avhøret.
7. I noen få saker gjennomføres medisinsk undersøkelse.
8. Etter dommeravhøret er gjennomført er det eventuelt et nytt samrådsmøte (samråd 2). Her kan det komme frem opplysninger som gjør at politiet ser behov for å gjennomføre et nytt dommeravhør. I disse tilfellene kan barnehuset få beskjed om at det ikke kan ha kontakt med barnet. I så fall informerer barnehuset de pårørende om dette. I samrådsmøtet diskuteres også behovet for medisinsk undersøkelse hvis dommeravhøret har gitt opplysninger som tilsier at det er behov for det.
9. Ved behov gjennomføres medisinsk undersøkelse.
10. Det gjøres en kartlegging av barnas behandlingsbehov. Barnehusene bruker ulike kartleggingsverktøy til dette. Barnet mottar eventuelt videre oppfølging ved barnehuset eller henvises til Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP) på hjemstedet.

⁴⁷ Før dommeravhøret gjennomføres et formøte. Dette er ikke spesielt for barnehusene, men er et møte som skal gjennomføres i alle saker hvor det utføres dommeravhør. Møtet gjennomføres fordi dommeren bør konferere med den som skal foreta avhøret eller bistå ved avhøret, samt med dem som skal være til stede ved eller overvære avhøret.

⁴⁸ Ved ett av barnehusene tar en annen barnehusansatt seg av pårørende mens avhøret pågår.

Gjennomføring av samrådsmøter

Samrådsmodellen innebærer at barnehuset avholder ett eller flere møter i løpet av en sak. Samrådsmøter holdes i ulike faser av prosessen; tidlig i prosessen når saken har kommet til barnehuset, eller før dommeravhøret finner sted. Allerede under politiets avhør starter barnehuset sin vurdering av behov for oppfølging av barnet, og etter dommeravhøret starter man eventuelt behandlings- og oppfølgingsløpet. En styrke ved oppfølgingen som skjer på barnehusene i etterkant av avhøret, er at politiet kan kobles raskt inn i saken dersom barnet gir nye opplysninger om overgrep. Parallelt med dette fortsetter politiet med oppfølging av en eventuell straffesak. Vi går i vår evaluering ikke nærmere inn på denne delen av barnehusenes virksomhet.

Tre av barnehusene i vår undersøkelse praktiserer samrådsmodellen, og alle disse legger stor vekt på samrådsmøtene. I møtene utveksler aktørene opplysninger og fordeler oppgaver seg imellom. Her avklares spørsmål om hvem som henter barnet, om det skal bestilles medisinsk undersøkelse, og om barnet allerede er i kontakt med behandlingsapparatet osv. Andre spørsmål som tas opp i disse møtene kan være: *«(...) ting som kan være av betydning for barnet i forbindelse med at barna kommer hit. Hva slags informasjon barna får, hvem som bringer barnet til barnehuset, behov for tolk, spesielle behov, sykdommer, utviklingshemming.»* En annen leder viste til at det var viktig å avklare spørsmål knyttet til barnets sikkerhet, og at arbeidet mellom politiet og barnevernet ble koordinert. Foruten å bringe aktørene sammen, har de barnehusansatte ansvar for å ivareta det barnefaglige perspektivet. Som en leder sier: *«(...) vi har plikt til å tenke helhet og tilrettelegge for de andre, men vårt fokus vil alltid være barnet.»*

Flere barnehus bruker et skjema eller en sjekkliste for å kvalitetssikre arbeidet slik at ingenting blir glemt. Sjekklistene inneholder for eksempel: *«(...) hvem henter barnet, tolk, risikovurdering, plan A og B i tilfelle hva hvis barn plutselig forteller at pappa slår, og har vi noen å forholde oss til som kan på en måte gå inn, og hva med barnevernet.»* Etter samrådsmøter skrives referat, eller man fyller ut et skjema som gir oversikt over hva man er blitt enige om, og alle impliserte får med seg en kopi. Rutinen har sammenheng med at ett av formålene med møtet er å forplikte aktørene på sine ansvarsområder.

De barnehusene som praktiserer samrådsmøter har erfaringer med at møtene forbedrer kvaliteten på avhørene og motsatt – at mangel på møter kan bidra til dårlige dommeravhør. Som en sier: *«(...) de gangene det har skjedd ting som vi synes gikk utover kvaliteten eller som, [har] vært direkte ødeleggende for dommeravhøret, så er som regel i saker der vi ikke klarte å få til et samrådsmøte.»*

Denne lederen har erfart at møtene er svært viktige for eksempel i saker hvor avhøret gjelder personer med psykisk utviklingshemming. Lederen hadde opplevd at det ville vært «en katastrofe» dersom

barnehuset ikke hadde hatt tilstrekkelig kjennskap til den psykiske utviklingshemmingen før avhøret. I slike tilfeller er det også viktig at man har avklart praktiske forhold som for eksempel transport til barnehuset, og at man er enige om hvilken informasjon som gis til den som følger barnet og/eller den psykisk utviklingshemmede selv.

Også ansatte i politiet har uttalt at samrådsmøtene oppleves som nyttige – spesielt i forhold til det etterfølgende dommeravhøret. For eksempel uttalte en av de politiansatte:

...) så får da den som skal ta avhøret litt kunnskap om barnet som ellers ikke ville blitt snappet opp. Og det viser seg at litt mer uformell kontakt for eksempel med barnevernet eller med foreldrene, kan nok gi et inntrykk av at barnet for eksempel har mye bedre språklige evner enn det faktisk har når det kommer til stykke. Og det kan man gjerne da få avklart i et møte med, for eksempel hvor en lærer er til stede eller en i barnehagen, at de kan si som så at hun er ikke (...) spesielt verbal. Vi har folk med utenlandsk bakgrunn for eksempel, som ifølge foreldrene snakker utmerket norsk, og så er det slik at vi må bruke tolk. Så disse samrådsmøtene på forhånd er nok nyttige for oss. Samrådsmøtene i ettertid er nok kanskje mer nyttige for barnevernet og andre, og de stjeler nok også noe tid fra oss (...) det går mer tid med til sånn utenforliggende ting i dag enn tidligere.

Halvparten av barnehusene i vår undersøkelse praktiserer imidlertid ikke samrådsmodellen. Samtidig ser vi at også disse barnehusene er i dialog med de øvrige aktørene i saken før dommeravhøret finner sted. Behovet for avklaringer på problemstillingene nevnt ovenfor vil være de samme for disse, men i motsetning til der hvor det praktiseres samråd arrangeres det ikke et formelt møte mellom aktørene. Våre intervjuer viser at politiet er godt fornøyd med samrådsmodellen der den praktiseres. Innføring av samrådsmodellen der man pr. i dag ikke benytter den har vært diskutert internt, men politiet her finner det lite ønskelig grunnet tidspress og antall saker – flere sier at samrådsmøter høres fint ut dersom man har tid. En polititjenesteperson sier:

(...) vet du hva, det tror jeg at jeg må svare at det ønsker vi ikke, for det tror jeg hadde tatt helt knekken på oss. Vi kjører nå opp til 10 dommeravhør i uka. Vi er syv dommeravhørere i [navn på politidistrikt] og alle bortsett fra meg sitter jo med masse egne saker (...). Det er jo litt synd også, men det hadde rett og slett ikke gått i [navn på politidistrikt] tror jeg. Og jeg kan vel ikke se at det er nødvendig altså. Jeg synes vi har, jeg, av og til kanskje selvfølgelig et ekstra møte for etterforskningen kanskje som liksom kan fange opp (...) så det er ikke det at det hadde vært feil heller, men jeg tror rett og slett det hadde tatt knekken på oss i forhold til hvor mye vi har å gjøre. At vi heller må være flinke til å bruke, avklare ting på forhånd da. Men jeg ser jo den at kanskje vi hadde spart oss for litt sånne overraskelser (...) Men jeg tror

det er så mange parter, og det er så mange avhør, at jeg ser ikke for meg hvordan vi skulle klart å gjennomføre det (...).

Sitatet illustrerer at til tross for at samrådsmøter blir sett på som positive for etterforskningen, innebærer de også en utfordring i forhold til ressursituasjonen i politidistriktene.

Gjennomføring av formøter

Før selve dommeravhøret gjennomføres et formøte – et møte som ikke er spesielt for barnehusene, men som skal gjennomføres i alle saker hvor det utføres dommeravhør. Det følger av Forskriften av 1998 § 3 annet ledd at: «Før avhøret bør dommeren konferere med den som skal foreta avhøret eller bistå ved avhøret (...) Dommeren bør også konferere med dem som skal være til stede ved eller overvære avhøret.» Når det gjelder hvem som er til stede i formøtet, er dette som hovedregel de samme som er til stede i bisitterrommet noe vi skal komme tilbake til nedenfor.

De fleste politidistriktene har i spørreundersøkelsen svart at selve formøtet holdes i umiddelbar forkant av dommeravhøret (et kvarter til en halvtime før). Intervjuene med ansatte i politiet viser at formøtets lengde varierer. En av de ansatte i politiet sier om møtene: «(...) avhengig av hvem som er dommer varierer de veldig i forhold til lengde og tema. De fleste bare sier kjør på og så, (...) noen ønsker eller kommentarer i forhold til å spisse. Det er det som er tema.»

Politidistriktene gir nokså likelydende beskrivelser av hvordan formøtet gjennomføres og en typisk beskrivelse er: «Dommeren ønsker velkommen, avhører redegjør i korte trekk for hvordan avhøret tenkes gjennomført og partene får komme med innspill, og eventuelle formelle problemstillinger blir diskutert.» Det er altså dommeren som leder møtet. Intervjuene med ansatte i politiet viser at dommeren sjelden har innsigelser på måten avhører har planlagt avhøret. En sier:

(...) de godtar slik som jeg har lagt opp. Også sier jeg også at vi har en pause underveis når jeg på en måte er gått igjennom mine spørsmål, og så kommer jeg inn [på bisitterrommet] også tar vi eventuelle tilleggsspørsmål [fra dommer, bistandsadvokat og forsvarer] og snakker litt om hvordan spørsmålene skal stilles da. Og så går jeg tilbake og tar de og avslutter (...).

På denne måten viser avhører og dommer etter vår vurdering gjensidig respekt for hverandres roller. Dommeren beholder sin posisjon som leder av dommeravhøret samtidig som avhører kan gjøre sin jobb uten store innblanding.

Har etablering av barnehus hatt implikasjoner for formøtene?

Flertallet av politidistriktene (11 av 18) svarte i spørreskjemaundersøkelsen at etableringen av barnehusene ikke har hatt noen implikasjoner for gjennomføring av formøtene. At prosedyrene er de samme som før fremgår også av intervjuene med politiansatte. En sier for eksempel:

(...) da er det jo dommeren som er til stede og eventuelt de som skal være på bisitterrommet senere. Og det er jo gjerne dommeren som innleder det da, også blir det da avhørspersonen som går igjennom sin disposisjon og får innspill om det er noen endringer som skal gjøres i forhold til det her med en del bestemmelser og fritak fra vitneplikt og sånne ting, og hvis det ellers er annet opp mot setteverge, hjelpeverge og sånne ting, om det er noe som er uklart der, så diskuteres det så det (...) er avklart da (...).

Fem av politidistriktene mente imidlertid at innføringen av barnehus hadde hatt noen positive implikasjoner for formøtene og viste blant annet til at tilretteleggingen av møtene var blitt bedre enn tidligere. Ett av politidistriktene fremhevet også at gjennomføring av formøtet ved barnehuset hadde gitt større bevissthet hos aktørene om betydningen av møtet. Et annet distrikt viste til at lokalitetene og miljøet var bedre og at barnehuset presset på og sørget for «skjerping» i forhold til tid og ordnede forhold rundt møtene. Foruten den fysiske tilretteleggingen ved barnehusene, reflekterer altså utsagnene over at de ansatte ved barnehuset aktivt jobber for bedre strukturering av formøtene. Intervjuene med de politiansatte reflekterer de samme synspunktene.

Intervjuene med ansatte i politiet viser dessuten at formøtene blir vurdert som viktige. En av de politiansatte hadde tidligere opplevd at dommerne «bare kjørte på uten formøte i forkant», og sier: *«Jeg er mer for at man bruker et kvarter og tar noen refleksjoner rundt mulige problemstillinger i forkant. Det tror jeg er det beste for barnet og den som tar avhøret og ikke minst resultatet til slutt (...)*». Samtidig mente denne informanten at formøtet burde vært mer standardisert. En annen politiansatt uttalte: *«Jeg synes det er positivt med formøtene. Det er viktig for å avklare og få en forståelse for hverandres retning.»* Også en advokat refererte til positive erfaringer med formøtene, og med at man underveis i avhøret tar en pause der man kan konferere om eventuelle tilleggsspørsmål. Advokaten hadde opplevd at hans innspill ble respektert av avhører slik at forsvarerrollen i saken ble godt ivaretatt. Eksemplene over illustrerer nok en gang hvor viktig gjensidig respekt for hverandres roller er i et tverretatlig samarbeidsprosjekt.

Dommerens opplevelse av egen rolle i barnehuset

En av problemstillingene som tas opp i forbindelse med gjennomføringen av formøtene er dommernes rolle ved gjennomføring av dommeravhøret. Det har lenge vært en diskusjon om dommernes rolle ved gjennomføring av dommeravhør som ikke knytter seg til barnehusene spesielt. Allerede i rapporten *Dommeravhør og observasjon av barn (2004)* viste en gjennomgang av ordningen med dommeravhør at dommerne hadde en svært passiv rolle ved gjennomføring av avhørene. I intervjuene med dommerne kom det frem at enkelte dommere opplevde seg som «gisler» i avhørssituasjonen og enkelte mente at barnehusordningen forsterket denne opplevelsen. Frustrasjonen var også kjent blant barnehuslederne og en viste til at dommere hadde opplevd at: *«(...) de skulle sitte på sidelinjen, altså*

at (...) de har følt at de bare (...) satt der for en sånn der rettsikkerhetsgaranti og så har de egentlig ikke noen reell rolle, men det har de jo faktisk her». Denne lederen opplevde altså at barnehuset hadde bidratt til å gi dommeren en tydeligere rolle i forbindelse med avhøret og begrunnet dette med at det: «... nå er en selvfølge at det er formøte, og at alle er til stede at de sitter ordentlig over et bord og diskuterer. Og det har med fasiliteter å gjøre, plassering, forventninger som vi satte til dem med en gang.» Utsagnet er interessant og står i kontrast til den frustrasjonen som både dommerne og advokatene uttrykte i fokusgruppeintervjuet. Lederen hadde erfaring med dommeravhør fra tiden før barnehusene ble opprettet, og opplevde alle som bedre forberedt i forbindelse med avhøret etter etableringen av barnehusene, fordi det nå i større grad ble en reell diskusjon rundt gjennomføring av avhøret i formøtet.

Sammenfatning

Som vist i dette kapittelet har barnehusene noe ulike rutiner knyttet til hvordan en sak innlemmes i barnehusets virksomhet, og hvordan saksforløpet er videre. Formøtene gjennomføres i henhold til Forskriften av 1998– slik som før barnehusene ble opprettet. De fleste av våre informanter sier at barnehusene ikke har hatt noen betydning for gjennomføringen av formøter, mens andre viser til positive implikasjoner som følge av barnehusets arbeid.

Samrådsmodellen er kanskje det som i størst grad skaper et skille mellom de som jobber etter denne modellen og de som ikke gjør det. I samrådsmøtene utveksler aktørene opplysninger og fordeler oppgaver seg imellom. Både politiet og barnehuslederne beskriver møtene som oppklarende og et sted der man ofte får ny informasjon. Samtidig ser vi at også de barnehusene som ikke jobber etter samrådsmodellen er i dialog med de øvrige aktørene i saken før dommeravhøret finner sted fordi behovet for avklaringer på problemstillingene nevnt ovenfor er like. Forskjellen er at der det *ikke* praktiseres samråd, arrangeres det ikke et formelt møte mellom aktørene. For politiet kan samrådsmøter være tidsbesparende da barnehuset ofte tar seg av selve organiseringen av møtet, noe som erfaringsmessig tar mye tid. Vårt inntrykk er at nettopp det at barnehusene har overtatt noen oppgaver som politiet tidligere gjorde selv, er noe de setter stor pris på fordi det medfører at de kan konsentrere seg om de polisiære oppgavene.

Kapittel 6b Tilstedeværelse og roller i bisitterrommet under dommeravhør

Innledning

Gjennomføring av dommeravhør i barnehus reiser nye problemstillinger rundt hvem som skal ha adgang til å følge avhøret og hvem som skal kunne påvirke hva barnet spørres om i avhøret. I dette kapitlet skal vi derfor se nærmere på hvem som er til stede i bisitterrommet og de ulike aktørenes rolle under avhøret. Vi har tidligere sett at dommeravhøret i den islandske ordningen skal danne utgangspunkt ikke bare for den strafferettslige behandlingen av saken, men også for andre profesjoners oppfølging – for eksempel den psykologiske oppfølgingen og den medisinske undersøkelsen. I omtalen av den norske ordningen gis det ikke eksplisitt uttrykk for at avhøret skal danne utgangspunkt for de andre profesjonenes oppfølging, men også i Norge er ordningen basert på at barnet bare skal måtte fortelle sin historie én gang. I praksis kan dette innebære en utvidelse av dommeravhørets funksjon, og vi skal belyse om ordningen bærer preg av en slik utvidelse. Vi vil også undersøke om de særlig tilrettelagte omgivelsene for barn og unge kan representere noen utfordringer i forhold til den strafferettslige forfølgningen av saken.

Tilstedeværelse i bisitterrommet

Når dommeravhøret gjennomføres er det kun avhører og barnet som er til stede i selve avhørsrommet. De øvrige aktørene følger avhøret fra bisitterrommet via videolink. Dette gjelder uavhengig av om avhøret gjennomføres i barnehus eller ikke. Tidligere fulgte gjerne aktørene avhøret fra et tilstøtende rom utstyrt med enveisspeil. Fordi avhøret nå overføres med lyd og bilde trenger ikke bisitterrommet lenger være et tilstøtende rom, men kan for eksempel være i en annen etasje i barnehuset.

Hvem som har anledning til å overvære avhøret er nedfelt i Forskriften av 1998. Foreldre, en foresatt eller en annen som vitnet har tillit bør i henhold til forskriftens § 7 gis anledning til å følge avhøret. Dette gjelder imidlertid ikke når vedkommende selv er anmeldt i saken, eller hensynet til vitnet eller formålet med forklaringen taler mot det (jf. § 7). Fornærmedes advokat (bistandsadvokaten) skal varsles om avhøret og gis anledning til å overvære avhøret (jf. § 8). I tillegg skal siktedes forsvarer som hovedregel gis anledning til å overvære avhøret når det er mulig og hensynet til vitnet eller formålet med forklaringen ikke taler mot det. Også politiet skal, når det er mulig, gis anledning til å være til stede (jf. § 8).

Spørreskjemadataene fra politidistriktene viser at det vanligste ved gjennomføring av dommeravhør er at dommeren, forsvareren, bistandsadvokaten, politiadvokaten, etterforskeren og teknikeren er til stede

i bisitterrommet. I tillegg nevner mange representanten fra barnehuset og eventuelt også verge eller setteverge, samt barnevernet.

Om barnevernet er til stede eller ikke vil avhenge av hvilken type sak dommeravhøret gjelder. Når et barn for eksempel er mistenkt utsatt for et overgrep fra noen utenfor familien og barnets foreldrene er i stand til å ivareta omsorgen for det, er ikke barnevernets tilstedeværelse relevant. Barnevernets adgang til å være til stede ved gjennomføring av dommeravhør er ikke avklart i Forskriften av 1998 og er, som vi skal komme nærmere tilbake til, omdiskutert.

Praksis ser for øvrig ut til å variere noe i forhold til om barnets foresatte/verge får anledning til å være til stede. Dette avhenger sannsynligvis av om saken gjelder mistanke om overgrep i familien eller ikke. Er foresatte mistenkt i saken, skal det som hovedregel oppnevnes en setteverge etter Vergemålsloven (1927) § 15. Kun ett av politidistriktene har oppgitt at setteverge i noen tilfeller er med. Ett av politidistriktene nevner også rettsvitne som en av representantene som kan være til stede. I følge intervju med barnehuslederne hender det at foreldre er til stede i saker der foreldrene ikke selv er mistenkt – er foreldrene mistenkt går setteverge eventuelt inn i foreldrenes sted. Beskrivelsen står i kontrast til dommernes som ikke ønsker at foreldre er til stede. Samtidig åpner Forskriften av 1998 for foreldres tilstedeværelse. Enkelte har også fremhevet at det er mindre vanlig at settevergen er til stede. Samlet sett indikerer våre data at praksis knyttet til tilstedeværelse varierer.

Våre spørreskjemadata til politidistriktene viser at det stort sett ikke er forskjeller mellom hvem som er til stede når dommeravhør gjennomføres henholdsvis hos politiet/tingretten eller på barnehusene. Forskjellen er at representanten fra barnehuset kommer i tillegg når avhøret gjennomføres på barnehuset.

Hvorfor er ikke flere profesjonsgrupper fra barnehusene til stede i bisitterrommet?

At det ikke er større forskjeller i hvem som er til stede ved dommeravhør i og utenfor barnehus, kan i utgangspunktet fremstå som noe overraskende. Som vi nevnte innledningsvis er jo tanken bak barnehusordningen at dommeravhøret skal danne utgangspunkt ikke bare for politiets arbeid, men også for at de barnehusansatte generelt, medisinsk personell og de som skal tilby barnet korttidsbehandling skal være kjent med innholdet i barnets forklaring slik at barnet skal slippe å gjenta sin historie. Dagens teknologi gjør at disse kan gjøre seg kjent med innholdet i barnets forklaring ved å se opptaket, og de trenger derfor ikke overvære avhøret mens det finner sted. Samtidig vil for eksempel representanten for barnehuset og medisineren kunne ha behov for å følge avhøret mens det pågår fordi de skal forholde seg til barnet umiddelbart etter at avhøret er ferdig. Spørreskjemadataene viser at de aller fleste politidistriktene svarte at representanten for barnehuset var til stede da avhøret

ble gjennomført. Bare ett av politidistriktene nevnte imidlertid at lege og psykolog⁴⁹ var til stede. Et annet distrikt rapporterte at BUP var til stede når avhør ble gjennomført ved politihuset/tingretten uten at det ble gitt noen nærmere begrunnelse for dette.

At ikke flere nevner at medisinerne og psykologer er til stede, tyder på at disse enten ser gjennom avhøret i ettertid eller eventuelt gjør seg kjent med innholdet i barnets forklaring uten å se selve avhøret. Sett fra barnets ståsted kan det være en fordel at disse gruppene ikke følger avhøret fordi barnet som hovedregel skal orienteres om hvem som overvårer avhøret og hvor de befinner seg (jf. Forskriften av 1998 § 12). De som er til stede utgjør allerede en stor gruppe mennesker, og det er grunn til å tro at det kan være belastende for barnet eller ungdommen å vite at så mange mennesker følger avhøret.

Som vi skal vise i det følgende var flere dommere og advokater opptatt av at antallet tilstedeværende er for stort ved gjennomføring av dommeravhør. Fordi det er liten forskjell i antall tilstedeværende personer når avhøret gjennomføres i eller utenfor barnehus, er nok dette en frustrasjon som gjelder dommeravhør mer generelt og ikke spesifikt når avhøret foregår i barnehus. Vi starter med å se nærmere på hvilke argumenter som ble anført rundt spørsmålet om antall tilstedeværende før vi går over til å si noe om hvilke synspunkter som ble anført rundt tilstedeværelsen av spesifikke grupper⁵⁰.

Utfordringer som følge av et stort antall tilstedeværende i bisitterrommet

Både dommerne og advokatene er opptatt av at det er for mange til stede i bisitterrommet. En av dommerne uttalte: «(...) *samtidig så er det forferdelig masse mennesker til stede da i dette her.*» Den siterte dommeren hadde opplevd at mange mennesker til stede gjorde det mer utfordrende for dommeren å styre avhøret. Andre mente at mange til stede skapte uoversiktighet. En av advokatene sa at han rett og slett hadde opplevd rommet som «overbefolka», og at det var så mange mennesker til stede at det var vanskelig å få oversikt over hvorfor de var der og hvilken rolle de hadde.

Noen av advokatene mente også at et stort antall tilstedeværende kunne svekke troverdigheten i barnets forklaring fordi det ga barnet en opplevelse av å være i sentrum for alles oppmerksomhet. En uttalte at dette «(...) *kan etter min oppfatning gå utover sannhetsgehalten i forhold til hva et barn faktisk (...) forklarer.*» Han fremhevet at barn generelt var veldig lett påvirkelige selv om dette ville være forskjellig fra barn til barn og for barn i ulike aldre. Advokaten hadde primært erfaring som forsvarsadvokat, noe dennes argumenter også gjenspeiler. Samtidig fremhevet flere av de andre

⁴⁹ Psykolog vil i denne sammenheng bety den ansatte på barnehuset som skal gi korttidsterapi. Dette kan også være en sosionom eller en med annen klinisk erfaring.

⁵⁰ Få informanter har uttalt seg om de foresattes adgang til å være til stede. Forskriften av 1998 åpner for at foresatte kan være til stede i forbindelse med gjennomføring av dommeravhør. Likevel mente de dommerne som uttalte seg om dette at barnets pårørende ikke skulle være til stede i bisitterrommet under avhøret.

advokatene med erfaring både som bistandsadvokat og forsvarer, at mange tilstedeværende kunne gi barnet det en av advokatene kaller «en begeistring for å bli sett». Dette er viktige betraktninger i lys av at det ofte vil være få bevis i disse sakene og som en av advokatene sier: «(...) *vi må ikke glemme at dette barnet er kronvitnet i hele straffesaken.*» En annen advokat var derimot opptatt av at antallet tilstedeværende burde være lavt for å forhindre påvirkning av barnet dersom det ble snakk om et nytt avhør senere.

Utfordringer som følge av aktører med ulike roller i bisitterrommet

Dommeren referert ovenfor tok også opp problemstillinger som melder seg når aktører med ulike oppgaver i saken er samlet i bisitterrommet. Hun viste til et eksempel hvor det i bisitterrommet ble diskutert tiltak som barnevernet vurderte å iverksette og som ikke hadde noe med selve straffesaken å gjøre. Dette var vurderinger som dommeren i kraft av sin rolle ikke skulle overvære og som dessuten virket forstyrrende på dommerens mulighet til å følge med på avhøret og dermed mulighet til å ivareta sin egen funksjon. Denne dommeren opplevde derfor ordningen som bedre før da dommeravhøret rett og slett var et avhør av barnet til bruk i straffesaken. Dersom flere, utover de som er involvert i den strafferettslige siden av saken, hadde behov for å følge avhøret, mente denne dommeren at disse burde sitte i et annet rom og eventuelt følge avhøret via videooverføring. Kjernen i kritikken hennes mot ordningen med mange i bisitterrommet var at dette medførte en sammenblanding av roller, noe hun mente kunne ha betydning for rettssikkerheten ved at det i dette også lå en risiko for å «...*ubevisst eller bevisst påvirke det påtalemessige ved (...) den ageringen som foregår i rommet.*» Flere av advokatene vi intervjuet ga også uttrykk for behov for en tydeligere rolledeling mellom aktørene i bisitterrommet. En annen advokat uttalte: «*Jeg savner litt det der at rollene er litt tydeligere på bakrommet.*» Dette kobles til ivaretagelse av rettssikkerheten som denne informanten presiserer nærmere til å være: «... *at man skal ha mest mulig frem av sannheten på dette her.*»

Synspunktene indikerer at et stort antall tilstedeværende kan bidra til uoversiktighet når det gjelder de ulike aktørenes roller, herunder at dommeren blir involvert i vurderinger som ligger utenfor hans eller hennes ansvarsområde. I tillegg kan antall tilstedeværende påvirke vurderingen av barnets troverdighet i saken og dermed få betydning for bevisverdien av barnets forklaring. Uavhengig av om barnet faktisk påvirkes eller ikke, vil dette kunne være et argument som kan brukes for å svekke troverdigheten i barnets forklaring - noe som igjen berører barnets rettssikkerhet. Etter vårt skjønn trekker alle disse hensynene i retning av at antall tilstedeværende i bisitterrommet ikke bør være for stort. Vi har også anført at et stort antall tilstedeværende kan bli en belastning for barnet dersom barnet får opplyst hvem som er til stede i bisitterrommet i tråd med Forskriften av 1998 § 12. I intervjuet med advokatene foreslås det i stedet at barnet kan opplyses om at flere voksne ser avhøret uten at det opplyses om hvor mange dette er eller hvem de representerer – med mindre barnet selv spør om det.

Barnehusenes tilstedeværelse i bisitterrommet

Når det gjelder barnehusenes tilstedeværelse, ser det ikke ut til at dette representerer noe problem. Ett av barnehusene sier at de tidlig bestemte seg for ikke å åpne opp for en diskusjon om sin tilstedeværelse i bisitterrommet. Både dette barnehuset og andre sier at de heller ikke har opplevd at andre profesjoner har stilt spørsmål ved dette. Om betydningen av deres tilstedeværelse sier en barnehusleder: «(...) *vår oppgave underveis [er] at vi vurderer (...) barnets psykiske helsetilstand og kan gjøre de riktige grepene umiddelbart etterpå*». En annen leder opplevde at de rettslige aktørene generelt var blitt tryggere på barnehusets tilstedeværelse, og sier: «*Men jeg tror også de har blitt tryggere på at vi ikke roter det til i forhold til den juridiske biten.*» Dette indikerer at «ting går seg til» etter hvert som partene får erfaring med å jobbe sammen – noe som er i tråd med hva flere av dommerne og advokatene også ga uttrykk for i fokusgruppeintervjuene. Advokatene som var positive begrunnet dette primært ut fra hensynet til ivaretagelsen av barnet. En mente at det var viktig at en fra barnehuset var til stede fordi: «(...) *mange barn hadde syns det var veldig ålreit (...) [å] gå til de som kjenner historien litt fra før.*» Dette er også noe av grunntanken i barnehusordningen og denne advokaten hadde erfaring med at barn «(...) *kvier seg veldig for å snakke om ting.*» Hun mente at flere av disse ellers ikke ville tatt imot andre behandlingstilbud, og vi fortolker henne slik at noe av dette nettopp handler om å komme til et sted der de kjenner historien fra før slik at barna slipper å gjenta den. En annen mente at den barnehusansatte burde være til stede for å kunne følge opp barnet i etterkant gjennom en «debriefing». Med andre ord er barnehusansattes tilstedeværelse etter vår oppfatning nødvendig for at de skal kunne gi barnet den oppfølgingen som følger av barnehuskonseptet. De fleste dommerne hadde heller ikke innsigelser mot at ansatte ved barnehuset var til stede ved avhør, og en dommer fremhever at: «(...) *jeg tenker at jeg har opplevd dem som rollebevisste.*»

Andre dommere og advokater var imidlertid noe mer forbeholdne. En dommer mente at det var viktig å begrense antall tilstedeværende under avhøret. Begrunnelsen var faren for at det kunne bli en administrativ «flaskehals» å samle alle aktørene. Dette var imidlertid en generell motforestilling og ble ikke uttrykt som en innvending mot at en barnehusansatt skal være til stede. En advokat var imidlertid i tvil om representanten fra barnehuset burde være til stede og begrunnet dette ut fra hensynet til å ivareta bevisverdien av barnets forklaring; selv om det i de fleste tilfeller kun ville være snakk om å gjennomføre ett avhør med barnet, kunne det bli aktuelt med et nytt avhør. I så fall ville det være en fordel hvis den barnehusansatte ikke hadde kjennskap til hva som var blitt sagt i det første avhøret fordi man da unngikk risikoen for at barnet kunne ha blitt påvirket av den barnehusansattes kunnskap om innholdet i avhøret. En annen mente at barnehusansatte ikke trengte å følge avhøret fra bisitterrommet fordi det var tilstrekkelig med kun overfladisk kunnskap om saken for å kunne følge opp barnet i etterkant.

Til tross for enkelte motforestillinger uttrykker synspunktene aksept for at de barnehusansatte spiller en viktig rolle i oppfølgingen av barnet i etterkant av avhøret. Dessuten uttrykkes det i stor grad tillit til de barnehusansatte når det gjelder tydelighet på egen rolle. Motforestillingene er dels begrunnet i administrative forhold eller hensynet til vurdering av bevisverdien.

Ansatte ved ett barnehus har også en annen tydelig rolle under avhøret; de observerer og gir tilbakemeldinger til avhører ved bruk av et skjema for systematisk observasjon. Flere barnehus gir tilbakemeldinger til avhører, men ikke like systematisk. Dette er noe barnehusene får positive tilbakemeldinger om fra avhørerne.

Barnevernets tilstedeværelse i bisitterrommet

Barnevernets tilstedeværelse er et langt mer omdiskutert og noe som flere barnehuslederne er opptatt av – fordi det kan være relevant i forhold til behov for å fatte akuttvedtak om omsorgsovertakelse for å ivareta barnets sikkerhet mot nye overgrep. Flere barnehusledere understreket derfor betydningen av at barnevernet gis adgang til å være til stede. I Årsmeldingen til Barnehuset i Bergen fra 2009 (s. 11) vises det for eksempel til at:

Hovedformålet med Barnehus er ikke av strafferettslig karakter, men at barnets behov for beskyttelse skal være det overordnede målet. Som et av flere ledd for å oppfylle dette er nå nye aktører som barneverntjeneste og Barnehuset til stede under dommeravhør i de aller fleste tilfeller.

At barnevernet bør ha rett til å være til stede begrunnes av flere med at barnevernet er den instansen som har hovedansvaret for barnet i saken og derfor trenger opplysninger barnet gir i avhøret for å følge opp barnet på en god måte i forhold til sitt ansvarsområde. Dette er et argument som trekkes frem også av andre. Som en av lederne sier: «(...) det er dem som sitter på kompetanse på det som de skal avgjøre og de har helt egne oppgaver. Altså, de skal ta sine egne avgjørelser i den saken fremover (...)».

Samtidig viser uttalelsene fra barnehuslederne at her har de møtt motstand fra de rettslige aktørene. En av lederne sier: «(...) vi har holdt i 3 år på med samme diskusjon og kampene (...) om barnevernet kan være til stede (...)». Samtidig sier flere ledere at det ikke oppstår konflikter like ofte nå som tidligere, men som en påpeker: «(...) så treffer du på enkeltmennesker og enkeltdommere, og så er det opp til dem å bestemme det, og så er du tilbake igjen på den dagen vi åpnet omtrent (...) det er veldig slitsomt (...)».

Den skepsisen blant dommere og advokater som barnehusene refererer til, finner vi igjen hos dommerne og advokatene vi intervjuet. Enkelte dommere argumenterte mot barnevernets tilstedeværelse under henvisning til at barnevernet senere kunne komme i en vitnerolle som tilsa at de

ikke burde overvære avhøret. Barnevernet burde derfor heller få informasjon i etterkant av avhøret på linje med andre instanser som skole, barnehager og barnets nettverk for øvrig. En av barnehuslederne innvendte mot en slik løsning: «(...) men vi sitter ikke med verken ansvar eller hjemler eller oppgavene som barnevernet skal gjøre. De må gjøre sine selvstendige vurderinger.» Det som implisitt ligger i dette utsagnet er en forståelse av at barnevernet, for å kunne gjøre sine vurderinger, må gis anledning til å overvære avhøret. Utsagnet reflekterer en tydelig rolleforståelse fra barnehusets side. Barnehuset går ikke inn og tar over andres oppgaver eller vurderinger – de enkelte instanser må selv bære ansvaret for sine ansvarsområder.

Enkelte av dommerne hadde uheldige erfaringer med barnevernets tilstedeværelse. En hadde for eksempel erfart at barnevernet var veldig raske til å ta standpunkt i saken etter å ha mottatt en bekymringsmelding, og dommeren mente det var uheldig at barnevernsrepresentanten ga uttrykk for standpunktet i bisitterrommet. Også andre dommere var kritiske til at det ble snakket om hvorvidt man trodde barnets forklaring eller ikke i bisitterrommet, og disse erfaringene var særlig knyttet til barnevernets tilstedeværelse. Dette handler om at formålet med dommeravhøret er å finne ut om det har skjedd et overgrep, og da mente denne dommeren at de som sitter og hører på ikke bør ha gjort seg opp en mening før avhøret er gjennomført. Slik atferd mente dommeren kunne påvirke bevisopptaket og svekke avhøret som bevis i saken. Dommeren ga på denne bakgrunn uttrykk for skepsis til rolleforståelsen hos barnevernet i forbindelse med tilstedeværelse ved dommeravhør. Samtidig uttrykte dommeren tillit til de barnehusansatte når det gjaldt deres rolleforståelse.

Risikoen for påvirkning mellom barnevernet og politiet på deres respektive arbeidsområder ble også berørt i spørreskjemaundersøkelsen til politidistriktene. Her oppga et av distriktene at de var bekymret for at barnevernet i for stor grad ble påvirket av politiets vurderinger når de skulle fatte beslutning på sitt ansvarsområde. Her fryktet man altså uheldig påvirkning den andre veien, fra politiets på barnevernets ansvarsområde. Også flere av advokatene berørte spørsmålet om den barnevernsansatte kunne bli påvirket av den strafferettslige behandlingen på en uheldig måte. Som en av advokatene påpekte er «bevisvurderingen» svært forskjellig i den barnevernfaglige og strafferettslige vurderingen, blant annet fordi det skal legges avgjørende vekt på barnets beste i den barnevernfaglige vurderingen. I en slik situasjon kan man tenke seg at der politiet ikke finner tilstrekkelig grunnlag for en overgrepsmistanke i strafferettslig sammenheng, vil barnevernet kunne legge politiets vurdering til grunn for sine tiltak. I dette ligger en risiko for at barnet ikke får nødvendig hjelp og beskyttelse fra barnevernet selv om beviskravene er langt lavere etter barnevernloven enn etter straffeloven.

Noe av bekymringen rundt barnevernets tilstedeværelse handler også om å unngå at siktede blir varslet på et for tidlig tidspunkt i saken. Følgende uttalelse fra en av de politiansatte illustrerer dette dilemmaet:

At barnevernet får vite om for eksempel at lille Lisa har fortalt det og det om ting som faren har gjort – det er i seg selv ikke det som får meg til å miste nattesøvnen. Altså de har taushetsplikt og de løper ikke rundt på bygden og forteller dette her. Men jeg ser det nå fra et rent polisiært standpunkt. Og det går jo på det ønske om å kunne etterforske saken på en skikkelig måte, slik at hvis det er grunnlag for det kan det reises tiltale og få en domfellelse. Og da vil det jo ofte være nødvendig å måtte holde kortene tett til brystet. Det er ikke ønskelig at verken kanskje Lisas mor, hvis man tenker at det er faren som er mistenkt, eller far får vite hva som er kommet frem i dommeravhøret. Nå vil jo det selvfølgelig skje, for hvis vi kjører et dommeravhør hvor vi skal ivareta det kontradiktoriske prinsipp allerede i første avhøret, så vil jo faren selvfølgelig gjennom en forsvarer få vite dette her. Men la oss nå si at man kjører et avhør uten å varsle forsvarere eller siktede. Rett og slett fordi at vi ønsker å holde kortene tett til brystet. Og heller ta et nytt dommeravhør senere. Hvis barnevernet da får vite dette her og bruker det som er kommet frem i dette første dommeravhøret som grunnlag for en omsorgsovertakelse. Så vil jo de, hvis de bruker det som er sagt i dommeravhøret som begrunnelse for omsorgsovertakelsen, så vil jo dette bli en, la oss nå si at saken skal gå til Fylkesnemnden, så vil jo saken bli lagt frem og da vil dokumentasjonen bli lagt frem og da vil jo begge partene ha innsyn i dette. Da er saken blåst! Og det er rent etterforskningstaktisk veldig uheldig. I tillegg så er det nå engang sånn at det man vet kan man i en gitt situasjon komme til å plumpe ut med overfor folk som ikke burde vite dette her sånn som saken står i øyeblikket. Så jo færre som vet jo bedre. Så ut fra rent etterforskningstaktiske hensyn så vil det i mange tilfeller være gunstig at det er en indre krets som er informert om det som fremkommer i avhørene. Og det er igjen der jeg av og til føler at det hos andre aktører ikke alltid slår helt inn dette her med de etterforskningstaktiske hensyn (...).

Sitatet illustrerer hvordan barnevernets tilstedeværelse kan komme i konflikt med hensynet til å ivareta etterforskningen på en best mulig måte.

En annen advokat mente at dersom barnevernet gis anledning til å følge avhøret, vil det kunne innebære at dommeravhøret ville bli en veldig sterk informasjonskilde i barnevernets vurderinger. Han viste også til at barnevernsansatte ikke var så trent til å trekke ut informasjon fra politidokumenter. Dessuten påpekte han at dersom barnevernet fikk overvære avhøret ville de få innsyn i politidokumentene på et mye tidligere tidspunkt i saken enn de ellers ville fått. Vi fortolker denne advokaten dit hen at dersom barnevernet fatter beslutninger innenfor sitt ansvarsområde på et for ensidig grunnlag, vil det svekke rettssikkerheten på barnevernets område, for eksempel dersom barnevernet fatter et akuttvedtak om omsorgsovertakelse der en bredere undersøkelse av saken senere viser at mistanken var grunnløs. En annen advokat mente at barnet ville bli mer redd dersom flere myndighetspersoner var til stede. Samtidig argumenterte han for at barnet ville bli mer

oppmerksomhetssøkende dersom flere myndighetspersoner var til stede, noe som igjen kunne svekke muligheten for en sannferdig forklaring. I motsetning til argumentene ovenfor går dette på hvordan selve avhøret påvirkes, og ikke på vurderinger i henholdsvis straffesaken eller en eventuell barnevernssak.

Selv om vi har vist til en rekke motforestillinger mot barnevernets tilstedeværelse, er det samtidig viktig å understreke at skepsisen til barnevernets tilstedeværelse som regel ikke gjaldt ubetinget. Både advokatene og dommerne mente at barnevernet burde være til stede i akutte saker. Dessuten tyder intervjuene med barnehuslederne på at motstanden mot barnevernets tilstedeværelse er blitt noe mindre etter hvert. Dette må sees i sammenheng med at flere av barnehuslederne hadde iverksatt tiltak for å løse problemet, blant annet gjennom å ha avklaringsmøter med representanter fra domstolen. Ved ett av barnehusene var derfor praksis nå at barnevernet som hovedregel var til stede. En annen leder hadde bedt om et møte med dommerne i distriktet og argumentert for barnevernets tilstedeværelse. Dette hadde resultert i at denne lederen forsto hvorfor barnevernet ikke alltid kunne være til stede, mens dommerne på sin side ble mer positive til barnevernets tilstedeværelse, forutsatt at barnevernet ble nøye instruert av barnehuset om at de bare skulle ha en observatørrolle.

Fysisk tilrettelegging for synliggjøring av aktørens rolle i bisitterrommet

I fokusgruppeintervjuet med advokatene og dommerne ble det fremsatt ulike forslag til løsninger med sikte på å gjøre rollefordelingen tydeligere. Alle omhandlet fysiske måter å synliggjøre ansvarslinjene på i forbindelse med gjennomføring av dommeravhør.

En løsning var at barnevernsrepresentanten og representanten fra barnehuset tillates å være til stede i bisitterrommet sammen med representantene fra strafferettsapparatet, men at det gis klare retningslinjer som tydeliggjør at disse kun har en observatørrolle og ikke en aktørrolle. Ut fra intervjuene med dommerne ser det ut til at representantene fra barnevern og barnehus i dag behandles på linje med de øvrige aktørene i saken.

En annen måte å skape større klarhet i rollene på kunne være at ulike grupper satt ved ulike bord i bisitterrommet – altså at de som er knyttet til den strafferettslige siden av saken sitter ved ett bord mens andre aktører sitter ved et annet bord. En annen variant som ble foreslått av advokatene, var å velge en tilsvarende plassering i bisitterrommet som i domstolen – altså med dommeren ved enden av bordet. Dette var et forslag som fikk tilslutning fra flere av advokatene. Hensikten med en slik plassering ville være å markere forskjell i rollene mellom aktørene, herunder å tydeliggjøre hvem som har en formell rolle i straffesaken og hvem som ikke har det. Det substansielle målet er å signalisere at: «(...) vi skal ikke ha med andre til å legge premisser for avhøret enn de aktørene som har en

formell rolle der.» En slik løsning innebærer å bruke de samme virkemidler som man bruker i en ordinær rettssal til å formidle og tydeliggjøre rolleforskjeller.

En tredje mulighet som ble foreslått, var å sikre en tydeligere rolleavklaring gjennom at den barnehusansatte og eventuelt barnevernsrepresentanten overværer avhøret i et eget rom slik at de ikke kan delta i diskusjonen rundt avhøret. Dette ville forhindre at for eksempel barnevernsansatte ble påvirket av den strafferettslige vurderingen i sin barnevernfaglige vurdering.

En av advokatene var også opptatt av behovet for en tydeligere avklaring mellom tilretteleggingen av etterforskningen i saken og den etterfølgende oppfølgingen og psykologiske behandling av barnet. Hun mente at skillet mellom disse rollene kunne bli tydeligere ved å opprette egne avdelinger i barnehuset. Samtidig påpeker hun at dette i så fall ville stride mot noe av grunntanken i barnehusordningen, hvor en helhetlig tilnærming og samhandling står sentralt.

Slik vi ser det, er både innspillene om plasseringen i bisitterrommet som en «minirettssal» og en avdelingsløsning innenfor barnehusets fire vegger innspill i retning bort fra den helhetstenkningen og tverrfagligheten som barnehusordningen baserer seg på. Det er også interessant å merke seg at forslagene fra de rettslige aktørene kan sees som innspill i retning av å få barnehusordningen til å likne mer på ordningen slik den var før barnehusene ble innført. På den ene siden kan dette forstås som en måte å skille mellom «oss» og «dem» ut fra profesjonsmotsetninger. På den annen side kan innspillene fortolkes i lys av tradisjonelle ritualer i den norske rettsstaten. Ånde Somby ved Universitetet i Tromsø har forsket på bruk av ritualer i rettssaler, og fremhever at rettssaken i seg selv kan sees som et ritual hvor den fastlagte og konservative fremgangsmåten blant annet har til hensikt å understreke sakens alvorlighetsgrad. I et intervju gjengitt på «Forskning.no» hevder han at det skal mye til for at ritualene fravikes (Solhaug, 2011). I lys av denne forståelsen er det ikke påfallende at forslagene dreier seg om arrangementer som inngår i velkjente rettsritualer.

Barnevennlige omgivelser

Gjennomføring av dommeravhør i barnehus innebærer at avhøret gjennomføres i spesielt tilrettelagte, barnevennlige omgivelser hvor en har tilstrebet å skape en uformell og hyggelig atmosfære. Enkelte av advokatene vi intervjuet fortalte at de hadde opplevd at de uformelle omgivelsene «kolliderer» med den formelle handlingen som et dommeravhør faktisk er. Dommeravhøret er dels et etterforskningsmessig skritt i politiets etterforskning og dels et bevisopptak til bruk i en eventuell senere straffesak. Advokatene mente at barnevennlige omgivelser og en hyggelig atmosfære lett kan tilsløre alvorlighetsgraden. Enkelte opplevde også at de barnevennlige omgivelsene bidro til uklarhet i forhold til roller ved barnehusene. For eksempel beskrev en av advokatene ett barnehus hvor det er et «vringleareal» i midten av barnehuset hvor både de profesjonelle aktørene, barna, pårørende og

barnehusansatte møtes. Dette området ble av barnehuslederen beskrevet i positive termer og fremsto som en gjennomtenkt utforming av barnehuset som skulle bidra til å «ufarliggjøre» et avhør som barn og unge kan oppleve som skremmende. Advokaten som trakk frem dette fellesarealet ønsket imidlertid ikke å tilbringe tid der, men ønsket derimot så raskt som mulig å komme inn i bisitterrommet. Hun sier: «(...) jeg er litt ubekvem (...) med at det skal være så innmari hyggelig for alle på en måte.» Hun fortsetter: «Dette er et dommeravhør, og jeg syns at det mister en del av preget av dommeravhør på den måten det gjøres.» Noen dommere var inne på noe av det samme. De tilrettelagte omgivelsene for barna og pårørende som skal gjøre det mer barnevennlig skaper utydelighet i den formelle situasjonen som barneavhøret tross alt er. Samtidig er det grunn til å fremheve at oppfatningene rundt omgivelsene ikke var entydig hos advokatene. En opplevde den uformelle tonen ved barnehuset som helt uproblematisk og trakk paralleller til møtene mellom partene før, under og etter en sak i de tilfeller der saken går for en ordinær domstol. Han sa: «(...) jeg tror aktørene er seg bevisst sine roller.» For denne advokaten bidro altså ikke de fysiske rammene til uklare roller.

Betraktningene over viser etter vår mening at hensynet til barnet kan trekke i én retning, mens behovet for å understreke alvorret i situasjonen kan trekke i en annen. De illustrerer også hvordan ulike måter å forstå rammene rundt avhøret på avdekker noe av spenningsforholdet som gjør seg gjeldende når ulike hensyn skal ivaretas på ett sted og under samme tak.

Om barnehus- og barnevernsansattes status i bisitterrommet

Status berører adgangen til å stille spørsmål under avhøret. Hvem som har adgang til å gi innspill er regulert nærmere i Forskriften av 1998 § 3 annet ledd og omfatter som nevnt den som skal foreta avhøret og de tilstedeværende. Dessuten skal påtalemyndigheten i begjæringen om dommeravhør angi hva som ønskes belyst ved avhøret (jf. § 3 første ledd). Innspill kan også komme mens avhøret pågår, men i så fall følger det av Forskriften av 1998 § 12 at: «Mens avhøret pågår, kan andre enn den som er tilkalt for å forestå avhøret av vitnet, bare stille spørsmål til vitnet gjennom dommeren (...)». Siden verken tilstedeværelsen til barnehusansatte eller barnevernet er regulert i Forskrift av 1998 er ikke dette spørsmålet løst i rettslig sammenheng. Vårt materiale gir imidlertid noen indikasjoner på hvordan det fungerer i praksis.

Barnehuslederne var opptatt av at både barnevernet og de selv kun hadde en observatørrolle i bisitterrommet. En av lederne fortalte:

(...) vi 'prepper' også barnevernet litte grann på hvor sensitivt det er det her med at man ikke skal ta (...) ordet der og (...) det vi vet kan irritere domstolen for å si det rett ut (...) sånn at vi er veldig bevisst på det både i forhold til oss selv og barnevernet. Det kan noen ganger være tungt for barnevernet og barnehuset å være til stede og høre diskusjonen og at det stilles

spørsmål om ting som, som både barnevernet og barnehuset kunne bidratt til og svare på, men der de føler seg bundet av å, ikke være for synlig og høres for godt i dette dommerrommet.

En av de andre lederne fortalte at de hadde jobbet mye med å forklare barnevernet rammene for dommeravhør:

(...) i den sammenhengen har de altså ingen rolle annet enn at de skal bare lukke munnen sin og høre hva som blir sagt, og det kan være fryktelig vanskelig for barnevernet noen ganger. Så det handler nok en gang om det der med roller og rolleavklaring, så det har vi jobbet mye med å hjelpe barnevernet å forstå.

Også noen av advokatene vi intervjuet var tydelige på at barnevernet ikke burde ha adgang til å stille spørsmål dersom de fikk være til stede. Advokatene ga ikke noen nærmere begrunnelse for dette synspunktet, men det kan være fordi dommeravhøret først og fremst skal gi grunnlag for den strafferettslige vurderingen og ikke den barnevernfaglige vurderingen. Det vil kunne gå utover kvaliteten på dommeravhøret som strafferettslig bevisopptak dersom man bringer inn andre temaer enn det strafferettslige.

Måten barnehuslederne argumenterer på indikerer at de motforestillingene vi fant hos dommerne og advokatene får betydning for hvordan aktørene opptrer i bisitterrommet. På den ene siden kan dette være positivt fordi rollene mellom aktørene blir tydeligere. Men det kan også være en svakhet dersom dette innebærer at de rettslige aktørene går glipp av relevant informasjon, og at det blir et hinder for kompetanseutveksling i den konkrete saken ved at man for eksempel risikerer å gå glipp av faglige innspill som kunne ført til bedre avhør av barnet.

Uttalelser fra noen barnehusledere indikerer at enkelte dommere har en mer aktiv rolle under avhøret enn andre. En av barnehuslederne var for eksempel misfornøyd med at enkelte dommere ikke likte at barnehuset kom med innspill til avhøret. En annen satt derimot pris på at deres kompetanse ble brukt i forbindelse med avhøret. En av lederne sier:

Det ser vi jo faktisk mer (...) at aktørene har blitt trygge på oss, så kan det være at de spør en av rådgiverne om noen tips for hvordan de bør tilnærme [seg] oss, ikke sant. Og da tenker jeg at da har vi kommet et stykke, for det er sånn jeg mener vi skal brukes – vi skal ikke brukes i forhold til hvilke typer spørsmål som skal stilles, men hvordan tilnærme det.

Utsagnet illustrerer en tydelighet i egen rolle i forhold til politiets arbeid ved at barnehuset er opptatt av måten man stiller spørsmål på, og ikke hvilke spørsmål som stilles. Måten barnehusenes kompetanse blir brukt på ved avhøret skal vi komme nærmere tilbake til.

Om siktede bør være til stede i bisitterrommet

Gjennomføring av dommeravhør i barnehus reiser også spørsmål om siktedes adgang til å være til stede. Man kan tenke seg at den fysiske tilretteleggingen for eksempel gjennom atskilte innganger i barnehus kan gjøre denne problemstillingen mer aktuell enn tidligere. Forskriften av 1998 oppstiller ingen adgang for siktede til å være til stede. I forskriftens § 9 er det kun forsvarerens adgang til tilstedeværelse som nevnes. Samtidig var dette et spørsmål som flere av advokatene vi intervjuet var opptatt av. En slik adgang vil imidlertid kreve en endring i forskriften.

Advokatene mener at siktedes tilstedeværelse er viktig ut fra ulike hensyn. En henviser til siktedes rettssikkerhet, og mener det er åpenbart at siktede bør være til stede fordi det er «hans sak».

Advokaten argumenterte med at siktede «(...) får være til stede i alle andre sammenhenger i rettspleien, men får altså ikke være med her (...)». At siktede burde få høre grunnlaget for en eventuell siktelse mot seg, mente denne advokaten var sentralt. En annen mente at siktedes tilstedeværelse ville være en fordel fordi forsvareren i slike tilfeller ville få anledning til umiddelbart å konferere med sin klient i forhold til om det var tilleggs spørsmål som burde stilles. Slik tilstedeværelse kunne i følge denne advokaten altså forebygge behov for flere avhør, som ville kunne være en belastning for barnet. Denne advokaten hadde forsøkt å få tillatelse til å ha med siktede i forbindelse med at dommeravhør ble gjennomført på barnehuset, men hadde fått avslag. En tredje hadde som bistandsadvokat gått med på at siktede fikk være til stede for å unngå gjentatte avhør av barnet. Motargumentet mot tilstedeværelse i denne situasjonen hadde vært at det ville være belastende for barnet å vite at siktede var til stede. Denne advokaten mente imidlertid at dette kunne løses ved at man kun orienterte barnet om at det var flere voksne som fulgte avhøret fra et annet rom, uten å spesifisere hvem disse personene var. Samtidig følger det av Forskriften av 1998 § 12 at barnet før avhøret begynner skal «(...) som hovedregel orienteres om hvem som overværer avhøret og hvor de befinner seg.» Ordlyden åpner altså for at det kan gjøres unntak fordi bestemmelsen ikke er formulert på en måte som oppstiller dette som et absolutt krav. En siste mente at siktedes tilstedeværelse ville være en fordel, men han understrekte samtidig at man da måtte ha en ordning som ikke innebar en risiko for at barnet kunne møte den mistenkte overgriperen i forbindelse med avhøret. Her ser en altså at hensynet til både siktede og barnet trekkes frem i begrunnelsene.

Spørsmålet om siktedes tilstedeværelse under dommeravhøret berører spørsmålet om siktedes rettssikkerhet. Vi undersøkte om barnehusene selv var opptatt av å ivareta siktedes rettssikkerhet, noe som er relevant fordi barnehusene som vist i kapittel 2 ikke bare skal bedre barnas, men også siktedes rettssikkerhet. Dette perspektivet fremsto imidlertid ikke lederne av barnehusene som særlig opptatt av. En av lederne sier for eksempel: «(...) den siktedes rettigheter det får nå på en måte bli politiets sak å ta vare på. Og forsvarsadvokatens.» En annen sier: «(...) nøyaktig hva vi kan gjøre for å styrke

den siktedes rettigheter det vet jeg ikke for å være helt ærlig hva det skulle være. Vi, forholder oss til, til det politiet og påtalemyndigheten bestemmer». Barnehuslederne er med andre ord primært opptatt av å ivareta barnas rettssikkerhet i saken. En av lederne sier dette helt eksplisitt:

(...) vi ser det ikke som vår, barnehuset, sin oppgave å bedre mistenkte sin rettssikkerhet – altså, vi er her for barnet. Og så er det andre som må jobbe for vi skal ikke gjøre noe som ødelegger for mistenkte sin rettssikkerhet – vi skal forholde oss til de reglene som er, men det er ikke vårt perspektiv.

At barnehusene antar barnets perspektiv følger naturlig i forlengelsen av at barnehusenes primære oppgave er å ivareta barnets perspektiv i saken.

Sammenfatning

Fremstillingen har vist at det er behov for tydelige retningslinjer som avklarer spørsmål rundt hvem som kan være til stede i bisitterrommet i forbindelse med dommeravhøret. Dette gjelder både spørsmålet om barnehusansattes tilstedeværelse, og særlig barnevernets adgang til å være til stede i avhørssituasjonen. Både intervjuene med barnehuslederne og ansatte i politiet viser at manglende regulering av disse spørsmålene har vært en kilde til frustrasjon, selv om det kan se ut som om det i praksis har gått seg noe til etter hvert som aktørene er blitt vant til å jobbe sammen. Intervjuene med dommerne og advokatene indikerer allikevel at det hersker nokså ulike oppfatninger rundt spørsmålet om ulike aktørers tilstedeværelse, noe som underbygger behovet for nærmere regulering av dette. Fremstillingen avdekker også behov for å avklare hvem som skal ha adgang til å gi innspill knyttet til hvilke spørsmål barnet stilles, og hvordan spørsmålene utformes. Dette er et spørsmål som Sæverud-utvalget skal se nærmere på⁵¹.

Slik vi ser det er barnehusansattes tilstedeværelse en forutsetning for at barnehusenes skal fungere etter hensikten. Barnevernets tilstedeværelse vil i større grad avhenge av den konkrete saken. Behovet for tilstedeværelse er klart i akutte saker, men det kan også være situasjoner der hensynet til etterforskningen taler mot barnevernets tilstedeværelse. Det er langt mer usikkert om siktede bør gis anledning til å være til stede. Selv om de fysiske forholdene og tekniske muligheter i større grad åpner for siktedes tilstedeværelse, er det grunn til å tro at belastningen vil være stor for barnet dersom det blir kjent med at siktede følger forklaringen fra bisitterrommet. Dette tilsier at det bør vises varsomhet i forhold til å tillate siktedes tilstedeværelse.

Fremstillingen har også synliggjort prinsipielle sider og dilemmaer knyttet til barnehusene. Vi har sett at barnehuslederne først og fremst definerer sitt mandat i retning av å ivareta barnets rettssikkerhet,

⁵¹ Jf. Sæverud-utvalgets mandat.

noe som ikke er overraskende i og med at store deler av virksomheten handler om å ivareta barnets interesser i saken. Også betegnelsen «Statens barnehus» reflekterer at det primært er barnets interesser som skal ivaretas. Den opprinnelige målsettingen om at barnehusene skal sikre bedre behandling av saken både for barnet og den mistenkte overgriperen ser ikke ut til å oppfylles gjennom tiltaket.

Vi har også sett at den særlige tilretteleggingen med sikte på å trygge barn og unge gjennom barnevennlige omgivelser, kan støte an mot de rettslige aktørenes behov for en ramme som understreker det formelle og det alvorlige som et bevisopptak til eventuell senere bruk i retten representerer. Man kan si at barneperspektivet her kolliderer med rettsapparatets tradisjoner for ritualer og symbolbruk.

Vi har også sett at hensynet til å sikre etterforskningen som ledd i den strafferettslige forfølgningen ikke nødvendigvis samsvarer med barnevernets behov for opplysninger på et tidlig tidspunkt i saken for å ivareta barnets sikkerhet mot nye overgrep. Dessuten har vi sett at det er en bekymring hos noen av aktørene at den strafferettslige vurderingen av avhøret kan påvirke den barnevernfaglige vurderingen og motsatt. Vårt datamateriale gir ikke grunnlag for å si noe om hvor stor denne risikoen er, eller i hvilken utstrekning slik påvirkning skjer. Dette er imidlertid en problemstilling som etter vårt skjønn bør undersøkes nærmere. Utover den konkrete risikoen for uheldig påvirkning, illustrerer motforestillingene rundt barnevernets tilstedeværelse utfordringene ved tverrfaglighet i disse sakene. Samtidig har fremstillingen også vist hvordan gjensidig utveksling av kunnskap om hverandres arbeidsområder kan bidra til bedre samarbeid.

Kapittel 7 Dommeravhøret – gjennomføring, etterarbeid og kvalitet

Innledning

I dette kapittelet ser vi nærmere på gjennomføringen av dommeravhøret. Vi gir en tallmessig oversikt over antall dommeravhør og ser hvorledes disse fordeler seg på sakstyper og avhørtes kjønn og alder. Utviklingen beskrives også kvalitativt fra de profesjonelle aktørene og vi undersøker hva som skiller dommeravhør gjennomført i barnehusene fra de som gjennomføres utenfor barnehusene. Bringer avhør gjennomført i barnehusene noe nytt? Eller er det kun de ytre omgivelsene som er annerledes mens avhørene for øvrig gjennomføres som før?

Vi ser også nærmere på aktørenes betraktninger om gjennomføring og etterarbeid. To aktuelle spørsmål som reises er om politiet skal la andre gjennomføre avhørene, og hvem som skal stå for transkriberingen av avhøret. Til slutt ser vi på hvordan tiltale og domfellelser har blitt brukt som mål for kvalitet og spør om det er andre mål som bør benyttes. Konklusjonen på kapittelet er at de fleste politidistriktene opplever at rutinene for dommeravhør så og si er de samme som før innføringen av barnehusene, men at barnehusene fører til at barna er trygge og ivaretatte. Dette mener aktørene fører til at barna har bedre forutsetninger for å fortelle sin historie. Videre kan den enkelte avhører konsentrere seg mer om selve dommeravhøret og mindre om det administrative og ivaretagende rundt barnet ved bruk av barnehus. Politiet opplever følgelig at barnehusene har hatt en positiv betydning for dommeravhørene og etterforskningen.

Dommeravhør før og nå

Både blant akademikere og praktikere er det i dag konsensus om at avhør inngår som et av de, om ikke det, viktigste redskap i politiets etterforskning (Lamb, La Rooy, Malloy & Katz, 2011) hvor målet i henhold til straffeprosessloven § 226 er:

(...) å skaffe til veie de nødvendige opplysninger for avgjørelsen av spørsmålet om tiltale, og å tjene som forberedelse for sakens behandling ved retten (...) er en bestemt person mistenkt, skal etterforskningen søke å klarlegge både det som taler mot ham og det som taler til fordel for ham. Etterforskningen skal gjennomføres så raskt som mulig og slik at ingen unødig utsettes for mistanke eller ulempe (...).

Som beskrevet i kapittel 5 har det vært en betydelig økning i antall dommeravhør. Fra evalueringen av Bjugn-saken og innføringen av Forskriften av 1998 til i dag, har det vært over en tidobling i antall dommeravhør (henholdsvis 207 avhør i 1994 til 2496 avhør i 2011).

Som tidligere beskrevet i rapporten er det ingen offisiell registrering av antall dommeravhør i Norge. Når det er sagt, så har Myklebust (2010, u.å.) gjennom sitt arbeid på Politihøgskolen foretatt en årlig kartlegging og vi vil i det følgende gjengi en del av resultatene fra dette arbeidet.

Samtlige politidistrikt har besvart spørreskjemaundersøkelsens spørsmål om totalt antall dommeravhør (se tabell 1, kapittel 5). De tre siste årene (2009, 2010 og 2011) gjennomførte politidistriktene henholdsvis 1696, 2073 og 2496 dommeravhør.

Tabell 3. Oversikt over antall dommeravhør totalt og i utvalget fordelt på årstall.

Årstall	Totalt antall dommeravhør	Ant. PD i utvalget	Ant. dommeravhør i utvalget	Ant. dommeravhør i % av totalen
2009	1696	16	854	50
2010	2073	17	1227	59

Som det fremgår av tabellen over ble 854 avhør (2009) og 1227 avhør (2010) gjennomført i de 16 (2009) og 17 (2010) politidistrikt som var med i utvalget.

Spørsmål om fordeling av disse avhørene på sakstyper var det færre politidistrikt som besvarte.

Tabell 4. Antall avhør fordelt på sakstyper for et utvalg politidistrikt.

Årstall	Antall PD	Ant. avhør	SO-saker	Vold	Div.
2009	16	777	453	314	10
2010	18	1298	731	531	36
2011	20	1683	783	878	22

Som det fremgår av tabellen over var det henholdsvis 16, 18 og 20 politidistrikt som besvarte spørsmålene for de siste tre årene. Totalt antall saker er stigende. Når det gjelder fordelingen på ulike sakstyper merker vi oss et stigende antall seksuelle overgrepssaker (SO-saker) og voldssaker. Ser en på tallene over tid, merker vi oss en større stigning av antall avhør i voldssakene enn i sakene med mistanke om seksuelle overgrep. Dette er en tendens som både politiet og barnehusrepresentantene trekker frem i sine beskrivelser av hvordan de ser på økingen i sine egne saker. Denne økingen er kommentert i kapittel 5, men vi understreker igjen viktigheten av å skille mellom antall straffesaker og antall avhør. I flere av sakene, og spesielt i voldssakene, ser vi at flere barn blir avhørt som vitner.

Med et økt fokus fra myndighetene om å ta barn på alvor og at de skal høres, mener vi respondentene i intervjuene våre har rett i antakelsen om at i antall dommeravhør vil fortsette å øke og at det vil bli foretatt avhør i flere typer saker.

Tilsvarende gir politidistriktenes tall støtte til respondentenes beskrivelse i intervjuene om kjønnsfordelingen blant de avhørte barna. For de siste tre årene har henholdsvis 16, 18 og 20 politidistrikt innrapportert hvor mange gutter og jenter som ble dommeravhørt i de respektive politidistrikt.

Stigningen i antall politidistrikt som bidrar i innrapporteringen tolker vi dit hen at flere politidistrikt nå enn før, selv gjennomfører en fortløpende kartlegging samt følger og har oversikt over sine respektive dommeravhør innenfor dette saksfeltet.

Tabell 5. Kjønnsfordeling blant de avhørte barna i et utvalg politidistrikt.

Årstall	Antall pd	Gutter	Jenter
2009	16	276	404
2010	18	425	734
2011	20	640	1005
SUM		1341	2143

Fordelingen på kjønn blant de avhørte barna har vært jevn de siste årene – grovt regnet 60 % jenter og 40 % gutter. Ser en tallene over et enda lengre tidsrom, vil en se at andelen avhørte gutter har økt. En av årsakene til dette kan være dreiningen fra at dommeravhørene tradisjonelt ble brukt i saker med mistanke om seksuelle overgrep til at det i dag er stor fokus på familievold, og barn som er vitne til dette ofte får status som fornærmet og blir avhørt i dommeravhør.

Hvordan er så aldersfordelingen i forhold til de avhørtes kjønn, sakskategori og strafferettslige status? I dag er det ingen sentral registrering av dette. For å få svar på dette må en følgelig inn i hver sak og manuelt registrere dette. I kartleggingen (Myklebust, u.å.) svarte henholdsvis 16 og 17 politidistrikt på spørsmål om dette for 2009 og 2010.

Tabell 6 og 7 gir en oversikt over avhørene i 2009 og 2010 fordelt på barnets kjønn.

Tabell 6. Oversikt for 2009 over kjønn, sakskategori og strafferettslige status fordelt på alder i et utvalg dommeravhør fra 16 politidistrikt.

Barnets alder år	Barnets kjønn		Straffbart forhold under etterforskning			Barnets strafferettslige status			
	Gutt	Jente	SO seksuelle overgrep	Vold	Annet	Fornærmet	Vitne	Mistenkt	Annet
1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	0	2	8	1	0	2	0	0	0
3	7	5	8	3	1	7	0	0	0
4	18	17	25	10	0	27	3	0	0
5	14	21	16	18	0	28	3	0	0
6	22	21	25	18	0	35	1	2	0
7	17	27	20	24	0	34	4	1	0
8	20	34	30	24	0	39	9	0	0
9	34	25	24	34	1	51	4	1	0
10	21	25	19	26	1	34	5	2	0
11	26	28	24	27	2	40	8	1	0
12	32	31	35	25	2	48	7	3	0
13	37	55	58	31	1	74	12	0	2
14	19	73	72	19	0	68	11	4	0
15	18	44	48	13	1	46	12	0	0
16	1	2	3	0	0	3	0	0	0
over 16 år	0	15	14	1	0	15	0	0	0
sum 2009	286	425	429	274	9	551	79	14	2

Tabell 7. Oversikt for 2010 over kjønn, sakskategori og strafferettslige status fordelt på alder i et utvalg dommeravhør fra 17 politidistrikt.

Barnets alder år	Barnets kjønn		Straffbart forhold under etterforskning			Barnets strafferettslige status			
	Gutt	Jente	SO seksuelle overgrep	Vold	Annet	Fornærmet	Vitne	Mistenkt	Annet
1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3	2	15	12	5	0	16	0	0	0
4	19	28	33	16	0	41	4	0	0
5	29	47	38	39	0	63	14	0	0
6	33	49	42	40	1	66	12	0	0
7	38	54	38	54	0	75	11	0	0
8	29	35	26	38	0	47	9	0	0
9	33	58	48	42	0	74	13	0	0
10	56	61	59	57	1	83	24	0	0
11	50	56	60	45	1	79	16	0	0
12	46	65	56	54	1	93	13	0	1
13	31	82	65	46	1	78	24	0	0
14	51	138	120	67	2	139	29	3	1
15	24	74	71	24	0	72	17	1	2
16	2	6	5	3	0	7	1	0	0
over 16 år	5	11	16	0	0	15	1	0	0
sum 2010	448	779	689	530	7	948	188	4	4

Ser en nærmere på tallene er fordelingen på kjønn og alder på avhørte konsistent med antall avhør.

Derimot ser vi noe variasjon i antall avhør opp mot kategoriene «straffbart forhold»⁵² og

⁵² Med «straffbart forhold» menes type overgrep barnet har vært utsatt for, som for eksempel «seksuelt overgrep» eller «familievold».

«strafferettslige status»⁵³. Sistnevnte er fordi politidistriktet rapporterer en utfordring i å finne korrekt status i ettertid på de avhørte barna i sakene. Derfor er det en del underrapportering i de to gruppene «straffbart forhold» og «strafferettslig status» i undersøkelsen.

Tabellene viser at majoriteten av de avhørte barna er i skolepliktig alder, og altså på et annet verbalt utviklingsnivå enn de under skolepliktig alder. Spørsmålet som her reiser seg er om barnets alder er avgjørende for om avhøret foretas i barnehus eller lokalt i politidistriktene / hos domstolen. En hypotese vil kunne være at politidistriktene velger å avhøre de yngste barna i barnehusene. Videre at barn med spesielle behov eller kommunikative utfordringer avhøres i barnehus istedenfor i egnede lokaler lokalt. I intervjuene og i en oppfølging av kartleggingen (Myklebust u.å) ble en del av politidistriktene spurt om dette og om de kunne si hvilke av de rapporterte avhørene som ble foretatt i barnehusene og hvorfor. Det viste seg at dette ble det litt vanskelig å svare på. Som en av polititjenestepersonene forklarte:

(...) det er ikke sånn at vi har en bevisst fordeling om at barn under sånn og sånn alder skal avhøres i barnehuset og at vi tar resten her (...) det er mer at enten brukes barnehuset eller så brukes det ikke. Det har mer med ressurser og tid å gjøre enn alder og hva som har skjedd. Men må barnet ha spesiell hjelp eller vi forstår det kan være et vanskelig avhør, så er det greit å ha barnehuset og kunne bruke de.

Med andre ord finner vi ikke i vårt tallmateriale noen tendenser til at enkelte aldersgrupper, type saker eller lignende er overrepresentert i de avhør som politidistriktene velger å gjennomføre i barnehusene versus i tingretten- eller politidistriktets egne lokaler.

Det ligger utenfor mandatet for denne rapporten å gå i dybden på de rapporterte tallene. Men vi tar dem med for å vise viktigheten av at politidistriktene aktivt registrerer og kategoriserer de enkelte avhør, frem til det eventuelt foreligger et offisielt nasjonalt rapporteringssystem som kan bidra til å svare på spørsmål som:

- Hvor mange avhør gjennomføres hvert år ved politidistriktene og ved barnehusene?
- Hvordan er aldersfordelingen blant barna som avhøres?
- Hvordan er fordelingen i antall henleggelse/tiltaler i distrikter som henholdsvis bruker og ikke bruker barnehusene?
- Bruker politidistriktene barnehusene i større grad i – visse type saker – når barnet er i en bestemt alderskategori (f.eks. de yngste barna) eller trenger spesiell støtte/bistand?

⁵³ Med «strafferettslig status» menes om barnet har vært avhørt som vitne til en handling, selv har blitt utsatt for handlingen (fornærmet), eller selv mistenkt for å ha begått en straffbar handling (mistenkt).

Dagens ordning og registrering gir de overordnede tallene, fra både barnehus, politidistrikt og interesseorganisasjoner, som ofte belager seg på usikre STRASAK⁵⁴-tall og forfatterens egne analyser av disse. For å enes om kategorier og skaffe oversikt over saksfeltet vil en i dag måtte gjennomføre innholdsanalyse av hver enkelt sak for å få svar på de aktuelle spørsmålene.

Kvalitativ analyse

Årsakene til økningen i antall avhør og variasjonsbredden i de ovennevnte rapporterte tallene er som nevnt flere. For å få et kvalitativt innblikk i hvorvidt barnehusordningen bringer oss videre i utviklingen av dommeravhør i saker om vold og seksuelle overgrep mot barn, ba vi både politiet, advokatene og dommerne om opplysninger om dommeravhør før og etter innføringen av barnehusordningen.

Deres beskrivelser av egne erfaringer reflekterer den kraftige utviklingen dommeravhørene har gjennomgått de siste 20 årene. Den kan deles inn i tre faser:

Den første fase er en tidlig fase hvor dommeren enten dro hjem til barnet som skulle avhøres eller hvor barnet ble avhørt for eksempel på sorenskriverens kontor. En dommer fortalte for eksempel at han i 1980-årene reiste ut til barnet med blokk og blyant og avhørte barnet i barnets hjem. Senere fikk han med en psykolog – også da ble avhørene gjennomført hjemme hos barnet. En annen dommer forteller at i 1990-årene ble dommeravhørene gjennomført ved BUP. Da var det psykologer som avhørte barnet med dommeren til stede. Dommeren selv mente at denne ordningen ikke var tilfredsstillende uten å spesifisere hva han anså som utilfredsstillende.

Den andre fasen er den hvor det etableres egne avhørsrom enten på politihuset, lensmannskontoret eller ved tingretten. Disse avhørsrommene ligner i følge dommerne i stor grad på avhørsrommene slik de nå ser ut ved barnehusene. I følge dommerne har disse lokalitetene stort sett fungert greit for gjennomføring av dommeravhør, og for dommerne har det i tillegg vært veldig praktisk for eksempel når avhør er blitt gjennomført i avhørsrom ved tingretten fordi de da har kort vei til avhørsrommet.

Også advokatene fortalte om erfaringer med dommeravhør før barnehusene ble opprettet. De fleste hadde beskrivelser relatert til den andre fasen. En av advokatene hadde før barnehusene ble etablert, opplevd at dommeravhør ble gjennomført både på familievernkontoret og hos domstolene. En annen

⁵⁴ STRASAK er politiets straffesaksregister hvor alle anmeldte straffbare forhold blir registrert av politiet.

Statistikken er en driftsstatistikk for politiet. Tallene rapporteres også videre til andre instanser som for eksempel Statistisk sentralbyrå (SSB). Basert på politiets registerinformasjon produserer SSB den offisielle kriminalstatistikken.

fortalte at dommeravhør ble gjennomført på politihuset før barnehusene ble opprettet. Avhørsrommet var i enden av gangen og der kom alle aktørene, inkludert barnet som ble introdusert for alle menneskene som skulle følge avhøret fra siderommet. Avhørsrommet var utstyrt med enveisspeil. Rommet var utstyrt med mange leker som advokaten omtalte som «forstyrrende» fordi barnet ble veldig fort ukonsentrert.

Noen av advokatene beskrev imidlertid avhørsrom og prosedyrer rundt avhøret som langt på vei ligner dagens ordning i barnehusene. En advokat fortalte for eksempel at avhørene tidligere ble gjennomført ved tingshuset i et eget avhørsrom med enveisspeil. Barnet måtte ikke hilse på alle aktørene før avhøret, og man var opptatt av at barnet og barnets pårørende ble vist inn i et eget venterom. Advokaten mener slik sett at fremgangsmåten den gangen ligner den som gjøres ved barnehusene i dag, men barnet og pårørende måtte likevel gjennom korridorene i tingshuset. På sammen måte som dommerne var flere av advokatene opptatt av at alle de profesjonelle aktørene ikke skulle hilse på barnet før avhøret. Barnet skulle imidlertid være orientert om hvem som overvar avhøret og at avhøret ble filmet.

Den tredje fasen er den nåværende hvor barnehusene er opprettet med avhørsrom og hvor lokalitetene er fysisk tilrettelagt på en måte som skal passe barn og unge i ulike aldersgrupper. En av advokatene beskrev fremgangsmåten ved det barnehuset hun soknet til slik at de profesjonelle aktørene som var til stede hadde en egen inngang, mens barnet gikk inn hovedinngangen. Barnet ble møtt av en ansatt ved barnehuset, og ingen av aktørene (med unntak av avhører) snakket med barnet før avhøret. Barnet blir vist inn i et venterom med leker, og fikk for eksempel kakao å drikke. Denne advokaten opplevde at denne måten å ta imot barnet på, hadde en positiv virkning på avhøret. Hun utdypet dette slik: «(...) *jeg kan se at barnet føler seg vel, føler seg ivaretatt og at, (...) det er mer avslappet og at det kommer mer informasjon.*» Denne advokaten opplevde altså at måten barnet ble møtt på ved barnehuset bidro til bedre ivaretagelse av barnet, som igjen fikk positive konsekvenser for selve avhøret.

En av advokatene mente at det måtte være mindre belastende for barnet at det nå var et videokamera i avhørsrommet og ikke lenger en vegg med enveisspeil. Han mente at dette måtte være «(...) *mye mindre skremmende enn at det er en stor svart rute hvor det sitter en gruppe mennesker bak og ser på.*» Hvordan barna oppfatter avhørssituasjonen kan ikke vår evaluering svare på. Imidlertid vil NOVAs evaluering av barnehusene som fokuserer på barneperspektivet (delrapport 2) vise hvordan barna selv har opplevd avhørene.

Teknologisk utvikling – bruk av videokonferanse

Den teknologiske utviklingen har gått fra videokamera som dyrt spesialutstyr – hvor en måtte ha en egen tekniker til å rigge opp utstyret for hvert avhør – til dagens små kamera og mikrofoner som er integrert i avhørsrommet. De gamle videokassetene er blitt erstattet med digitale opptak, som gjør at domstolen ikke trenger spesialutstyr for å spille av det aktuelle avhøret i retten. Den tekniske utviklingen utfordrer også den tradisjonelle settingen med at bisittere må sitte i samme rom ved at den åpner opp for nye muligheter som videokonferanser. Som tidligere beskrevet har etableringen av barnehusene aktualisert spørsmålet om bruk av videokonferanser ved gjennomføring av dommeravhør, særlig der reiseavstandene er store. I slike tilfeller reiser for eksempel barnet, pårørende og bistandsadvokaten til barnehuset, samt den som skal foreta avhøret. De øvrige aktørene som dommere, etterforsker, påtaleansvarlig og forsvarer følger avhøret for eksempel fra tingretten.

Ut fra opplysninger fra politidistriktene og advokatene, er det vanligste i tilfeller der videokonferanse bli benyttet, at bistandsadvokaten er til stede på barnehusene. Han/hun møter der sammen med avhører, barnevernsrepresentant og i noen tilfeller etterforsker og/eller politiadvokat. Dommer, forsvarer, representanter fra politiet og eventuelt politiadvokat er i tinghuset. Bruk av videokonferanser i denne sammenheng har vært omdiskutert og til dels uønsket både fra barnehusene selv og fra overordnede myndigheter fordi den bryter med konseptet om at alt skal foregå under samme tak.

5 av de 18 politidistriktene i vår kartlegging hadde erfaring med gjennomføring av dommeravhør via videokonferanse, og noen av dommerne og advokatene hadde erfaring med dette. Enkelte har uttalt seg om dette uten å ha erfaring med det selv – så vårt materiale fanger opp deres innstilling til slike konferanser.

Samlet fremsto politiet og advokatene i stor grad som positive til videokonferanser og hadde erfart at disse hadde fungert greit. Dommerne var langt mer skeptiske og til dels meget kritiske til å gjennomføre dommeravhør ved bruk av videokonferanse.

En av advokatene opplevde videokonferansen som en god ordning fordi ordningen gjør avhørssituasjonen mer formell. Denne advokaten mente at fjernavhør kunne gjøre det enklere både med spørsmålet om siktedes eventuelle tilstedeværelse, og at man unngikk uklarhet i rollene dersom avhørene ble gjennomført på denne måten.

Med andre ord ser en igjen noen av de samme argumentene som ble trukket frem i forbindelse med ordningen knyttet til rolleavklaring i bisitterrommet. Også flere av advokatene som ikke hadde erfaring med videokonferanse ga uttrykk for i utgangspunktet å være positivt innstilt til å bruke en slik

løsning. En fremhever imidlertid at da bør alle aktørene behandles likt, altså sånn at alle de profesjonelle tilhørerne observerer avhøret via skjerm. Begrunnelsen var at man «blir litt utenfor» dersom man kun observerte avhøret via skjerm og vilkårene bør derfor være like for alle sammen. Selv om denne advokaten er positiv, peker han altså indirekte på en av begrensningene ved bruk av videokonferanse. I tillegg vil for eksempel bistandsadvokaten ha en rolle i forhold til barnet og barnets pårørende, noe som taler mot at bistandsadvokaten fysisk bør være et annet sted enn i bygget der barnet avhøres.

Dommerens argumenter mot bruk av videokonferanse knytter seg i stor grad til at det svekker dommerens rolle i saken. Dels knyttes dette til at det svekker dommerens kontroll med avhøret. En av dommerne sa «(...) for da er det enda større avstand og enda mindre kontroll, og det går utover bevisverdien.» Som en annen dommer sa: «Man vet ikke hva som foregår utenfor den lille ruta som du ser på videoen.» Andre dommere igjen så ikke dette som et problem, men heller som en utvikling domstolen var nødt til å være med på. Denne frykten for å miste kontroll ble også tatt opp av en av barnehuslederne, som i intervjuet refererte til et møte med flere dommere hvor denne problemstillingen var oppe. I dette møtet hadde en del av de andre dommerne gått i mot og fremholdt at: «(...) det gjør du jo ikke for det er jo som om du sitter der, (...) altså du har samme styringsmuligheten.»

En annen dommer fremhevet i intervju med oss at dommerens rolle blir enda mer «et gissel» når avhøret gjennomføres ved bruk av videokonferanse. Denne dommeren hadde opplevd at teknikeren ved barnehuset hadde skrudd av lyden fordi samtalen mellom dommeren, aktor og forsvarer forstyrret dem som satt på barnehuset. Vi har ikke grunnlag for å si i hvilken utstrekning slike hendelser skjer, men det er et eksempel som setter på spissen at dommerens rolle som overvåker og kvalitetssikrer av avhøret utfordres i barnehusordningen.

Andre dommere fremhevet betydningen av å være til stede på barnehusene ved gjennomføring av avhør for å få snakket med de andre aktørene som er til stede og ikke minst for å få den nødvendige styringen.

En av dommerne var opptatt av å få anledning til å prate med aktørene ansikt-til-ansikt før dommeravhøret finner sted. Denne dommeren hadde som vane å ikke bare å snakke med de profesjonelle aktørene i saken, men også hilse på barnet og barnets pårørende. Her var det ulik praksis mellom dommerne. Flere mente det ble helt feil dersom man som dommer skulle hilse på barnet. Barnet skulle ha færrest mulig voksne å forholde seg til. At de fleste ikke anså det som sin oppgave å snakke med barnet på forhånd, indikerer at dette ikke er et sentralt argument mot bruk av videokonferanse.

Representantene fra barnehusene har noe ulikt syn på bruk av videokonferanse i forbindelse med dommeravhør – noe som også reflekteres i at det er ulik bruk av slike konferanser på de ulike barnehusene. Videokonferanser brukes for øvrig ikke bare ved gjennomføring av avhøret, men noen bruker det også ved gjennomføring av samrådsmøter.

En leder fremhever i denne sammenheng at man må være realistisk og mener at: «(...) *det viktigste er at barnet, bistandsadvokaten og barnehuset er her hvor barnet er.*» En annen uttaler seg i samme retning og fremhever: «(...) *da må vi liksom prøve å tenke det er ikke beste praksis, men da er det nest beste. Og for noen er det kanskje det beste, istedenfor at barnehuset kanskje ikke blir brukt i det hele tatt.*» En av lederne mener at bruk av videokonferanse ikke går ut over kvaliteten på arbeidet som gjøres i forhold til barn og unge. Han sier:

Vi tror ikke (...) at barnet på en måte merker noe forskjell, at det blir noe dårligere kvalitet på oppfølgingen og behandlingen rundt barnet (...) Man har jo tross alt brakt videokonferanse inn i rettsvesenet for å spare tid og ressurser, ikke sant, i forbindelse med rettsmøte også videre. Og, og på den måten så er det ikke noe, egentlig noe veldig annerledes her. De ungene som er på barnehuset, de kommer i 99 prosent av tilfellene ikke i kontakt med de som sitter på dommerrommet og ser dommeravhøret og er inne i den prosessen der. (...) for dem så vil det ikke ha noen betydning om dommeren, politijuristen og forsvareren sitter og følger det barnet fra videokonferanse (...).

Disse utsagnene finner vi interessante fordi denne løsningen bryter med barnehusordningen som et tilbud hvor alle er samlet under samme tak. På den annen side kan man ha stor forståelse for at denne løsningen er nødvendig i deler av landet hvor reiseavstandene blir store.

Av de som er mer skeptiske, er enkelte bekymret for om overføring ved bruk av videokonferanse ivaretar rettssikkerheten til barnet på en tilstrekkelig god måte. En leder sier: «(...) *jeg må si i noen tilfeller (...) så tenker jeg at saken hadde fått et helt annet utfall hvis det hadde vært videokonferanse. Du får en mye mer avstand, de som sitter borti der som, det er ikke det samme som å sitte rundt samme bordet altså.*»

Enkelte av barnehusene ser imidlertid ut til å streve med å få barnevernet til å være til stede på barnehuset når avhøret gjennomføres med bruk av videokonferanse. Umiddelbart ville det vært nærliggende å tenke at barnevernet ville være positive til å være til stede i og med at det er den offentlige instansen som har hovedansvaret for barna. Samtidig kan en vanskelig ressursituasjon i det kommunale barnevernet være en forklaring på hvorfor det er vanskelig å få dem til å komme i disse tilfellene.

Er videokonferanse et godt alternativ?

Gjennomføring av dommeravhør ved bruk av videokonferanse kan være en praktisk løsning i områder med store reiseavstander og grissen bosetning. En slik løsning vil antakelig fremme bruken av barnehus i slike områder, og vil kunne være en hensiktsmessig løsning der det ikke vil være aktuelt å etablere flere barnehus fordi sakstilfanget vil bli for lite. Samtidig er det viktig at kommunikasjonen og samhandlingen mellom barnehusene og domstolen i så fall skjer på en måte som gjør at aktørene kan ivareta sine roller i avhørssituasjonen. Det bør også vurderes mer inngående om bevisverdien av barnets forklaring påvirkes eller eventuelt svekkes når avhøret er tatt ved bruk av videokonferanse. I så fall risikerer man at det rettslige vernet blir svakere for barn som bor i områder med grissen befolkning og lang reiseavstand sammenlignet med tettere befolkede strøk der det er rimelig reiseavstand til barnehus. Vi kan imidlertid bare peke på denne problemstillingen. Hvorvidt den faktiske bevisverdien blir svekket ved bruk av videokonferanse må undersøkes nærmere gjennom en større empirisk undersøkelse. En viktig forutsetning for at videokonferanse skal være et godt alternativ, er at den tekniske kvaliteten på overføring av avhør til tingrettens lokaler er god. Dette stiller krav både til opptaksutstyret på barnehusene og til det tekniske utstyret ved tingrettene. Dersom det tekniske utstyret ved tingretten har en dårligere kvalitet enn det på barnehusene, vil en slik praksis kunne innebære dårligere ivaretagelse av partenes rettsikkerhet. Aktørenes betraktninger om det tekniske utstyret vil vi komme inn på i det neste delkapittelet.

Sikring av avhøret som bevis og etterarbeidet etter avhøret

I etterarbeidet etter selve dommeravhøret trakk både dommerne og advokatene frem to momenter de fant viktige, men utfordrende, ved dagens dommeravhør praksis.

Den *første utfordringen* var den tekniske kvaliteten på lyd- og bildeopptak. Dette var i følge respondentene et forhold som har betydning for bevisverdien av avhøret i en eventuell straffesak. Etter at avhøret er ferdig, er det opptaket sammen med utskriften som utgjør beviset som følger saken videre. Dersom lyden er dårlig under avhøret eller opptaket ikke blir bra, går både påtalemyndigheten og domstolene glipp av viktig informasjon når de senere skal ta stilling til påtalevurderingen eller når avhøret skal vurderes av den dømmende rett. Tidligere, da avhørene kun ble sikret med lydopptak og/eller VHS-kassetter, var kvaliteten ofte dårlig.

Barnehusene bruker digitalt opptaksutstyr og flere sier at opptakene er bedre når avhørene gjennomføres på barnehusene. Som en av advokatene fremhever: «(...) *det er en helt annen infrastruktur på den tekniske siden (...)*». En annen forteller at tidligere ble det tekniske styrt av en ansatt i politiet, og det varierte hvor flinke de var teknisk sett. I tillegg kunne noen av problemene skyldes gammelt teknisk utstyr. En annen utdyper også hva ved dagens tekniske utstyr som fungerer

bra. Han fremhever i denne sammenheng at man på barnehusene kan overvære avhøret via en stor skjerm med mulighet til å zoome inn og ut slik at man både kan få et overblikk og få med detaljene. I tillegg kan man «(...) høre veldig tydelig og veldig godt hva som blir sagt.» Samtidig er ikke funnene våre entydige på dette punktet. En av dommerne påpeker at lyd kvaliteten er for dårlig ved ett av barnehusene på grunn av støy utenfra. Dette gjør det vanskelig å få med seg hva barnet sier under avhøret – og det gjelder uavhengig av om dommeren sitter i bisitterrommet i barnehuset eller avhøret overføres via videolink til tinghuset. Selv om indikasjonene er gode kan det derfor være behov for å undersøke om kvaliteten er like god ved alle barnehusene eller om det er tiltak som kan gjøres for å bedre lydforholdene i enkelte av dem.

Den andre utfordringen som ble påpekt av dommerne og advokatene, var muligheten for å gjøre etterarbeidet, spesielt transkriberingen av avhøret, mer effektivt.

Praksis varierer noe i måten etterarbeidet foregår på ved barnehusene. Etter at avhøret er ferdig, brennes det en DVD med avhøret som politiet og domstolen får med seg. Enkelte steder tar man ut lydfilet først som dommeren får med seg, mens DVD-en brennes først etterpå og tas med av politiet. Opptakene oppbevares ikke ved barnehusene, men slettes etter hvert og eventuelle sikkerhetskopier/ekstern harddisk oppbevares hos politiet. Barnevernet må søke politiet om tilgang til opptakene. Må barnehuset ettersende opptak til politidistriktene, sendes det rekommandert.

I dag er det domstolen som har ansvaret for at avhøret skrives ut. Rasjonalisering og effektivisering av arbeidet, som kan avlaste domstolene, er viktig dersom domstolenes samlede ressursbruk har betydning for hvorvidt de velger å gjennomføre dommeravhørene ved barnehusene.

Paragraf 14 i Forskriften av 1998 regulerer protokollføringen fra dommeravhøret. I merknadene til bestemmelsens fjerde ledd er det fastsatt:

(...) at dersom det er foretatt videoopptak og/eller lydopptak av vitnets forklaring, skal forklaringen skrives ut. Det er en fordel å ha utskrift i tillegg til videoavspilling ved en eventuell senere rettsak. Barn snakker tidvis så lavt at det er vanskelig å oppfatte hva som sies ved avspilling, selv om videoen har god kvalitet. Å ha både bilde og skrift som bevismidler, kan også gi mer et helhetlig inntrykk av avhøret. Man sikrer seg også dersom videoen skulle bli ødelagt. Opptaket skal skrives ut så snart som mulig, gjennomleses og bekreftes av dommeren, og vedlegges protokollen, jf. fjerde ledd. Det er dommerens ansvar at det er samsvar mellom utskrift og opptak.

Hvor det finnes ubetenkelig, kan dommeren beslutte at det ikke skal foretas utskrift av vitnets forklaring. Dette bør normalt bare skje der avhøret er tatt opp på video, og kan f.eks. være

aktuelt der dommeren, etter å ha sett gjennom videoopptaket, vurderer det slik at det ikke er kommet frem noe av betydning. Hvis tiltale besluttes tatt ut, bør det imidlertid tas utskrift (...).

Å transkribere avhør er tidkrevende arbeid for domstolene. I sin kartlegging for 2011 fikk Myklebust (u.å.) tilbakemelding fra 20 politidistrikt om gjennomsnittlig antall dager fra gjennomført dommeravhør til mottatt transkripsjon. Rapportert gjennomsnittlig tid varierte fra 5 til 66 dager, som gir et landsgjennomsnitt på 28 dager. Selv om dette tallet er lavere enn de tall barnehusene opererer med i sine oversikter, er dette lang tid sett opp mot bruken av dokumentet i etterforskningen og gjennomføringen av straffesaken frem til påtaleavgjørelse.

For å få økt gjennomføringshastigheten foreslo en av dommerne i fokusgruppeintervjuet at barnehusene kunne skrive ut avhørene. Som beskrevet i rapportens kapittel 2, er dette en problemstilling som allerede ble reist i forbindelse med etableringen av barnehusene. Til dette innspillet kunne en annen dommer opplyse at det var blitt prøvd ut en ordning der barnehuset skulle transkribere avhørene, men at det oppsto lange restanser som gjorde at de måtte slutte med det. Ettersom det er en kraftig økning i antall dommeravhør generelt, og i barnehusene spesielt, må det i så fall tas høyde for dette i bemanningen av barnehusene dersom de skal pålegges ansvar for å transkribere avhørene.

En annen måte å forenkle rutinene på er å kun skrive ut deler av avhøret. En dommer argumenterte i denne sammenheng for at selve opptaket av avhøret var beviset, mens utskriften kunne forenkles ved at man bare skriver ut de delene av avhøret som har en bevismessig betydning. Som en av dommerne fremhever: *«Det er jo dommeren som bestemmer i hvilken utstrekning det skal skrives ut. Og når dommeravhøret er avsluttet, så har jeg gjerne notert meg sekvenser som skal skrives ut og som ikke skal skrives ut.»* Dette formidlet han videre til dem som skulle stå for selve transkriberingen.

Vi oppfatter diskusjonen rundt transkribering av avhør som mer et ressurs spørsmål (økonomisk, tidsmessig og bruk av personell) enn et faglig spørsmål om fordeler og ulemper ved bruk av transkripsjon som grunnlag for beslutning i både påtaleavgjørelse og under sakens presentasjon i retten. Det ligger utenfor vårt mandat å gå i dybden av den faglige debatten, så i stedet viser vi til forskning på området og til Bjerknes og Williksen (2012) for en mer detaljert gjennomgang av ulike former for utskrift av avhør.

Hvem skal gjennomføre dommeravhørene?

Et spørsmål som har vært reist både nasjonalt og internasjonalt, er om det er politiet som bør gjennomføre avhør med barn som er mistenkt utsatt for vold eller seksuelle overgrep.

Hvem som ansees som en «særlig skikket person» til å gjennomføre avhøret på vegne av dommeren i Norge, står i Forskriften av 1998 §§ 5 og 6. I merknadene til disse paragrafene står det:

Dommeren må ta avgjørelsen om hvilken fagperson som skal tilkalles ut fra den enkelte sak og lokale forhold og muligheter, jf. Justiskomiteens merknader i Innst. O. nr. 39 (1993-94) side 6 der dette fremheves. Paragraf 6 første ledd oppstiller på denne bakgrunn en generell regel om at avhørspersonen skal kunne kommunisere godt med barn og være kjent med de rettslige hensyn som må ivaretas under avhøret. Som hovedregel skal en polititjenestemann tilkalles som særlig skikket person ved dommeravhør. Polititjenestemenn er opplært og trent i avhørsteknikk, og vet hva som er nødvendig i forhold til etterforskningen. Politihøgskolen har også avholdt flere kurs i etterforskning av seksuelle overgrep, der dommeravhør og opplæring i avhørsteknikker spesielt egnet for barn er en del av kurset. Det forutsettes at polititjenestemannen som tilkalles, oppfyller kravene i første ledd. Dersom dette ikke er tilfelle, må det velges en annen person. Hvis forutsetningene for øvrig er til stede, kan det være hensiktsmessig at en etterforsker i saken foretar avhøret. Etterforskeren kjenner saken og vil derfor normalt ha godt grunnlag for å foreta avhøret (...).

Med andre ord setter Forskriften av 1998 ingen konkrete krav til formalutdanning for den som skal gjennomføre dommeravhøret. Følgelig er heller ikke Politihøgskolens standard om formalutdanning i avhør av barn noe annet en den uttalte enighet mellom dem som gir utdanningen, selv har gjennomført utdanningen, og/eller arbeider innenfor dette fagfeltet.

Politidistriktenes betraktninger

Vi spurte politidistriktene om deres syn på hvem som burde gjennomføre avhørene. På dette punktet var synspunktene i politidistriktene nokså delte. Det var 10 av 18 som svarte entydig nei på spørsmålet om avhørene bør kunne gjennomføres av andre faggrupper enn politiet. Ikke overraskende begrunner de fleste dette med at et avhør er et bevisopptak i en straffesak og at dette tilsier at det bør gjennomføres av noen med politifaglig kompetanse, helst også med spesialkompetanse på slike avhør. Det kreves også særlig kjennskap til regelverket for å sikre at et avhør holder tilstrekkelig kvalitet. Et av distriktene formulerer dette slik:

Avhør av barn er sikring av bevis i straffesak. Gode barneavhør forutsetter at avhører har politifaglig kompetanse, særlig avhørskompetanse. Ved avhøret skal det søkes avklart om det har skjedd noe straffbart, hva det straffbare består i, omfanget av dette m.m. Det kreves innsikt i lovbud og straffbarhetsvilkår og politifaglig avhørskompetanse for å sikre at fremkommer av avhøret på en fullgod måte. En person uten slik kompetanse har ikke forutsetninger og kunnskap for å sikre gode avhør om disse temaene.

Utsagnet illustrerer hvordan kjennskap til strafferettslige problemstillinger blir en viktig referanseramme for både konteksten og selve avhøret av barnet.

Et par distrikt viser også til at politiet har bygget opp særlig kompetanse på denne type avhør. Et distrikt viser til at de fleste avhørene derfor er av god kvalitet, mens et annet viser til at man heller bør arbeide for å videreutvikle og «spisse» den kompetansen som allerede er bygget opp i politiet. Enkelte trekker frem det at dommeravhørerne er de mest formelt skolerte avhørerne som er i politiet, og overføringsverdien fra dommeravhørere til andre polititjenestepersoner som gjennomfører andre type avhør lokalt i politidistriktet er derfor viktig. Her trekkes det frem at den uformelle faglige diskusjonen rundt de daglige faglige utfordringer og suksesshistorier fort kan bli borte dersom alle dommeravhørerne må reise til barnehusene eller at andre faggrupper tar over avhørene i denne type saker. Et distrikt skriver følgende:

(...) jeg tenker at politiet er best egnet til dette under forutsetning av god opplæring og videre oppfølging. Det vi har sett av andre faggruppers måte å gjøre dette på, har ikke forandret på dette synet. Tenker da på den bruk av observasjon som ble gjort i noen tilfeller. Tilsvarende er min erfaring at andre etater/grupper ikke har det samme fokus på objektivitet, hvordan en skal unngå å påvirke barn før og under avhør osv. som det vi i politiet har.

Her vektlegges altså objektivitetshensynet som vi viste til tidligere. I tillegg er det interessant å merke seg henvisningen til observasjon som dette politidistriktet åpenbart har hatt negative erfaringer med når andre faggrupper har vært involvert.

Dommerne som uttalte seg om dette var nokså samstemte i at disse avhørene burde gjennomføres av ansatte i politiet. En av dommerne fremhever at det bør være «en trenet avhørsperson fra politiet.» Hvis det ikke er det, mener han at bevis kan spoles. En annen dommer understreket samtidig betydningen av at dommerne har kompetanse på å arbeide med saker om vold og seksuelle overgrep mot barn, og at man burde tenke kompetansebygging fordi dette er som hun sier «spesialoppgaver». Kun én av advokatene stilte seg positiv til at andre faggrupper kunne skoleres til å gjennomføre dommeravhør. Han mente at man istedenfor å gjøre politiutdannede avhørere mer skolerte på det barnefaglige, kunne man tenke seg det motsatte – å skolere yrkesgrupper som er spesielt barnekompetente på det politifaglige. Dette synspunktet vakte imidlertid sterke motreaksjoner hos de andre advokatene. Dels ble det argumentert ut fra rollefordelingen, at det må være helt klart at det er politiet og ikke barnehusene som har ansvaret for å etterforske disse sakene. Som en sier: «(...) det blir fullstendig feil hvis du skal begynne og ta en sosionom eller barnevernpedagog (...) og så lære dem opp i politimetoder. Det som er helt grunnleggende her, det er jo helt klart det politifaglige.» En annen fremhever at å gå inn for en slik løsning ville være «(...) å undergrave (...) fullstendig tilliten til

politiet (...)». Med unntak av en advokat, fremsto budskapet fra advokatene på dette punkt som entydig.

De som åpnet for at andre faggrupper enn politiet skal kunne gjennomføre dommeravhørene

To av distriktene svarer entydig at andre yrkesgrupper kan gjennomføre disse avhørene og det henvises til førskolelærere, sykepleiere, psykologer osv. De fleste (4) som ikke har svart ubetinget nei på spørsmålet, er imidlertid i tvil. To av disse har begrunnet standpunktene nærmere: Det ene distriktet fremhever at dersom avhøret gjennomføres av andre faggrupper enn politi, må avhøreren ha høy kompetanse på straffesaksarbeid og bevisvurdering. Det andre distriktet skriver: *«Her er vi veldig usikker. Dersom andre skal gjøre dette må det lages en standard som sikrer objektivitet og rolleforståelse. Kvalitet opp mot bevissikring. Bevissikring er det viktigste.»* Dette distriktet argumenterer samtidig for at politiet bør fortsette å ha ansvaret for denne oppgaven. De fremholder at: *«Dersom denne trenden forsetter og politiet blir flinke på metodeutvikling og rekrutterer de rette folkene er det kanskje unødvendig å overføre dette til andre grupper. Fare for fragmentering og mindre helhetstenkning om avhøret legges over på andre.»* På samme måte som de som var imot at andre skulle foreta avhørene, legger altså de som er åpne for at andre skal kunne gjennomføre avhør stor vekt på hensynet til objektivitet, ivaretagelse av bevishensyn og i det hele tatt hensynet til ivaretagelsen av straffesaken samt det å bygge videre på den kompetansen som allerede er i politiet.

Barnehusenes betraktninger

Halvparten av barnehuslederne vi intervjuet er positive til at andre enn politiet bør kunne gjennomføre avhørene. Enkelte avviser derimot at andre profesjoner enn politiet bør gjennomføre avhørene. En av disse uttalte: *«Jeg tror at det er veldig viktig at det er politiet som gjør det. Jeg tror det er å rote rollene sammen. Og jeg tror at det vil være vanskelig for barnehuset og.»* Også en av de andre trekker frem hensynet til klare roller i sine vurderinger rundt dette spørsmålet. I tillegg opplever denne barnehuslederen politiet som svært flinke til å gjennomføre denne type avhør. Denne lederen uttaler: *«(...) jeg synes jo at de imponerer meg, hvor flinke [de er] og hvor mye de kan (...). Altså, jeg tenker de har jo en solid bakgrunn (...) i forhold til den videreutdanningen de har.»* Hun viser til at avhørerne er flinke til å holde seg oppdaterte og til å evaluere hverandre. Barnehuslederen mener at selv om en psykolog eller barnevernspedagog i og for seg kunne gjennomført avhørene, ville det være en svakhet i forhold til ivaretagelsen av det strafferettslige. Dessuten mener hun at også barna setter større pris på at det er politiet som gjennomfører avhøret uten at dette begrunnes nærmere.

De som er positive til at andre enn politiet gjennomfører avhørene, anfører ulike begrunnelser for dette. En av barnehuslederne er opptatt av erfaringer fra andre land hvor det er psykologer og sosionomer som gjennomfører avhørene. Denne barnehuslederen har sett en del av avhørene som er

gjennomført av disse, og ser ikke den store forskjellen fra de norske. Om kvaliteten sier hun: «*Men om de blir bedre gjort av en psykolog som har avhørsutdanning eller en politi som får påfyll det vet jeg faktisk ikke.*» En annen er tydeligere på at andre profesjoner kunne gjort en like god jobb. Denne lederen sier:

(...) hvis at de hadde fått en innføring i hvordan man snakker med dem sett ut fra et politiperspektiv med ikke å stille ledende spørsmål og alle de tingene her som er så viktig for å ikke ødelegge straffesaken, så tror jeg at de hadde kunnet hatt et like godt utgangspunkt for å kunne snakke med barna.

Men også denne lederen understreker altså viktigheten av at avhøreren har god kunnskap om den strafferettslige siden av saken. Ved et av barnehusene hadde man forsøkt å søke en av de ansatte inn på utdanningen av dommeravhørere, men søknaden gikk ikke gjennom i politidistriktet. Bakgrunnen var at det var mangel på avhørere i distriktet. Barnehuslederen understreker at han aldri ville satt i gang dommeravhør med eget personell uten at de hadde gjennomgått dommeravhør-utdanningen og at dette i tillegg var klarert i politidistriktet, men han sier videre at: «*(...) samtidig så tror jeg at bruk av for eksempel barnehuspsykologene eller andre klinikere ved barnehusene ovenfor spesielt marginaliserte barn eller psykisk utviklingshemmede, kan være en fordel i enkelte tilfeller.*» Med andre ord åpner også denne lederen for at andre profesjoner bør kunne brukes som avhørere, i alle fall i særskilte tilfeller. At det kan være behov for særskilte kompetanse, særlig når barnet er veldig lite eller den som avhøres er psykisk utviklingshemmet, fremheves også av flere av de andre barnehuslederne. Samtidig fremhever flere at enkelte av avhørerne i politiet er svært gode i å avhøre de minste barna.

Når det gjelder avhør av personer med psykisk utviklingshemming sier en av barnehuslederne at det i dag mangler kompetanse på avhør av denne gruppen. Lederen påpeker at:

(...) politiet sånn som det er i dag har ikke kompetanse til å avhøre psykisk utviklingshemmede. De har ikke det (...) Akkurat nå så er det ingen som har det. Du kan jo si at vernepleiere vet jo hvordan de skal snakke med psykisk utviklingshemmede, men de har jo ingen avhørskompetanse (...).

Denne lederen var åpen for at flere enn politiet burde kunne gjennomføre avhør av de minste og de psykisk utviklingshemmede, men understreket samtidig at: «*(...) et minimumskrav uansett (...) må være det at alle må ha samme utdanning, altså (...) gått på Politihøgskolen for å få utdanning i avhør (...)*».

Samlet vurdering av hvem som bør foreta dommeravhørene

Spørsmålet om andre faggrupper skal kunne ivareta avhørsoppgaven, berører det underliggende spørsmålet om hvilken type kompetanse et dommeravhør egentlig krever. Er barnet lite, kan man tenke seg at barnefaglig kompetanse er viktig. Samtidig er dommeravhør et etterforskningskritt og et formelt bevisopptak som innhentes og som skal brukes i en eventuell senere straffesak. Dette tilsier at den som gjennomfører avhøret bør ha solid kunnskap om det systemet avhøret skal brukes innenfor. I dag gir Politihøgskolen egne utdanninger til de avhørerne som blir betegnet som «spesialister» og «særlig skikket» til å gjennomføre denne type avhør. Dette betyr at politiet allerede besitter mye av den kompetansen som et dommeravhør krever. Utfordringen for mange i politiet er den barnefaglige kompetansen. Som fremstillingen senere vil vise, innhenter avhørere råd fra de barnehusansatte om problemstillinger som gjelder den barnefaglige kompetansen. I utgangspunktet fremstår det som mer hensiktsmessig at avhørere i politiet innhenter barnefaglige kompetanse enn at personer med barnefaglig kompetanse skal tilegne seg kunnskap som knytter seg til det politifaglige og strafferettslige området.

Det er likevel interessant å merke seg at så pass mange politidistrikt ikke er ubetinget negative til at andre profesjoner gjennomfører dommeravhør. Man kunne tenke seg at politiet hadde sterke profesjonsinteresser i å beholde denne oppgaven selv, og at de av den grunn var negative til at andre gjennomførte denne oppgaven. Vi kan selvfølgelig ikke utelukke at også slike hensyn kan ligge bak motforestillinger mot å la andre ta denne oppgaven.

Effektivitet i behandlingen av straffesaker

Et av argumentene da dokument 8-forslaget om etablering av barnehus ble fremmet, var at dette skulle føre til mer effektiv behandling av sakene og til at flere saker endte med tiltale og domfellelse. Det har også vært et argument at innføringen av barnehus skal gjøre etterforskningen mer effektiv. Våre data gir ikke grunnlag for å undersøke om avhør som er gjennomført eller saker som er behandlet på barnehusene oftere eller sjeldnere ender med tiltale sammenlignet med saker som ikke har vært behandlet og avhør som ikke er blitt gjennomført på barnehusene. Vi har likevel valgt å si noe om hvor stor andel av etterforskede saker om vold og seksuelle overgrep mot barn som ender med tiltale på landbasis. Dette fordi denne opplysningen er det nærmeste vi kan komme i å gi innblikk i sannsynligheten for at de ulike sakstypene ender med domstolsbehandling. Avslutningsvis vil vi drøfte hensiktsmessigheten av å bruke tiltalebeslutning som et utfallsmål for barnehusenes virksomhet.

Hvordan har utviklingen vært i andelen saker som ender med tiltale?

Hvorvidt saken ender med tiltale eller henleggelse kan være et suksesskriterium for barnehusenes virksomhet, for eksempel dersom en ser at flere saker hvor barnehus har vært involvert ender med

tiltale. Samtidig viste evalueringen av den svenske barnehusordningen at flere saker ikke endte med tiltale.

Vår undersøkelse gir ikke grunnlag for å belyse problemstillingen om saker behandlet på barnehus har større eller mindre sannsynlighet for å ende med tiltale enn saker som er behandlet utenfor barnehus. En måte å undersøke om dette er tilfelle på, kunne vært å sammenligne de påtalemessige avgjørelsene i politidistrikter som bruker og som ikke bruker barnehus. Flere forhold forhindrer oss imidlertid fra å gjøre en slik analyse. Vi har sett at alle politidistriktene vi har opplysninger om pr. i dag bruker barnehusene. Dermed er en slik sammenlikning ikke lenger relevant eller mulig. En annen hindring er at med unntak av ett politidistrikt, har ingen av distriktene rutiner på å registrere utfallet av påtaleavgjørelsen knyttet til barnet som avhøres i dommeravhør. Dermed mangler det statistisk grunnlag for å si noe om dette i politidistriktene. Skulle man kartlagt dette nærmere, måtte man fulgt et utvalg ferdigbehandlede saker hvor dommeravhør var blitt gjennomført på barnehus versus utenfor barnehus (altså i en tidlig fase av barnehusenes eksistens) og sammenlignet utfallet i sakene. Her ville det imidlertid vært svært mange usikkerhetsfaktorer – blant annet fordi en da ville undersøkt dommeravhør gjennomført på barnehus i en svært tidlig fase etter etablering av ordningen – noe som sannsynligvis ville gitt en lite dekkende beskrivelse av barnehusenes faktiske virksomhet. En slik analyse hadde derfor hatt en begrenset forskningsmessig verdi.

Det vi derimot kan gjøre, er å se på utviklingen i andelen tiltaler i saker om vold og seksuelle overgrep mot barn over tid på landsbasis. En eventuell økning av andelen tiltaler på landsbasis vil eventuelt kunne settes i sammenheng med etableringen av barnehus hvis påtalemønsteret har endret seg i etterkant av etableringen av barnehus. Dette vil i så fall bare være en av flere mulige forklaringsfaktorer. Nedenfor følger først en oversikt over utviklingen i påtaleavgjørelser i saker om seksuell omgang med barn yngre enn 16 år i perioden 2005–2009; 2009 er det siste året vi har opplysninger fra.⁵⁵ I de to tabellene under har vi valgt å ta med tall fra et par år før barnehusene ble etablert for å kunne se utviklingen i påtaleavgjørelsene over en litt lengre periode.

⁵⁵ <http://www.ssb.no/a/krim/tab/tab/tab-2012-03-28-06.html> Samlet for kategoriene «Seksuell omgang med barn under 10 år», «Seksuell omgang med barn under 14 år» og «Seksuell omgang med barn under 16 år».

Tabell 8. Etterforskede saker om seksuell omgang med barn yngre enn 16 år i perioden 2005-2009, faktiske tall og prosent.

År	Saker	Tiltaler (N)	Tiltaler (%)
2005	793	362	46 %
2006	771	377	49 %
2007	766	348	45 %
2008	777	355	46 %
2009	762	325	42 %

Som en ser har andelen tiltaler vært nokså stabilt gjennom hele perioden, med noen mindre variasjoner. Barnehusene hadde bare vært i virksomhet de to siste årene i denne oversikten. Mye tyder derfor på at det er for tidlig å si om dommeravhør gjennomført i barnehus gir noe utslag når det gjelder utfallet av sakene.

Tabell 9. Etterforskede saker om mishandling i familieforhold etter politiets avgjørelse 2006-2009, faktiske tall og prosent.

År	Saker	Tiltaler	Tiltaler (%)
2006	132	4	3 %
2007	589	32	5 %
2008	844	67	8 %
2009	1186	156	13 %

Tallene i kategorien «familievold» skiller ikke mellom vold som rammer voksne eller barn. Det som er verdt å merke seg er at mønsteret er ganske annerledes enn i sakene som gjaldt seksuelle omgang med barn. Mens ca. halvparten av seksualsakene endte med tiltale, er hovedregelen i voldssakene at de ender med henleggelse – de fleste på grunn av bevisets stilling. Det har riktignok vært en økning i andel tiltaler i denne perioden, uten at det endrer hovedregelen om at det er en tendens til henleggelse.

Enkelte politidistrikt fremhever at politiet er blitt flinkere til å etterforske saker om vold i nære relasjoner. Den politiske satsningen på å bedre behandlingen av disse sakene i rettsapparatet har også vært stor siden tusenårsskiftet. Det kan være at dette begynner å resultere i at flere saker kommer til domstolsbehandling. Uten å gå nærmere inn i de enkelte sakene og sammenligne de fem kjernespørsmålene i enhver etterforskning (hva, hvordan, hvem, hvor og når), er det vanskelig å si hva økningen i antall saker kan tilskrives.

Man må også huske at selv om ett overgrep eller en straffesak er ett eller en for mye, så vil en relativ beskjeden vekst i antall anmeldelser eller tiltaler, kunne gi betydelige prosentvise utslag. Dette avhenger av hvor mange overgrep/straffesaker som er utgangspunktet man regner ut fra. Når det gjelder seksuallovbrudd hender det iblant at enkeltstående gjerningsmenn er svært aktive, slik vi blant annet så med «Lommemannen». Få slike gjerningspersoner kan påvirke statistikken betydelig. Vi har også erfart at når kunnskap om slike spesielt aktive overgripere formidles i media, så kan det påvirke andre ofre og deres pårørendes tilbøyelighet til å anmelde antatte overgrep. En del av politirespondentene trakk frem dette i intervjuene og fortalte at konkret fokus og aktiv tilnærming fra dem selv i lokale media på for eksempel temaet familievold, hadde ført til en økning i antall anmeldelser og avhør i eget distrikt, men de var usikre på om dette hadde ført til en tilsvarende økning av saker i retten.

I tillegg til muligheten for at det faktisk har funnet sted en økning i overgrep og/eller anmeldelsesfrekvens, må man ta høyde for at registreringspraksis kan variere og påvirke statistikken. Lovbestemmelsene som gjelder overgrep mot barn opererer med nokså finmaskede grenseoppganger mellom ulike typer overgrep – så som seksuell adferd og handlinger overfor samt omgang med barn under 12, 14 og 16 år. Endrede tendenser og rutiner i tolkning og kategorisering vil også kunne påvirke tallene. Når det er sagt, er det også viktig å legge til at for den enkelte straffesak betyr statistisk koding ingenting for selve etterforskningen og den strafferettslige behandlingen.

Vårt materiale gir ikke grunnlag for å si at økningen i andelen tiltaler har sammenheng med etablering av barnehus. Til dette har barnehusene hatt for kort virketid. En av barnehuslederne var opptatt av at flere saker burde prøves for retten. Dette handler om vurderingen av barns forklaring som bevis i sakene. Lederen uttalte at man: «*Burde prøvd flere saker for å synliggjøre litt mer hva som er problematikken og det å få testa ut (...)det her med hvordan domstolen opplever barns troverdighet.*» Han spesifiserte ikke om han her tenkte på saker om seksuelle overgrep, barn utsatt for vold eller som har vært vitne til vold, eller på troverdigheten til barn mer generelt i strafferettsapparatet. Den lave andelen tiltaler i saker om mishandling i familieforhold kan tilsa at det først og fremst var voldssakene lederen var opptatt av. Samtidig må man stille spørsmål om det er barnets beste å fremme saker for rettsapparatet som har meget høy sjanse for å ende med frifinnelse. I stedet vil – som noen av de intervjuede respondentene påpekte – politi, påtale og domstol kunne lære mye av hverandres metoder og tankesett i vurdering av hva som er vesentlig i den enkelte straffesak. Dette understreker igjen viktigheten av bruk av innholdsanalyser⁵⁶ for å kunne påvise hva som påvirker de involverte aktører.

⁵⁶ Se for eksempel Myklebust & Bjørklund (2009).

Bør flere tiltaler og domfellelser være en suksessfaktor?

Selv om vi ikke kan vite om etableringen av barnehusene og avhørene som er foretatt der har ført til at flere saker ender med tiltale og dom, er det allikevel grunn til å problematisere dette som en målsetting ved barnehusenes virksomhet eller som et mål for om ordningen fungerer godt. I denne sammenheng minner vi om at flere tiltaler og domfellelser ble nevnt i argumentasjonen rundt opprettelsen av barnehus da forslaget ble fremmet for Stortinget (jf. kapittel 2). Også i internasjonal litteratur ser antall tiltaler og domfellelser ut til å tillegges stor vekt⁵⁷ i forbindelse med forventninger til virksomheten på barnehusene eller CAC-sentrene.

Connell (2009) er kritisk til det å ha flere domfellelser som en målsetting. Hun drøfter dette ut fra CAC-sentre i USA, som barnehuskonseptet opprinnelig bygger på (jf. kapittel 1). Hun viser i denne forbindelse til Faller og Palusci (2007), som etterlyste en diskusjon om hvorvidt strafferettslig forfølgning bør være «gullstandarden» for utfall i saker om seksuelle overgrep mot barn. Connell påpeker for det første at domfellelser er et dårlig egnet mål fordi beviskravene er høye og vil være vanskelig å oppfylle i saker om seksuelle overgrep mot barn, og som hun skriver: «(...) *there is some risk that those cases not pursued may be perceived as 'failures' without the criminal court convictions.*» For det andre viser hun til at denne målsettingen bidrar til å forsterke stressfaktoren for barnet ved å måtte avgi vitneprov i retten. Denne innvendingen er ikke like sterk når det gjelder norske forhold fordi barn i USA må avgi forklaring i retten, mens vi i Norge har en ordning med dommeravhør utenfor rettsmøte (Spencer & Lamb, 2012). Dette vil imidlertid ikke si at problemstillingen som sådan faller helt bort for norske forhold. Også et dommeravhør kan oppleves belastende for et barn. Den tredje innvendingen Connell nevner, er risikoen for at den strafferettslige forfølgningen bidrar til å splitte familien. Dette gjelder også norske forhold. Bakketeig (2000) viste i en gjennomgang av etterforskningsdokumenter i saker om seksuelle overgrep mot barn, at straffesaksbehandlingen kan bidra til å skjerpe konfliktene mellom partene saken gjelder og øvrige familiemedlemmer. Hun skriver (2000, s. 566): «*Det var familiemedlemmer som forsøkte å sverte hverandre slik at avhørene bar preg av 'skittentøyvask'.* På denne måten kunne straffesaksbehandlingen se ut til å polarisere relasjonene ytterligere der personer med nære relasjoner til hverandre sto på hver sin side i saken.» Bakketeig setter dette i sammenheng med at strafferettsapparatet er opptatt av å plassere skyld. Videre skriver hun (2000, s. 567) at:

En følge av den strafferettslige behandlingen kan (...) være at den rettslige behandlingen fører til at relasjoner skades utover det som i seg selv følger av en eventuell overgrepshandling og gjør det vanskeligere å gjenopprette relasjoner i tilfeller hvor dette er ønskelig..

⁵⁷ Se for eksempel Redd Barnas rapport fra 2006 som belyser barnehusenes begrunnelse og Newman m.fl. (2005) som etterlyser flere evalueringer av CAC-sentre med spesielt fokus på sentrenes betydning for «prosecution rates».

Den fjerde innvendingen som Connell fremhever, er risikoen for at en henleggelse eller frifinnelse fører til at saken avsluttes og at dette også medfører at barnet heller ikke får oppfølging fra hjelpe- og behandlingsapparatet. Altså at den strafferettslige beslutningen også blir førende for de andre instansenes beslutninger. Dette er en viktig innvending som setter en sentral problemstilling i en tverrfaglig modell som barnehusene på dagsorden: I hvilken utstrekning legger politiets vurderinger av saken føringer for de andre profesjonelle aktørene ved barnehusene? Denne problemstillingen faller imidlertid utenfor vår studie som først og fremst har politiets perspektiv i fokus. Under enhver omstendighet peker Connells refleksjoner rundt dette spørsmålet på en langt større debatt, som vi ikke har anledning til å belyse i denne rapporten.

Dommeravhør og barnehus sett i et akademisk perspektiv

I våre intervjuer av to av de ledende akademikerne innenfor fagfeltet Avhør av barn, Dr. Debra Poole (Central Michigan University, USA) og Prof. Michael E. Lamb (University of Cambridge, England), trekker begge to frem viktigheten av avhørene. Gjennom sine internasjonale forskningsbidrag og evalueringer av avhør av barn, har de bidratt til utvikling av anerkjente institusjoner og faglige modeller. De påpeker begge at trygge og ivaretatte barn har bedre forutsetninger for å klare å fortelle om det som har hendt dem. For å få til gode avhør må forholdene ligge til rette, og det må være tydelige avklarte roller mellom de involverte fagpersonene og bruk. Som Lamb sier:

(...) it is clear that there is, there is an important distinction between the forensic and your clinical treatment. I believe strongly that, ehm, even if your interest is only in therapeutic intervention it is important to do a good investigating interview at the outset. And that is clearly the perspective not only by people like me but also centres like the Harper view sexual assault centre in Seattle which has a doctor of this notion. You can't do decent therapy unless you know what the child experienced so that even if you don't think there's going to be a criminal justice action, even if you are not interested in that you first need to do a good thorough investigative accounting (...).

Både Poole og Lamb trekker frem viktigheten av forståelsen for hverandres profesjonelle roller i arbeidet med jevnlig evalueringer, hvor systemfeil kan avdekkes og gjøres noe med. Lamb understreker også at de metodene som brukes i etterforskningen, herunder avhør, må være empirisk validerte:

(...) looking at the interviews themselves, assessing their quality, assessing what happens to those in the criminal justice system, assessing the, child protective and therapeutic interventions. Those are important ways it seems to me to, to evaluating what is happening, comparing, the, the outcomes in those two environments (...). I think we do better with kids,

and part of that judgement has to be not only whether the treatment is closer to best practices defined internationally (...).

Som eksempel på en validert strukturert avhørsmodell viser han til «The National Institute of Child Health and Human Development (NICHD) Protocol».⁵⁸

Sammenfatning

I et polisiært perspektiv anfører seks (33 %) av distriktene i vår spørreundersøkelse at barnehusene har hatt liten betydning for deres politidistrikt. Som et av distriktene skriver: *«Etterforskningsmessig vet jeg ikke om det utgjør den store forskjellen. Det vil si avhørene er ikke forandret – legeundersøkelser ble også gjennomført tidligere og dommerne har fortsatt styringen. Oppfølgingen er bedre, men vet ikke om det gir utslag på saken.»* Med andre ord opplever distriktet at rutinene for dommeravhør på mange måter er de samme som før innføringen av barnehusordningen. Også et annet politidistrikt viser til at etableringen av barnehus ikke har hatt så mye å si for etterforskningen, men fremhever samtidig tesen om at trygge og ivarettede barn har bedre forutsetninger for å klare å fortelle, og at barnehusene har gjort at politiet kan konsentrere seg om dommeravhøret og samtidig vite at barnet er godt ivarettatt. Selv om dette distriktet svarer nei på om det har hatt betydning, pekes det likevel på en indirekte positiv betydning ved at politiet i større grad kan konsentrere seg om etterforskningen.

Sammenfatningsvis kan man si at et klart flertall av de politidistriktene vi har fått opplysninger fra, opplever at etablering av barnehus har hatt en positiv betydning for etterforskningen og for politiets arbeid for øvrig.

⁵⁸ Modellen er tatt inn som eget kapittel i Lamb, La Rooy, Malloy & Katz (2011).

Kapittel 8 Rettsmedisinsk undersøkelse

Innledning

Undersøkelser på barnehuset skjer i hovedsak etter politianmeldelse av hendelser der det foreligger begrunnet mistanke om vold eller overgrep, og *etter* at det er gjennomført dommeravhør. I dette kapitlet skal vi se nærmere på ulike sider ved den rettsmedisinske undersøkelsen.

I kapittel 5 har vi sett på hvor mange barn som ble avhørt både totalt og ved barnehusene. Dersom et barn har blitt utsatt for seksuelle overgrep eller vold, kan en rettsmedisinsk undersøkelse bidra til bevis som kan underbygge saken. Årsrapportene fra barnehusene viser at totalt 331 barn gjennomgikk medisinsk undersøkelse på barnehuset i 2011, mot 184 i 2010. Enkelte barnehusledere fremholder imidlertid at politidistriktene i for liten grad begjærer barn medisinsk undersøkt. Særlig i saker med mistanke om fysisk vold mener barnehuslederne at medisinsk undersøkelse kan resultere i bevis som kan ha betydning for saken. Vi spurte derfor politidistriktene hvor mange av de avhørte barna som ble undersøkt.

Dette var et spørsmål som politiet hadde vanskelig for å svare på, rett og slett fordi det mangler systematisk registrering av hvor mange som undersøkes. For å kartlegge dette må en gå inn og undersøke hver enkelt sak. Våre data gir dermed ikke grunnlag for å si noe om andelen barn som blir undersøkt er for høy, lav eller passe. Hvorvidt det er aktuelt med en medisinsk undersøkelse vil uansett avhenge av om de øvrige opplysningene i saken gir grunn til å forvente å finne spor av verdi. Det viktigste resultatet av vår undersøkelse, er at det kan være hensiktsmessig å innføre systematiske rutiner i politidistriktene for registrering av hvor mange som blir begjært medisinsk undersøkt – noe som vil kunne gi grunnlag for å si noe generelt om politiets praksis knyttet til begjæring av medisinsk undersøkelse.

Prosedyrer og vurderinger rundt medisinske undersøkelser på barnehuset

Selv om hovedregelen er at medisinske undersøkelser skjer etter politianmeldelse, forteller rettsmedisinere om tilfeller der de får gjennomført undersøkelser uten at anmeldelse foreligger dersom en samlet faglig vurdering tilsier at det er riktig å gjøre det. I enkelte tilfeller kan det for eksempel foreligge bekymring for et barns tilstand kombinert med stor usikkerhet i forhold til om det har skjedd

et overgrep, og hva som i tilfellet har skjedd. Denne usikkerheten prøver man noen ganger å avklare tidlig ved at man:

«(...) får satt opp en samtale eller undersøkelse her ganske raskt. Så får man jo høre litt mer og da kan det være (...) ytterligere utsagn [fra] barnet som går i favør av at her må det ha vært noe mer i form av et seksuelt overgrep. Og absolutt grunn til å undersøke og kanskje til og med sporsikre saken (...) andre ganger så finner vi jo bare holdepunkter for her er det en bakterieinfeksjon (...).»

Ved å vurdere det enkelte tilfellet kan man altså på et tidlig tidspunkt avklare om man har en «sak» eller ikke. I forhold til disse vurderingene fremhever legene at det er viktig å kunne utvise skjønn og være fleksibel.

I andre tilfeller er det viktigste med en medisinsk undersøkelse at barn/pårørende får en bekreftelse på at barnet er uskadd. Enkelte ganger foretar man undersøkelser selv om det ikke foreligger noen anmeldelse fordi man ut fra en helhetlig vurdering av situasjonen ser at det er viktig for barnet/pårørende å få en bekreftelse på at barnet er «like helt». Også flere barnehusledere var opptatt av det ivaretagende elementet ved medisinske undersøkelser. En av lederne sier: *«(...) jeg tenker at det handler også for mange barn hvis de har vært utsatt for overgrep, at jeg er hel. Det er ikke noe gærent med meg. Jeg er helt normal.»* Denne lederen ser undersøkelsen som en del av en helhetlig ivaretagelse av barnet eller ungdommen. En av dommerne viser til en samtale med politiet som mener at medisinsk undersøkelse av denne grunn bør være obligatorisk for alle barn som er i kontakt med barnehusene.

Det kan imidlertid virke som dommerne generelt er skeptiske til medisinske undersøkelser. En sier for eksempel at det er: *«Svært sjeldent aktuelt med noen medisinsk undersøkelse, er meget skeptisk til at det skal forseres på en måte. Kanskje barna kan oppleve undersøkelsen som mer traumatiserende enn (...) overgrep barnet har vært utsatt for.»* Hensynet til barnet brukes altså her som argumenter *mot* at man skal foreta medisinske undersøkelser i flere saker. Også noen advokater uttrykker bekymring for at medisinske undersøkelser er en belastning for barnet, og noen poengterte derfor viktigheten av at den medisinske undersøkelsen *ikke* bør gjøres før avhøret finner sted. Dette fordi de frykter at undersøkelsen kan gi barnet negative følelser for barnehuset, og at det igjen kan påvirke barnets forklaring i negativ retning i et etterfølgende avhør.

Ingen av barnehuslederne problematiserer det belastende aspektet ved å gjennomgå en medisinsk undersøkelse. En sier tvert imot at: *«(...) det hadde ikke vært noen belastning å få de [barna]*

undersøkt, det er bare liksom en del av pakken det.» Uttalelsen støttes av en dommer som sier han opplever medisinene som så flinke at det ikke er noen risiko for at barna opplever undersøkelsen som spesielt traumatiserende. Det er altså bred enighet om at belastningen ved å bli undersøkt ikke vurderes som så stor at det skulle tilsi at man lar være å undersøke barn.

Hvorfor bør undersøkelsene gjøres på barnehuset?

Vi spurte barnehuslederne om de mente det var viktig at den medisinske undersøkelsen ble gjennomført på barnehuset, og i tilfellet hvorfor. Flere av lederne så det som en stor fordel at den medisinske undersøkelsen ble gjennomført på barnehusene, selv om det ved de fleste barnehusene bare er spesialist til stede et kort tidsrom i løpet av uken. Et sted er det for eksempel spesialist til stede en halv dag i uken, og denne spesialisten har kapasitet til å gjennomføre to undersøkelser i uken. Her sier barnehuslederen: *«(...) det vi kan dele med hverandre og det vi kan samarbeide om på tvers, i kraft av at han er her rent fysisk, det er uvurderlig.»* Legens kompetanse anses altså som en viktig ressurs inn i barnehuset selv om tilstedeværelsen er begrenset og det foretas få undersøkelser.

En annen leder mener det er av stor betydning at barna får komme tilbake til et sted de er kjent i de tilfellene hvor den medisinske undersøkelsen ikke blir gjennomført samme dag som dommeravhøret. Flere er opptatt av at barnet ikke skal måtte gå fra sted til sted, men at tilbudet finnes på ett sted. Som en av lederne sier: *«Det handler igjen om hele konseptet med en dør inn.»* En annen er opptatt av at når undersøkelsen foretas på barnehuset umiddelbart etter dommeravhøret, kan avhøreren snakke med legen om hva legen bør se spesielt etter. Samtidig påpeker lederen at det må vurderes hvor mye legen bør ha av informasjon fordi enkelte advokater mener legen ikke bør ha for mye informasjon før undersøkelsen. Antakelig handler dette om at resultatet vil være mer «uhildet» dersom legen gjennomfører undersøkelsen uten å vite noe om sakens opplysninger.

Omfanget av medisinske undersøkelser totalt og på barnehusene

De fleste rettsmedisinere har erfart en økning i antallet medisinske undersøkelser, og mener dette i stor grad skyldes at barnehusene er flinke til å si i fra når de får kjennskap til saker der barn kan ha vært utsatt for overgrep eller vold. Til tross for at antall undersøkelser har gått opp etter innføring av barnehusene, er det fortsatt slik at de fleste dommeravhørte barn aldri blir undersøkt. Flere poengterer at selv om man ser en totaløkning i antall medisinske undersøkelser, er økningen for liten, og for få undersøkelser blir utført på barnehusene. En lege sier at årsaken til at få undersøkelser blir utført på barnehuset er at det ut fra praktiske hensyn er enklere å gjennomføre undersøkelsene på sykehuset.

En annen lege mener politiet tradisjonelt har vært noe tilbakeholdne med å rekvirere undersøkelser – muligens på grunn av uvitenhet om hva undersøkelsen innebærer og hva den kan vise. Dette bekreftes

av politiet som selv sier at de har liten erfaring med, og kunnskap om, rettsmedisinske undersøkelser. En sier:

Vi [politiet] har lite erfaringer med medisinske undersøkelser ved barnehuset. Fordi at det er i akuttfasen de medisinske undersøkelsene er mest aktuell, og da blir det før man har klart å komme i posisjon til å ta et dommeravhør. Da kommer det samtidig som anmeldelsen. Det er da man må ha behovet, føler vi. Så jeg tror ikke vi har hatt mange undersøkelser, bestillinger på medisinske undersøkelser. Kanskje en svakhet av oss og det kunne ha blitt brukt mer, men vi har vel ingen erfaring og nok kunnskap om dette.

Enkelte i politiet er faktisk ikke klar over at barnehusene tilbyr rettsmedisinske undersøkelser: «Men har de tilbud om dette på barnehuset her? Det er ukjent for oss om de har lege til stede. Det har jeg aldri hørt om at de har. Så jeg blir overrasket om de har det (...)».

En av barnehuslederne viser til erfaring med at tidligere skader også har blitt avdekket ved medisinske undersøkelser. Lederen har også erfart barn som forteller mer til legen under en medisinsk undersøkelse enn til politiet under avhør. I slike tilfeller blir det straks gjennomført et nytt dommeravhør. Denne lederen opplever det som problematisk at det går for lang tid før barnet blir medisinsk undersøkt, og at hans erfaring er at saken er «gammel» når den kommer til barnehuset.

I likhet med legene sier flere barnehusledere at det til tross for en økning i antall undersøkelser utføres for få medisinske undersøkelser. Flere fremhever at få undersøkelser begjæres av politiet, og en leder sier: «... medisinske undersøkelser er altfor lite brukt. Så det ønsker vi å ha mye mer fokus på. Politiet synes jeg er dårlig til å tenke på det.» Flere ledere støtter denne uttalelsen, og understreker at det ikke er manglende kapasitet ved barnehuset som er årsaken til at antallet undersøkelser ligger noe lavt. Politiet selv er i stor grad enige i at de begjærer for få undersøkelser, men sier at de ofte ikke tenker på det, eller at det har gått for lang tid. En barnehusleder mener imidlertid at dette er i ferd med å endre seg — blant annet som et resultat av barnehusenes fokus på undersøkelsene.

En barnehusleder opplever at politiet først og fremst vurderer medisinske undersøkelser som nødvendig i seksuelle overgrepssaker og akutte voldssaker. Lederen mener det i større grad bør gjøres medisinske undersøkelser for eksempel i tilfeller der flere barn er mistenkt utsatt for vold, men hvor bare ett av barna er utpekt som fornærmet i saken. I disse tilfellene bør også barnets søsken undersøkes. Tanken er at dersom en finner likeartede skader hos flere av barna, så vil dette styrke saken for det fornærmede barnet. I tillegg er det viktig for rettsvernet til fornærmedes søsken at også disse får anledning til å få saken straffeforfulgt.

En dommer uttrykker bekymring over barnehusenes ønske om at flere barn burde gjennomgå medisinsk undersøkelse ved barnehusene, og mener ønsket bunner i at barnehusene har behov for å legitimere sitt eget eksistensgrunnlag. En slik legitimering kan gjøres både ved å generere flere dommeravhør og flere medisinske undersøkelser. Enkelte av dommerne er også kritiske til at man lager «konkurrerende ordning» med medisinsk undersøkelse ved barnehusene når det allerede finnes etablerte miljøer som har kompetanse på vold og seksuelle overgrep. Dommerne er også i hovedsak enige om at *hvor* undersøkelsene finner sted ikke er det primære. En sier: «(...) *det er uten betydning om det [er] gjort innenfor eller utenfor barnehus. Det som betyr noe er at man har tillit til at den som har foretatt undersøkelsen kan faget sitt.*» På dette punkt er altså resultatet tilsvarende det vi fant når det gjelder dommernes syn på hvor dommeravhørene bør finne sted. Som vi ser har altså de profesjonelle aktørene ulikt syn på viktigheten av *hvor* de rettsmedisinske undersøkelsene bør foretas.

Akutte undersøkelser

Barnehusene har faste åpningstider, og som regel en eller to faste dager med lege til stede. Disse begrensningene gjør at barnehuset kan være stengt, eller ikke ha lege tilgjengelig når man har en akutt sak der det er behov for undersøkelse umiddelbart. I akutte saker, som barnemishandling, blir derfor undersøkelsen utført på barnekliviken etter henvisning fra politi eller barnevern. I alvorlige mishandlingssaker må også undersøkelsen gjøres på sykehuset fordi man vil ha behov for å foreta røntgenundersøkelser, analysere blodprøver eller konsultere andre spesialister.

Som et resultat av overnevnte faglige vurderinger gjennomføres ikke undersøkelser i akutte saker på barnehusene.⁵⁹ Noen av legene forteller at sykehusene, i etterkant av akutte undersøkelser, tidligere hadde et tilbud om samtale med sosionom/barnepsykolog/psykiater for videre utredning der det forelå mistanke om overgrep. Denne ordningen fungerte bra i følge legene. Etter etableringen av barnehusene ønsker imidlertid psykologen/psykiaterne at barnehuset skal ta oppfølgingen i etterkant på grunn av manglende ressurser på sykehuset, og fordi barnehusene har bedre og mer barnevennlige lokaler. Det kan altså se ut som sykehusene ønsker at barnehusene skal ta seg av oppfølging/behandling i etterkant, mens de selv kan ta de medisinske undersøkelsene. En slik todeling vil i tilfelle komme i konflikt med ønsket om at barnet skal bli ivaretatt på ett sted.

Tidsbruk fra undersøkelse til ferdig rapport

Arbeidet med de rettsmedisinske rapportene er arbeidskrevende og det går, i følge legene, for lang tid fra undersøkelse til ferdig rapport foreligger. Anslagsvis sier noen informanter at det tar ca. 1 og 1/2 måned, men at det kan ta opptil 2–3 måneder før rapport foreligger. Dersom politiet tar kontakt og

⁵⁹ «Akutt» vil si at det ikke har gått mer enn 72 timer fra overgrepet fant sted.

man ser at det haster, får man ferdigstilt rapporten raskere. Uavhengig av den skriftlige rapporten, kan legene gi en muntlig rapport rett etter avsluttet undersøkelse av barnet. På det tidspunktet mangler billedokumentasjon og svar på prøver som skal analyseres, så den muntlige må gis med forbehold. Ut fra sin erfaring hevder allikevel rettsmedisinerne at innholdet i den skriftlige rapporten som regel ikke avviker mye fra innholdet i den muntlige. En lege sier: *«(...) den endelige rapporten avviker ikke veldig mye i fra det altså (...) det er helt unikt hvis det blir avvik fra den muntlige rapporten der og da og til (...) den skriftlige rapporten.»*

Det å skrive rapportene karakteriseres som et meget tidkrevende arbeid som bare en rettsmedisiner kan gjøre: *«(...) det tar kjempelang tid for leger å bli gode på det der.»* Selve den rettsmedisinske undersøkelsen tar ca. 2 timer, men hovedtyngden av arbeidet knyttet til undersøkelsene foregår altså etter at selve undersøkelsen er ferdig. Når undersøkelser er utført på barnehuset må papirarbeid ofte gjøres på sykehuset i etterkant fordi man mangler tilgang til sykehusets datasystemer på barnehusene. Tilbake på sykehuset er det vanskelig å få satt av tid til dette arbeidet fordi andre oppgaver venter.

Rettsmedisinske funn som bevis i retten

Vi ba om rettsmedisinernes synspunkter knyttet til bevisverdi i forhold til om undersøkelsen var gjort i eller utenfor barnehus. Ut fra det de forteller, kan vi ikke se at de mener bevisverdien har noen sammenheng med hvor undersøkelsene er utført. Imidlertid påpeker noen at rettens vurderinger av medisinske funn har endret seg. For 10–15 år siden ga barnemedisinere «fasiten» ut fra medisinske funn, mens det nå kanskje bare er i 1 % av sakene man har funn som brukes som beviser for at det har foregått seksuelle overgrep.

Legene peker imidlertid på utfordringen ved at det er politiet som rekvirerer medisinske undersøkelser og bestemmer hvilke sporsikringsprøver som skal tas. Rettsmedisinerne mener politiet er for tilbakeholdne med å be om prøver og undersøkelser – mye på grunn av kostnadene. En lege sier: *«(...) og så viser saken seg å kanskje være veldig diffus, [en sak som] man ikke ønsker å bruke penger på.»* Både politiet selv og rettsmedisinerne mener at politiet generelt har lite kunnskap om rettsmedisinske undersøkelser. Det er derfor naturlig å stille spørsmål om det ikke hadde vært mer naturlig at det var legene som tok stilling til hvilke sporsikringsprøver som burde tas. Dersom legene hadde en tettere dialog med politiet ville de kanskje oppnådd større forståelse for verdien av medisinske undersøkelser.

Selv om det sjelden er funn med bevisverdi ved rettsmedisinske undersøkelser, mener legene det er viktig at undersøkelser blir gjennomført og dokumentert. Dersom barnet får nye skader på et senere tidspunkt, kan de nye skader sees i sammenheng med dokumentasjon av eldre skader. Uansett funn ved undersøkelsen er det som tidligere nevnt også viktig at barna blir tatt på alvor og eventuelt «friskmeldt».

Advokatene ble spurt om sine erfaringer, men ingen hadde erfaringer med at rettsmedisinsk undersøkelse var gjennomført i barnehus i deres saker. Vi fikk inntrykk av at de generelt hadde liten erfaring med slike undersøkelser som bevis, til tross for at enkelte hadde lang erfaring med saker om vold og overgrep. At medisinske funn sjelden er sentrale bevis i disse sakene, kan handle om at man sjelden forventer å finne bevis av verdi – særlig i seksuelle overgrepssaker fordi det ofte har gått lang tid siden overgrepet skal ha funnet sted. Det kan også handler om skepsis til medisinske bevis, i lys av den kritikken som ble fremsatt mot denne type bevis på slutten av 1980-årene og i begynnelsen av 1990-årene, noe flere av advokatene henviser til. Dette illustrerer at medisinske bevis ser ut til å ha liten betydning i disse sakene, noe som støttes av rettsmedisinernes erfaringer.

Også dommerne ble spurt om å reflektere rundt spørsmålet om bevisverdi i forhold til om undersøkelsen var gjort i eller utenfor barnehus. Deres utgangspunkt i forhold til å uttale seg om medisinske undersøkelser er egen erfaring med at funn fra slike undersøkelser som blir lagt frem som bevis i retten. Det var sjelden dommerne hadde erfart at det var medisinske bevis i sakene de hadde pådømt. En av dommerne fortalte at hun ikke hadde hatt noen saker i retten hvor det hadde foreligget medisinske bevis etter at barnehusene ble opprettet. Samtidig uttrykte hun skepsis til medisinske bevis og viste til erfaringene fra Bjugn-saken – en skepsis som også kommer til uttrykk hos flere av de andre.

Hovedforklaringen dommerne og advokatene gir for hvorfor det er få saker med medisinske bevis, er at det som regel vil ha gått en del tid før saken kommer til barnehuset og da forventer man ikke lenger å gjøre funn som kan brukes som bevis i retten. Slik vi tolker dommerne, vil dette først og fremst gjelde saker vedrørende mistanke om seksuelle overgrep mot barn.

Endringer for undersøkelsene før og etter innføringen av barnehusene

Rettsmedisinerne er i hovedsak enige om at det ikke har skjedd noen endring når det gjelder selve undersøkelsen og prosedyrene rundt denne. Når undersøkelsene gjøres på barnehuset, benyttes stort sett samme type utstyr som på sykehuset. Uavhengig av hvor undersøkelsene foretas, har legene fokus på at undersøkelsesmetodene som benyttes skal være oppdaterte og utføres i henhold til internasjonal standard. En lege sier: *«Tror ikke vi gjorde ting så mye dårligere før, men totalpakken for barna har blitt bedre.»* Rettsmedisinerne sier med dette at det medisinske arbeidet utføres på samme måte som før, men at barn som undersøkes på barnehuset totalt sett blir bedre ivaretatt.

Det som har endret seg er det noen av informantene beskriver som «kontakten» i det at man på sykehuset har hatt et lavterskeltilbud i forhold til undersøkelser knyttet til vold og overgrep mot barn. På sykehuset foretar man undersøkelser etter henvisninger fra primærhelsetjenesten,

spesialisthelsetjenesten, barnevern, politi og bekymrede foreldre/pårørende, og man har hatt et bevisst forhold til at det skal være enkelt å søke hjelp. På barnehuset er prosedyren slik at undersøkelsene rettsmedisinerne utfører er definert som en «politisk» før undersøkelsene finner sted.

Har terskelen for å få hjelp blitt høyere?

Som en følge av dette frykter noen leger at terskelen for å komme «inn på» barnehusene og få foretatt en undersøkelse har blitt for høy i og med at saken skal være politianmeldt før barnet kommer i kontakt med hjelpeapparatet på barnehuset. Som regel vil det være foreldre eller pårørende som anmelder. For mange kan dette være en vanskelig prosess, og noen velger å tenke seg om før de gjør noe. I mellomtiden får ikke barnet hjelp, og alle vet at slike opplevelser kan traumatisere et barn selv om hendelsen aldri blir anmeldt. En informant sier: «Og da skal ikke de barna få tilgangen på den ekspertisen som finns på barnehusene. Det blir litt feil, for sånn som jeg tenker (...) det er spørsmål om helse her. Men vi ser jo at noen får veldig mye plager senere i livet.» Legene stiller altså spørsmål om det lavterskeltilbudet de mener sykehusene representerer ikke er tilgjengelig tidlig nok på barnehusene fordi «inngangsporten» til barnehusenes tilbud er en politianmeldelse.

På flere sykehus finnes det allerede poliklinikker der det kommer barn og familier. To av legene mener at terskelen for å oppsøke barnehuset antagelig ville vært lavere enn den er i dag dersom barnehuset var lokalisert på sykehuset i tilknytning til poliklinikken og man ikke knyttet medisinske undersøkelser opp mot et krav om politianmeldelse. De sier: «(...) på sykehuset kommer alle. Og det er ikke så truende.» Dette er nok et utsagn ikke alle vil støtte. Også et sykehus er en institusjon som på mange kan virke fremmedgjørende og skremmende.

Som vi ser frykter altså rettsmedisinerne at terskelen for å få hjelp har blitt høyere etter etableringen av barnehusene. Vi tolker legene dit hen at de knytter sin bekymring til at undersøkelser som foretas på barnehusene er et ledd i en strafferettslig prosess der politiet skal etterforske et mulig lovbrudd. Denne «alvorliggjøringen» gjør at legene frykter at terskelen for å søke hjelp har blitt høyere.

Styrken ved å foreta medisinske undersøkelser på barnehuset

Fokus på barns rettigheter

Det er bred enighet om at etableringen av barnehusene generelt har ført til større fokus på barn og barns rettigheter knyttet til mistanke om vold og seksuelle overgrep. Flere fremhever at etableringen av barnehusene har ført til økt samfunnsengasjement og sterkere fokus på overgrep mot barn. En rettsmedisiner sier: «(...) fokuset at det er samfunnsmessig og at det blir mer skrevet rundt det og vi får mer en debatt rundt det (...)». En annen lege sier han tror at man gjennom etablering av barnehusene har fått en sterkere bevissthet knyttet til at barn må tas like alvorlig som voksne. Informanten mener at

økt samfunnsengasjement vil føre til at vold og overgrep mot barn blir alvorliggjort: «(...) dette er ulovlig (...) kanskje få opp strafferammene (...) vi får avhørt flere barn og vi får et større materiale sånn at vi får (...) etterprøvd og de [politiet] blir flinke [til] å avhøre.»

Barnets rettslige stilling trekkes også frem, og en lege sier:

Og det der at i barnehusene så er det ansatt mange forskjellige kompetente folk da. (...) vil få opp kompetansen og på dette med behandling og få mer innsikt i hva dette innebærer for et barn. Og forhåpentligvis så vil barnets rettslige stilling bli styrket når en får mer fokus på det.

Rettsmedisinerne peker altså på at økt fokus på barn som har vært utsatt for vold eller overgrep fører til økt fokus på barns rettigheter. Selv om barnehusene skal ivareta både barnets og den mistenktes rettigheter, har vi erfart at barnehusene i hovedsak fokuserer på barnet.

Tid til undersøkelser

På barnehuset setter legen av to timer til en rettsmedisinsk undersøkelse – noe som er vanskelig å få til i en hektisk hverdag på sykehuset fordi legen er på vakt og har mange andre oppgaver. En informant forteller:

(...) og så kommer de [undersøkelsene] jo mellom alle infeksjoner og alt det andre en (...) lege skal gjøre mellom lungebetennelse og se i øra, og springe hit og dit, sånn at det å sette av to timer til (...) en sånn undersøkelse, det er ikke bare det heller.

Dette sitatet beskriver på en god måte noe flere informanter berører – at barnehusene er et sted der barnet står i sentrum og at legene får arbeidsro. Når de er på barnehusene er de dedikert til en definert oppgave, og det er gjennomføring av planlagte medisinske undersøkelser. På sykehuset inngår de i en turnus og skal ivareta flere ulike oppgaver i løpet av en vakt.

Tverrfaglig samarbeid og kompetansebygging

Flere leger trekker frem at barnehuset har en viktig funksjon i forhold til tverrfaglig samarbeid. En fremhever samarbeidsmøter med politijuristene ca. annenhver måned som meningsfulle og nyttige, og at det er veldig bra å ha et sted der personell med bakgrunn i forskjellige disipliner møtes. En sier:

(...) [vi] går gjennom saker som vi har hatt til medisinsk undersøkelse for å se om, altså av og til så avdekker vi at det for eksempel ikke er sendt noe mandat for undersøkelse. Og at vi mangler fritak fra, altså sånn ting som kan gjøre at ting har stoppet opp. Og andre ting, altså som går på den felles håndteringen av barnet. Så det opplever jeg som meningsfylt og fornuftig. Jeg synes vi får mye ut av de her samtalene.

Også den spesifikt barnefaglige kompetansen som barnehuset representerer fremheves som positiv. En lege sier at tverrfaglig samarbeid der man får noen å diskutere konkrete saker med, er veldig bra:

Jeg synes personlig det er godt å ha en samhandling med altså tverrfaglig team. Altså jeg får diskusjoner med sosionomer og barnevernsarbeidere som er ansatt på barnehuset og (...) politi som har politibakgrunn, (...) høre hvordan de tenker, altså og jeg møter politiet fysisk.

Om de ansatte på barnehuset sin kompetanse sier en rettsmedisiner:

(...) de har forståelse for hva de jobber med og kunnskap om barn, og barns traume, psykologiske traume. Og etterreaksjoner, posttraumatisk (...) lidelse og så videre (...) her er det avsatt folk, det er avsatt tid og man har muligheten til å gå inn og hjelpe disse familiene videre. Mot at det liksom skal bli en akuttsak som man blir kasta inn i og helst vil bli fortest mulig ferdig for sin egen del.

Ut fra vår vurdering oppsummerer denne uttalelsen på en god måte innholdet i den kompetansen flere informanter omtaler som «barnefaglig kompetanse».

Til tross for positive erfaringer med tverrfaglig samarbeid, sier en av legene at den tverrfaglige ressursen man har på barnehuset er for dårlig utnyttet, og at rettsmedisinerne burde hatt en enda tettere dialog med politiet. Legene ser altså store gevinster ved å kunne samarbeide og diskutere med andre yrkesgrupper som jobber opp mot den samme målgruppen, og etterlyser enda tettere samarbeid. Barnehusenes rolle i det tverrfaglige samarbeidet blir altså sett på som verdifullt av alle legene.

Det er også bred enighet blant rettsmedisinerne om at faglig oppdatering er viktig, og at de som jobber med rettsmedisin trenger ressurser til å delta på konferanser og lignende. En lege sier: «Man kan ikke stå i retten å uttale seg på grunnlag av magesfølelsen.» Legene fremhever viktigheten av å ha et fagmiljø og et nettverk der man kan drøfte medisinske problemstillinger med andre profesjoner, og mulighet for videreutvikling av egen faglig kompetanse. En forteller at han har fått støtte fra barnehuset til å reise på konferanse i USA. Dette opplevde han som veldig verdifullt, både i forhold til egen faglig utvikling og som et ledd i å opparbeide et faglig internasjonalt nettverk med andre som jobber med rettsmedisinske undersøkelser av barn. Også politiet som utfører dommeravhør på barnehusene har trukket frem som positivt at barnehuset har invitert dem med på konferanser, arrangert fagdager og lignende. Flere rettsmedisinerne sier de har en opplevelse av at andre leger ser på dem som litt «rare» og at rettsmedisin ikke har høy status i det medisinske fagmiljøet. For yrkesgrupper som opplever at de jobber med områder som ikke har så høy status og der miljøet er lite, er det viktig «å bli sett» og verdsatt. På dette området ser vi flere eksempler på at de ansatte på barnehusene bidrar positivt både i forhold til politi og rettsmedisinere.

«Et godt sted å være for barna»

Følgende sitat kan sies å være representativt for legenes overordnede syn på barnehusene:

Altså når vi først er der, så er det ok altså. De [ansatte på barnehuset] hjelper med å ta i mot (...) og der er barnevennlige omgivelser, og det er noen ganger at de har vært i dommeravhør på barnehuset, ser det som et ok sted [når de senere skal til] undersøkelse hos oss. Så ungene, altså ungene opplever det som et ok sted.

I likhet med representanter for andre yrkesgrupper vi har snakket med, er det bred enighet blant legene om at barna blir veldig godt ivaretatt på barnehusene. Rettsmedisinerne fremhever at barna blir ivaretatt på en mer helhetlig måte på barnehusene enn de blir på sykehusene. De nevner for eksempel barnehusenes eget tilbud om korttidsterapi som veldig positivt, mens sykehusene i slike tilfeller må henvise videre til andre lokale hjelpeinstanser. En av informantene beskriver hvordan barnehuset ivaretar barnet (og familien) ved å avlaste legene:

(...) [etter] en vanlig undersøkelse [på sykehuset] i full fart så, okey da har vi gjort saken og ferdig med det, nå får dere klare dere selv, (...) men da har barnehuset kapasitet til å (...) fortsette kontakten ukentlig eller flere ganger i uka med disse familiene.

Her ser altså rettsmedisinerne at barnehusene gjør noe mer for barna enn det sykehusene gjør, og at barnehusene avlastar legen etter at undersøkelsen er over. Dette blir en parallell til politiet som fremhever det som positivt for dem at barnehusene tar hånd om barnet (og familien) før og etter dommeravhøret. Legene fremhever, i likhet med andre informanter, også de barnevennlige lokalene som en positiv side ved barnehusene.

Til tross for de positive erfaringene legene har med barnehusene både for sin egen del og ikke minst sett fra barnas synsvinkel, kommer det tydelig frem at undersøkelser som ikke utføres på sykehuset medfører store praktiske og faglig utfordringer for legene.

Svakhetene ved å foreta medisinske undersøkelser på barnehuset

Tidsbruk og logistikk

Rettsmedisinerne ser en del praktiske utfordringer ved at barnehusene er lokalisert et annet sted enn sykehusene. Blant annet medfører det å skulle jobbe to steder at de bruker tid på å forflytte seg mellom barnehus og sykehus. Noen dommere og advokater problematiserer også den ekstra tidsbruken ved å forflytte seg fra ett sted til et annet, og enkelte hevder faktisk at ekstra tidsbruk er noe som taler *mot* å bruke barnehusene. Legene går ikke så langt, men sier at ekstra bruk av tid i en på forhånd hektisk hverdag, oppleves som en belastning.

Noen av ulempene ved å dele seg mellom to arbeidssteder er det vi kan kalle «logistikkutfordringer». Legene sier det blir for mye logistikk knyttet til at papirer skal fraktes frem og tilbake når de skal forflytte seg mellom to ulike arbeidssteder. De forteller for eksempel at de ikke har tilgang til sykehusenes journalsystem på barnehusene på grunn av brannmurene som sykehusjournalene er omgitt av. Dette blir tungvint når man har glemt å ta med seg noen papirer, eller plutselig trenger noen papirer man ikke visste at man kom til å ha behov for. I praksis betyr det at papirarbeid i forhold til undersøkelsene som er gjort på barnehusene ofte må gjøres utenom arbeidstiden på barnehusene. Denne tidsbruken er både vanskelig å dokumentere og vanskelig å få satt av tid til. En av legene forteller at han har prøvd å jobbe to halve dager på barnehuset i stedet for en hel, men har konkludert med at det blir enda mer ressurskrevende. Han sier: *«Altså jeg synes det dobbeltlivet var forferdelig slitne dager altså. Du må tilbake til, på sykehuset og gjøre ting ferdig. Skriverarbeid av diktering og. Det blir bare et heft og et kjempestress.»*

En annen utfordring knyttet til avstanden mellom barnehus og sykehus er at det kan oppstå behov for supplerende undersøkelser som for eksempel røntgen eller analyse av blodprøver. Dette er undersøkelser man ikke har utstyr til å gjennomføre på barnehusene. I slike tilfeller hadde det i følge legene vært optimalt om barnehusene hadde ligget i tilknytning til sykehusene slik at barnehusene kunne benyttet hele det diagnostiske tilbudet sykehusene har å by på. Vi tolker informantenes utsagn dit hen at alle ekstra administrative og praktiske gjøremål som oppstår som en følge av å jobbe på to geografisk atskilte arbeidssteder, oppleves som en belastning.

Barnehusenes begrensninger

Barnehusene har, som tidligere beskrevet, faste åpningstider på dagtid på hverdager, og legetilbud maksimum en til to dager i uka. På sykehuset derimot, har man et vaktssystem som medfører at det alltid er noen til stede. Med utgangspunkt i dagens åpningstider, kan ikke barnehusene gi noe akutttilbud, og man er derfor helt avhengig av at kompetansen opprettholdes på sykehusene. En rettsmedisiner sier:

(...) familievoldssaken (...) det er jo ikke så vanlig at de skjer i mellom ni og femten akkurat mandag til fredag. Det er jo stort sett utenom de tidspunktene man har familievold eller seksuelle overgrep (...) og da blir det lite logisk at man skal undersøke disse to ganger i uka. Tirsdag og torsdag på dagtid.

Legen peker også på at de groveste mishandlingssakene aldri kommer i kontakt med barnehusene. Barna i disse sakene blir lagt inn på sykehus og utredet der. Det samme gjelder de groveste seksuelle overgrepssakene. Også i disse sakene blir barna undersøkt på sykehus fordi det kreves en akutt undersøkelse og da kan man ikke forholde seg til begrensede åpningstider på barnehusene. En annen

grunn til at undersøkelsene foretas på sykehus er at man som tidligere nevnt, har behov for utstyr som ikke finnes på barnehusene – for eksempel røntgen, ultralyd, CT, og laboratorium for analyse blodprøver.

Det er altså bred enighet blant rettsmedisinerne om at barnehusene ikke kan erstatte sykehusenes tilbud om rettsmedisinske undersøkelser. Dagens begrensede tilbud om undersøkelser på barnehusene kan derfor bare være et supplement. Legene uttrykker i den forbindelse bekymring over hvordan man bruker de begrensede økonomiske ressursene man har, og de stiller spørsmål om dagens todelte ordning gir optimal ressursutnyttelse.

Advokatene støtter legenes bekymring. Også de peker på at det ordinære medisinske miljøet er langt mer tilgjengelig tidsmessig når det gjelder å ta imot barnet enn barnehusene. Der det er aktuelt med en medisinsk undersøkelse i en seksuell overgrepssak, haster undersøkelsen. Dette tilsier at det medisinske tilbudet utenfor barnehusene vil være bedre, i følge advokatene. Dommerne anfører at fordi det gjerne vil haste å sikre bevis, er det viktig at dette skjer i et fagmiljø som foruten å ha kompetanse også har 24 timers beredskap.

Kvaliteten på undersøkelsene

Noen leger uttrykte bekymring for kvaliteten på undersøkelser utført på sykehus fordi undersøkelser kan bli utført av uerfarne leger. Hvis man for eksempel kommer i høytider, kan undersøkelsen bli utført av en assistentlege som foretar sin første rettsmedisinske undersøkelse på egenhånd: «(...) *dem tror at de kommer til et høy kvalifisert rettsmedisinsk undersøkelse her på (...), men i realiteten så er det jo en assistentlege som da leser ei kokebok for å gjøre den sporsikringsprøven, kanskje for første gang, hvis han er uheldig.*» Våre erfarne rettsmedisinere fastslår at det ikke er enkelt for de uerfarne «å leke» rettsmedisinere. Man ser for eksempel:

(...) DNA-prøver som har vært sendt til mikrobiologisk dyrkning i stedet for å sende til rettsmedisinsk (...) eller dyrkningsprøver på seksuelt overførbare sykdommer som ikke er håndtert riktig fordi man ikke vet bedre. Men i og med at det ikke er satt av ressurser til det, så er det vanskelig å belaste sykehuset som da skal redde liv og helse først og fremst og ikke først og fremst skaffe rettsmedisinske bevis.

Våre informanter, som har lang og bred erfaring, og påpeker at det kreves lang erfaring for å bli en god rettsmedisiner.

På denne bakgrunn mener derfor flere leger at undersøkelser foretatt på barnehusene er kvalitetssikret på en helt annen måte gjennom at de utføres av erfarne rettsmedisinere med lang fartstid innen rettsmedisinsk arbeid og barnemedisin. Samtidig er de bekymret for om den medisinske kompetansen

vil være like god alle steder i landet hvis det etableres nye barnehus på mindre steder: «(...) *trusselen med alle disse barnehusene på et hvert nes, det kan jo være vanskelig for de har vel ikke gode leger som kan gjøre undersøkelser.*»

I forhold til kompetanse peker legene også på at det å benytte det eksisterende hjelpeapparatet i stedet for å etablere nye tilbud kan gi «gevinster» med tanke på både videreutvikling videreføring av kompetanse. De erfarne rettsmedisinerne kommer i flere sammenhenger tilbake til at dette er et fag det tar tid å lære. For dem som har deler av sitt arbeid knyttet til barnehus, sier flere at kompetanseoverføringen blir vanskeligere når undersøkelsene gjøres utenfor sykehuset. En sier: «*For det tar år før de forstår hva de holder på med (...) Alle må gå sin vei, men en kan gjerne bruke det som er (...) tenker jeg i alle fall.*» Samlet sett forstår vi legene dit hen at de mener det vil være enklere å sikre god kvalitet hvis undersøkelsene utføres innenfor det eksisterende hjelpeapparatet.

Rekruttering av helsepersonell til rettsmedisinsk arbeid

Legene viser til problemer med rekruttering av nye leger til rettsmedisinsk arbeid. Dette er en generell utfordring som ikke er ny etter etableringen av barnehusene, men den praktiske tilretteleggingen for opplæring blir vanskeligere når arbeidet foregår på to steder. Informantene ser altså på avstanden mellom sykehus og barnehus som en av faktorene som bidrar i negativt i forhold til rekruttering. En lege sier:

Og det ser jeg (...) vi blir litt sånn isolert fra resten av barnemedisinen når vi holder på nedpå der [barnehuset]. Og derfor så mener jeg at vi er nødt til å holde på både på sykehuset og på barnehuset. For vi må sørge for at vi ikke er en utdøende rase altså. Vi som kan dette her.

Som mulige forklaringer på hvorfor rekruttering til rettsmedisinske undersøkelser av barn er vanskelig, peker en av legene på holdningene til rettsmedisinsk arbeid. Han sier at mange synes «man er en rar fyr» når man holder på med rettsmedisin, og peker på at det er begrensede muligheter for høy yrkesstatus innen fagområdet. Han trekker paralleller til det han hører politifolk som jobber med avhør av barn sier, nemlig at dette arbeidet tradisjonelt sett heller ikke har høy status. På sikt tror han rettsmedisin vil domineres av kvinner, og siden typiske kvinneyrker tradisjonelt har lav status, er han bekymret for fremtiden.

Muligheter for å forberede kvaliteten ved den rettsmedisinske sporsikringen på barnehusene

Barnet i et helhetsperspektiv

En av legene hevder det hadde vært mulig å bedre kvaliteten på undersøkelsen dersom rettsmedisineren hadde bedre kjennskap til barnets bakgrunn og historie. Han sier:

(...) det at vi egentlig ikke har så veldig mye bakgrunnsinfo og informasjon om hva barnet har sagt, og hva barnet kanskje også har hatt av type symptomer, plager, helseproblemer. Det kan svekke kvaliteten på undersøkelsen. For det er nettopp det der å se de fysiske forandringene i perspektiv av bakgrunnshistorie som blir det viktige her (...).

Andre kommer også inn på nytten av å se barnet i et helhetsperspektiv, og at rettsmedisinerne burde hatt bedre tid til samtaler med barnet selv og den som følger barnet. En lege anslår at han i så fall måtte doble tidsbruken pr. undersøkelse til 4 timer. De samme rettsmedisinerne fremhever at deltakelse på samrådsmøter og andre tverrfaglige møter på barnehusene, kan bidra til å heve kvaliteten på undersøkelsene fordi man også gjennom disse møtene kunne fått et mer helhetlig bilde av barnet og barnets situasjon.

Noen leger sier det ville være en god ide at alle barn som er i kontakt med barnehuset fikk tilbud om en medisinsk undersøkelse.

(...) vi finner mye rart av altså, sykdommer, tilstander, helseplager, som kan være relatert til omsorgssvikt og mishandling, men som ikke direkte er rettsmedisinske bevis. Men som vi da får, altså vi får de der problemstillingene inn i et eller annet system, det være seg henvisning til psykisk helsevern, eller oppfølging på grunn av ernæring eller ja, hva det nå måtte være altså. Så det vil jeg løfte fram som et viktig perspektiv her. (...) man får det jo gratis med på kjøpet når man gjør det andre.

En slik mer rutinemessig undersøkelse ville kunne ha stor betydning i kartleggingen av barns helse. Rettsmedisinerne ser altså et behov for mer informasjon om barnet, og mulighet for å utføre flere ulike undersøkelser. Begge deler krever økte ressurser, samt forståelse for viktigheten av dette arbeidet.

Lære av erfaringer

En lege hevder at barnehusene i Norge har et ubrukt potensial i forhold til oppfølging og avslutning av saker, og viser til erfaringer fra barnehus i USA der man bruker ukentlige tverrfaglige møter blant annet til oppfølging og «lukking» saker. På disse møtene er alle involverte yrkesgrupper til stede:

(...) både helsepersonell og politi og påtalemyndighet og barnevern og liksom alle de som har en aksje i problemstillingen. Også diskuterte man barn for barn, og så fordelte man oppgavene og så ble man enige om når man skulle ta opp dette her barnet til en ny drøfting. Kanskje etter en måned, kanskje etter to. Men det, men det der var et veldig godt system, altså, for å sikre en tverrfaglig oppfølging....

En evaluering ved avslutning av saker er noe både barnehusledere og politiet også etterlyser, og mener at det gjøres i altfor liten grad. Det er viktig å kunne lære av erfaring gjennom blant annet å ha et

system for avslutning av saker. Vi tolker informantene dit hen at det legene kaller «avslutning» i stor grad tilsvarer det barnehusledere og politi kaller «evaluering». Nettopp det at barnehusene samler ulik kompetanse under samme tak burde kunne gjøre dem til et egnet sted for denne type virksomhet.

Tempo på utredningsarbeidet

Noen av legene er opptatt av at utredningen på barnehusene tar for lang tid i mishandlings- og familievoldssaker. Det kan gå opptil to uker før «det skjer noe», og det er lenge for et barn. Synlige tegn på akutte skader kan være borte i løpet av noen dager – noe som kan vanskeliggjøre dokumentasjon av skadene i etterkant. Informantene mener lang utredningstid er mulig fordi det er barn som er ofre:

(...) hvis det var et voksent menneske som blir mishandla, så drar man jo rett på legevakta og får en dokumentasjon av skade (...) skadeomfanget samme kveld eller samme natt (...) mens her når det gjelder barn så må man da vente til man har samla inn alle fagpersoner rundt og det gjøres en politianmeldelse og det blir da en, et avhør på (...) barnehuset da (...) Så jeg tenker jo at det hadde vært bedre å fått ferske og varme spor når man skal utrede en sak, at man kommer til åstedet og ikke venter til kroppen har reparert seg.

De som foretar undersøkelser av barn sitter altså ofte igjen med gamle arr å undersøke, og mange av disse kan være fra tilfeldige skader som alle barn har. Som en sier:

Så det blir veldig uspesifikke funn i de her gamle arrene eller merkene som barn, som vi dokumenterer på barnehuset (...) så jeg skulle veldig gjerne hatt de ferske blåmerkene som da kan dokumenteres fortløpendes og se at de blir borte eventuelt noen dager senere, ved en ny undersøkelse.

Informantene påpeker altså at utredningene burde gå raskere slik at medisinske undersøkelser ble gjort så tidlig at det er mulig å dokumentere «ferske» skader.

Kompetansebygging

Erfaring, kompetanse og tid er viktige faktorer som påvirker kvaliteten i det rettsmedisinske arbeidet. Våre informanter sier at selv om dokumentasjonsutstyret rundt om kanskje er av eldre årganger, fungerer det greit. Det er først og fremst personressurser som må oppgraderes og vedlikeholdes, og det er stor slitasje på rettsmedisinere fordi de ofte er veldig alene om sine oppgaver. En lege sier:

(...) [hvis man hadde] oppgradert den rettsmedisinske saken med et team for eksempel som kunne gjort disse[undersøkelsene] på døgnbasis året rundt, så tror jeg man hadde fått en høyere kvalitet på de prøvene som skal benyttes videre for rettsapparatet (...) barneleger,

kanskje gynekologer (...) for egen del så vet jeg at et titalls barneleger kunne gjort de undersøkelsene på østlandsområdet (...) og det er jo mange [i] hjelpeapparat som kunne gjort seg nytte av et sånt team. Det er jo politi og det er barnevernsvakter, og det er legevakter.

Legene ønsker seg også tettere samarbeid med andre spesialister på sykehuset. En sier:

(...) men det er nå et problem uansett, altså. Å få tid i en travel hverdag til å møtes i gangen, altså. Men på store sykehus i andre land har man team som barnemishandlingsteam som møtes og drøfter (...), og det skal vi også få laget her, men det er jo det, det er noe som krever logistikk (...).

Denne type tverrfaglig medisinsk samarbeid mellom leger med ulike spesialiteter er vanskelig på sykehusene, men vil være umulig å få til på barnehusene i og med at de geografisk og administrativt ligger utenfor sykehusene.

Den optimale løsningen for rettsmedisinerne ville derfor være at barnehusene lå på sykehusenes områder. I tillegg til de praktiske og medisinsk faglige fordelene som er skissert tidligere i fremstillingen, tror noen av legene at bevisstheten rundt overgrep mot barn ville øke hos en stor gruppe helsepersonell dersom barnehus var knyttet til sykehus. Kanskje ville man oppdage flere overgrep og mer mishandling hvis leger og sykepleiere på poliklinikken var mer bevisste og hadde mer kunnskap om feltet. En informant sier: «(...) for barn kan jo (...) blir jo syke – de får jo kroppslige plager og. Så kanskje en del av de barna som faktisk kommer på barnesenteret kan være utsatt for ting uten at det kommer frem da.»

Ressursutnyttelse

Alle rettsmedisinerne snakker om begrensede økonomiske midler. Selv om de ser mange positive sider ved barnehusene, er de bekymret for at ressursene må fordeles mellom barnehusene og sykehusene. De ser at kostnadene ved å tilby samme undersøkelse to steder fører til at man må ha dobbelt opp av en del utstyr, og de ser at det er tidkrevende å jobbe to steder. Legene peker altså på bekymringer knyttet til bruk av de *samlede* ressursene det rettsmedisinske miljøet i Norge har. Skal ressursene samles og utnyttes best mulig der tilbudet allerede eksisterer – eller skal det brytes opp og kanaliseres ut til enda flere enheter, spør flere. En advokat uttaler i denne sammenheng: «(...) man har brukt kanskje unødige ressurser på utstyr som allerede fins på sykehuset.»

Legene uttrykker også bekymring for at sykehusene vil nedprioritere midler til rettsmedisinsk arbeid fordi dette nå er en del av barnehusenes virksomhet, og sier det er viktig at ressurser til rettsmedisinske undersøkelser blir øremerket og ikke forsvinner inn i sykehusdriften for øvrig:

(...) det må liksom være en vaktordning som er øremerka som at det er vilje til å satse [på] år etter år (...) at det ikke er et slags prosjekt på et år og så rakner det (...) det tar jo litt tid å bygge opp (...) befolkningen og politiet rundt omkring vet at der er det bare å komme.

Advokatene diskuterer også hensiktsmessigheten av å tilrettelegge for medisinsk undersøkelse ved barnehusene i sammenheng med grunntanken i barnehusordningen om at barnet skal ha ett sted å komme til. Intervjuet med advokatene indikerer imidlertid at selv om dette kan være en god løsning for barnets opplevelse av ivaretagelse, er det ikke nødvendigvis den mest hensiktsmessige ressursbruken i forhold til etablerte miljøer som allerede foretar slike undersøkelser.

Også politiet er opptatt av ressursbruken ved å foreta medisinske undersøkelser på barnehuset.

En sier:

Mens vi før flyttet barnet (...) opp til barneklubben (...) så flytter vi i dag spesialisten og sykepleier fra klubben til barnehuset. Og jeg stiller jo et lite spørsmål ved den ressursmessige tankegangen (...) Ressursene på barneklubben er stramme, og jeg vet ikke om det er den riktige måten å gjøre det på at man trekker den ressursen ut fra barneklubben og inn på barnehuset så lenge det ikke er snakk om større avstander (...) Altså, vi kan ikke etter min mening – og jeg tror ikke det blir gjort heller – vi kan ikke kjøre et dommeravhør, en rettsmedisinsk undersøkelse og en – jeg holdt på å si en trøste-og-bære-samtale på en gang borte på barnehuset. Altså har barnet vært på barnehuset, så er det antagelig nok for den dagen. Så jeg føler at man kanskje har gapt over litt mye i det godes tanke, for jeg vet nå ikke om det er så mye mer traumatisk for barnet å måtte reise på barneklubben og bli undersøkt, enn å reise på barnehuset og bli undersøkt.

En alternativ «barnehusmodell»

I dag tilbyr alle barnehusene en begrenset mulighet til å utføre rettsmedisinske undersøkelser på barnehuset. Flere rettsmedisinere gir uttrykk for at de burde vært tatt mer med på råd i utformingen av barnehusordningen på bakgrunn av at de har lang erfaring fra rettsmedisin og barnemedisin. De synes også at man i tillegg til den modellen man har valgt, burde ha prøvd ut en sykehusmodell.

Rettsmedisinerne fremhever det *de* ser på som de største fordelene ved sykehusmodellen. Det ene er at sykehusene er døgnåpne, og man kunne utnyttet denne fordelene ved at man i stedet for å etablere et nytt tilbud på barnehusene, kunne gitt mer ressurser til sykehusene. En annen fordel ved sykehusene er at man allerede har undersøkelsesutstyr, laboratorium m.m., og at man kunne dratt veksler på en allerede eksisterende administrativ tjeneste ved barneklubbene. Noen av våre informanter savner for eksempel en erfaren sykepleier som kunne ta seg av planlegging og logistikk knyttet til de medisinske

undersøkelsene. Enkelte har dette tilbudet når de utfører undersøkelser på sykehusene, men savner det når de er på barnehusene.

Legene fremhever også turnusordningene på sykehuset som en mulig ressurs. En lege sier:

(...) jeg tenker i utgangspunkt det å hatt dedikerte midler på et sykehus, med turnuser og vaktgående rettsmedisinere (...) Da bør det være hos barn, barnelege (...) med spesialopplæring (...) du må ha klinisk hverdag for å forstå hva dette dreier seg om (...) du er nødt til å gå inn i materien (...) [det er] veldig sammensatt.

En annen lege fortsetter:

(...) hvis vi skal lage en modell, så bør det være en modell som de kan bruke på hele landet (...) jeg tror det å forankre det i et (...) medisinsk fagmiljø (...) som kan ha rettmedisinsk opplæring. Så vil det, tror jeg, sikre en raskere undersøkelse, bedre kvalitet av de undersøkelsene (...) selvfølgelig koster undersøkelsene en del, det å rykke ut og gjøre sånn natt og dag og helg og første juledag (...) [en viss] sum må vi jo estimere som man må beregne og legge det i potten.

Sitatene over viser at rettsmedisinene, ut fra sitt ståsted, ser mange fordeler ved å bruke allerede eksisterende tilbud og utstyr på sykehus i stedet for å ha to delvis overlappende tilbud.

Sammenfatning

Omkostningene ved å tilby rettsmedisinske undersøkelser både på barnehusene og sykehusene, samt utnyttelsen av knappe ressurser, løftes som aktuelle problemstillinger legene mener man bør se nærmere på. Ut fra våre data kan det også se ut som om det rettsmedisinske miljøet i Norge er lite og sliter med rekruttering. Flere synes derfor å mene at en oppsplitting av fagmiljøet er uheldig, og at dette vil bidra negativt i forhold til rekruttering.

Samtidig ser informantene at barnehusene representerer et godt tilbud med tanke på en total ivaretagelse av barnet, og i det at barn og pårørende kan forholde seg til ett sted. De ser også fordeler ved at barnehusene legger til rette slik at de involverte yrkesgruppene kan konsentrere seg om sine arbeidsoppgaver, og overlate den helhetlige ivaretagelsen til de ansatte på barnehusene.

En av legene påpeker et paradoks som belyser ressursbruken. Informanter fra ulike yrkesgrupper er, som vi har sett, opptatt av om ressursene benyttes best mulig når rettsmedisinske undersøkelser skal utføres på barnehusene. Følgende sitat illustrerer hans bekymring for at mye ressurser kommer få til gode. Han sier: «(...) her [på barneklubben] koker det [av] unger. Så det, det er litt paradoks (...) på

barnehuset er det mange voksne og få barn. Ja altså, veldig hyggelig barnevennlig og ordentlig utstyr, men det er flest voksne.»

Fremstillingen viser etter vår oppfatning noe av dobbeltheten i rettsmedisinernes, og andre informanternes, syn på barnehusene. På den ene siden er barnehusene et flott sted å være når man er der, men de praktiske utfordringene knyttet til å gå ut av sitt fagmiljø for å gjøre en jobb et annet sted har til dels store omkostninger. Rettsmedisinerne, dommere og politiet utfører alle et stykke arbeid på barnehusene. Både politiet og legene sier de erfarer at de får bistand fra barnehusene som avlaster dem i deres arbeid, men legene opplever allikevel samlet sett en større belastning enn gevinst i det at de må utføre sitt arbeid to steder. Samtidig er legene, i likhet med alle andre informantgrupper, enige om at for barna er barnehusene et godt sted å være.

Kapittel 9 Organisering av barnehusenes virksomhet

Innledning

I dette kapitlet skal vi se nærmere på måten virksomheten i barnehusene er organisert på, herunder hvordan barnehusene er forankret i forhold til overordnede myndigheter. Fra annen forskning vet vi at organiseringen av tiltak legger sentrale premisser for samarbeid. Organisatorisk forankring kan også ha stor betydning både for tiltakets legitimitet internt i egen organisasjon og ut mot samarbeidspartnere. Vi skal også se nærmere på hvilke implikasjoner innføring av barnehus har hatt for ressursbruk i den grad vårt materiale har gitt informasjon om dette. Spørsmål om ressursfordeling og bruk henger nært sammen med de organisatoriske sidene ved tiltaket.

Videre skal vi se nærmere på samarbeidet barnhusene i mellom, og mellom barnehusene og de øvrige aktørene som inngår i barnehusenes virksomhet. Vi ser spesielt på samarbeidet med politiet knyttet til etterforskning fordi samarbeid er en viktig premiss for å sikre god etterforskning i disse sakene. Gode samarbeidsrelasjoner må dessuten anses som en av grunnpilarene i barnehusordningen. Å samle flere tilbud til barn og pårørende under ett tak sikrer ikke et godt tilbud dersom ikke samarbeidet mellom aktørene fungerer godt. Vi minner om at i Sverige ble barnehusordningen innført som en samarbeidsordning. Da det er vanskelig å se på samarbeid uten å komme inn på rolleavklaringen i barnehusene, vil vi trekke frem aspekter ved rolleavklaring som er relevante for samarbeid.

I kapitlets siste del skal vi se nærmere på barnehusenes arbeid i forhold til kompetanseutvikling – primært kompetanseutvikling med hensyn til politiets virksomhet. Kvaliteten på dommeravhørene har stor betydning for avhørenes bevisverdi. Derfor skal vi se nærmere på hva barnehusenes gjør nettopp for å drive kompetanseutvikling knyttet til dommeravhør.

Organisering

Bakgrunnen for opprettelsen av barnehusene var et politisk ønske om å bedre ivaretagelsen av barn og unge utsatt for vold og overgrep. I kapittel 2 har vi beskrevet veien fra dokument 8-forslaget i 2004 til opprettelsen av barnehusene startet i 2007. I samme kapittel beskriver vi også hvordan barnehusene i stor grad har vært overlatt til seg selv i forhold til å forme sin egen virksomhet – selv om det har vært noen føringer. Både barnehusledere, representanter fra politiet og dommere har pekt på det problematiske ved at barnehusordningen ble innført uten at det var utarbeidet klare overordnede retningslinjer for virksomheten.

Et tverrdepartementalt prosjekt i regi av politiet

Barnehusene er et tverrdepartementalt prosjekt, og et resultat av samarbeid mellom Helse- og omsorgsdepartementet (HOD), Barne- omsorgs- og likestillingsdepartementet (BLD) og Justis- og beredskapsdepartementet (JD). Det administrative ansvaret for barnehusene er lagt til Politidirektoratet (POD) og de er tilknyttet politidistriktene der barnehusene geografisk er plassert. Hvert av barnehusene dekker et ulikt antall fylker, politidistrikt og tingretter.

At det administrative ansvaret for barnehusene ble lagt til politiet var i utgangspunktet ingen selvfølge. De barnehuslederne som har sagt noe konkret om denne organisatoriske tilknytningen, har gitt uttrykk for at de har fått både støtte og «frie tøyler». Flere sier også at de mener det har vært en gunstig ordning i startfasen fordi de opplever politiet som mer handlingsorientert enn de tror andre instanser ville vært. En av barnehuslederne uttaler:

Når det gjelder begrunnelser for den organisatoriske plasseringen, så handler det om flere forhold. Spesielt i oppstart tror jeg det har vært helt avgjørende at vi har ligget under politiet og justis. Politiet er blitt programforpliktet til å bruke oss til tross for til dels stor skepsis i starten. Vi skal samarbeide med sterke fagtradisjoner som har gjort sitt arbeid uten oss i årevis. Slik det har vært nå, har de blitt nødt til å i hvert fall å prøve oss ut. Når også politimesterne i flere distrikt har gått ut og anbefalt/pålagt bruk av barnehusene, så gir det oss ekstra drahjelp. Der politimesteren ikke har gjort det, har det naturlig nok vært vanskelig. Jeg tror en slik organisering vil være viktig videre også.

Enkelte har imidlertid gitt uttrykk for at barnehusenes organisatoriske plassering nå bør vurderes på nytt.

Flere dommere trekker frem det at barnehusene er et prosjekt som berører flere departementers ansvarsområder i seg selv kan være en utfordring i forhold til barnehusenes virksomhet. En dommer understreker at det å ha en felles plattform på tvers av involverte departementer, er en svært viktig forutsetning for at en slik ordning skal fungere. En felles plattform handler om struktur og kommunikasjon, og at man får en felles forståelse for ord og begreper innenfor de ulike profesjonene. Dommeren sier: «Et rettslig begrep kan inneholde noe annet enn et psykologisk begrep, eller et medisinsk begrep som egentlig berører det samme feltet.»

En annen dommer uttrykker skepsis til barnehusenes tette bånd til politiet. Han sier: «(...) sånn som det er i dag, så skjemmes det litt av at dette (...) liksom er politiets greie, dette barnehuset.» Han mener at det er viktig at barnehusene ikke knyttes for tett opp til politiet så lenge de også skal ivareta andre oppgaver enn de som er knyttet til den etterforskningsmessige siden av saken, og han mener at barnehusene bør ha en mer nøytral status. Dette kan fortolkes som en forlengelse av den bekymringen

flere av dommerne tidligere har gitt uttrykk for når det gjelder uklarhet rundt barnehusenes rolle og mandat i sakene.

Betydningen av forankring innenfor politiet og justissektoren

En problemstilling som reiser seg er om det har noen betydning for barnehusenes virksomhet at de er forankret i justissektoren. Dette må sees i sammenheng med at barnehusene ivaretar flere ulike oppgaver; det etterforskningsmessige/rettslige, det barnefaglige og det behandlingsmessige. Den organisatoriske forankringen i justissektoren innebærer at forankringen kun omfatter ett av de tre perspektivene, og at de to andre mangler i dagens organisatoriske forankring. Manglende forankring i BLD og HOD gir en svakere organisatorisk forankring av de barnefaglige og de helsefaglige perspektivene. Flere av lederne påpekte problemer knyttet til at de ikke har noen å ringe til når de har spørsmål knyttet til disse departementenes ansvarsområder. Samtidig ser flere av barnehuslederne, som vist over, det som en fordel at barnehusene er forankret i justissektoren.

En av barnehuslederne mener det er en ubetinget fordel at barnehusene er forankret i justissektoren. Hun sier: *«(...) jeg tror det er helt riktig at vi er innenfor justissektoren fordi at en nøkkelfaktor (...) [er at] det er sentrert rundt det straffbare forhold. Og det må vi ikke glemme.»* Dette synet støttes av flere og viser at selv om barnehusene skal ivareta flere viktige perspektiver i saken, så står det strafferettslige i sentrum for barnehusenes virksomhet. Barnehuslederen mener også at forankringen i justissektoren har vært viktig for å gi ordningen legitimitet, noe som også har vært viktig i arbeidet ut mot de andre områdene. Dessuten mener hun at man ikke hadde fått politiet og de øvrige rettslige aktørene til å bruke ordningen hvis forankringen ikke hadde vært i justissektoren.

Når det gjaldt spørsmålet om barnehusenes administrative forankring i politiet, ble det fremhevet som en fordel å være plassert i den administrative avdelingen. Flere barnehusledere har erfart at barnehusene blir sett på som en prioritert oppgave og de rapporterer om god lederstøtte. Samtidig opplever andre at denne forankringen er utilstrekkelig. Det er ikke alle spørsmål ved barnehusenes virksomhet som er like naturlig å fremme til sjefen i administrasjonsavdelingen i politiet, i følge disse lederne.

En utfordring med forankring i justissektoren er at barnehusene er pålagt å forholde seg «til linjen» dersom de har spørsmål om virksomheten. Å følge linjen i politiet innebærer at eventuelle spørsmål må gå via politimesteren og videre til POD og JD – noe som i praksis betyr at alle lederne må sende sine spørsmål gjennom systemet og oppover i hierarkiet. Slik kan organiseringen i seg selv være et hinder mot samordningsbehovet som knytter seg til selve barnehusetiltaket. Flere lederne uttrykker allikevel stor lojalitet i forhold til å følge de organisatoriske «spillereglene». En sier: *«(...) jeg tenker*

at det er den beste måten jeg kan, altså, det er den beste måten jeg kan forsikre meg om at barnehuset får en fremtid. Det er å kjøre innenfor de rammene som er på en måte.»

En utfordring ved politiets «linjeorganisering» oppstår når barnehusene kommer i en situasjon der de har behov for å kritisere myndighetene. Slik situasjonen er nå, formidler barnehusene slik kritikk via årsmeldingen til media. Man kan derfor stille spørsmål om denne praksisen er til barnehusenes fordel med tanke på å sikre best mulig utvikling og samordning av tilbudet ved barnehusene.

Behov for overordnet styring

Flere av barnehuslederne beskriver POD som perifer i forhold til virksomheten ved barnehusene. Dette handler om lite kontakt med direktoratet, og at den som har ansvaret for barnehusene i direktoratet har et for stort faglig ansvarsområde til å kunne ivareta barnehusene på en god måte. Det handler altså om organiseringen av arbeidet internt i direktoratet og ikke om manglende interesse for å følge opp fra den enkelte saksansvarliges side.

Lederne etterlyser overordnet styring av barnehusene og et klart mandat for barnehusenes virksomhet. Som vist i kapittel 2 var det opprinnelig en styringsgruppe for barnehusene, men denne ble avvirket. Mye tyder på at styringsgruppen ikke fungerte etter hensikten, og enkelte ledere forteller at de for eksempel prøvde å spille inn spørsmål i starten, men at de ikke fikk svar. Andre var kritiske til at barnehusene selv ikke var representert i gruppen. En leder sier: «(...) jeg må jo si at jeg reagerte på at du har en styringsgruppe hvor det er ingen som representerer barnehuset.» Barnehusene fikk referat fra møtene, men var altså ikke selv til stede på møtene.

Til tross for at styringsgruppen ikke fungerte, er det mye som tyder på at nedleggelsen ga et negativt signal til barnehusene. En leder sier for eksempel: «(...) man fikk en følelse av at man ikke helt tok ansvar for oss.» En annen fremholder at: «(...) jeg opplever jo og at politidirektoratet og er veldig uinteressert i å ha ansvaret for barnehusene.» Et slikt signal er uheldig fordi det gir dårlig samsvar mellom daværende politisk ledelse som tok initiativ til å opprette barnehusene og underliggende etat. Flere barnehusledere ønsket et tettere samarbeid med POD. Rent faktisk innebærer dette at det i en lengre periode har manglet en sentral styring av barnehusene. En av lederne sier: «(...) for meg blir det tydeligere og tydeligere at barnehusene mangler en sentral overordnende føring.» Denne lederen hadde ønsket et sekretariat forankret i JD som ivaretok spørsmål som barnehusene har behov for avklaringer rundt. Barnehuslederen nevner for eksempel: «(...) spørsmål som går på registrering, hvordan du fører data, altså mange sånne juridisk ting (...)». Hun opplever at behovet for overordnet styring har blitt større etter hvert som det er blitt flere barnehus – et synspunkt som støttes av flere. Lederne ønsker imidlertid ikke en detaljstyring av virksomheten, men en gruppe som kan ta stilling til mer overordnede spørsmål som berører alle barnehusenes virksomhet, for eksempel utvikling av

registreringsrutiner, budsjettspørsmål, taushetspliktsspørsmål og datasystem. En av lederne uttaler: «(...) *det er så viktig å ha et sånt overordnet organ som tar noen sånne hovedgrep. Som sier dette er likt for alle barnehusene.*» Samtidig sier en av lederne at det er viktig at et slikt overordnet styringsorgan blir satt sammen på en måte som ivaretar «helhetsblikket», at det ikke bare ser etterforskningssiden av barnehusenes virksomhet.

I følge en av lederne er det i ferd med å komme på plass en ny overordnet styring av barnehusene. Da vi intervjuet barnehuslederne fremsto det imidlertid fortsatt som uklart hvordan denne nye organiseringen skulle være. En av lederne uttalte at: «(...) *det siste vi hørte det var vel i januar i fjor og da var den foreslått nedlagt, og så skulle det opprettes kontaktpersoner i hvert departement eller direktorat. (...) Men siden har ikke vi hørt no.*» Fra POD har vi fått bekreftet at arbeidet med å opprette en ny tverrdepartemental arbeidsgruppe er i gang. Den nye gruppen vil erstatte den forrige i POD, og vil bli et forum for ivaretagelse og drøfting av barnehussaker.⁶⁰

Etter vår vurdering er et overordnet styringsorgan viktig som en støtte for barnehusene i deres virksomhet, og for å sikre en ensartet praksis knyttet til registreringsrutiner og barnehusenes virksomhet for øvrig. Et overordnet styringsorgan bør etter vårt skjønn være forankret i JD, men ha representanter som kan ivareta både det politifaglige, barnefaglige og helsefaglige perspektivet ved virksomheten. I tillegg bør barnehusene være representert i gruppen. Andre undersøkelser har vist at å skille ledelsesnivået fra de som praktiserer tiltaket i praksis, gir dårligere kommunikasjon – noe som slår negativt ut for måten tiltaket fungerer på (Bakketeig, 2011).

Ressursbruk

Slik vi ser det, handler ressursbruk på den ene siden om hvordan barnehusene får sine bevilgninger og på den andre siden om, og på hvilken måte, opprettelsen av barnehusene påvirker de samarbeidende etaters ressursbruk. I forhold til bevilgninger til barnehusene gir vi bare en kort redegjørelse. Vårt fokus er hvordan opprettelsen av barnehusene har påvirket andre aktørers ressursbruk – primært politiet. Vi har ikke mye data knyttet til denne problemstillingen, men flere informanter sier at økt ressursbruk knyttet til barnehusene er noe som kan tale mot bruk av barnehus.

Bevilgninger til barnehusene

Barnehusene finansieres pr. i dag via budsjetttrammen som gis til politidistriktene. Midlene var tidligere øremerket barnehusene, men fra 2012 ble det slutt på denne ordningen. Flere barnehusledere fryktet at dette ville føre til strammere budsjett for barnehusene. Erfaringene så langt har vist at dette varierer – noen har opplevd kutt mens andre har samme økonomiske rammer som tidligere. En leder

⁶⁰ Disse opplysningene er gitt med forbehold fra POD i og med at den nye organiseringen i skrivende stund ikke er på plass.

frykter at opphør av øremerkede midler gir en sårbarhet for barnehusenes stilling i systemet. Hun viser til Sverige hvor barnehusene er kommunale og hvor barnehus er blitt lagt ned i konkurransen om midler innenfor de kommunale rammene. Lederen frykter altså at driften av barnehusene har blitt mer avhengig av «goodwill» fra politimesteren.

En positiv endring, som etter vår oppfatning har styrket de norske barnehusene, er at barnehusenes ansatte fra medio 2011 gikk over i faste stillinger etter å ha vært ansatt i midlertidige stillinger fram til da.

Barnehusenes betydning for ressursbruken i politidistriktet

Et argument som har vært anført mot å gjennomføre dommeravhørene ved barnehusene, er at det er for ressurskrevende – særlig i de tilfellene der det er langt til nærmeste barnehus. Det er først og fremst politiet, gjennom svar på spørreskjemaer sendt til alle landets politidistrikter, som har gitt sine synspunkter på ressursbruken. Her svarte 8 distrikter at det ikke hadde hatt betydning for ressursbruken, mens like mange svarte at det hadde hatt betydning. For de to siste mangler vi opplysninger om dette.⁶¹

Her er det imidlertid nødvendig å fortolke fordelingen med forsiktighet og se nærmere på hva som ligger bak tallene fordi spørsmålet vi stilte til politidistriktene ikke var helt godt formulert. Spørsmålet kan forstås som om det spørres om innføring av barnehus har påført politidistriktene merkostnader, men spørsmålet kan også tolkes som et spørsmål om politidistriktet har fått tilført flere ressurser som følge av innføring av barnehus. Vi ser at politidistriktene har fortolket spørsmålet på litt ulike måter, men de fleste ser ut til å ha fortolket det som et spørsmål om større økonomisk belastning – som var vår intensjon å spørre om i utgangspunktet. Helt sikre kan vi imidlertid ikke være da ett av politidistriktene som har svart nei viser til at de fortsatt bare har et bestemt antall stillinger, noe som indikerer at de har fortolket det som et spørsmål om å ha fått tilført mer ressurser.

Ett av politidistriktene har svart nei på spørsmålet om ordningen har medført økt ressursbruk, samtidig som det fremgår at politidistriktet reduserer bruken av barnehus fordi det er ressurskrevende. De skriver: «(...) i de sakene hvor dommeravhør tas i barnehuset bruker [vi] mye lengre tid på gjennomføringen av dommeravhør i tillegg til utgifter til kjøring, kost mv. Siden vi i liten grad har brukt barnehuset er dette små summer.» Svaret fra politidistriktet viser altså at bruken åpenbart har medført merkostnader for dem. Dette politidistriktet oppgir at dersom de skulle brukt barnehus i alle sakene hvor dette var aktuelt, ville det utgjøre et årsverk i reisetid – noe som illustrerer hvordan økonomiske betraktninger i politidistriktene kan få betydning for den faktiske bruken av barnehusene.

⁶¹ Som beskrevet i kapittel 4 ble spørreskjemaet sendt til alle landets politidistrikter. Vi har fått svar fra 18 av 27 distrikter.

Av de åtte som oppga at etablering av barnehus hadde hatt betydning for ressursbruken, skriver enkelte at det innebærer en betydelig kostnadsøkning. Noen distrikter spesifiserer ressursbruken og viser blant annet til økt tidsbruk i forbindelse med avhørene. Her vil nok tidsbruken variere med reiseavstanden, og ett av politidistriktene viser for eksempel til at det går flere dagsverk til hvert avhør når avhørene tas på barnehuset. Økt tidsbruk har også en rent økonomisk betydning ved at det blir mer overtid, noe enkelte politidistrikt viser til. I tillegg kommer økte reiseutgiftene både for avhører og for aktor. Et av politidistriktene oppgir også økte utgifter i forbindelse med bruk av videolink. Det er vanskelig å si hva politidistriktet mener her, men det kan være at det å ta i bruk videolink har medført utgifter til innkjøp av teknisk utstyr. Et annet distrikt oppgir at økt fokus gir økt ressursbruk. Vi tolker dette slik at økt fokus som følge av barnehusenes virksomhet innebærer at politiet og barnehusene får kjennskap til flere saker, noe som igjen genererer flere avhør. På denne måten blir barnehusenes virksomhet «kostnadsdrivende» for politidistriktet. Fra et rent økonomisk ståsted kan dette være uheldig, men på den annen side kan det bety at politiet får kjennskap til flere straffbare forhold og at flere barn forhåpentligvis slipper å leve i en hverdag med vold og seksuelle overgrep. Samtidig er det viktig at flere saker og behov for flere avhør også innebærer at politidistriktene blir tilført flere ressurser slik at det er mulig å følge opp sakene på en måte som ivaretar både barnet og straffesaken best mulig.

I spørreskjemaundersøkelsen ser vi at ett politidistrikt fremhevet at barnehusets ønske om å ha møte før samrådsmøtet blir sett på som noe som tar opp ekstra tid og ressurser i politidistriktet. Dette viser at det kan være utfordrende både for barnehusene og politidistriktene å finne frem til en praksis som ivaretar både hensynet til den enkelte sak og hensynet til hvordan ressursene utnyttes på en mest mulig effektiv måte. Bortsett fra at det oppleves som ressurskrevende, ser ikke politidistriktene noen ulemper ved tverrfaglig samarbeid, og som et distrikt skriver: «*Det finnes likevel ikke noe alternativ.*» Med andre ord ser de på det tverrfaglige samarbeidet i barnehusene som en nødvendig forutsetning for at sakene skal bli behandlet på en god måte, samtidig som de ser at samarbeid krever ressurser.

Samlet sett indikerer våre data at kostnadene ved bruken av barnehus får betydning for den faktiske bruken. Dette kommer tydelig frem, særlig i de tilfellene der politidistriktene selv har ønsket å bruke barnehusene i større utstrekning, men hvor økonomiske hensyn stenger for dette.

Barnehusenes betydning for ressursbruken hos andre aktører

Noen dommere berører spørsmålet om ressursbruk i fokusgruppeintervjuet, og enkelte uttrykker til dels sterk skepsis mot barnehusene generelt. En sier det slik: «*Jeg ser på barnehuset som et politikerskapt påfunn for å vise at man gjør noe for barna. Tenk om vi tok de ressursene som er lagt i barnehusssystemet og la det på hjelpeapparatet – øremerket hjelpeapparatet.*» Den samme dommeren sier også at svært få av barna er traumatiserte i en slik grad at de har behov for ytterligere tiltak i

hjelpeapparatet. Man kan dermed tolke dommeren i retning av å sette spørsmålstegn ved behovet for hele barnehusordningen. Selv om flere av dommerne er kritiske til barnehusordningen, deler de imidlertid ikke den siterte dommerens oppfatning om at mange barn ikke har behov for ytterligere hjelp.

Som vist tidligere i rapporten opplever flere dommere barnehusene som en god ide i utgangspunktet, samtidig som flere peker på at ordningen innebærer en del utfordringer sett fra deres ståsted. Dommerne peker på at det å gjennomføre dommeravhørene et annet sted enn der de ellers jobber, medfører økt tidsbruk selv om man ikke snakker om lang reisevei. I de tilfellene der det i tillegg er lang reisevei, trekker de frem både økt tidsbruk og økte kostnader som eksempler på økt ressursbruk for sin yrkesgruppe.

Som vist i kapittel 8 trekker også rettsmedisinerne frem bekymringer i forhold til ressursbruken etter etableringen av barnehusene. For denne yrkesgruppen dreier det seg dels om praktiske utfordringer for dem selv ved å utføre sitt arbeid på to ulike steder, men det dreier seg vel så mye om en bekymring for hvordan knappe økonomisk ressurser til rettsmedisinsk arbeid kan utnyttes på best mulig måte.

Opplevs barnehusene som en utfordring mot etablerte systemer?

Enkelte i politiet har i intervjuene uttalt seg kritisk til barnehusene fordi barnehusene får ressurser til kompetanseutvikling mens de som har arbeidet med feltet i politiet i mange år ikke får tilsvarende ressurser. Dette kan oppleves som en nedvurdering av politiets arbeid på feltet. En av lederne hadde opplevd tilsvarende reaksjoner i mindre kommuner der man var redd for at barnehusene skulle «ta over» deres arbeidsområder. Denne lederen mener at effekten av barnehusene vil være det helt motsatte. Lederen sier: *«Så mitt budskap er jo at, at når barnehuset involveres, så blir de [andre aktørene] faktisk involvert i langt større grad enn de var tidligere. De får mer å gjøre (...) ikke bare før dommeravhøret, men også etterpå for da er vi jo i kontakt med de i forhold til den videre oppfølgingen. Så de blir mye mer involverte med barnehuset enn det de, etter min oppfatning, var før barnehuset kom.»*

Samarbeid

Barnehusene er opptatt av at samarbeidet skal fungere godt, og denne delen skal omhandle ulike aspekter ved samarbeidet som foregår ved barnehusene. Siden dette er et tverrfaglig og tverretatlig prosjekt, er evnen til samarbeid avgjørende for hvor godt barnehusene skal lykkes i sitt arbeid. En viktig faktor for å lykkes med godt samarbeid er at de involverte parter har, eller klarer å bygge opp, gjensidig respekt for hverandres profesjoner og kunnskap – at man respekterer hverandres yrkesroller og har tillit til hverandre. I intervjuene trekker flere barnehusledere frem at målet må være at

barnehusenes samlede kunnskap skal bidra til at alle involverte aktører «gjør hverandre bedre» ut fra et felles fokus på *barnets beste*.

Respekt for hverandres kompetanse og profesjon fremheves av flere barnehusledere som viktig for å oppnå godt samarbeidsklima. Man må våge å stille hverandre spørsmål, men være forsiktig med å kritisere hverandre. En av lederne som har uttalt seg om premissene for godt samarbeid, sier at det handler om å samarbeide «... *uten å kritisere hverandre. [En må] gjøre det på en måte som er i samarbeidets ånd, og ikke sånn ovenfra og ned. Det må man ikke gjøre.*» Tverrfaglig og tverretatlig samarbeid har altså best vilkår når aktørene går inn i samarbeidet med respekt for hverandres kompetanse og erfaring.

Samarbeid mellom barnehuslederne

Et annet aspekt ved samarbeid, er samarbeid mellom de forskjellige barnehusene. Lederne forteller at de har hatt stor nytte av hverandre i startfasen. I mangel av klare overordnede føringer for barnehusenes organisering og virke, har det at de selv har utvekslet erfaringer og kunnskap kanskje vært helt avgjørende for at de såpass raskt har etablert et konsept som til tross for lokale forskjeller har mye felles.

Manglende sentral styring har gitt behov for å samarbeide på tvers av barnehusene, og har vært en viktig bakgrunnsfaktor for at det er blitt etablert samarbeid mellom barnehuslederne. Barnehusene samarbeider dels gjennom regelmessig møtevirksomhet og dels gjennom mer uformell dialog der en av lederne fremhever at man har mest kontakt med de barnehusene man opplever har samme utfordringer som en selv.

Lederne av barnehusene har i dag felles møter ca. fire ganger i året. Flere er opptatt av hvordan samarbeidet vil utvikle seg dersom det opprettes flere barnehus. Dels handler dette om at det blir for mange deltakere i møtene, og dels handler det om at barnehusene befinner seg på ulike stadier fordi de er etablert på ulike tidspunkt. En av lederne tror derfor at det på sikt kan bli aktuelt å dele møtene. Samtidig som det kan være gode grunner til å dele opp gruppen fordi man befinner seg på ulike stadier, får de første barnehusene mye ros for sin rause informasjonsdeling fra de som er etablert senere. En leder sier: «*De har vært utrolig gavmilde, altså. De har bare øst ut av alle sine erfaringer og alle sine prosedyrer og alt det de har hatt.*» Lederne beskriver altså hvordan erfarings- og informasjonsdeling har vært til stor hjelp i etableringsfasen samtidig som man etter hvert kan se et behov for andre samarbeidsformer.

Selv om alle lederne gir klart uttrykk for hvor viktige samarbeidet er, peker flere på at det i en del viktige diskusjoner har vært problematisk å ikke ha et mandat og felles overordnet styring å forholde seg til. Denne mangelen har skapt frustrasjon i møtene, og har ført til at barnehusene på enkelte

områder har valgt ulike løsninger. Samtidig fremhever enkelte at samarbeidet barnehusene i mellom har bidratt til en mer lik utvikling av barnehusene enn det ville vært uten det eksisterende samarbeidet. Som en av lederne formulerer det: «(...) *vi er like, men vi er også ulike.*»

Bruk av videooverføring er et eksempel på et område det er ulike meninger om. Mens Barnehuset i Tromsø ser denne løsningen som helt avgjørende for å få domstolene til å bruke barnehusene, er andre barnehus – som ikke opplever samme utfordringene knyttet til reiseavstander – mindre positive til bruk av videooverføring. Samrådsmøtene, som ble beskrevet i kapittel 6, er et annet eksempel på at barnehusene har valgt ulik praksis.

Flere trekker også frem ledernes ulike fagbakgrunner når de snakker om samarbeidet i ledergruppen. For eksempel vil en med politifaglig bakgrunn tenke mer som en med juridisk bakgrunn enn som en med helsefaglig eller sosialfaglig bakgrunn. Dette viser at fagbakgrunnen hos lederne har betydning i utøvelsen av oppgaven som leder for barnehusene. Samtidig er enkelte opptatt av å oppnå konsensus blant ledergruppen utad fordi de opplever at barnehusene da vil stå sterkere. Dette innebærer at man må «svelge noen kameler» på veien. Et annet aspekt som fremheves som viktig i samarbeidet mellom lederne, er at jobben som barnehusleder kan oppleves som ensom fordi man til daglig savner fellesskap med andre i samme situasjon. Fellesskapet med de andre barnehuslederne oppleves derfor som viktig. Samarbeid og felles møter har altså vært en arena både for å løse problemer og luften frustrasjoner. Enkelte etterlyser det å kunne jobbe sammen på felles prosjekter – noe om ville bidratt til et tettere samarbeid også mellom barnehus som ellers ikke har så mye kontakt.

Samarbeid mellom barnehus og politi

Mye av samarbeidet mellom barnehus og politi skjer gjennom at barnehusene har en koordinerende funksjon opp mot politiets oppgaver. I dette skjæringspunktet kan politiet både oppleve at barnehusene avlastet dem, og at manglende kjennskap til hverandres rutiner kan skape forvirring og dobbeltarbeid.

Koordinerende virksomhet

Politidistriktene har i svar på utsendte spørreskjemaer uttalt seg om barnehusenes koordinerende rolle, og de fleste svarer at de utelukkende har positive erfaringer. Flere viser til at barnehusenes arbeid på dette punktet representerer en avlastning for politiet fordi barnehusene utfører oppgaver som politiet tidligere måtte gjøre selv. Ett distrikt viser i tillegg til at barnehuset det sokner til har en kvalitetssikringsfunksjon fordi de bruker en sjekklister som forebygger at det skjer feil og forglemmelser i saksbehandlingen. Fra intervjuene med barnehuslederne er vi kjent med at flere barnehus bruker flere slike sjekklister – noe som kan være et eksempel på at rutiner ved barnehusene kan styrke etterforskningen i sakene.

Selv om svarene viser at politidistriktene i all hovedsak er positive, peker enkelte politidistrikt på utfordringer som kan være viktig å trekke frem. For eksempel viser ett politidistrikt som hadde «blandede erfaringer» med barnehuset til at samrådsmøtet kommer for sent i forhold til dommeravhøret. Ved dette barnehuset ble samrådsmøte avholdt dagen før dommeravhøret mens politidistriktet hadde behov for å avklare en del av de problemstillingene som ble behandlet i samrådsmøtet på et tidligere tidspunkt. Denne praksisen medførte at politidistriktet likevel måtte finne ut av disse spørsmålene selv, og dermed mistet de noe av den avlastningseffekten som flere andre fremhever at barnehusene har. Dette er problemstillinger det er rimelig å anta vil kunne løses i dialog med det enkelte barnehuset, og siden dette politidistriktet hadde liten erfaring med å samarbeide med barnehuset vil vi anta at problemstillingen vil løse seg etter hvert.

Noen få politidistrikt hadde ingen erfaringer med barnehusenes koordinerende funksjon. Et distrikt skriver: «*Har ingen erfaring, vi gjør det samme som i avhør som skjer ved stasjonen.*» Dette distriktet hadde lang reisevei til nærmeste barnehus og oppgir at de bruker videolink uten at de oppgir hvor omfattende bruken er. Svaret fra politidistriktet kan likevel tolkes slik at ansvaret for koordineringen i stor grad fortsatt ligger hos politiet. Tilsvarende praksis ser vi også hos ett av de andre politidistriktene, som ikke opplever at barnehuset har noen koordinerende funksjon i forkant av dommeravhøret.

Har barnehusene tilstrekkelig kunnskap om politiets etterforskningsarbeid?

Vi har innledningsvis nevnt kunnskap om hverandres arbeid og respekt for hverandres roller som viktige forutsetninger for godt samarbeid. På spørsmålet over er synspunktene nokså delte, og det er også interessant å se at politidistrikt som sokner til samme barnehus kan ha ulike synspunkter.

I spørreskjemaene svarer 9 av distriktene ja på at de mener barnehuset har tilstrekkelig kunnskap om politiets etterforskningsarbeid. Ett av distriktene berømmer barnehuset for kunnskapstilegnelsen og skriver: «*Veldig raskt har de tilegnet seg nødvendig kunnskap og forståelse – de er våre kolleger!*» Måten dette er formulert på kan fortolkes som et ønske om å formidle at det eksisterer et fagfellesskap og en felles faglig identitet. Flere distrikter påpeker dessuten at barnehuslederen i deres distrikt har erfaring som tidligere etterforsker i politiet og at barnhuset derfor har den nødvendige kunnskapen. Dette viser at bakgrunnen hos barnehuslederen kan ha en legitimerende betydning i den forstand at den kan gi barnehuset tillit innen politiet. Et annet distrikt mener at tett samarbeid mellom SO-teamet⁶² og barnehuset har bidratt til kompetanseutveksling og god forståelse for hverandres ansvarsområder.

To av distriktene har svart nei på spørsmålet om barnehusene anses å ha tilstrekkelig kompetanse, og det ene viser til at barnehuset er en behandlende etat mens politiet skal ivareta etterforskningen. Her

⁶² Et SO-team er satt sammen av fagpersoner med spesialkompetanse innen saksfeltet seksuelle overgrep.

ser det ut som om politidistriktet tar avstand fra at barnehuset skal ha noe med etterforskningen å gjøre, og ut fra en slik forståelse vil det være irrelevant om barnehuset besitter kompetanse om etterforskningen – rett og slett fordi politidistriktet mener at dette ikke faller inn under barnehusets ansvarsområde. Et annet politidistrikt viser til at de barnehusansatte mangler politiutdanning og heller ikke besitter det nødvendige «politiblikket»⁶³.

Seks av distriktene har svart at de ikke vet om barnehuset har tilstrekkelig kunnskap. Svaret kan enten skyldes at den som har besvart skjemaet ikke har så god kunnskap om barnehuset at spørsmålet lar seg besvare, eller at politiet vet for lite om den kompetansen som finnes ved barnehusene. I så fall kan det være behov for at barnehusene forsterker innsatsen med å formidle sin kompetanse ut mot politidistriktene.

Ivaretar barnehusene hensynet til bevissikring på en god måte?

15 av de 18 politidistriktene har svart at de mener barnehusene ivaretar hensynet til bevissikring på en god måte. Dette må sies å være en ganske entydig tilbakemelding og er et viktig innspill inn i diskusjonen rundt behovet for rolleavklaring og frykt for sammenblanding av roller. Et distrikt svarer at: «Barnehuset har god rolleforståelse i forhold til ulike aktører sine oppgaver.»

Politidistriktene trekker frem flere eksempler på hvordan barnehusene ivaretar bevissikring. Ett distrikt skriver at: «Barnehuset foretar sitt arbeid i forståelse med og i dialog med politiet for å sikre at deres gjøremål ikke skader etterforskningen og er til hinder for det arbeidet som politiet skal gjøre.» Andre gir mer spesifikke eksempler på hvordan bevissikring foretas. Et distrikt har eksempler på at: «(...) personalet ved Statens barnehus har varslet politiet om opplysninger fremkommet utenfor dommeravhør som kan ha bevismessig betydning.» Et annet distrikt beskriver hvordan praksisen ved barnehuset ivaretar hensynet til bevissikring som følger: «I samtalen etter avhøret, er både ansatt ved barnehuset og bistandsadvokat til stede, slik at det senere ikke reises tvil om hva som er blitt fortalt. DVD av avhøret utleveres ikke uten at politiet har blitt spurt i forkant.» Ett distrikt viser også til at barnehusansatte har en kompetanse som eksplisitt har betydning for spørsmålet om bevissikring ved at de «(...) vet mye om hvordan man skal snakke med barn, også gode til å gi råd om dette til andre som skal snakke med barn før de vet om noe straffbart har skjedd.» Vi tolker politidistriktet dit hen at det handler om en måte å kommunisere med barn på som legger til rette for at barnet kan snakke uten å få en opplevelse av å ikke bli trodd, og uten at det legges føringer for om overgrep har skjedd eller ikke.

Andre distrikt fremhever en slags ydmykhet hos barnehusene i forhold til dette med å ivareta hensynet til bevissikring. Et distrikt opplevde barnehusansatte som «(...) spørrende og lyttende til etterforskningen før de gjør noe i pågående saker.» Den forsiktigheten det vises til kan ha

⁶³ «Politiblikket», vil si politiets måte å tolke en situasjon på, politiets roller og adferd – jfr. Finstad (2000).

sammenheng med at barnehusene kanskje har forventet at det vil være på dette punktet skepsisen mot dem vil være størst. Fra tidligere tider, og særlig i kjølvannet av Bjugn-saken i begynnelsen av 1990-årene, var kritikken sterk mot sammenblanding av roller der andre instanser enn politiet var involvert i blant annet avhør av barn – noe man mente fikk negative konsekvenser for bevisverdien. Risikoen for å ødelegge bevis har derfor hatt et sterkt fokus når spørsmålet om tverrfaglig samarbeid har vært diskutert på dette feltet. Barnehusene har nok derfor lagt stor vekt på å være særlig oppmerksomme og tydelige på at virksomheten legges opp på en måte som tar hensynet til etterforskningen og det å sikre bevis.

Totalt sett viser altså våre data at politidistriktene har tillit til at barnehusene ivaretar hensynet til bevissikring på en god måte. Denne tilliten er viktig når en tar i betraktning en del av motforestillingene som ble anført i forkant av opprettelsen av barnehusene. Man fryktet blant annet rolleklarhet og at politiet risikerte å miste sin objektive rolle i etterforskningen. Våre data underbygger ikke en slik tendens. Et annet spørsmål som svarene imidlertid reiser er om barnehusenes øvrige virksomhet i for stor grad preges av politiets rolle i saken. I omtalen av de svenske barnehusene betegnes dette som en juridifisering av saken og berører det faktum at barnehusene skal ivareta ulike interesser i disse sakene.

Politidistriktenes vurdering av det tverrfaglige samarbeidet

Politidistriktene er svært positive til det tverrfaglige samarbeidet ved barnehusene, og dette bildet er helt entydig. De fremhever at kommunikasjonen og informasjonsutvekslingen blir bedre, og at oppfølgingen av barna blir bedre i et slikt tverrfaglig samarbeid. Et av distriktene fremhever at samarbeidet er spesielt viktig i små kommuner med begrenset kompetanse. Også synergieffekten av kompetansespredning ved tverrfaglig samarbeid trekkes frem: *«Samarbeidet gir en økt breddekompetanse hos etterforskerne uten at politiets mandat og arbeidsmessige rolle endres.»* Utsagnet berører også rolleavklaring ved at samarbeidet fungerer på en slik måte at kompetanse kumuleres uten at rollene blir uklare. Rolleavklaring er også noe flere av politidistriktene understreker når de får spørsmål om tverrfaglig samarbeid. Et av distriktene skriver: *«Det som er viktig er at man behandler de opplysninger som kommer frem på riktig måte hos alle, og at det tas hensyn til politiets behov og ønsker i forbindelse med etterforskningen.»* Utsagnet kan tolkes både som et uttrykk for at rollene må være klare, men det fremgår også tydelig at de etterforskningmessige hensynene må være overordnet andre hensyn. Når det gjelder utveksling av opplysninger og behandlingen av disse, tolker vi utsagnet slik at det berører de ulike profesjonenes taushetsplikt og rekkevidden av denne, samtidig som det også kan ligge etterforskningsstrategiske vurderinger bak. Etterforskningmessige vurderinger kan for eksempel være at man ikke må formidle opplysninger til andre instanser på en måte som gjør at man risikerer å skade etterforskningen.

Flere politidistrikt viser også til at tverrfaglig samarbeid gir bedre oppfølging for barnet. For eksempel opplyser et av distriktene at: «*Barnet får raskere oppfølging enten ved videre samtaler med barnehuset eller [oppfølging fra] PPT/BUP/barnevern hjemme.*» Enkelte viser også til at når de vet at barnet er godt ivaretatt, så kan politiet konsentrere seg om etterforskningen. Utsagnet støttes av flere polititjenestepersoner som i intervjuene sier at de ser på barnehusenes ivaretagelse av barna før og etter dommeravhøret som en avlastning for politiet, og at de ser at barnehusene tilbyr godt tilrettelagte lokaler for barn i en vanskelig situasjon. Et av distriktene viser imidlertid til at tverrfaglig samarbeid også kan være en ulempe for barnet fordi barnet dermed får mange voksne å forholde seg til.

Barnehusledernes vurdering av samarbeidet med politiet

De fleste barnehuslederne beskriver samarbeidet med politiet som svært godt. En sier:

(...) vi har en et fantastisk samarbeid med politiet synes jeg. (...) det er litt sånn at de får oss til å føle oss som en del av politiet og. Altså vi er (...) på en måte på samme side selv om vi (...) skal jo være litt (...) nøytrale ikke sant.

Utsagnet er interessant av flere grunner. Dels fordi det kan tolkes som at barnehuset opplever seg inkludert i politiet fordi politiet får dem til å føle seg som «en av dem». Når lederen sier at de er på samme side, kan det imidlertid tolkes som om barnehusene plasserer politiet på en bestemt side i saken. Dette står i kontrast til at politiet både skal etterforske til gunst og ulempe for den mistenkte i saken – og at det i det formelle systemet ligger en forventning om at både politiet og barnehuset, ut fra ulike begrunnelser, skal være nøytrale i saken.

Politiets vurdering av samarbeidet med barnevernet

Et par politidistrikter fremhever betydningen av samarbeid med barnevernet. De opplever at barnevernet er, eller burde være, inne i de fleste sakene. I den forbindelse skriver et distrikt:

Det er derfor av stor betydning at en samarbeider og ikke skader hverandres sak. For å greie det er det helt nødvendig med tett samarbeid både i den enkelte sak og at en snakker sammen utenom konkrete saker. Det er da grunnlaget for godt samarbeid og gode rutiner legges.

Et annet politidistrikt viser til negative erfaringer når det gjaldt samarbeidet med barnevernet. De hadde opplevd at barnevernet i enkelte saker i for stor grad så ut til å lene seg på politiets vurderinger. Vi fortolker dette slik at barnevernet hadde lagt politiets vurderinger til grunn for om vold og overgrep hadde skjedd eller ikke, og at dette var blitt førende for vurderinger og beslutninger som lå under barnevernets ansvarsområde. Dette er i så fall betenkelig all den tid politiet og barnevernet har ulike mandat og ulike kriterier for sine vurderinger. Mens politiet skal gjennomføre en objektiv etterforskning med en etterfølgende bevisvurdering hvor det må legges til grunn at forholdet skal

bevises utover enhver rimelig tvil, skal barnevernet vurdere om det er grunn til å tro at barnet kan være utsatt for vold eller seksuelle overgrep. Vårt materiale er for lite til at vi kan si noe om i hvilken utstrekning slik påvirkning forekommer mellom politiet og barnevernet. Denne problemstillingen vil imidlertid være viktig å undersøke nærmere i en større empirisk undersøkelse (jf. kapittel 10).

Taushetspliktsregler

Våre intervjudata med barnehuslederne viser at taushetspliktsregler ikke oppleves som en utfordring i det tverrfaglige samarbeidet ved barnehusene. Barnehuslederne fremstår som opptatt av at det skal være ryddighet knyttet til praktisering av taushetsplikt, og som om de er oppmerksomme på at rekkevidden av taushetsplikten er ulik hos de ulike profesjonene. For eksempel nevner flere at taushetsplikten er strengest for helsepersonell. Enkelte forteller også om rutiner for lagring av data og innhenting av samtykke som reflekterer en ryddighet knyttet til disse spørsmålene. For eksempel forteller en av lederne at de har et eget skjema som de forelegger barnets foresatte, hvor barnehuset ber om samtykke til at å innhente opplysninger fra skole eller barnehage. I skjemaet er det da presisert hva opplysningene skal brukes til og at samtykket kan trekkes tilbake. Ut fra ledernes opplysninger ser det ut som barnehusene i mange tilfeller løser spørsmål om taushetsplikt gjennom å innhente samtykke fra for eksempel foreldre. Systemene for lagring av informasjon er også separate slik at kun helsepersonell har tilgang til for eksempel journaler som gjelder helseopplysninger om barna.

En av lederne peker imidlertid på en utfordring som gjelder samarbeidet mellom politiet og barnevernet.

Det eneste måtte kanskje være mellom politiet og barnevernet. Altså at den problematikken kommer opp i forhold til at en redsel for at barnevernet får vite noe som de kanskje ikke klarer å holde styr på opp imot foreldrene. Det er jo et annet type regelverk, og en helt annen måte og jobbe på (...) barnevernloven gir jo andre rammer, men jeg opplever ikke at vi noen gang har hatt noe problemer knyttet til dette egentlig.

Dette handler om at melding til barnevernet utløser en underretningsplikt til barnets foreldre. I en sak hvor for eksempel barnets far er mistenkt, vil en slik melding kunne slå negativt ut for etterforskningen – for eksempel ved at far da instruerer barnet om hva det skal si i dommeravhør.

Motstand først, men bedre samarbeid etter hvert

Flere av barnehusene beskriver sin rolle i forhold til de andre aktørene i saken. En sier for eksempel:

(...) jeg har hele tiden vært veldig opptatt av at barnehusene, vi som jobber der, ikke skulle komme inn og bli en liten sånn sær gruppe som sitter og vet og kan alt. Men vi er faktisk avhengige av alle andre profesjoner og juristene, avhengige av politiet, av forsvarsadvokater,

altså, vi er avhengige på en måte av alle. Alle har sine viktige roller, også er det noe med det å sette seg ned rundt bordet og tenke hva er det beste for barnet i forhold til tenke barns rettssikkerhet.

Den siterte lederen uttrykker i likhet med andre ledere respekt for andre aktørers arbeids- og ansvarsområder. Samtidig fremhever noen at det kan være kulturforskjeller mellom fagtradisjonene som arbeider sammen i barnehusene. For eksempel sier en:

Jeg tror politiet er litt sånn, de skal på en måte kunne mestre alt og vi har en utdanning hvor vi har kanskje litt mer av (...) at det er i samhandling med andre, det er å få andres fagkompetanse inn som gjør at vi blir gode.

Intervjuene med barnehuslederne viser at det har vært motstand fra politiets side mot innføringen av barnehusene. En av lederne sier at:

(...) politiet har ingen aksjer i barnehuset opprinnelig, det må vi huske, at alt det som er gjort nå, det er påtvinget dem. De har ikke selv, politiet har aldri selv ønsket et barnehus eller gjort noe i forkant av det. Det var veldig stor motstand her mot barnehuset da vi kom.

Når barnehuslederne i en slik situasjon skal etablere et samarbeid på tvers, får de raskt en rolle som balansekunstnere. Dette fremgår tydelig av følgende utsagn:

Vi hadde (...) relativt uttalt motstand (...) i starten. (...) det har de vært veldig åpne på at de var veldig, lurte veldig på hva dette ville være, og hvem vi var, og hadde nok et relativt ønske om å styre det litt i starten. Så det har vært veldig viktig å balansere veldig mellom den der undrende, undersøkende, og på den andre siden være veldig tydelig på en del andre ting – men på en veldig hyggelig og vennlig måte da. Og på en måte som gjør at (...) man får dialog da, at det ikke låser seg liksom.

Å balansere mellom en mer forsiktig og ydmyk holdning og samtidig være tydelig ser altså ut til å ha vært viktig for barnehusenes etablering av gode samarbeidsrelasjoner med politiet.

Mye tyder på at samarbeidet har blitt bedre etter hvert som barnehusene har eksistert en stund. Dette viser seg for eksempel gjennom at barnehusansatte nå møter respekt når de kontakter politiet. En sier for eksempel: «(...) nå kan du ringe politihuset og si, du hør her, nå har jeg gjort dette i denne saken, tror du jeg må gjøre mer da?» Det ser altså ut som at erfaring med å samarbeide over tid gjør at det går lettere. En annen erfaring er at ledere opplever at samarbeidet fungerer ulikt i forhold til forskjellige politidistrikter fordi «kulturen» og «tradisjonene» er litt forskjellige i ulike distrikter.

Flere ledere opplyser at de vurderer samarbeidet med politiet som godt. Motstanden ligger i større grad hos juristene som mener at barnehusene legger seg opp i ting de ikke har noe med og at barnehusene er «masete» fordi de ansatte er utålmodige på barnas vegne. Enkelte opplever for eksempel at påtalejuristene ikke lenger stiller i samrådsmøter til tross for at det er inngått samarbeidsavtale mellom politiet og barnehus. Selv om samarbeidet ikke fungerer optimalt på alle områder, uttrykker både barnehusledere og ansatte i politiet at samarbeidet har blitt bedre og at de ser nytten av det både i forhold til eget arbeid og ut fra hensynet til volds- og overgrepssatte barn.

Rolleavklaring

De fysiske rammene i barnehusene er i mange sammenhenger trukket frem som positive. Når det kommer til rolleavklaring ser vi imidlertid eksempler på at barnevennlige omgivelser også kan være en utfordring. Både dommere og advokater har betraktninger rundt hvordan hyggelige, uformelle omgivelser kan tilsløre alvorret i dommeravhøret, og at barnevennlige, tilrettelagte omgivelsene for barn og pårørende skaper utydighet i den formelle situasjonen som et dommeravhør tross alt er. Dette er eksempler på utfordringer som kan oppstå når ulike aktørers interesser skal ivaretas på ett sted, og illustrerer at det kan oppstå et spenningsforhold mellom ulike hensyn.

Barnehusledernes vurdering av rolleavklaringen mellom politi og barnehus

Når lederne av barnehusene skal beskrive politiets rolle, er det først og fremst politiets rolle i forhold til dommeravhørene som trekkes frem. Det er politiet som gjennomfører avhørene, og politiet som «eier» saken til etter at dommeravhøret er gjennomført. Politiet deltar dessuten i samrådsmøter. En barnehusleder beskriver forholdet mellom barnehusets og politiets rolle slik: «(...) jeg synes det er viktig å være klare på hva som er etterforskning og politiet og hva vi er.» For å oppnå denne «klarheten» er kommunikasjonen og relasjonen mellom partene viktig. Det fremgår også at flere barnehusledere ser det å praktisere en klar og tydelig rolleavklaring som en viktig forutsetning for at barnehusene skal lykkes. Som en sier: «(...) jeg tror (...) nøkkelen til suksess for barnehuset er veldig tydelighet i roller. Hvis vi klarer å fortsette å holde den tydeligheten på plass, så er dette et vinnende team altså.» Dette står i kontrast til den bekymringen som enkelte dommere og advokater har uttrykt i forhold til spørsmål rundt rolleavklaring.

Politiets vurdering av rolleavklaringen mellom politi og barnehus

Både i intervjuene og gjennom spørreskjemaene ser vi at politiet stort sett er fornøyd med rolleavklaringen mellom dem og de barnehusansatte. Sitatene illustrerer politiets syn på barnehusenes gode rolleforståelse, og et politidistrikt skriver: «Barnehuset i [navn] er gode på å ikke blande roller. De kjenner ansvarsområdene til de ulike etatene, spesielt i forhold til barnevernet og videre oppfølging av barnet.» Et annet distrikt fremhever at de: «(...) forutsetter at barnehusets arbeid gjøres

i forståelse med politiet og ikke er til hinder for etterforskningen. Det må derfor være klart definerte roller for arbeidet, nært samarbeid og god løpende dialog mellom barnehuset og politiet.» I dette politidistriktet mener de at nøkkelen til at samarbeidet har fungert bra er at SO-teamet styrer all kontakt med barnehuset. Politiet peker altså her på organisasjonsmessige faktorer internt i politiet som kan bidra positivt til god rolleavklaring.

Dommerens rolle i barnehusene

Vi har tidligere vist at barnehusene og dommerne har nokså ulike oppfatninger av hva de anser som hovedfokus i barnehusenes virksomhet. Mens barnehusene legger hovedfokus på ivaretagelse og beskyttelse av barnet, legger dommerne mest vekt på de delene av barnehusenes virksomhet som angår etterforskningen. Som vist i kapittel 6 er noen dommere heller ikke helt bekvemme med den uformelle atmosfæren på barnehusene.

Både dommerne selv, og enkelte advokater, peker i fokusgruppeintervjuene på at dommerens rolle er svekket eller har blitt mindre tydelig som følge av barnehusordningen. Dersom dette er riktig, kan dette løses enten ved at reglene rundt dommerens rolle i sakene tydeliggjøres, eller ved at dommeren tas ut av ordningen slik at de avhørene som gjennomføres blir ordinære politiavhør og inngår som et alminnelig ledd i etterforskningen.⁶⁴ Enkelte dommere vi intervjuet kan fortolkes i retning av å være positive til en løsning hvor dommeren tas ut, og noen viser til at mange har gitt uttrykk for samme synspunkt i høringen rundt dette spørsmålet. Samtidig gir andre dommere uttrykk for at dommeren fortsatt bør ha en sentral rolle i dommeravhøret. Begrunnelsene for at dommerens rolle bør opprettholdes er flere. Dommeren har en viktig funksjon ved å gi råd til den som gjennomfører avhøret slik at man sikrer at bevisverdien ivaretas i saker som skal for retten. Denne kontrollfunksjonen er også viktig av hensyn til partenes rettsikkerhet. I tillegg trekker en av dommerne frem en prosessuell konsekvens av at dommeren tas ut. Han peker i denne sammenheng på avhørets dobbeltfunksjon ved at det både er et ledd i politiets etterforskning og at det er et bevisopptak til bruk i en senere hovedforhandling. Trekkes dommeren ut, blir avhøret kun et ledd i politiets etterforskning. Informanter fra politiet trekker også frem at dommeren fungerer som en «kvalitetssikrer» av dommeravhørene. Synspunktene fra dommerne med tanke på om dommeren fortsatt skal ha ansvaret for avhørene er altså ikke entydige, men en samlet vurdering av utsagnene deres slik de kom frem i løpet av fokusgruppeintervjuet, trekker i retning av at de mener dommeren fortsatt bør ha en rolle ved gjennomføring av dommeravhør.

⁶⁴ Denne siste løsningen berører en problemstilling som Sæverud-utvalget ser nærmere på i disse dager.

Et «grep» som både dommere og advokater har pekt på som et tiltak som kan tydeliggjøre aktørenes rolle i bisitterrommet, er forslaget om at man kan ha tilsvarende plassering i bisitterrommet som i domstolen, med dommeren ved enden av bordet. Hensikten med en slik plassering vil i så fall være å tydeliggjøre hvem som har en formell rolle i saken og hvem som ikke har det. Det substansielle målet vil være å signalisere at: *«(...) vi skal ikke ha med andre til å legge premisser for avhøret enn de aktørene som har en formell rolle der.»* En slik løsning innebærer å bruke de samme virkemidler som man bruker i en ordinær rettssal til å formidle rolleforskjeller. Thomas Mathiesen (1979, 2011) beskriver symbolbruk og ritualer i retten som «kommunikasjon i domstolene», og viser til at man for eksempel i Høyesterett bruker sitteplassene for å markere dommernes ansiennitet. Selv om symbolbruken er mindre påfallende nå enn tidligere, er den fortsatt i bruk som et kommunikasjonsmiddel i retten. Noe av den samme symbolbruken foreslår altså en del av våre informanter (med juridisk bakgrunn) å trekke inn i barnehuset for å tydeliggjøre dommerens rolle.

Slik vi ser det vil innspillene om plasseringen i bisitterrommet som en «minirettssal» være innspill i retning av å gjeninnføre den gamle modellen. Samtidig bør ikke disse løsningene avskrives uten videre dersom de vil innebære at ordningen faktisk kan fungere bedre enn den gjør i dag. Det er imidlertid viktig å påpeke at slike tiltak vil stride mot noe av grunntanken i barnehusordningen, hvor en helhetlig tilnærming og samhandling står sentralt.

Advokatenes rolle i barnehusene

I fokusgruppeintervjuene spurte vi om etablering av barnehus har hatt konsekvenser for rollen som bistandsadvokat. Noen mente at det avhenger av hvordan man fortolket bistandsadvokatrollen, noe det virket som det var ulike synspunkter på. Antakelig går dette på hvor mye ansvar bistandsadvokaten har for å ta vare på barnet utover det som gjelder den rettslige behandlingen av saken. En av advokatene hadde imidlertid opplevd at rollen som bistandsadvokat var blitt enklere etter at barnehusene var etablert fordi det er lagt inn i rutineene ved barnehusene en samtale med barnet etter avhøret. Som bistandsadvokat så han det som positivt å vite at barnet fikk et tilbud om videre oppfølging.

Slik vi oppfattet flere advokater frykter de en sammenblanding av roller gjennom samordning og utstrakt samarbeid. Som en sier: *«Jeg er opptatt av rollefordeling og at hver part ivaretar sin rolle.»* En av advokatene understreket imidlertid at han hadde positiv erfaring med sitt lokale barnehus i denne sammenheng og fremhever at: *«(...) mitt inntrykk av dem [er at de] oppfatter seg helt klart og tydelig som underordnet politiet.»*

Flere advokater reflekterer også over barnehusene ut fra et forsvarerperspektiv. Fordi barnehusene først og fremst retter seg mot barnet, ligger det en risiko for at siktede vil oppfatte barnehusenes virksomhet som nok en instans på påtalemyndighetens side i systemet, og at tiltaket ikke tilgodeser den

mistenkte i saken. En av advokatene formulerer dette slik: «*Det blir enda mer markert at man står alene mot hele maktapparatet (...)*».

Synspunkter som knytter seg til rettssikkerhet og til maktbalansen mellom påtalemyndigheten og siktede i saken, berører betydningen av barnehusenes stilling som nøytrale i den strafferettslige konteksten av saken. Det kan se ut som om flere av advokatene ikke opplever barnehusene som nøytrale – for eksempel sier en: «*(...) jeg tror at hvis vi bistandsadvokatene stadig skal bruke [barnehuset] som arena, så vil det bli aldeles skjevt, tenker jeg, i forhold til siktede.*» Vi har tidligere vist til at det i begrunnelsen for opprettelsen av barnehusene ble fremhevet at tiltaket ville kunne føre til flere riktige avgjørelser, noe som også ville styrke den mistenktes rettssikkerhet i saken. En av advokatene sier: «*(...) der har barnehuset en jobb å gjøre i forhold til å bygge troverdighet. Altså bygge tillit slik at man ikke opplever at barnehuset blir en slags forlenget arm i forhold til påtalemyndigheten.*» Flere advokater fremhever at det å bli oppfattet som nøytral vil være en helt sentral forutsetning for at også forsvarersiden skal ha tillit til barnehusene. Dette er også viktig fordi saken befinner seg tidlig i etterforskningsstadiet når saken behandles i barnehusene og forsvarersiden må kunne stole på at politiets etterforskning er egnet til å fremskaffe bevis som både taler til mistenktes fordel og eventuelt ulempe.

Kompetanseutvikling

Barnehusene er svært opptatt av kompetanseutvikling – både for egne ansatte og for de andre aktørene som er tilknyttet barnehusene, spesielt politiet. Som ledd i egen kompetanseutvikling har flere reist på studiereiser blant annet til Island og USA. Lederne har opplevd disse reisene som nyttige. På konferansen i USA deltok også enkelte avhørere i politiet. En leder fortalte om reisen til Island at:

Hele avhørsgruppen reiste opp der og jobbet i 5 dager. Da så vi jo det at glansbilde hadde jo litt andre sider også, for da tok vi sånn besøk domsstol, politi, barnehus eh ja helse, så vi tok hele liksom 360 graderen. Og veldig, veldig lærerikt for oss. Jeg tror det var da det gikk opp for oss hva barnehus var (...).

Sitatet viser hvordan den islandske ordningen har gitt inspirasjon i forhold til utviklingen av den norske, samtidig som en av lederne mener vi har kommet lengre i Norge enn de har på Island. Lederen uttrykker også skepsis til at de islandske barnehusene er forankret i barnevernet, og at en stor del av sakene gjelder avdekkingsamtaler som i mange tilfeller ikke blir anmeldt til politiet. Virksomheten på Island vurderes som mer begrenset enn i Norge da barnehusene på Island kun retter seg mot barn utsatt for seksuelle overgrep, og ikke mot barn som har vært utsatt for vold eller som har vært vitne til vold.

Noen barnehus reiste også på studietur til USA, og inviterte avhørere i politiet med på turen. Barnehusene dekket reise for avhørerne av sitt øremerkede budsjett⁶⁵ fordi politimestrene vurderte kostnadene som for høye til at de kunne dekke dette. Avhørerne har gitt uttrykk for at studieturen var veldig nyttig for dem, og noe de satte stor pris på. Flere politiansatte har gitt uttrykk for at de generelt opplever at det er begrensede midler til kompetansebygging i politiet, og at de derfor setter stor pris på barnehusenes bidrag enten det gjelder reiser eller fagdager på barnehusene.

I forhold til å bygge opp egen kompetanse har barnehusene fått veiledning fra Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (KVTS), særlig i forhold til behandlingssiden ved virksomheten. Dette går ikke vi nærmere inn på.

For å bygge opp avhørernes kompetanse samarbeider flere av barnehusene med Regionale ressursentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS), for eksempel i forbindelse med gjennomføring av fagdager og lignende der barnehuset inviterer sine samarbeidspartnere til å delta. Noen barnehus deltar også i fagnettverk som har som siktemål å utvikle kompetansen hos avhørerne. For eksempel forteller lederen av Barnehuset i Oslo om et politinettverk de har utviklet i samarbeid med Kari Gamst ved RVTS og Barnehuset i Hamar. Nettverket inviterer alle som gjennomfører dommeravhør i deres områder til fagmøte to ganger i året. Her har også avhører fra Kriminalpolitisen (KRIPOS) vært til stede slik at avhørerne har fått mulighet til å få veiledning innen temaer de har ønsket å lære mer om – som for eksempel autisme. Tilsvarende samlinger er også holdt ved andre barnehus. I Bergen har de for eksempel samarbeidet med familievoldskoordinatoren, og foruten å tilrettelegge for kompetanseheving på måten å gjennomføre avhør på, har de også vært opptatt av å formidle barnefaglig kompetanse. Flere av barnehuslederne forteller at avhørerne har meldt tilbake til dem at de opplever disse samlingene som verdifulle.

Også noen rettsmedisinere som utfører rettsmedisinske undersøkelser på barnehusene, har fått støtte fra barnehusene for å reise på konferanser. Som vi har sett i kapittel 8, gir også disse veldig positive tilbakemeldinger til barnehusene fordi de opplever dette som verdifulle bidrag til egen kompetanseutvikling.

Generelt kan vi si at barnehuslederne er svært positive til å bidra til kompetanseutvikling. De har for eksempel erfart at det å systematisere erfaringer er vanskelig i politihverdagen. Samtidig understreker en av lederne at det er viktig at også politimestrene prioriterer å la avhørere delta på samlinger av ulikt slag i regi av barnehusene. Denne lederen hadde erfart at slik deltakelse ikke blir prioritert i enkelte politidistrikt, noe som kan bidra negativt i forhold til samarbeidet mellom politi og barnehus. Siden

⁶⁵ Reisene skjedde mens barnehusene fortsatt fikk øremerkede bevilgninger.

samarbeid er en viktig forutsetning for godt tverrfaglig arbeid, vil det etter vår vurdering være viktig at alle arenaer for videreutvikling av godt samarbeid støttes av ledelsen i hvert politidistrikt.

Eksemplene over illustrerer også hvordan barnehusene kan være viktige i forhold til både å lage samlingspunkter, etablere fagfellesskap og ikke minst drive kompetanseutvikling innen fagområdet Avhør av barn. En av lederne er opptatt av at kompetanseutviklingen må være felles for barnehusene og politiet. I tillegg handler det om å bevisstgjøre avhørerne på å ivareta seg selv – noe som kan bidra positivt til både økt rekruttering på feltet og forebygging av høy «turn-over». Andre tiltak som ble nevnt var seminarer om reaksjonsmønstre hos voldsutsatte barn, der også representanter fra domstolene ble invitert. Barnehusene har også arrangert erfaringskonferanser rettet mot faggrupper som arbeider med barn og unge der man særlig har vært interessert i å nå ut til ansatte i politiet og i domstolene. Slik kan barnehusene også bidra til å øke kompetansen om disse sakene i domstolen – noe som er viktig fordi flere har påpekt at det er behov for å heve kompetansen hos dommerne i disse sakene. Enkelte barnehusledere har også blitt invitert inn i ulike typer utviklingsarbeid, for eksempel knyttet til videreutdanningen av avhørere ved Politihøgskolen. Andre barnehusledere forteller at de har blitt invitert inn i møter som politiet arrangerer, blant annet i møter hvor erfaringer med dommeravhør diskuteres. Dette setter barnehuslederne stor pris på og opplever det som en tillitserklæring fra politiets side.

Felles for flere ledere er at de er opptatt av å forhindre sekundærtraumatisering både hos egne og eksterne aktører som følge av å jobbe med et belastende fagfelt. Dette vurderer også vi som viktig.

Kompetanseutvikling gjennom samrådsmøter

Barnehuset i Bergen er inspirert av den svenske barnehusordningen hvor samrådet står i sentrum. Denne lederen ser samrådet som «et av beina» i barnehusordningen. På dette punktet er det imidlertid forskjeller mellom barnehusene. Bergen, Tromsø og Kristiansand er de barnehusene som praktiserer samrådsmøter. En av disse lederne fremhever at: «(...) *den delingen av face-to-face informasjon er kjempeviktig. Så jeg kunne ønske det at vi alle mer hadde sett på Sverige, og ikke minst Amerika.*» Denne lederen hadde ønsket at man opprettet tverrfaglige team – en fast stab med blant annet politi spesialisert i å arbeide med denne type saker. Hun er kritisk til at instansene i dag jobber for mye parallelt istedenfor samlet med de ulike sidene av saken. Vi tolker lederen dit hen at dersom man jobber i tråd med den modellen hun skisserer, vil man gjennom tettere samarbeid oppnå økt kompetanse hos alle involverte yrkesgrupper.

Andre ledere har mer blandede erfaringer med samrådsmøter som en arena for gjensidig kompetansebygging. En barnehusleder opplevde samrådsmøtene som svært vellykkede i de tilfeller hvor de fungerte godt, og at barnehuset under møtene gir innspill som bidrar til bedre avhør. Samtidig

rapporterer andre om negative erfaringer, for eksempel som følge av at aktørene er travle og det derfor er vanskelig å få dem til å prioritere samrådsmøtet.

Barnehuskompetanse

Når det gjelder hvilken type kompetanse barnehusene utvikler gjennom sitt arbeid, fremhever enkelte ledere spisskompetanse på problematikk knyttet til vold og seksuelle overgrep mot barn – også omtalt som «barnehuskompetanse». En leder trekker frem at noe av spisskompetansen handler om å tenke helhetlig og få andre til å gjøre det samme, fordi som denne lederen påpeker: «*For alle er vant til å tenke sin lille bit.*» Denne lederen var opptatt av å få en felles forståelse av «*(...) hva disse sakene handler om.*» For øvrig har det vært vanskelig for oss å gripe hva denne barnefaglige kompetansen egentlig er ettersom ingen gir oss noe helt klart og entydig svar på dette.

Hvis vi allikevel skal prøve å oppsummere ulike aktørers syn på hva «barnehuskompetanse» eller barnefaglig kompetanse er, kan vi kanskje si at det er en tverrfaglig kompetanse i forhold til tiltak knyttet til barn som har vært utsatt for vold og/eller seksuelle overgrep der man tilstreber å ha som overordnet målsetting at barnet skal ivaretas på best mulig måte gjennom tverrfaglig samarbeid mellom ulike yrkesgrupper. Grunnpilarene for å nå denne målsettingen er samarbeid, respekt for andres kompetanse og gjensidig læring. Det er viktig at denne forståelsen ikke bare er til stede hos ansatte i barnehusene og andre yrkesgrupper som utøver deler av sitt arbeid der, men også hos ledelsen i politiet.

Bør barnehusene besitte politifaglig kompetanse?

Dette er et spørsmål politidistriktene har svart på i spørreundersøkelsen vi sendte ut, og her er oppfatningene nokså delte. 17 av de 18 distriktene som responderte på undersøkelsen har besvart spørsmålet. Av disse mener 8 av distriktene at det er viktig med slik kompetanse i staben, mens 7 mener at barnehusene ikke bør ha slik kompetanse. Et par av distriktene er usikre. Det er verdt å merke seg at flere av de distriktene som mener at barnehuset bør besitte politifaglig kompetanse sokner til barnehus der lederen pr. i dag har politifaglig bakgrunn. Dette kan tilsi at disse ser positive fordeler av at barnehuslederen har politifaglig bakgrunn, noe som igjen kan ha betydning for tilliten til barnehusene hos politiet. Men det er ikke ubetinget slik at de som er tilknyttet barnehus ledet av en med politifaglig bakgrunn mener at slik kompetanse bør finnes ved barnehusene. Det er også politidistrikt som sokner til barnehus med politifaglig ledelse som har svart nei og som mener at dette vil innebære en unødvendig sammenblanding av roller. Bildet er med andre ord ikke entydig.

Blant de som mener at politifaglig kompetanse i staben er viktig, er det særlig det å ha kompetanse på etterforskning og bevissikring som fremheves, samt det å ha god kjennskap til saksgangen og hvordan politiet jobber. Noen få distrikter har også sagt noe om på hvilket nivå i barnehusene den politifaglige

kompetansen bør være. Ett distrikt gir for eksempel uttrykk for at det er viktig med noe politikompetanse ved barnehusene, men at lederen *ikke* bør ha politifaglig bakgrunn. Synspunktet begrunnes ikke nærmere, så det er vanskelig for oss å vite hva som ligger bak betraktningen. At politiet er opptatt av hensynet til bevissikring henger godt sammen med politiets egen rolleforståelse og ansvarsområde. Det er ikke overraskende at behovet for politifaglig kompetanse ved barnehusene begrunnes ut fra disse hensynene.

Barnehuslederne selv opplever at deres fagbakgrunn på ulike måter har betydning for måten barnehusene drives på. Naturlig nok tar de med seg sitt eget fag inn i virksomheten, samtidig som de som har politifaglig bakgrunn er bevisste på at dette ikke skal gi et for sterkt fokus på den strafferettslige siden i den tverrfagligheten som barnehusene representerer. Det er heller ikke gitt at politifaglig bakgrunn bidrar til at man blir bedre mottatt hos «sine egne», eller at en politiutdannet leder medfører et bedre utgangspunkt for samarbeid med politiet. Å være uten denne bakgrunnen åpner i større grad for å kunne være uvitende og undrende i relasjonen til politiet slik at man ikke blir tatt for å være «bedrevitere». Dette handler om maktforholdene i samarbeidsrelasjonen.

Forholdet mellom de ulike perspektivene

Et spørsmål vi stilte barnehuslederne er hvordan de vektlegger de ulike perspektivene barnehusene ivaretar i forhold til hverandre. Her var vi spesielt interessert i balansen mellom det barnefaglige perspektivet og det strafferettslige perspektivet. En av barnehuslederne fremhevet viktigheten av barneperspektivet, og sier: «(...) *mitt utgangspunkt her er at det er barna som står i fokus og ikke så mye de voksne. De er viktige de også, men her er det barna og barneperspektivet.*» At barneperspektivet tillegges overordnet og avgjørende betydning er ikke så overraskende når en tar i betraktning de begrunnelsene som ble gitt for å opprette barnehusene. Samtidig er det mye som tyder på at barneperspektivet og det strafferettslige perspektivet ikke alltid trekker i samme retning og at dette kan oppleves frustrerende – noe som kommer tydelig frem hos en av barnehuslederne som forteller om en sak som endte med henleggelse etter at lederen hadde hørt barnets forklaring. Lederen forteller:

(...) det her barnefaglige perspektivet, det står sånn i grell kontrast til straffeloven, ikke sant. Og jeg merker jo at juristene, når det er snakk om det barnefaglige som jeg er opptatt av, blir de litt sånn, hører [de] ikke. Fordi (...) enten er det straffbart og kan bevises, eller så er det ikke. Og ferdig med det. Og politiet har ikke noe mer, kan ikke gjøre noe mer de.

Utsagnet illustrerer noe av dilemmaet i disse sakene. Det strafferettslige handler om å vurdere om påstanden er bevist utover en hver rimelig tvil slik at kravene til bevisførsel er oppfylt i saken. Dersom dette kravet ikke er oppfylt er det ikke grunnlag for å reise tiltale i saken. Fra et barnefaglig

synspunkt kan man i denne situasjonen være overbevist om at barnet har vært utsatt for et overgrep. I så fall må barnet sikres oppfølging uten at saken nødvendigvis får en strafferettslig behandling. Barnehuslederen referert over var opptatt av å få tilbakemelding på hvorfor saker ble henlagt. De hadde regelmessige møter med påtaleansvarlig, både for å få tilbakemelding på eget arbeid og for å lære mer om de politifaglige og strafferettslige vurderingene. Denne lederen sier:

(...) jeg tror det er veldig viktig at vi og, etter hvert begynner å forstå politiets ståsted og arbeid, sånn at ikke det blir sånn at de er håpløse og de synes at vi (...) legger oss borti ting vi ikke kan noe med (...). Så det er noe med å prøve å bygge bro over det barnefaglige på den ene siden og det strafferettslige på den andre siden. Og kanskje må vi begynne å innse at politiet kan ikke trylle. Men at man faktisk kan gjøre veldig mye for den familien allikevel om det ikke blir noe dom, eller at foreldrene ikke blir straffet, men at man i hvert fall sørger for at ungene slipper å bo hjemme.

Som vi ser er både politiet og barnehusene opptatt av å finne sannheten, men ut fra ulikt perspektiv. Heller ikke fra barnehusenes ståsted er det bra for barnet å oppleve at for eksempel far er urettmessig mistenkt for overgrep.

Sammenfatning

I dette kapittelet har vi innledningsvis pekt på behovet for fastere organisering og overordnet styring av barnehusene. Etter vår vurdering bør det overordnede styringsorganet være forankret i JD, men ha representanter som kan ivareta både det politifaglige, barnefaglige og helsefaglige perspektivet ved virksomheten. Deretter har vi sett på hvordan etablering og drift av barnehusene påvirker ressursituasjonen til de andre aktørene som jobber inn mot barnehusene. Her ser vi at mange ut fra ulike begrunnelser ser på barnehusene som en trussel mot «sine budsjetter» fordi bruk av barnehus medfører økte utgifter i form av reiseutgifter og tidsbruk ettersom barnehusene ligger et annet sted enn der de ellers utfører sitt arbeid. I den forbindelse er det etter vår oppfatning behov for å se på ordninger som gjør at de som skal bruke barnehusene ikke skal «straffes» for at de har lang vei til barnehuset de søker til.

Godt tverrfaglig og tverretatlig samarbeid er som vi har vist en forutsetning for at barnehusene skal fungere godt med tanke på ivaretagelse av volds- og overgrepsutsatte barn og unge. Politiet og barnehusansatte forteller om et samarbeid som var vanskelig i starten, men som nå stort sett fungerer godt for begge parter. Også andre aktører uttrykker i hovedsak tilfredshet med samarbeidet – kanskje med unntak av dommerne som uttrykker en viss skepsis. Denne skepsisen kan i stor grad skyldes at de er den yrkesgruppen som i størst grad er preget av usikkerhet i forhold til sin rolle i barnehusene. Som vi vet er arbeidet med ny instruks for dommeravhør i sluttfasen, og når denne innstilling foreligger

forventer vi at dommerens rolle knyttet til dommeravhør vil bli klargjort. I denne delen så vi også på de andre aktørenes rolle – altså de som er knyttet til det strafferettslige arbeidet i barnehuset.

Avslutningsvis har vi sett på det vi grovt sett kan omtale som «kompetanseutvikling i regi av barnehusene», der politiet spesielt gir uttrykk for at de setter stor pris på barnehusenes bidrag. Vi ser også at de ansatte på barnehuset har fokus på å utvikle sin egen kompetanse slik at samarbeidet mellom dem og andre yrkesgrupper som utfører arbeid på barnehusene kan fungere best mulig. Viktige stikkord for alle temaene i dette kapitlet er man på barnehusene er avhengig av at alle involverte yrkesgrupper gjennom dialog, gjensidig tillit og respekt bidrar til «å gjøre hverandre gode», som en barnehusleder så treffende uttrykker det.

Kapittel 10 Oppsummering og avslutning

Innledning

Ordningen med Statens barnehus berører flere perspektiv i tilknytning til overgrep mot barn; etterforskningsfaglige/polisiære, juridiske og klinisk/behandlingsmessig. Hvert av disse perspektivene inneholder tydelige forskjeller og særegenheter. Vårt mandat og vår evaluering har fokusert på det polisiære i barnehusenes virksomhet.

Prosjektet har hatt en eksplorativ tilnærming. Gjennom dokumentanalyser, kartlegging/spørreskjema og intervju mener vi evalueringen gir verdifull informasjon om hvordan informasjonsinnhenting fra barn, som fornærmet eller vitner i straffesaker, i dag praktiseres i barnehusene. Videre, hvorledes de profesjonelle brukerne av barnehuset ser på det polisiære arbeidet, de rettssikkerhetsmessige prinsippene og det tverretatlige samarbeidet.

Med utgangspunkt i de profesjonelle aktørene synspunkter på hvordan barnehusene fungerer vil vi løfte frem utfordringer vi ser bør løses på kort og lang sikt. Løsningsforslagene vi presenterer er basert på innspill fra våre respondenter og våre egne vurderinger.

Utfordringer og anbefalinger

Et overordnet styringsorgan

Barnehusene er et tverrdepartementalt prosjekt, og et resultat av samarbeid mellom Helse- og omsorgsdepartementet, Barne- omsorgs- og likestillingsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet. Det administrative ansvaret for barnehusene er lagt til Politidirektoratet (POD).

Barnehusenes forankring i Justis- og beredskapsdepartementet og politiet er en forankring som noen stiller spørsmålstegn ved, men som de fleste av våre informanter er tilfreds med nå som barnehusene har vært i drift en stund. Det mange etterlyser er imidlertid et overordnet styringsorgan. Som nevnt tidligere i rapporten var det i starten en styringsgruppe i POD som ikke fungerte og som derfor opphørte. I tiden etterpå forteller barnehusene at de har vært i et slags «vakuum» der de mer eller mindre har vært overlatt til seg selv. Dette har de opplevd som frustrerende, og de har etterlyst en overordnet styring. Fra POD har vi fått bekreftet at arbeidet med å opprette en ny tverrdepartemental styringsgruppe nå er i gang, og at denne gruppen vil erstatte den forrige i POD. Styringsgruppens endelige utforming er ikke avklart, men den vil bli et forum for ivaretagelse og drøfting av barnehusaker. Et slikt overordnet styringsorgan bør etter vårt skjønn være forankret i

Justisdepartementet, men ha representanter som kan ivareta både det politifaglige, barnefaglige og helsefaglige perspektivet ved virksomheten. Barnehusene bør være representert i styringsorganet.

Felles regelverk/retningslinjer

I tillegg til et overordnet styringsorgan, er det viktig å få på plass et felles regelverk/retningslinjer for virksomheten og driften av barnehusene. Som vi har vist i rapporten er dette noe alle barnehuslederne har savnet, og som de har prøvd å kompensere for gjennom uformelt samarbeid i egen regi. På mange områder har barnehusene, som vi har vist, klart å komme frem til felles praksis. Allikevel ser vi at der det har vært stor uenighet, har barnehusene valgt «å gjøre det på den måten de mener er riktig». Det mest tydelige eksempelet på ulik praksis, er hvordan noen barnehus praktiserer samrådsmøter mens andre ikke gjør det. Vår anbefaling er at slike prinsipielle spørsmål i fremtiden bør drøftes i et overordnet styringsorgan, som har beslutningsmyndighet.

Tildeling av midler

I følge barnehuslederne har praksis for tildeling av midler til barnehusene endret seg. Fra en ordning der barnehusene fikk øremerkede midler til organisering og drift, ligger de nå innenfor det stedlige politidistriktets budsjettamme. Det enkelte politidistrikts prioriteringer og den enkelte barnehusleders dialog med politimester påvirker derfor nå barnehusets økonomiske situasjon og handlingsrom. Sett fremover i tid vil en utvikling av ulik praksis kunne føre til store forskjeller mellom de ulike barnehusene. På sikt vil dette kunne stride mot den grunnleggende tanken om at barnehusene skal gi det samme tilbudet til alle barn, uansett hvor de bor i landet.

Bruk av barnehusene

I dag er bruk av barnehusene basert på frivillighet, og man har ikke noe lovverk som regulerer bruk av barnehus ved dommeravhør av barn. Etter vår mening bør det komme klare retningslinjer for politiet og domstolenes bruk av barnehus. Ut fra tall som er presentert tidligere i rapporten ser vi at 68% av alle dommeravhør i 2011 ble gjennomført i barnehusene. Antall politidistrikt som bruker barnehusene og andelen avhør som gjennomføres i barnehusene stiger for hvert år, men det er fremdeles store variasjoner. Lang reisevei og trange budsjetter trekkes ofte frem som forklaring. Tallmaterialet viser imidlertid ingen tendens til at enkelte aldersgrupper, type saker, eller lignende er overrepresentert i de avhør som politidistriktene/tingrettene velger å gjennomføre i barnehusene i stedet for i politidistriktet- eller tingrettens lokaler. Vi tolker dette dithen at det for de fleste politidistrikt og tingretter ikke er bevisste strategier som ligger til grunn for at de velger bruk/ikke bruk, men at det i større grad styres av ressursituasjonen.

Å etablere og bruke barnehusene koster penger. Hvis konklusjonen er at bruk av barnehus anbefales på grunnlag av faglige vurderinger, må de nødvendige økonomiske midler følge med ordningen. Det er

muligheten for å skaffe best mulig bevis i disse sakene som, i følge våre respondenter, bør være det viktige. Ikke hvor barnet bor i forhold til sitt nærmeste barnehus.

Rolleavklaring

Som vist i rapporten har mange ting «gått seg til» i løpet av den perioden barnehusene har eksistert. Allikevel kan det se ut som om en enda tydeligere rolleavklaring kan bidra til å forebygge konflikter mellom ulike aktører som har hele eller deler av sitt arbeid knyttet til barnehusene. Våre funn viser for eksempel at respondentene finner det uproblematisk at de ansatte ved barnehuset er til stede under dommeravhøret. Der i mot er flere skeptiske til barnevernets deltakelse, noe som i stor grad begrunnes ut i fra sak- og etterforskningsmessige hensyn. I intervjuene fremmer informantene ulike forslag til løsninger med sikte på å gjøre rollefordelingen tydeligere. De foreslåtte løsningene handler alle om fysiske måter å synliggjøre roller på - som for eksempel plassering i dommerrommet som en «minirettssal». Denne type løsninger er etter vår oppfatning et skritt bort fra den helhetstenkningen og tverrfagligheten som barnehusordningen baserer seg på.

Basert på våre data kan det altså se ut som tydeligere mål og rolleavklaring mellom de profesjonelle aktørene er en gjennomgående utfordring. Vår anbefaling er at også dette bør være en utfordring som løftes opp i et overordnet organ.

Samarbeid

Vår evaluering viser også klart at samarbeid mellom de ulike yrkesgruppene som er tilknyttet barnehusene er positivt. Mange informanter uttrykker at de lærer mye og har stor glede av samarbeidet, og at godt samarbeid fører til bedre ivaretagelse av barna. I noen tilfeller ser vi også at barnehuset har overtatt oppgaver fra sine samarbeidspartnere – noe begge parter ser ut til å være fornøyd med. Eksempler på dette er at barnehusene har overtatt ivaretagelsen av barna både før og etter dommeravhøret og at de styrer alt det tekniske rundt avhøret, noe som har medført at både politiet og dommerne kan konsentrere seg gjennomføringen av selve avhøret.

Slik vi ser det bør barnehusene gå igjennom sine rutiner i samarbeid med politi, dommere og leger for å kartlegge om det er flere arbeidsoppgaver de kan overta ansvaret for. På denne måten vil de overnevnte samarbeidspartnere få frigitt tid til sitt faglige arbeid inn i barnehusene.

Medisinerne

I intervjuene med rettsmedisinerne er det en bred enighet om at barnehusene ikke kan erstatte sykehusenes tilbud om rettsmedisinske undersøkelser. Med begrenset åpningstid og mangel på dyrt undersøkelsesutstyr, som for eksempel CT scannere og røntgenmaskiner, samt tilgang til andre fagmiljø med spesialkompetanse, blir dagens tilbud om undersøkelser på barnehusene kun et supplement til den undersøkelsen som rettsmedisinerne mener kan tilbys ved sykehusene. Fra et

etterforskningsmessig ståsted er det viktig at de rettsmedisinske bevis som kan sikres blir sikret. Følgelig må faglige argumenter og tilgang til utstyr veie tyngre enn at undersøkelsen må foregå i barnehusets lokaler. Dette gjelder spesielt når dagens barnehus alle ligger i byer med godt utbygde sykehus og medisinske fagmiljø. I et faglig utviklingsperspektiv har vi også forståelse for at flere rettsmedisinere ønsker undersøkelsene lagt til de eksisterende sykehus for å kunne; rekruttere nye medisinere til fagområdet, ha tilgang til faglige nettverk, faglig utvikling av prosedyrer og forskning. Vi deler legenes uttrykte bekymring over hvordan man bruker de begrensede økonomiske ressursene helsevesenet avsetter til dette fagfeltet, og spør om dagens todelte ordning er det optimale.

Samrådsmodellen

I samrådsmøtene utveksler aktørene opplysninger og fordeler oppgaver seg imellom. Både politiet og barnehuslederne beskriver møtene som oppklarende og et sted der man ofte får ny informasjon. Samtidig ser vi at også de barnehusene som ikke jobber etter samrådsmodellen er i dialog med de øvrige aktørene i saken før dommeravhøret finner sted fordi behovet for avklaringer på problemstillingene nevnt ovenfor er like. Forskjellen er at der det ikke praktiseres samråd, arrangeres det ikke et formelt møte mellom aktørene.

Vår anbefaling er at man her prøver å finne frem til en felles praksis for alle barnehusene med tanke på å løse behovet for avklaring og informasjonsutveksling i forkant av dommeravhøret.

Enhetlig statistikk

I barnehusenes årsrapporter ser vi at de presenterer tall over avhør gjennomført på «sitt» barnehus fordelt på alderskategorier, sakstype m.m. Disse tallene kunne gitt grunnlag for gode sammenligninger mellom barnehusene, men dessverre er ikke tallene som presenteres inndelt i like kategorier. En direkte sammenligning mellom de ulike barnehusene blir derfor vanskelig.

Vår anbefaling er at et overordnet styringsorgan burde koordinere innsamling og presentasjon av denne type data slik at presentasjonen blir enhetlig og dermed mer brukervennlig.

Kapasitet

Flere har nevnt kapasiteten på barnehusene som et problem allerede nå. Pr i dag kan det se ut som om de begrensede åpningstidene er den største utfordringen fordi barnehuset er stengt kvelder og helger. Vi ser allerede nå eksempler på at barnehusene ikke har ledige avhørsrom når avhør skal foretas raskt, og at akutte rettsmedisinske undersøkelser ikke kan utføres på barnehusene fordi lege bare er tilstede på faste tider. På bakgrunn av økningen i antall avhør, er det grunn til å tro at kapasitet vil bli et større problem i tiden som kommer.

Denne utfordringen bør departementet i samarbeid med barnehusene ta tak i så fort som mulig, og i den sammenheng bør også antallet barnehus vurderes. For barnehusene er det viktig at de har stort nok sakstilfang til å opparbeide seg god praksis samtidig som man må unngå at barnehusene blir «en flaskehals».

Register over sakkyndige spesialister

I tillegg til dagens fokus på barn i ulike alderstrinn vil en ved å se til praksis i andre land, som for eksempel England, kunne se en økt andel avhør av sårbare fornærmede og vitner. Ut fra andre land sine erfaringer må Barnehusene forberede seg på å legge forholdene til rette for avhør av:

- Barn fra ulike etniske minoriteter.
- Barn som har vært utsatt for vold og traumatiserte situasjoner (PTSD).
- Barn med fysiske utfordringer, som døve og blinde.
- Voksne med psykisk utviklingshemming.

Avhør av disse gruppene krever bistand fra tolker eller det som på engelsk kalles «intermediaries»⁶⁶. I Norge finnes det pr i dag ingen offisiell oversikt over tolker og sakkyndige spesialister – noe mange politietterforskere savner. I andre land, som for eksempel England, finnes disse opplysningene i en offisiell database. Også her i landet er det ønskelig å opprette en tilsvarende database som gir en samlet oversikt over tolker og sakkyndige. Slik vi ser det kunne det være en oppgave for barnehusene å bygge opp og drifte en slik database til bruk for barnehusene selv og deres samarbeidspartnere.

Konklusjon

[Vi ønsker å se vår evaluering i sammenheng med NOVA sin evaluering. Arbeidet med de to evalueringene har løpt parallelt. Den endelige konklusjonen er derfor ikke ferdigstilt, men vil presenteres i den ferdigstilte trykte utgaven av rapporten]

⁶⁶ I England tilbys denne type tjenester også via organisasjoner som «Triangle» (se for eksempel: <http://www.triangle.org.uk/> . Lesedato: 20.6.2012)

Litteraturliste

- Bakketeig, E. (2000). *Rettsapparatet som sosialt system i saker om seksuelle overgrep mot barn*. Dr.philos-avhandling, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Bakketeig, E. & Jonsdottir, J. (2008). *Norwegian national and local policies on prevention of violence against children*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.
- Bakketeig, E. (2011). *Gjensidig trivsel, glede og læring: evaluering av mentorordningen "Nattergalen"* (NOVA-rapport). Oslo: NOVA.
- Bakketeig, E. (2012). Å belyse kompleksitet ved å kombinere ulike metoder. I: I. Frønes & E. Backe-Hansen (Red.), *Metoder og perspektiver i barne- og ungdomsforskning* (s. 263). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Barnas hus : rapport om etablering av et pilotprosjekt med ny avhørsmodell for barn som har vært utsatt for overgrep m.m.* (2006). Oslo: Justis- og politidepartementet.
- Barnehuset i Hamar. (2007). *Rapport fra prosjektgruppe 20. august 2007*. [Hamar: Barnehuset].
- Barnehuset Hamar. (2010). *Barnehuset Hamar : en evaluering av tjenestetilbudet*. [Hamar: Barnehuset].
- Barnehuset Region Vest : Rapport fra planleggingsgruppen.* (2007). [Bergen: Barnehuset].
- Barnehuset Tromsø. (2008). *Rapport fra prosjektgruppen*. [Tromsø: Barnehuset].
- Barnehuset i Kristiansand. (2008). *Rapport fra prosjektgruppen*. [Kristiansand: Barnehuset].
- Bjerknes, O. T. & Williksen, E. (2012). *Politirapport*. Nesbru: Vett & Viten.
- Connell, M. (2009). The child advocacy center model. I: K. Kuehnle & M. Connell (Eds.), *The evaluation of child sexual abuse allegations : a comprehensive guide to assessment and testimony*. Hoboken: Wiley.
- Dokument nr. 8:86 (2003-2004). *Forslag fra stortingsrepresentantene May Hansen og Inga Marte Torkildsen om å innføre en ny avhørsmodell av barn som er utsatt for eller er vitne til en traumatisk krisesituasjon*.
- Dommeravhør og observasjon av barn : evaluering fra arbeidsgruppe : rapport 2004*. Oslo: Justis- og politidepartementet.
- Faller, K. C. & Palusci, V. J. (2007). Children`s advocacy centers: Do they lead to positive case outcomes? *Child Abuse and Neglect*, 31(10), 1021-1029.
- Finstad, L. (2000). *Politiblikket*. Oslo: Pax.
- Forskriften av 1998. (1998). *Forskrift om dommeravhør og observasjon m m* (Rundskriv G-70/98). Oslo: Justis- og politidepartementet.

- Gamst, K. T. & Langballe, Å. (2004). *Barn som vitner: en empirisk og teoretisk studie av kommunikasjon mellom avhører og barn i dommeravhør : utvikling av en avhørsmetodisktilnærming*. Oslo: Unipub forlag.
- Gudbrandsson, B. (2002). *Toward the Best Interest of the Child – the Children’s House: Multi-agency and Interdisciplinary Approach to Child Sexual Abuse*. [PowerPoint presentasjon, Save the Children, Copenhagen, October 2002]. Hentet fra www.childcentre.info/centres/iceland/bragi_danmrk_okt_2002.ppt
- Gudbrandsson, B. (u.å.). *Towards a child-friendly justice and support for child victims of sexual abuse*. Hentet fra <http://www.coe.int/t/dg3/children/1in5/Source/PublicationSexualViolence/Gudbrandsson.pdf>
- Hennum, R. (1999). *Bevis i saker om seksuelle overgrep mot barn*. Dr.philos-avhandling, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Høyingsbrev (04.08.2006). *Rapport om etablering av eit pilotprosjekt med ny avhøyrsmodell for barn som har vore utsette for overgrep m.m. ("Barnas hus")*.
- Innst. S. nr. 123 (2004-2005). *Innstilling fra justiskomiteen til Stortinget*.
- Johansson, S. (2008) *Myndighetssamverkan i barnahuset : organisering, innehåll och process* (Research Report Sociology of Law 2008:4). Lund: Lunds Universitet.
- Jones, L. M., Cross, T. P., Walsh, W. A. & Simone, M. (2007). Do Children’s Advocacy Centers improve families’ experiences of child sexual abuse investigations? *Child Abuse & Neglect*, 31(10), 1069-1085.
- Kaldal, A., Diesen, C., Beije, J. & Diesen, E. (2010). *Barnahusetredningen 2010*. Stockholm: Jure Förlag. Hentet fra http://www.polisen.se/Global/www%20och%20Intrapolis/Rapporter-utredningar/01%20Polisen%20nationellt/Ovriga%20rapporter-utredningar/Barnahusetredningen_1012.pdf
- Kvam, M. H. (2003). *Seksuelle overgrep mot barn med funksjonshemninger : sammendrag av fire rapporter*. Oslo: Redd Barna.
- Lamb, M.E., La Rooy, D.J., Malloy, L.C. & Katz, C. (2011). *Children’s testimony: A Handbook of Psychological Research and Forensic Practice* (2nd ed.). Chichester: Wiley-Blackwell.
- Lid, S. & Stene, R. J. (2010). *Kriminalitetsbilder i endring*. Oslo: Statistisk Sentralbyrå. Hentet fra <http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/201105/11/>
- Mathiesen, T. (1979). *Ideologi og motstand: elementer til en politisk strategi*. [Oslo]: Pax.
- Mathiesen, T. (2011). *Retten i samfunnet: en innføring i retts sosiologi*. Oslo: Pax.

- Melinder, A. & Magnussen, S. (2003). Barn som vitner: en gjennomgang av nyere forskning. *Tidsskrift for Norsk Psykologiforening*, vol. 40, s. 204-217.
- Mossige, S. & Stefansen, K. (Red.). (2007). *Vold og seksuelle overgrep mot barn og unge : en selvrapporderingsstudie blant avgangselever i videregående skole* (NOVA-rapport 20/2007). Oslo: NOVA.
- Myklebust, T. (2009). *Analysis of field investigative interviews of children conducted by specially trained police investigators*. Ph.d.-avhandling, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Myklebust, T. (2010). Politiavhør som metode. I: T. Myklebust & G. Thomassen (Red.), *Arbeidsmetoder og metodearbeid i politiet: Forskningskonferansen 2010* (s. 45-97) (PHS Forskning 2010:3). Oslo: Politihøgskolen.
- Myklebust, T. (u.å.). *Utvikling av dommeravhør i Norge*. (Upublisert artikkel).
- Myklebust, T. & Bjørklund, R. A. (2009). The Child Verbal Competence Effect in Court: A Comparative Study of Field Investigative Interviews of Children (FIIC) in Child Sexual Abuse Cases. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 6(2), 117-128.
- Newman, B. S., Dannenfelser, P. L. & Pendelton, D. (2005). Child abuse investigations: Reasons for using Child Advocacy Centres and suggestions for improvement. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 22(2), 165-181.
- NOU 2003:31. *Retten til et liv uten vold : menns vold mot kvinner i nære relasjoner*. Oslo: Justis- og politidepartementet.
- NOU 2009:15. *Skjult informasjon - åpen kontroll : metodekontrollutvalgets evaluering av lovgivningen om politiets bruk av skjulte tvangsmidler og behandling av informasjon i straffesaker*. Oslo: Justis- og politidepartementet.
- Oterholm, I. (2008). *Barneverntjenestens arbeid med ungdom i alderen 18 til 23 år* (Vol. 2008/1). Oslo: Diakonhjemmet høyskole.
- Ot. prp nr. 11 (2007-2008). *Om lov om endringer i straffeprosessloven mv. (styrket stilling for fornærmede og etterlatte)*. [Oslo: Regjeringen].
- Rasmusson, B. (2008). *"Det är ju inget dagis precis..." : barns och föräldrars upplevelser av kontakter med barnahus : delrapport 6 i utvärderingen av nationell försöksverksamhet med barnahus 2006-2007*. Lund: Lunds universitet, Rättsociologiska enheten.
Hentet fra
http://www.soclaw.lu.se/upload/LUPDF/Rattsociologi/Barn_o_foraldrars_upplevelser.pdf
- Redd Barna (2006). *Høringsuttalelse om Barnas Hus*. Oslo: Redd Barna.

- Rejmer, A. & Hansen, H. (2008). ”... k anner du till skillnaden mellan løgn och sanning” : en analys av förundersökningar : delrapport 5 i utvärderingen av nasjonell f rs ksverksamhet med barnahus 2006-2007. Hentet fra <http://www.soclaw.lu.se/upload/LUPDF/Rattssociologi/Forundersokningar.pdf>
- Riksadvokaten (2006). *Høringsuttalelse om Barnas Hus*. Oslo: Riksadvokaten.
- Skybak, T. (2004). *Barnas hus : et helhetlig og barnevennlig tilbud til barn som har v ert utsatt for seksuelt misbruk*. Oslo: Redd Barna.
- Solhaug, R.M. (2011). *I retten råder ritualene* [Intervju med ånde Somby]. Hentet fra <http://www.forskning.no/artikler/2011/desember/308165>
- Sosial- og helsedirektoratet (2006). *Høringsuttalelse om Barnas Hus*. Oslo: SHdir
- Spencer, J. R. & Lamb, M. E (2012). *Children and Cross-examination : Time to Change the Rules?* Oxford: Hart Publishing.
- Stefansen, K., Gundersen, T. & Bakketeig, E. (2012). *Barnehusevalueringen 2012, delrapport 2 : En undersøkelse blant barn og pårørende, samarbeidspartnere, ledere og ansatte*. (NOVA-rapport). Oslo: NOVA.
- St.prp nr. 1 (2005-2006). *Tilråding fra Justis- og politidepartementet av 15. september 2006, godkjent i statsråd samme dag. (Regjeringen Stoltenberg II)*. Oslo: Justis- og politidepartementet.
- St.prp nr. 1 (2007-2008). *Tilråding fra Justis- og politidepartementet av 14. september 2007, godkjent i statsråd samme dag. (Regjeringen Stoltenberg II)*. Oslo: Justis- og politidepartementet.
- S everud-utvalgets mandat. (u.å.). *Mandat for arbeidsgruppe som skal gjennomgå regelverket om dommeravhør og observasjon av barn og psykisk utviklingshemmede*.
- Vergemålsloven. *Lov om vergemål for umyndige av 22. april 1927 nr. 3*. Hentet fra <http://www.lovdata.no/all/nl-19270422-003.html>
- Wolfteich, P. & Loggins, B. (2007). Evaluation of the children’s advocacy center model: Efficiency, legal and revictimization outcomes. *Child and Adolescent. Social Work Journal*, 24(4), 333-352.
-  rsmelding 2009 : *Barnehuset Bergen*. Bergen: [Barnehuset].
-  rsmelding 2010 : *Barnehuset Bergen*. Bergen: [Barnehuset].
-  rsmelding 2010 : *Barnehuets Hama*. Hamar: [Barnehuset].
-  rsmelding 2010 : *Barnehuset Tromsø*. Tromsø: [Barnehuset].
-  rsmelding 2010 : *Barnehuset Oslo*. [Oslo: Barnehuset].
-  rsmelding 2010 : *Barnehuset Kristiansand*. [Kristiansand: Barnehuset].

Årsrapport 2010 : Barnehuset Trondheim. [Trondheim: Barnehuset].

Årsmelding 2011 : Statens Barnehus Bergen. Bergen: [Barnehuset].

Årsmelding 2011 : Statens Barnehus Hamar. Hamar: [Barnehuset].

Årsmelding 2011 : Statens Barnehus Tromsø. Tromsø: [Barnehuset].

Årsrapport 2011 : Staten Barnehus Oslo. [Oslo: Barnehuset].

Årsrapport 2011 : Statens Barnehus Kristiansand. [Kristiansand: Barnehuset].

Årsrapport 2011 : Statens Barnehuset Trondheim. [Trondheim: Barnehuset].